Zvonko PAŽIN

Riznica vlastitih slavlja u obrednicima Đakovačke i Srijemske biskupije

Zvonko Pažin

Riznica
vlastitih slavlja u obrednicima Đakovačke i Srijemske biskupije

Studije
47

Izdavač:
Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu
Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Petra Preradovića 17, HR – 31400 Đakovo

Uredničko vijeće Biblioteke Diacovensia:
Prof. dr. sc. Šimo Šokčević
Izv. prof. dr. sc. Silvana Fužinato
Izv. prof. dr. sc. Boris Vulić
Doc. dr. sc. Grgo Grbešić
Dr. sc. Ivan Benaković

Knjiga je anonimno recenzirana od strane dvaju recenzenata.

Lektura:
Anzelma Salopek, prof.

Koordinacija i korektura:
Željko Filajdić, univ. mag. theol.

Naklada:
100 primjeraka

Grafička priprema i tisak:
Denona d. o. o., Zagreb

CIP zapis dostupan je u računalnom katalogu
Gradske i sveučilišne knjižnice Osijek pod brojem 151205068.
ISBN 978-953-6935-61-1

ZVONKO PAŽIN

Riznica
vlastitih slavlja u obrednicima Đakovačke i Srijemske biskupije

Đakovo, 2025.

Sadržaj

Kratice 7

Uvod 11

PRVI DIO: PREMA VLASTITIM OBREDNICIMA 13
I. Pobožnosti i liturgija 15
II. Povijest i značenje vlastitih obrednika 22

DRUGI DIO: OBREDI VEZANI UZ SLAVLJA SAKRAMENATA 31
I. Što treba dopuniti kod krštenja u nuždi 33
II. Primanje u Crkvu onih koji su od nje samovoljno otpali 35
III. Prva pričest 38
IV. Večernjice i euharistijska pobožnost 43
V. Zakletva u obredu vjenčanja 54
VI. Privjenčavanje 58
VII. Blagoslov mladenke poslije vjenčanja 64
VIII. Uvod žene po porodu 68

TREĆI DIO: OBREDI VEZANI UZ SPROVODE 73
I. Sprovodni obredi i blagoslov grobova 75
II. Sprovod žene preminule u porodu 81
III. Blagoslov svijeća za umiruće 83

ČETVRTI DIO: OPHODI 85
I. Red u ophodima 87
II. Ophod na Veliku subotu 93
III. Ophod na Markovo 97
IV. Bogoslužje prosnih dana 101
V. Ophod na Tijelovo 113
VI. Ophod na Blagdan svetoga Florijana 118
VII. Himan *Tebe Boga hvalimo* 121

PETI DIO: BLAGOSLOV OSOBA 127
I. Instalacija župnika 129
II. Zlatna misa 133
III. Molitva za kralja 137
IV. Blagoslov kuća o Bogojavljenju 145
V. Obred oblačenja novaka i primanje ministranata 150
VI. Blagoslov nemoćne djece 155

ŠESTI DIO: BLAGOSLOVI VEZANI UZ POLJODJELSTVO I STOČARSTVO 159
I. Blagoslov sjemena 161
II. Blagoslov trava 162
III. Blagoslov vina i grožđa 165
IV. Blagoslov domaćih životinja 171
V. Blagoslov polja protiv štetočina 178

SEDMI DIO: BLAGOSLOV STVARI 181
I. Blagoslov vode uoči Bogojavljenja 183
II. Blagoslov svijeća i blagoslov jabuka o Sv. Blažu 189
III. Blagoslov zavjetne odjeće i Blagoslov svetoga Antuna 192
IV. Blagoslov vojnika i bojne zastave 195

Zaključak 205

Bibliografija 209

Kratice

Bruy = P. Bruylants (prir.), *Les oraisons du Missel Romain. Texte et Histoire, 2. Orationum textus et usus juxta fontes,* Louvain, 1952.

ĐO 1878 = *Obrednik biskupije Bosansko-djakovačke i Sriemske, izdan po naredbi preuzvišenoga i prečastnoga gospodina Josipa Jurja Strossmayera biskupa Bosansko-djakovačkoga i Sriemskoga itd.*, Zagreb, 1878.

ĐO 1922 = *Izvadak iz Obrednika biskupije bosansko-đakovačke i srijemske izdan po naredbi Josipa Jurja Strossmayera, biskupa bosansko-đakovačkog i srijemskoga. Prema zaključku jugoslavenskog katoličkog episkopata za privremenu upotrebu odobrio Msgr. Antun Akšamović, biskup bosansko-đakovački i srijemski,* Osijek, 1922.

ĐO 1933 = *Priručni obrednik, dodatak Rimskom obredniku za Đakovačku biskupiju*, Đakovo, 1933.

ĐO 1939 = *Obrednik za pokope. Hrvatski i latinski*, Đakovo 1939.

RC 1738 = *Rituale Romano-Colocense, seu formula agendorum in administratione Sacramentorum, ac caeteris Ecclesiæ publicis functionibus, rite obeundis observanda, ac in usum Colocensis, et com-provintialium dioecesium accomodata et utilibus additamentis aucta, auctoritate, opera et impensis reverendissimi P. D. Gabrielis Hermanni Dominici, miseratione divina Metropolotanae Colocensis et Basciensis, canonice unitarum ecclesiarum archi-episcopi,* Budae, 1738.

RC 1798 = *Rituale Romano-Colocense, seu Formula agendorum in administatione sacramentorum et caeteris Ecclesiae publicis fonctionibus rite obeundis observanada ac in usum colocensis, et comprovintialium dioecesum accomodata*, Budae, 1798.

RC 1833 = *Rituale Romano-Colocense, seu Formula agendorum in administatione sacramentorum et caeteris Ecclesiae publicis fonctionibus rite obeundis observanada ac in usum colocensis, et comprovintialium dioecesum accomodata*, Budae, 1833.

RM 1840 = *Rituale Monaco-Frisigense iuxta normam et ritum Ecclesiae Romanae*, Monachii, 1840. – 1841.

RO 1929 = *Rimski obrednik izdan po naredbi pape Pavla V. i pregledan brižljivošću drugih papa a oblašću svetoga G. N. pape Pija IX., udešen prema Zakoniku kanonskoga prava, po tipskom izdanju rimskom,* Zagreb, 1929.

RR 1614 = *Rituale Romanum. Editio princeps (1614).* Fototipsko izdanje (prir. M. Sodi – J. J. Flores Arcas), Città del Vaticano, 2004.

RR 1872 = *Rituale Romanum Pauli V Pontificis Maximi jussu editum cui novissima accedit benedictionum et instructionum Apendix – Appendix ad Rituale Romanum sive collectio benedictionum et instructionum a Rituali Romano exulantium Sanctae Sedis auctoritate approbatum seu permissum in usum et comoditatem missionariorum apostolicorum aliorumque sacerdotium digesta,* Ratisbonae 1872.

RR 1925 = *Rituale Romanum Pauli V Pontifici Maximi jussu editum, aliorumque pontificium cura recognitum atque auctoritate Ssmi D. N. Pii Papae XI ad normam Codicis juris canonici accomodatum*, Editio prima juxta typicam, Ratisbonae, 1925.

RS 1625 = *Rituale Strigoniense, seu formula agendorum in administratione Sacramentorum, ac ceteris Ecclesiæ publicis functionibus, iussu et auctoritate illustrissimi ac reverendissimi domini Petri Pázmány, archiepiscopi Strigoniensis &c. nunc recenter editum,* Posonii, 1625.

RS 1715 = *Rituale Strigoniense, seu formula agendorum In Administartione sacramentorum, ac caeteris Ecclesiae Publicis functionibus, iussu et auctoritate eminentissimi ac serenissimi S. R. E. Presbyteru Cardinalis, domini, domini Christiani Augusti, nationis germanicae protectioris, archi-episcopi Strigoniensis et S. R. I. Principis ducis, Saxoniae Iuliae Cliviae, &c, &c,* Tyrnaviae, 1715.

RS 1745 = *Rituale Strigoniense, seu formula agendorum In Administartione sacramentorum, ac caeteris Ecclesiae Publicis functionibus. Jussu, et authoritate celsissimi, ac reverendissimi S. R. I. Principis domini, domini Emerici e comitibus Eszterházy de Galantha, Archi-episcopi Strigoniensis, Sacrae Sedis Apostolicae legati nati, primatis regni Hung. &c. &c.*, Tyrnaviae, 1745.

RS 1772 = *Rituale Strigoniense, seu formula agendorum In Administartione sacramentorum, ac caeteris Ecclesiae Publicis functionibus. Jussu, et authoritate celsissimi, ac reverendissimi S. R. I. Principis domini, domini Emerici e comitibus Eszterházy de Galantha, Archi-episcopi Strigoniensis, Sacrae Sedis Apostolicae legati nati, primatis regni Hung. &c. &c., Editio secunda,* Tyrnaviae, 1772.

RS 1801 = *Rituale Strigoniense, seu formula agendorum In Administartione sacramentorum, ac caeteris Ecclesiae Publicis functionibus. Jussu, et authoritate celsissimi, ac reverendissimi S. R. I. Principis Domini, domini Emerici e comitibus Eszterházy de Galantha, Archi-episcopi Strigoniensis, Sacrae Sedis Apostolicae legati nati, primatis regni Hung. &c. &c., Editio tertia,* Budae, 1801.

RS 1858 = *Rituale Strigoniense, seu formula agendorum in administratione sacramentorum, ac caeteris Ecclesiæ publicis functionibus, iussu et auctoritate eminentissimi ac reverendissimi Sanctae Romanae Ecclesiae Tit. S. Crucis Ierusalem presbyteri cardinalis domini domini Ioannis Bapt. Scitovszka de Nag-Kér Archi-epscopi Strigoniensis, Sacrae Sedis Apostolicae legati nati, principis primatis Regni Hungariae, etc. etc,* Budae 1858.

RS 1859 = *Rituale Strigoniense, seu formula agendorum in administratione sacramentorum, ac caeteris Ecclesiæ publicis functionibus, iussu et auctoritate eminentissimi ac reverendissimi Sanctae Romanae Ecclesiae Tit. S. Crucis Ierusalem presbyteri cardinalis domini domini Ioannis Bapt. Scitovszka de Nag-Kér Archi-epscopi Strigoniensis, Sacrae Sedis Apostolicae legati nati, principis primatis Regni Hungariae, etc. etc,* Budae 1859.

RS 1907 = *Rituale Strigoniense, seu formula agendorum in administratione Sacramentorum, ac ceteris Ecclesiæ publicis functionibus, primum quidem jussu et auctoritate quondam Petri Cardinalis Pázmán, archiepiscopi Strigoniensis dein saepius aliorum episcoporum Strigonensium editum, nunc vero jussu et auctoritate eminentissimi ac reverednissimi domini, domini Claudii Francisci S. R. E. tit SS. Silvestri et Martini in Monte presbyteri cardinalis Vaszary, ordinis S. Bendicti, archiepiscopi Strigoniensis, inclyti regni Hungariae principis primatis ets. etc recognitum,* Strigoni, 1907.

RSal 1740 = *Rituale Salisburgense, ad usum Romanum accomodatum, auctoritate et iussu celsissimi ac reverendissimi Domini Domini Francisci Antonii Archi-episcopi et S. R. I. Principis Salisburgensis, S. Sedis Apostolicae legati, Germaniae Primatis, principis de Harach denuo recognitum et revisum,* Salisburgi, 1740.

RV 1774 = *Rituale Viennense Ad Usum Romanum Accomodatum, Authoritate Et Jussu Eminentissimi Ac Celsissimi Sacræ Romanæ Ecclesiæ Presbyteri Cardinalis, Domini, Domini Christophori E Comitibus Migazzi de Waal et Sonnenthurn, S. R. Principis, archi-episcopi Viennensis, episcopatus vaciensis, administratoris perpet. insign. ord. S. Stefani Regis Apostolici Majoris Crucis equitis, nec non Sac. Caes. et Caes. Regiae Apost. Maiestat. actualis intimi consiliari. Ad Usum Omnium Hujus Archi-dioeceseos Curatorum SS. Sacramenta curantium, et parochialia munia obeuntium iterum in luice editum,* Viennae, 1774.

RZ 1729 = *Rituale Romano-Zagrabiense, seu formula agendorum in administratione sacramentorum et caeteris Ecclesiae publicis functionibus, auctoritate ilustrissimi ac reverendissimi domini Georgii Branyugh, Dei et Apostolicae sedis gratia episcopi Zagrabiensis, Abbatis B. Virginis Mariae de Thopuzka, Sacrae Caesarae Regiaeque Maiestatis Consiliari, Comitatus de Bresenze Sup. Comitis, &c. editum,* Zagrabiae, 1729.

RZ 1796 = *Rituale Romano-Zagrabiense seu formula agendeorum in administratione sacramentorum caeteris Ecclesiae publicis functionibus rite obeundis observanda, ac in usum Zagrabiensis diaecesis accomodata, et utilibus additamentis aucta, authoritate et opera Maximiliani Verhovac,* Zagrabiae 1796.

ZO 1933 = *Priručnik Rimskog obrednika izdan za porabu svećenstvu nadbiskupije zagrebačke*, Zagreb, 1933.

Uvod

U seoskom turizmu u Slavoniji stranim ćemo posjetiteljima zacijelo ponuditi tradicionalna domaća jela. Za predjelo će to biti švargl ili šunka, a od juha će se ponuditi *amper supa, fišpaprikaš, sekeli gulaš* ili pak *ajngemaht juha*. Uz meso će kao prilog biti će poslužen *granatir krumpir, salveten knedle,* šufnudle, ili možda *sataraš*. Slasticama je Slavonija osobito bogata. Tu su štrudla s jabukama ili sa sirom, šnenokle, šamrolne, *krancle, tački s pekmezom, krofne ili princes krafne,* a za osobite gurmane i *kitenkes*. Od torti su osobito na cijeni švarcvaldica ili pak *mađarica*. Netko bi se s pravom upitao, bi li to stvarno trebala biti domaća, slavonska jela? Nisu li to sve njemački i mađarski nazivi?

Naravno da su to naša domaća jela. Znalcima je posve jasno da se sva ta jela i sve te slastice razlikuju od onih u Mađarskoj, a mnoga od njih više i ne postoje u Austriji ili pak Njemačkoj. To što je u svoje vrijeme preuzeto od Austrijanaca, Mađara ili pak Čeha prilagodili smo nama i našem ukusu. Zato je razumljivo da se, na primjer, *fiš paprikaš* u Mađarskoj razlikuje od onoga koji se u nas spravlja.

Tako je nekako bilo i s vlastitim obredima u obrednicima Đakovačke i Srijemske biskupije. Iz starih je mađarskih obrednika – koji su bili na latinskom – u naše vlastite obrednike preuzeto ono što se smatralo potrebitim za naše krajeve. To je onda prevedeno na hrvatski i prerečeno za naše prilike, tako da su to onda s pravom bili naši vlastiti obredi, kao i gore spomenute jela i slastice. Konačno, za razliku od današnjega vremena, u ono se vrijeme nije težilo za originalnošću koja bi bila sama sebi svrhom, nego se mudro uzimalo iz postojećega i prilagođavalo vlastitim potrebama.

Naravno, u našim vlastitim obrednicima nalaze se također i obredi koji su u potpunosti preuzeti iz tada važećeg Rimskog obrednika, kao, primjerice, bolesničko pomazanje, krštenje djece, pohod bolesnika, itd. Mi ćemo ovdje prikazati samo vlastita slavlja u obrednicima Đakovačke i Srijemske biskupije. Pod vlastitim slavljima podrazumijevamo ona koja nisu bila sadržana u Rimskom obredniku, iako su se neka od njih pojavila u Dodatku rimskih obrednika u drugoj polovici 19. st. Na naše vlastito iznenađenje, pronašli smo više od trideset takvih obreda.

Vrijednost je tih obreda i u tome što su nastajali mimo Rimskog obreda, kao naše vlastitosti. To znači da je – sa svoje strane – nadležna rimska kongregacija na to blagonaklono gledala, a s druge strane se u tim vlastitim obredima ističe naša samosvijest i bogatstvo našega vlastitoga genija: mi smo određene obrede prilagodili potrebama i osjećajima našega puka. Uzmimo samo kao primjer blagoslov obitelji. Tadaš-

nji je Rimski obrednik predviđao da to bude za Uskrs, odnosno u vazmenom vremenu. To u našim prilikama jednostavno nije bilo izvodivo zbog intenzivnih sjetvenih i inih poljodjelskih radova. Zato se pokazalo vrlo prikladnim da to bude poslije Bogojavljenja – nakon što se na miru u crkvi i u obitelji proslave božićni blagdani – kad se novoblagoslovljenom vodom škrope domovi i to u ono vrijeme kad svi poljodjelski poslovi miruju, a obitelj je na okupu.

Nakon uvodnog razlaganja o vlastitim obrednicima Đakovačke i Srijemske biskupije i o njihovu značenju, prikazat ćemo po poglavljima različite vlastite obrede. Započet ćemo s vlastitim obredima vezanim uz sakramente (krštenje euharistija i ženidba), a nakon toga nekoliko obreda vezanih uz sprovod. Čak je sedam vlastitih obreda vezanih uz ophode. Slijedi šest različitih blagoslova osoba, pet blagoslova vezanih iz poljodjelstvo i stočarstvo te, konačno, pet blagoslova stvari.

Ova je knjiga nastala na osnovu dotjeranih članaka koje sam u trideset i dva nastavka objavljivao u *Vjesniku Đakovačko-osječke nadbiskupije* od listopada 2021. do prosinca 2024. godine pod naslovom *Iz Riznice naših vlastitih obrednika.* Na tome sam zahvalan Uredništvu.

PRVI DIO:

PREMA VLASTITIM OBREDNICIMA

I. POBOŽNOSTI I LITURGIJA

Dok govorimo o posebnostima i bogatstvu naših vlastitih obrednika, te dok razmišljamo što bismo danas od toga mogli posebno vrednovati i preuzeti, što bismo novo mogli uvesti i na koji način odgovarajući trenutačnom hodu naše mjesne Crkve, dobro će biti promotriti kakav jest i kakav bi trebao biti odnos između (službene) liturgije i pučke pobožnosti. Promotrit ćemo ukratko kako su pobožnosti nastale i opstale uz bok liturgiji, zatim kakve su važeće crkvene odredbe o tom pitanju te kakva je moguća perspektiva.

1. Postanak pobožnosti

U samim počecima – osim slavljenja sakramenata inicijacije – u kršćana je jedino bogoslužje bila nedjeljna euharistija. Uz to su crkveni oci preporučivali redovitu (privatnu) molitvu u određena doba dana, kao što su to činili i Židovi. Međutim, od sredine 4. st. u Palestini, Antiohiji, Carigradu i u drugim značajnijim središtima ima više svjedočanstava o tome kako su se vjernici sastajali dvaput dnevno na molitvu, a španjolski su sabori u 5. i 6. st. određivali i pojedinosti o tome. Vjernici su jutrom i večerom dolazili pjevati psalme dodajući im i neke biblijske hvalospjeve. Da bismo ovo bolje razumjeli, valja uzeti u obzir da su u to vrijeme grčki na Istoku i latinski na Zapadu bili govorni jezici, pa je puk mogao lako sudjelovati, i to tako da su većinu psalama i hvalospjeva znali napamet, baš kao što su vjernici u nas u donedavnim svibanjskim pobožnostima napamet pjevali Gospine litanije. Struktura je bila slična današnjoj Jutarnjoj ili Večernjoj. Nakon himna slijedili bi psalmi, zatim čitanja, homilija, molbenica, završna molitva i blagoslov, a cijelom je bogoslužju redovito predsjedao biskup. Osim toga vjernici su povremeno bili pozivani na noćna bdjenja. Po uzoru na vazmeno bdjenje ta su se bdjenja održavala uglavnom uoči nekih značajnijih blagdana. Ponegdje su se takva bdjenja održavala uoči svake nedjelje, a najomiljenija su bila bdjenja koja su se uoči blagdana mučenika slavila na njihovim grobovima. Ostaci toga se i danas vide u misi bdjenja za svetkovine sv. Ivana Krstitelja i sv. Petra i Pavla.

Međutim, uskoro puk nije aktivno sudjelovao ni u euharistiji, niti u slavlju časova. Razlog je jednostavan. Latinski jezik više nije bio govorni jezik, a liturgija je sve više postajala stvar klera, dok je puk bio isključen i mogao je »sudjelovati« tek

»slušajući« svetu misu.[1] U praksi se liturgija shvaćala u starozavjetnom smislu: slavili su ju svećenici-profesionalci uime puka. I onda, kao nadomjestak za liturgiju u kojoj puk nije mogao sudjelovati, s vremenom su se pojavile pučke pobožnosti. One su u puku bile veoma omiljene. Tomu je više razloga. Kao prvo, liturgija je bila na latinskom, a pobožnosti na narodnom jeziku. Drugo, liturgiju su slavili samo klerici, dok su pobožnost mogli voditi i laici. Nadalje, liturgiju se »slušalo« jer je tako bilo zapovjeđeno, a pobožnost se slavila spontano, dragovoljno i punim srcem. Tako su nastajale procesije, devetnice o nekim svetkovinama i blagdanima. Tu je naravno križni put, pobožnost zvana »Uskrsnuće« na Veliku subotu uvečer (jer je vazmeno bdjenje sve do 1951. bilo na veliku subotu ujutro), zatim različite pobožnosti u čast Blažene Djevice Marije od kojih su najpoznatije bile one listopadske i svibanjske. Konačno, tu su bezbrojne zavjetne molitve svetcima, što se često očitovalo u trodnevnicama, devetnicama, sve do Trinaest utoraka sv. Antuna i tome slično. Mi ćemo se ovdje zadržati na dva najpoznatija primjera. To su krunica i molitva Anđeo Gospodnji. Puk nije mogao slaviti službu časova – koja se u međuvremenu nazivala oficij ili brevijar – jer je bila na latinskom jeziku, a osim toga puk je bio i nepismen. Nadomjestak za službu časova jest – krunica. Kako? Osnovni sadržaj časoslova jesu psalmi, njih stotinu i pedeset. Cijela krunica – radosna, žalosna i slavna – ima ukupno stotinu i pedeset Zdravomarija, koje su onda nadomjestak za psalme, a svaka desetina krunice ima završetak Slava Ocu, baš kao što je to s psalmima u molitvi časova. Tom istom logikom u franjevačkom je redu bilo dopušteno da onaj koji u svom misijskom poslanju ima puno pješačiti, umjesto brevijara moli krunicu. Drugi, veoma uspjeli nadomjestak za krunicu jest molitva Anđeo Gospodnji. Ovdje se nazire struktura jutarnje ili večernje iz časoslova. Tri su antifone, tri Zdravomarije (koje zamjenjuju psalam), tri Slava Ocu (izvorno na koncu svake Zdravomarije, kao što je to na koncu svakoga psalma u molitvi časova) te završna molitva. K tome, ova je molitva u jednom elementu bila i kvalitetnija od molitve časova: ona je potpuno poštovala takozvanu »istinitost časova«, molila se ujutro, u podne i navečer onda kada bi zvonilo zvono, dok su svećenici molitvene časove molili kako bi već stigli, ne obaziruć se previše na doba dana i »istinitost časova«. To je išlo čak dotle da se u korizmi preporučivalo svećenicima da cijeli oficij izmole prije podne.[2]

[1] Časni izuzetak bilo je sve do naših dana staroslavensko bogoslužje u našim krajevima. Kršćanske su bratovštine sačuvale slavljenje nekih dijelova Službe časova na staroslavenskom jeziku. Iako je i staroslavenski u međuvremenu prestao biti govornim jezikom, ipak je bio do neke mjere razumljiv, što nije bilo slučaj s latinskim.

[2] Neki (zlobnici) smatraju da je tomu razlog posve prizeman. Kako je bilo rečeno da se u korizmi treba postiti tako da se prvi kompletan obrok može uzeti nakon što se izmole Vespere, onda su se Vespere molile jednostavno prije ručka.

2. Odnos liturgije i pobožnosti u današnjoj Crkvi

Nakon Drugoga vatikanskog sabora liturgija se ponovno počela slaviti na narodnom jeziku tako da i puk može sudjelovati. Štoviše, liturgijska konstitucija *Sacrosanctum concilium* u broju 26 jasno kaže: »Liturgijski činи nisu privatni činи: oni su slavlje Crkve koja je 'otajstvo jedinstva' – sveti puk pod biskupima okupljen i uređen. Stoga ti činи pripadaju čitavome Tijelu Crkve te ga očituju i na nj se odnose: ali pojedine njegove udove dosežu na različit način, prema raznolikosti staleža, službi i djelatnog sudjelovanja.«[3] I stvarno, sada puk sudjeluje u bogoslužju – kao što je to bilo u početcima Crkve – i to tako da svatko sudjeluje na svoj način, baš kao što u velikom orkestru svaki pojedinac ima svoju vlastitu dionicu i svi zajedno izvode glazbeno djelo. Tako puk može sudjelovati u euharistijskom slavlju, ali jednako tako može slaviti i bogoslužje časova te sudjelovati i u svim ostalim liturgijskim činima.

Međutim, uza sve to i dalje su u puku žive i važne mnoge pobožnosti. Crkva to prepoznaje, vrednuje i preporučuje. Tako *Direktorij o pučkoj pobožnosti i liturgiji* navodi mnoge pobožnosti, pogotovo one koje prate hod liturgijske godine.[4] Spomenimo samo neke pobožnosti u nas prisutne i omiljene. Veoma je živa pobožnost križnoga puta te molitva krunice koja se od Domovinskoga rata moli prije svake svete mise.[5] Rado su posjećene trodnevnice, devetnice i ine molitve uoči crkvenoga goda i blagdana nekih svetaca. U mnogim je vjernicima silno jak žar kojim (pješice) odlaze na hodočašća, osobito u marijanska svetišta. Veoma je živa potreba mnogih vjernika da sudjeluju baš na svakoj zornici, da se mole pred jaslicama te da tamo dovode svoju djecu. Međutim, može li se i smije li se povezati pobožnost i liturgiju, primjerice misu i križni put? Neki su se svećenici počeli »snalaziti« tako da povežu i jedno i drugo: kada je puk već došao na misu, neka odmah obavi i pobožnost. Tako su počeli u misi poslije pričesti ubacivati molitve, litanije i ine pobožne vježbe koje su prije bile zasebne, uvijek odijeljene od (tihe latinske) mise. I danas se u nekim župama poslije pričesti ubace neke druge, župniku ili redovničkom poglavaru omiljene pobožnosti i molitve. Je li to u redu?[6] Evo što o tome kaže spomenuti *Direktorij* u br. 13:

> »Objektivna razlika između pobožnih vježba i prakticiranje pobožnosti s obzirom na liturgiju treba biti vidljiva u bogoštovnom izrazu. To znači nemiješanje obrazaca vlastitih pobožnim vježbama s liturgijskim činima. Prakticiranje pobožnosti svoje mjesto ima izvan slavlja euharistije i ostalih sakramenata.

---

[3] DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Liturgijska konstitucija »Sacrosanctum concilium«, u: ISTI, *Dokumenti. VII. izdanje. Popravljeno i dopunjeno*, Zagreb, 2008.

[4] Usp. KONGREGACIJA ZA BOGOŠTOVLJE I DISCIPLINU SAKRAMENATA, *Direktorij o pučkoj pobožnosti i liturgiji*, Zagreb, 2003., br. 94-168.

[5] Podsjetimo: Običaj da se moli krunica prije svete mise nastao je devedesetih godina prošloga stoljeća, u vrijeme najveće agresije na Hrvatsku. Puk se svim žarom utjecao Gospi za spas domovine, za prestanak rata i za živote vojnika i civila. Običaj se uglavnom zadržao do danas.

[6] O ovome je već bilo govora. Usp. Z. PAŽIN, Pučke pobožnosti u misi?, u: *Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije i Srijemske biskupije* 143(2015.)7-8, 51.

S jedne strane, trebaju se stoga izbjeći preklapanja, budući da se govor, ritam, tijek, teološki naglasci pučke pobožnosti razlikuju od odgovarajućih elemenata liturgijskih čina. Slično tomu, gdje to postoji, valja nadvladati suparništvo i suprotstavljenost liturgijskim činima. Valja očuvati prednost koju treba dati nedjelji, svetkovini, liturgijskim vremenima i danima. S druge strane, neka se izbjegava prenošenje načina 'liturgijskog slavlja' na pobožne vježbe, koje trebaju čuvati svoj stil, svoju jednostavnost i vlastiti govor.«

Stvar bi po sebi trebala biti jasna. U sklopu mise mogu se – što je često i preporučljivo – slaviti i druga bogoslužja. Tako u misi slavimo krštenje, potvrdu, vjenčanje, ređenja, zavjetovanja, posvetu opata, posvetu opatice, posvetu djevica, zlatni pir, obljetnicu redovničkoga zavjetovanja.[7] Nadalje, u sklopu mise može se moliti i časoslov, a uz misu se mogu vezati i sprovodni obredi. Ali ne i pobožnosti. Tako kaže spomenuti *Direktorij*. Tako kažu liturgijski propisi.

E, kada bi sve bilo tako jednostavno… Evo: dana 30. studenoga 2022. papa Franjo bio je u gradu imenom Asti (blizu Milana), odakle su podrijetlom njegovi roditelji. Na koncu svečane mise u tamošnjoj katedrali papa je nakon popričesne molitve, a prije završnoga blagoslova, predvodio (na latinskom) molitvu Anđeo Gospodnji. Pobožnost u sklopu mise! Protivno odredbi spomenutoga *Direktorija*! Ali, evo, čisto pravno govoreći, papa sebi to može dopustiti. On može mijenjati pravila. Prisjetimo se: papa Benedikt XVI. dopustio je da se 10. travnja 2009. u mjestu Aquila na sâm Veliki petak održe sprovodni obredi zajedno s euharistijom za 205 (od ukupno 289) žrtava strašnog potresa. Misa na Veliki petak! Što nikad nije bilo! Međutim, papa je mogao učiniti ovaj izuzetak. Prema tome, mogao je i papa Franjo moliti Anđeo Gospodnji prije završnoga misnog blagoslova, vjerojatno baš onako kao je bio običaj u njegovoj domovini dok je bio dječak. Međutim, ako to može papa Franjo, može li to i seoski župnik? Prije nego što pokušamo odgovoriti na ovo osjetljivo pitanje, evo primjera iz prošlosti.

Prema redu mise iz prethodnog misala svećenik bi, nakon što dođe do oltara, odložio biret, odnio kalež na oltar i postavio ga na korporal, vratio se ispred oltara te stojeći ispred prve stube započeo misu znakom križa, a nakon toga bi naizmjence s poslužiteljem recitirao Psalam 43 (*Dosudi mi pravo, Bože*) s antifonom *Pristupit ću Božjem žrtveniku*. Kako je došlo do toga? U početcima rimske liturgije, dok bi papa svečano ulazio u crkvu, pjevao bi se psalam za ulaz. Kad bi došao do oltara, papa bi se naklonio oltaru u tihoj molitvi, zatim poljubio oltar i rekao: »Gospodin s vama« te kazao molitvu. Umjesto te molitve u tišini u 9. st. uvodi se recitiranje spomenutoga Psalma 43, koji bi svećenik recitirao kao osobnu pripravu dok bi išao prema oltaru (što je razumljivo, jer antifona glasi: »Pristupit ću Božjem žrtveniku«). Kasnije, za Inocenta III. (početak 13. st.), ono što je bila osobna svećenikova priprava ušlo je u

[7] Spomenimo kao zanimljivost da je izričito zabranjeno slaviti sakrament pomirenja pod misom. To što se neki ispovijedaju dok traje misa, ne smatra se da je to »u sklopu mise«.

red mise, pa se taj psalam počeo moliti ispred prve oltarne stube. Taj je običaj prešao u kasnije misale, a preuzima ga i *Misal Pija V*. Tako je privatna pobožnost ušla u red mise, u liturgiju. Drugi primjer: Ivanov *Prolog* oduvijek je u Crkvi uživao veliku čast. Uskoro se počeo smatrati najboljom blagoslovnom molitvom. Tako se, na primjer, on čitao prije podjeljivanja bolesničkog pomazanja ili poslije krštenja. Osobito se rado taj tekst čitao ljeti, pri blagoslovu za dobro vrijeme (od blagdana Našašća sv. Križa – 3. svibnja do blagdana Uzvišenja sv. Križa – 14. rujna). Nadalje, na koncu mise, dok bi išao u sakristiju, biskup bi blagoslivljajući molio, to jest govorio Ivanov *Prolog*. Preporučivalo se privatnoj pobožnosti svećenika da taj evanđeoski odlomak govore kao zahvalnu molitvu u sakristiji poslije mise. I evo, Ivanov *Prolog* kao »posljednje evanđelje« ušao je u red mise s *Misalom Pija V.* 1570., a čitao se nakon završnog blagoslova. Što želimo reći? Nešto što je izvorno bilo privatna pobožnost odlukom nadležne crkvene vlasti postalo je dijelom službene liturgije.[8]

3. Mogući zaključak

Sigurno nije dobro uvoditi bilo kakve pobožnosti u službenu liturgiju. To je protiv crkvenih odredaba, ali i protiv duha liturgije. Sasvim se zgodno može slaviti jedno uz drugo. Prije (ili poslije) mise može biti krunica ili pobožnost križnoga puta, može se slaviti pobožnost nekome svecu. Upravo tako redovito i činimo. Slično tome, mnogi razboriti župnici, prije nego što uopće počne neka svečana misa, iziđu pred puk i najave slavlje koje predstoji, predstave predvoditelja slavlja ili zbor koji je došao u goste, ili hodočasnike koji su pristigli. Sve to čine prije, dakle, izvan mise. Time se ne remeti red mise.[9]

Međutim, kada je u pitanju uvođenje nekih molitava u misu ili pak kada je riječ o tomu mogu li se zadržati neke molitve koje su se »oduvijek« molile u sklopu mise, ostaju ipak neke dvojbe. Evo: reći ćemo da nije u redu uvoditi neke molitve poslije pričesti. Najčešći je primjer molitva *Dušo Kristova*. Dobro. A je li onda korektno pjevati bilo koju pjesmu poslije pričesti, primjerice *Moj Isuse*? Ako se mogu pjevati euharistijske pjesme, netko će spremno reći da postoje note i za molitvu *Dušo Kristova*. Kako se postaviti? *Tu se hoće mudre pameti* – rekla bi Ivana Brlić-Mažuranić.

---

[8] Za ovo usp. Z. PAŽIN, *Misal Pavla VI. i Misal Pija V. Novo i staro u bogoslužju Crkve*, Đakovo 2021., 72-73. 136-137.

[9] Evo primjera iz prošlosti: U starim vremenima, kada se nije molila krunica prije mise, djevojke bi desetak minuta prije pučke mise molile sve najvažnije molitve: Očenaš, Zdravomariju, Vjerovanje. Zatim bi recitirale Deset zapovijedi Božjih, Pet crkvenih zapovijedi, Sedam svetih sakramenata, Sedam glavnih grijeha, Tjelesna i duhovna djela milosrđa, Čin vjere, ufanja i ljubavi, Posljednje stvari čovjekove itd. Usp. Kršćansko-katolički nauk, u: *Vienac bogoljubnih pjesama koje se nedjeljom i prigodom različitih svetkovina pod s. misom i o drugih bogoljubnostih pjevati običavaju iz različitih duhovnih knjiga po o. Marijanu Jajiću sabran i složen, ter s dopuštenje starešina sada već dvadeseti put i mnogostrano izpravljena na svjetlost izdan, umnožen još s dodatkom učitelja Vjekoslava Grginčevića o župnika Ilije Okrugića,* Budimpešta, 1904., 24-28 (Dodatak). Ponovljeno izdanje (istovjetno) je iz 1907.

Veli Pavao: »Duha ne trnite, proroštava ne prezirite! Sve provjeravajte: dobro zadržite« (1Sol 5,19). Naravno da župnik treba odgajati svoje vjernike u ispravnom liturgijskom duhu. Naravno da se običaji i navade mogu mijenjati. Međutim, treba uvijek odvagnuti ima li od toga veće štete ili koristi. Evo primjera iz apostolskih vremena. U pogana su (slično kao i u Židova) postojale žrtve pričesnice: dio bi se životinje spalio na žrtveniku, dio bi blagovali oni koji bi žrtvu prinosili, dok bi se ostatak prodavao na tržnici. E sad, u Korintu je bilo kršćana osjetljive savjesti koji su bili uvjereni da je težak grijeh kupovati i blagovati takvo meso. Pavlu je jasno. Poganski bogovi ne postoje, pa prema tome ni ta žrtva ne vrijedi. Dosljedno tome, kršćani mogu mirno blagovati takvo meso. Međutim, Pavao ne želi sablažnjavati one koji smatraju da je to ipak grijeh, pa zato savjetuje vjernicima da se zbog takvih »slabih« i sami uzdrže od blagovanja takva mesa da ne bi sablaznili one »slabe«. Što se želi reći? Nije presudno tko je u pravu. Nije po sebi bitno znanje koje netko ima. Pa onda poentira: »Ali znanje nadima, a ljubav izgrađuje« (1Kor 8,1). U drugom kontekstu Pavao slično veli: »Slovo ubija, a Duh oživljuje« (2Kor 3,6). Vratimo se u naše vrijeme. Evo primjera: Ako u nekoj župi postoji običaj da se *Anđeo Gospodnji* moli prije završnog misnog blagoslova, tako da pobožne duše vele kako je to tako od pamtivijeka, što je činiti župniku koji zna da to baš i nije ispravno? Jednostavno dokinuti? Prešutno ostaviti, prema onome: »Ako je papa mogao *Anđeo Gospodnji* prije završnog misnog blagoslova« ili tu molitvu na neki način staviti izvan misnoga slavlja?[10] Ne znam. S druge strane, možemo se upitati je li to stvarno životno važno pitanje naše liturgije?[11] U svakom slučaju, neće biti mudro u misu ubacivati prigodne molitve, kao npr. u »Godini obitelji« ili u »godini« bilo čega. Zacijelo bi i u ovim pitanjima dobro došla jasna odredba i preporuka nadležne crkvene vlasti, bar na području jedne (nad)biskupije, tako da i ovdje pokušamo provesti ono nikada do kraja provedivo načelo »ujednačavanja pastoralne prakse«.

Međutim, ostaje ipak otvoreno pitanje, možemo li u misu uključivati bogoslužja koja nisu službeno odobrena? Izgleda da možemo. Opća uredba Rimskog misala navodi različite službenike u euharistijskom slavlju: poslužitelji (ministranti), izvanredni služitelji pričesti, nepostavljeni čitači, psalmisti, orguljaši, zborovođe, sakristani, tumači, oni koji prikupljaju darove, oni koji dočekuju vjernike i raspoređuju ih te obredničari.[12] Sve ove službe, veli Opća uredba, »župnik ili upravitelj crkve liturgij-

[10] Nije lako dokinuti »prastaru« tradiciju. Prisjetimo se: Kada je nakon Tridentskog sabora bilo određeno da se u cijeloj Katoličkoj Crkvi ubuduće ima slaviti bogoslužje isključivo prema rimskim liturgijskim knjigama potvrđenima papinim autoritetom, ipak je rečeno da se mogu zadržati liturgije koje su imale drugačiju tradiciju stariju od 200 godina.

[11] Netko će – ne bez osnove – reći da mi mirno toleriramo mnoge druge nepravilnosti. Spomenimo samo pozdrave uzvanika na početku nekih veleslavlja, preduge uvode u misu, beskrajne zahvale i župske obavijesti na koncu mise, liturgijsku glazbu izabranoga zbora u misi tako da zbor zapravo ima svoj koncert, dok je puk isključen. A što reći o homilijama koje uopće ne tumače naviještenu Božju riječ?

[12] Usp. *Rimski misal prerađen prema odluci svetog ekumenskog sabora Drugog vatikanskog, objavljen vlašću pape Pavla VI, preuređen brigom pape Ivana Pavla II. Opća uredba iz trećeg tipskog izdanja*, Zagreb, 2004., br. 100-107.

skim blagoslovom ili privremenim odabirom – mogu povjeriti i prikladnim vjernicima«. Iako se ovdje izrijekom ne govori o tome da bi taj »liturgijski blagoslov« trebao biti službeno odobren, ipak se nameće potreba da se to pitanje službeno uredi, to jest da te obrede nadležna crkvena vlast pripravi, odobri i uvrsti u vlastiti obrednik.

Osim ovih obreda koji bi se imali slaviti u sklopu mise, ima zacijelo i drugih pobožnosti ili obreda koje župnici sami stvaraju i improviziraju, kao, na primjer, blagoslov u sklopu Danâ kruha. Hvalevrijedno je da su neki naši vlastiti blagoslovi (uz Blagoslov domova, Blagoslov vode o Bogojavljenju te Uskrsni blagoslov jela) uvršteni u drugo hrvatsko izdanje Blagoslova: *Blagoslov za početak školske godine, Blagoslov novih župnih prostorija, Blagoslov dječjeg vrtića, Blagoslov doma za mladež, Blagoslov doma za starije i nemoćne, Blagoslov grobova u različitim prigodama, Blagoslov na blagdan sv. Blaža i Mladomisnički blagoslov.*[13] Pastoralna praksa zacijelo će pokazati koji bi se novi blagoslov mogao i trebao uvrstiti u naše vlastite obrednike.

[13] Usp. *Rimski obrednik obnovljen prema odluci svetog općeg sabora Drugog vatikanskog, proglašen vlašću pape Pavla VI. Blagoslovi*, Zagreb, 2007.

II. POVIJEST I ZNAČENJE VLASTITIH OBREDNIKA

A. Obrednik kao liturgijska knjiga

Više od tisuću godina u Crkvi su liturgijske knjige svojim sadržajem i svojom strukturom bile namijenjene papinskoj, odnosno biskupskoj liturgiji. Bili su to sakramentari, pontifikali, antifonari, lekcionari i martirologiji. Drevna je liturgija, naime, bila zamišljena i ustrojena tako da svekoliko bogoslužje slavi papa, odnosno biskup u zajedništvu s prezbiterima, đakonima, subđakonima, akolitima i lektorima. Međutim, već u samom Rimu ubrzo se pokazala potreba da u pojedinim rimskim crkvama (*titulima*) prezbiteri slave bogoslužje. Rim je, naime, i tada bio velik grad, tako da nisu svi vjernici mogli sudjelovati na papinskoj liturgiji, nego su pohađali bogoslužje u spomenutim *titulima*, koji su tada imali ulogu i značenje današnjih župa. U tome je slučaju svećenik *mutatis mutandi* rabio liturgijske knjige kojima se služio i papa. Spomenimo, primjera radi, kako je u Rimskom misalu sve do 1969. za svaki dan u korizmi (kao i nekih drugih blagdana) bilo naznačeno u kojoj rimskoj crkvi papa toga dana slavi misu, kao da je misal priređen samo za papinsku liturgiju.

Drevni su sakramentari sadržavali obrasce za različita sakramentalna i nesakramentalna slavlja. Međutim, svećenicima su na župama te knjige bile nepraktične.[14] Zbog toga su se koncem 9. st. pojavili *misali*, koji su u jednom svesku sadržavali sve što je potrebno za misu, tako da nije bilo potrebno da svećenik ima sakramentar, lekcionar, antifonar, kalendar, itd. Osim toga – za razliku od sakramentara – raspored je građe u misalima bio skladan i praktičan. Međutim, ostalo je otvoreno pitanje izvanmisnih slavlja sakramenata i blagoslovina. Obrasci nekih od tih slavlja bili u sakramentarima, ali su bili nepraktični i nisu sadržavali blagoslovine, za kojima se u međuvremenu pokazala potreba. U tome se kontekstu javila potreba za priručnom zbirkom sakramentalnih slavlja i blagoslovina kojima bi se služili svećenici na župama. Tako već u 7. stoljeću pokrajinski sabor u Toledu (633.) određuje da svi svećenici na župama trebaju imati *libellus officialis*, odnosno *libellus ordinis* za sva liturgijska slavlja osim mise, to jest knjigu koju mi danas nazivamo obrednikom.

[14] Za povijesni pregled nastanka obrednika usp. M. RIGHETTI, *Manuale di storia liturgica, I. Introduzione generale*, Milano, ³1964. (fototipsko izdanje, 1998.), 351-354.

Takve su zbirke u to vrijeme postojale u nekim samostanima, ali se nisu sačuvale. Prvi takav obrednik koji je sačuvan bio je Obrednik za potrebe samostana sv. Florijana iz 12. st., namijenjen redovnicima.[15] U to su se vrijeme i svjetovni svećenici uvelike koristili monaškim obrednicima. Biskupi su na sinodama preporučivali svećenicima da pribave takve knjige, s tim da su ti isti biskupi vrlo rijetko propisivali koje obrednike trebaju imati, tako da je bilo i obrednika u kojima je bilo i praznovjernih dijelova. Tek u 14. stoljeću javljaju se obrednici namijenjeni svjetovnom kleru. Prvi takav je onaj iz Bratislave – *Liber agendorum ecclesiae Wratizlaviensis.*[16] Uskoro se javljaju i drugi takvi priručnici.

Tridentski je sabor htio učiniti kraj liturgijskom šarenilu koje je koji puta graničilo s praznovjerjem. Zato su nakon toga sabora izdane sve liturgijske knjige koje su – prvi put u povijesti – bile nametnute cijeloj Crkvi kao obvezatne: Misal, Brevijar, Pontifikal, Biskupski ceremonijal i Martirologij. U tom je kontekstu 1588. osnovana Kongregacija obreda koja je imala bdjeti nad tim da se rimska liturgija posvuda slavi onako kako stoji u tim liturgijskim knjigama.[17]

Međutim, Rimski obrednik iz 1614. nije bio tako postavljen. Naime, papa Pavao V. u odobrenju ovoga Obrednika izrijekom veli:

> »Zato potičemo (lat. *hortamur*) u Gospodinu časnu braću patrijarhe, nadbiskupe, biskupe i ljubljene sinove njihove namjesnike, pa opate i sve župnike, gdje god bili, i druge kojih se tiče, da odsele u svetim službama kao sinovi Rimske crkve upotrebljavaju Obrednik, određen oblašću te iste Crkve.«[18]

Dakle, za razliku od odredaba za druge liturgijske knjige, Papa *ne naređuje*, nego *potiče*, dakle, preporuča ovaj obrednik. U praksi je to izgledalo ovako: svi sakramentalni obredi – krštenje, bolesničko pomazanje, ispovijed i pričest bolesnika – u svim su vlastitim obrednicima uglavnom bili preuzimani iz Rimskog obrednika. Ipak, od sakramentalnih slavlja, obred slavljenja vjenčanja bio je drukčije postavljen. Naime, Rimski obrednik donosi Red vjenčanja, ali za ovaj obred izrijekom kaže:

> »Uostalom, ako se gdje upotrebljavaju drugi pohvalni običaji i ceremonije kod vjenčanja, dolikuje da se zadrže.«[19]

Time ovaj obrednik slijedi ono što je ranije određeno na Tridentskom saboru:

> »Ako se u nekim pokrajinama upotrebljavaju drugi pohvalni običaji i ceremonije u slavljenju sakramenta ženidbe, Sveti sabor želi da se oni svakako zadrže.«[20]

---

[15] Usp. kritičko izdanje: A. FRANZ (prir.), *Das Rituale von St. Florian*, Freiburg i. B., 1904.

[16] Usp. kritičko izdanje: A. FRANZ (prir.), *Das Rituale des Bischofs Heinrich I.*, Freiburg i. B., 1912.

[17] Kao što je bilo rečeno, bila je bila dana mogućnost da se zadrže liturgije koje su mogle dokazati da imaju drukčiju tradiciju, stariju od 200 godina. Takav je slučaj, između ostalih, bio s milanskom liturgijom, koja kao nerimska postoji i danas.

[18] RO 1929, IV.

[19] RO 1929, 249, br. 6.

[20] Sessio XXIV, *De Reformatione*, 1. Navedeno prema: DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Liturgijska konstitucija »Sacrosanctum concilium«, bilješka br. 41.

Prema tome, ako se u ovom sakramentalnom slavlju dopuštalo da se zadrže neki drukčiji običaji, to se onda tim više odnosilo na različite blagoslove i ophode. Bilo je to veoma razborito. Naime, nije se htjelo, dokidajući obrede koji su u nekim krajevima bili udomaćeni, unositi zabunu i nezadovoljstvo među vjernike koji su bili privrženi nekim svojim običajima. Tako su se, bez ikakvih smetnji sa strane rimskih kongregacija, u vlastite obrednike uvrštavali drevni vlastiti obredi, ali i neki novi.[21] To je vidljivo i iz sljedećega primjera. Bartol Kašić je već 1640., dvadeset šest godina nakon objave Rimskog obrednika iz 1614., preveo na hrvatski (!) taj isti Obrednik, a u Dodatku – kao po sebi razumljivo – on donosi našu posebnost: Blagoslov vode o Bogojavljenju kojega nije bilo u Rimskom obredniku. Taj je obred u nas, očito, postojao i prije pojave Rimskog obrednika. Bartol Kašić je taj obred, kao našu vlastitost, bez ikakvih poteškoća objavio upravo u Rimu. Prema tome, u ono je vrijeme bilo razumljivo da se poštuju svi »hvalevrijedni običaji«. Vlastiti su obrednici upravo tako bili sastavljani. Svi su sakramentalni obredi bili prema Rimskom obredniku, a vjenčanja, ophodi i blagoslovine ponajčešće su se slavili prema vlastitim obrednima.

B. Latinski vlastiti obrednici u našim krajevima

S obzirom na to da je sjeverni dio Hrvatske u to vrijeme potpadao pod mađarsku crkvenu pokrajinu, za nas su zanimljiva dva obrednika iz tih krajeva, koja su izdana još prije Tridentskog sabora. Prvi, *Ordo et Ritus Sanctæ Metropolitane Ecclesie Strigoniensis*, iz 1560.,[22] uz uobičajene obrede donosi nekoliko obreda koji će se kasnije pojaviti kao naši vlastiti (Blagoslov mladenke poslije vjenčanja, Blagoslov vina o Sv. Ivanu). Drugi obrednik, pod imenom *Agendarius*, izdan je 1583.[23] Uz one redovne, on sadrži još neke vlastite obrede (Blagoslov trava, Blagoslov usjeva o Sv. Marku, Blagoslov mladenke poslije vjenčanja, Blagoslov vina o Sv. Ivanu i Blagoslov novog grožđa o Preobraženju).

Ove su dvije knjige poslužile kao građa za Ostrogonski obrednik, izdan u Trnavi (Slovačka) 1625., koji je u kasnijim izdanjima, sve do početka 20. stoljeća, uz manje preinake i dodatke, bio u uporabi kao vlastiti obrednik u ostrogonskoj i kaločkoj nadbiskupiji, pa onda i u našim krajevima koji su bili u sklopu tih crkvenih pokrajina. Spomenut ćemo samo neke.

---

[21] Kongregacija obreda se u ovome koji put pokazala krutom. Tako, na primjer, odredbom od 11. siječnja 1725. zabranjuje se, između ostalog, blagoslov vode uoči Bogojavljenja. Navedeno prema: *Ritual rimski utišten po naredbi S. oca pape Pavla Petoga a sada umnoxan i ispravljen po prisvetomu gospodinu našemu Benediktu XIV.*, U Mletcim, 1827., 8. Međutim, taj je obred u istom stoljeću uvršten u Rimski obrednik.

[22] *Ordo et Ritus Sanctæ Metropolitane Ecclesie Strigoniensis, quibus Parochi et alii animarum Pastores in Ecclesiis suis uti debent*, Viennae, 1560.

[23] B. VARGA (prir.), *Agendarius. Liber continens ritus et carimonias, quibus in administrandis sacramentis, benedictionibus et aliis quibusdam ecclesiasticis functionibus parochi et alii curati in dioecesi et provincia Strigoniensi utuntur. Quibus addita sunt lingua vernacula pia et catholica aliquot exhortationes ad eos, qui utuntur sacramentis, et qui eorum administrationi intersunt. Quorum omnium cathalogum versa pagella invenies, Tirnavia, anno Domini 1583. fototipsko izdanje,* Budapest, 2015.

1. Ostrogonski obrednici

- *Rituale Strigoniense,* 1625. (= RS 1625)
- *Rituale Strigoniense,* 1715. (= RS 1715)
- *Rituale Strigoniense,* 1745. (= RS 1745)
- *Rituale Strigoniense,* 1772. (= RS 1772)
- *Rituale Strigoniense,* 1801. (= RS 1801)
- *Rituale Strigoniense,* 1858. (= RS 1858)
- *Rituale Strigoniense,* 1859. (= RS 1859)
- *Rituale Strigoniense,* 1907. (= RS 1907)

2. Kaločki obrednici

- *Rituale Romano-colocense,* 1738. (= RC 1738)
- *Rituale Romano-colocense,* 1798. (= RC 1798)
- *Rituale Romano-colocense,* 1833. (= RC 1833)

3. Zagrebački obrednici

- *Rituale Romano-zagrabiense,* 1729. (= RZ 1729)
- *Rituale Romano-zagrabiense,* 1796. (= RZ 1796)

Svi su ovi obrednici u najvećem dijelu identični. Pisani su latinskim jezikom, jedino su u obredu vjenčanja pisani narodnim jezikom (hrvatski,[24] mađarski, njemački, slovački) oni dijelovi obreda u kojima se svećenik obraća mladencima.

C. Vlastiti obrednici na hrvatskom jeziku

Iako je sjeverni dio Hrvatske bio pod utjecajem latinskih obrednika tiskanih u ondašnjoj Ugarskoj, od samih početaka bilo je obrednika na hrvatskom jeziku.

Prvi među njima je već spomenuti obrednik koji je preveo Bartol Kašić 1640.[25] Nakon toga slijedila su i druga hrvatska izdanja koja uglavnom uzimaju Kašićev prijevod, uz neke jezične promjene. Bio je to Kačićev obrednik iz 1827.,[26] zatim senjski

[24] Zanimljivo da je u zagrebačkom obredniku obraćanje mladencima pisano kajkavski i štokavski, jer je ta nadbiskupija pokrivala područje od Hrvatskog zagorja sve do župe Podgorač, nadomak Đakovu.

[25] *Rituale Romanum Urbani VIII Pont. Max. iussu editum, illyrica lingua.* Romae ex Typographia Sac. Congreg. de Propag. fide, MDCXL (1640). *Ritual Rimski istomaccen slovinski po Bartolomeu Kassichiu Popu Bogoslovçu od Druxbe Yesusovae Peniteçiru Apostolskomu,* V Riimu, Iz vtiesteniçae Sfet: Skuppa od Razplodyenya S. Vierrae, 1640., Reprint, Zagreb, 1992.

[26] *Ritual rimski utišten po naredbi S. otca pape Pavla Petoga a sada uzmnoxan i ispravljen po prisvetomu gospodinu našemu Benediktu XIV.,* U Mletcim, 1827.

za biskupa Ožegovića iz 1859.,[27] te onaj iz 1893. koji je preveo Parčić.[28] U isto vrijeme u svim ostalim zemljama obrednici bili isključivo na latinskom (Slovenija, Italija, Mađarska, Austrija, Njemačka). Tako je, na primjer, još 1907. ostrogonski obrednik objavljen na latinskom.

D. Vlastiti obrednici Đakovačke i Srijemske biskupije

Prije nego što počnemo govoriti o vlastitim obrednicima Đakovačke i Srijemske biskupije, valja uzeti u obzir da je većina tih obreda preuzeta iz drugih izvora i prilagođena našim prilikama. To znači da su priređivači naših vlastitih obrednika pripravili poneki vlastiti obred, ali su većinu vlastitih obreda preuzimali zapravo iz drugih izvora i prilagođavali ono što su smatrali da je korisno i potrebno u našim krajevima. U tome je smislu ilustrativno to da Strossmayer izrijekom kaže da je slavlje prve pričesti preuzeo iz Zagreba.

Svi vlastiti obrednici Đakovačke i Srijemske biskupije izdani su na hrvatskom jeziku, s time da je kod krštenja i vjenčanja dijalog s vjernicima osim na hrvatskom pisan i na njemačkom. Jednako tako se ispovijest vjere donosi i na njemačkom. Osim toga, formula krštenja donosi se na hrvatskom i na latinskom. Spomenimo i to da je Obrednik za pokope iz 1939. pisan latinski i hrvatski.

1. Obrednik iz 1878.

Strossmayerov obrednik iz 1878. ima dvostruku vrijednost.[29] Kao prvo, on na hrvatskom jeziku – uz obrede preuzete iz Rimskog obrednika – donosi mnoge vlastite obrede koji su u to vrijeme u mađarskim obrednicima bili isključivo na latinskom. Spomenimo kao primjer da je *Uvod* u ovaj obrednik Strossmayer započinje riječima: »Stari obrednici naši izdadoše, zato je nužda nastala, da se obrednik rimski pretisne.« Ovdje se »stari obrednici« odnose na latinske ostrogonske i kaločke obrednike. Međutim, ovdje nije riječ samo o ponovnom tiskanju, nego o prevođenju na

[27] *Ritual ili Obrednik biskupije Senjske i Modruške, tiskan po naredbi i zapovědi Mirka barona Ožegovića, biskupa senjskog i modruškog*, Zagreb, 1859.

[28] *Rimski ritual (Obrednik) izdan po zapoviedi Sv. Otca Pape Pavla V a pomnožan i poizpravljen Benediktom XIV čestite uspomene s dodatkom raznih novih blagoslova*, Rim, 1893. Objavljeno je i drugo izdanje ovoga obrednika 1895.

[29] Evo jedne zanimljivosti vezane uz ovaj obrednik. U rukopisu ovoga obrednika (usp. Središnja nadbiskupijska i fakultetska knjižnica, DAĐ, Zbirka Strossmayer) nabrojene su mnogi Strossmayerovi počasni naslovi, koji su naknadno prekriženi (očito Strossmayerovom intervencijom), pa nisu ušli u tiskano izdanje. Ono što je u tiskanom izdanju ispušteno označeno je *kurzivom*. »Obrednik Biskupije Bosansko-Djakovačke i Sriemske Izdan po naredbi Preuzvišenoga, Priesvietloga i Prečastnoga Josipa Jurja Strossmayera *Milošću Božjom i Apoštolske Stolice* Biskupa Bosansko-Djakovačkog i Sriemskoga, *Pristava Sv. Stolice, Grofa Rimskoga, Biogradske i Smederevačke Biskupije Apoštolskog Upravitela, Nj. C. K. i Apoštolskog Veličanstva Tajnog Savjetnika i Počastnoga Kapelana, Mudroslovlja i Bogoslovlja Doktor, Bogoslovskih Sborova Sveučilišta Beč, koga i Peštanskoga Kolegijalnoga člana, Utemeljitelja i Pokrovitelja Jugosalvenske Akademije Znanosti u Zagrebu i t. d.*«

hrvatski i o uvrštavanju vlastitih obreda, pri čemu ima i onih vlastitih obreda kojih nije bilo u prethodnim vlastitim (mađarskim) obrednicima. Bio je to prvi vlastiti obrednik za Đakovačku i Srijemsku biskupiju, i to u potpunosti na hrvatskom jeziku. Prisjetimo se, u to vrijeme Đakovačka i Srijemska biskupija nisu više potpadale pod mađarsku crkvenu provinciju. Naime, godine 1853. osnovana je Hrvatsko-slavonska crkvena pokrajina, s metropolijom u Zagrebu, sufraganima u Đakovu, Senju i Križevcima, i tako je bila potpuno odvojena od Crkve u Mađarskoj i njezina primasa.

Drugu posebna vrijednost ovoga obrednika jest Strossmayerov dugi proslov. Iz njega se na 27 stranica može iščitati njegova teologija liturgije i pastorala, pri čemu je on daleko ispred svoga vremena. Naime, neki njegovi stavovi dobili su potpunu potvrdu tek na Drugom vatikanskom saboru. I kad opominje ili naređuje, on sve svoje zahtjeve i opomene temelji na valjanim teološkim razlozima. Kao najbolji primjer ističemo njegov stav i njegove preporuke o važnosti, potrebi i načinu propovijedanja.

Strossmayer konstatira da je po sebi svaka knjiga, pa i obrednik, tek mrtvo slovo, a za njegovo oživljavanje nužno je i dobro propovijedanje, jer, konačno, uvijek vrijedi načelo *fides ex auditu.* Zato je propovijedanje bitna sastavnica svećeničkog služenja. Pri tome se propovijed, naravno, temelji na Božjoj riječi. Tako, na primjer, u ovome obredniku kod krštenja djece uvršten je i evanđeoski odlomak o tome kako Isus blagoslivlje djecu (Mt 19,13-15),[30] čega nema u Rimskom obredniku. Zatim konkretizira: po sebi je dobro, veli on, da se svećenici pripravljaju za propovijed prema časopisu *Propovjednik*, međutim, neke propovijedi – preuzete iz njemačkih časopisa – odviše moraliziraju, a da u isto vrijeme nemaju dogmatske osnove. Strossmayer navodi primjer:

> »Drugo je reći: ponizni budite jer se ničim ponositi neimamo, a drugo: ponizni budite, jer je poniznost otajstvo spasa našega, kao što je oholost bila otajstvo propasti naše. Djetešce betlehemsko bog je pravi i živi; njemu je vječito prijestolje nebo, a zemlja podnožje nogu. Jedva su sunce, mjesec i zviezde vriedne, biti uresom i pratnjom njegovom; a evo danas, da izvida rane grdne, koje nam oholost naša zadade, odriče se vječnosti i veličanstva svoga; evo zamjenjuje vječnu sjajnost tamnom špiljom, prijestolje nebesko koljevkom, ures rajski pelanami, a sva mu je pratnja danas pastiri i nieme živinice. Kad se dakle on nam za ljubav toliko ponizio, zar mi da se njemu i spasenju svojemu za ljubav neponizimo?«

Strossmayer navodi još jedan primjer »dogmatičke« propovijedi:

> »Drugo je reći: budite uztrpljivi, jer neuztrpljivost ništa ne hasni; a drugo je posve reći: uztrpljivi budite i u sveti križ oči svoje uprite; kad je Isus za vas i vaše grijehe toliko pretrpio, zašto vi da neuztrpljiv budete? Čovjek, kad trpi, trpi ili krivnjom svojom, ili trpi nevin i nedužan. U prvom slučaju pravo je da trpi zbog grijeha svojih, ter ima uztrpljiv biti i Isusu zahvaliti, što je svetom mukom i smrću svojom zaslužio, da isti krivac i grešnik uztrpljivo i skrušeno trpeć, mukom svojom otplaćuje grijehe svoje, i stare rane svoje u naslov nove slave pretvara. Ako pak

[30] Usp. ĐO 1878, 5.

čovjek nevin i nedužan trpi, onda istom nek se veseli i raduje, jer čovjek nikad nije izvrstniji, nikad Bogu miliji, nikad Isusu uzoru i spasu svome sličniji, nego kad nevin trpi i patnje svoje mirno Bogu kano plaću za grijehe svoje, za rod svoj i za mučitelje svoje prikazuje.«[31]

Budući da propovijedanje mora biti »dogmatičko«, potrebno je da svećenik neprestano studira, pogotovo poslanice sv. Pavla. Strossmayer se, nadalje, čudi kako neki katehete ne znaju poučavati živom riječju, nego im se pouka svede na puko iščitavanje katekizma. Jednako ga žalosti činjenica da neki svećenici »mûkom«, tj. šutke, bez homilije vjenčavaju mladence. Zato potiče: »Nikada ni jednu priliku nepropustite da svete obrede nepopratite živom riječju i opomenom vašom.«[32]

Stoga određuje da valja propovijedati na vjenčanjima, kod pohoda bolesnicima i na sprovodima… Ipak, valja, nažalost, primijetiti kako se nakon Strossmayera, sve do Drugoga vatikanskog sabora nije propovijedalo ni na sahranama, ni na vjenčanjima, ni na krštenjima, pogotovo ne kod pohoda bolesnicima. Sve je to predložio i naložio tek Drugi vatikanski sabor u Konstituciji o svetoj liturgiji *Sacrosanctum concilium,* što je provedeno u obnovljenim liturgijskim knjigama 1969. – 1975., dakle, stotinu godina nakon što je Strossmayer to vizionarski nalagao![33]

U ovome obredniku nalazimo 32 različita obreda koja u većoj ili manjoj mjeri možemo smatrati vlastitima. Četiri su vezana uz ženidbu, četiri uz sprovode. K tome pribrajamo još petnaest različitih vlastitih blagoslova, pet vlastitih procesija i na koncu se nalazi obred kanonskog pohoda biskupa i slavlje prve pričesti.

2. Izvadak iz Obrednika 1922.

Neposredno nakon Prvoga svjetskog rata, 1922., biskup Akšamović je za privremenu uporabu izdao Izvadak iz Strossmayera obrednika.[34] U predgovoru Akšamović izvješćuje: »Na sastanku jugoslavenskog katoličkog episkopata održanom u Zagrebu 24-29. travnja o. g. zaključeno je, da se za privremenu porabu pretiska iz Obrednika biskupije bosansko-djakovačke i srijemske od g. 1878. najpotrebnije.« Prema tome zaključku, ovaj obrednik na 63 stranice manjega formata donosi devet obreda[35] koji su doslovno preuzeti iz Strossmayerova obrednika, jedino je primijenjen suvremeni pravopis. K tome su i neki arhaični izrazi zamijenjeni novijima.[36]

---

[31] ĐO 1878, 1-27., ovdje: 14. i 15.

[32] ĐO 1878, 1-27., ovdje: 14.

[33] Usporedbe radi, spomenimo da đakovački obrednik iz 1933. u Proslovu sadrži samo kratku biskupovu odluku da se on ima koristiti u bogoslužju.

[34] ĐO 1922.

[35] To su: Krštenje djece; Svetootajstvo oltara (pričest izvan mise), Pričest bolesnika. Posljednje pomazanje, Papinski blagoslov, Pokop mrtvaca odraslog, Pokop malene djece, Sveto otajstvo ženidbe, Uvod žene po porodu.

[36] Npr. gizdosti > oholosti; odnima > oduzima; svršiv > svršivši; vrgne u svetohranište > baci u svetohranište, itd.

3. Obrednik iz 1933.

Godine 1929. objavljen je Rimski obrednik na hrvatskom jeziku.[37] Uskoro, godine 1933., biskup Antun Akšamović objavljuje Vlastiti obrednik za Bosansko-đakovačku i Srijemsku biskupiju,[38] kao i za Apostolsku administraturu.[39] U okružnici kojom se odobrava izdavanje ovoga obrednika biskup Akšamović piše da se u njemu nalaze oni obredi koji se najčešće koriste, te oni obredi koji su vlastiti, a kojih nema u Rimskom obredniku. Za one obrede kojih u ovome obredniku nema, svećenstvo se treba služiti Rimskim obrednikom iz 1929. Biskup određuje da se sveti obredi imaju slaviti isključivo iz ova dva obrednika te potiče svećenike da to revno, točno i pobožno vrše.

Od vlastitih obreda ovaj obrednik donosi četiri vezana uz ženidbu, tri vezana uz sprovod.[40] Sve vlastite procesije koje su bile u Strossmayerovu obredniku nalaze se i u ovom. Međutim, od 33 vlastita blagoslova koje nalazimo u Strossmayerovu obredniku, ovdje nalazimo samo jedan (blagoslov kuća o Bogojavljenju). Valja napomenuti da se u ovom obredniku nalaze još dva vlastita obreda kojih nema u Strossmayerovu obredniku: Zlatna misa i Instalacija župnika. Dakle, u ovom se obredniku nalazi deset vlastitih obreda u odnosu na trideset i dva koje sadržava Strossmayerov obrednik. To je onda značilo da su se ti – nekoć vlastiti – obredi trebali uzimati iz Dodatka Rimskog obrednika iz 1929., čime su posve zanemareni naši drevni vlastiti obredi.

4. Obrednik za pokope iz 1939.

Obrednik za pokope, s notama za pjevanje, tiskan je kao separat godine 1939.[41] Sadržava pokop odraslog mrtvaca, pokop malene djece, opjev groba, opjev mrtvačkoga odra, sve kao u obredniku iz 1933. U ovaj je obrednik ponovno uvršten i Uvod (sprovod) žene preminule u porodu prema Strossmayerovu obredniku. Svi dosadašnji obrednici bili su na hrvatskom.[42] Međutim, u ovom obredniku iz 1939. prvi put su svi obredi doneseni hrvatski, a zatim latinski.[43] Ovaj je obrednik sprovoda u svakom slučaju bio praktičan – maloga formata. K tome je za svećenike bilo vrlo praktično to što su bile naznačene i note, što je i pjevačima (redovito pjevačicama) bilo od velike pomoći.

---

37 RO 1929.

38 ĐO 1933.

39 Kao što je poznato, u to su vrijeme (nakon Prvoga svjetskog rata) Valpovački, Donjomiholjački i oba baranjska dekanata formalno pripadali Pečujskoj biskupiji, a đakovački je biskup bio apostolski administrator. Tek 1972. ti su dekanati postali dijelom Đakovačke biskupije.

40 Sprovod žene umrle u porodu, koji se nalazio u ĐO 1878, ovdje je izostavljen.

41 ĐO 1939.

42 Uz hrvatski su na njemačkom bila pisana pitanja koja se upućuju mladencima kao i kumovima na krštenju, a formula krštenja bila je u Strossmayerovu obredniku donesena i na hrvatskom i na latinskom.

43 Možda je tome bio razlog što je tih predratnih godina u našim krajevima sve više bila naglašena nacionalna svijet kod njemačkog življa, koji je uglavnom bio povezan s »Kulturbundom«, pa se za njih umjesto hrvatskog uzimao latinski obred.

5. Obred oblačenja novaka i primanje ministranata iz 1948.

Godine 1948. tiskan je još jedan naš vlastiti obred: *Obred oblačenja novaka i primanje ministranata*[44]. U onim vremenima strašne represije i progona Crkve Biskupski se ordinarijat u Đakovu odvažio tiskati ovu knjižicu. Donose se dva obreda. Prvi je *Oblačenja novaka*, koji nakon toga mogu nositi ministrantsku odjeću. Nakon određenog vremena novaci trebaju položiti ispit i onda za njih slijedi drugi obred: *Primanje ministranata,* nakon čega oni postaju ministranti. Obred je na hrvatskom, jedino se molitva blagoslova ministrantske odjeće donosi na hrvatskom i latinskom. Možemo pretpostaviti da je priređivač ovoga obreda preuzeo i adaptirao neki sličan talijanski ili njemački obred. U svakom slučaju, u ovome se obredu kao uzor uzimaju obredi vezani uz redovništvo: onaj koji stupa u redovničku zajednicu oblači redovničku odjeću, postaje novak i onda ulazi u novicijat. Nakon završenog novicijata (najmanje godinu dana), novak polaže zavjete i postaje članom redovničke zajednice. Tako se i u ovom slučaju razlikuje ulazak među ministrantske novake i ulazak među ministrante.

Zaključak

Vlastiti obrednici Đakovačke i Srijemske biskupije imaju višestruku vrijednost. Kao prvo, pisani su hrvatskim jezikom, dok su svi drugi onodobni vlastiti obrednici u našem okruženju bili isključivo na latinskom. Drugo, služeći se drugim vlastitim obrednicima u našem okruženju, priređivači su izabrali ono što su smatrali da je za nas važno, te su te iste obrede prilagodili i obogatili. Usto su dodali i pokoji vlastiti obred koji su sami priredili. U tome je smislu svakako najvredniji, najbogatiji i najopširniji onaj obrednik koji je izdao biskup Strossmayer. Ova naša vrijedna baština može i treba biti zalog i poticaj da i u naše vrijeme, u drukčijim okolnostima, nakon liturgijske obnove Drugoga vatikanskog sabora, ponovno priredimo vlastiti obrednik, tim prije što u nas na hrvatskom jeziku do danas nije pripravljen nijedan vlastiti obrednik, dok takvi obrednici postoje, na primjer, na njemačkom i talijanskom.

[44] *Obred oblačenja novaka i primanje ministranata*, Đakovo, 1948. Knjižica ima 12 stranica formata 13,5 x 9,5 cm. Isti je obred objavljen i u *Vjesniku Đakovačke biskupije* 76(1948.)5, 66-69.

DRUGI DIO:

OBREDI VEZANI UZ SLAVLJA SAKRAMENATA

I. ŠTO TREBA DOPUNITI KOD KRŠTENJA U NUŽDI

U svim starim rimskim obrednicima naveden je obred kojim se dopunjava ono što je – po naravi stvari – bilo ispušteno kod djece ili odraslih koji bi bili kršteni u nuždi, odnosno u životnoj opasnosti, pri čemu je krstitelj najčešće bio laik. U tome slučaju, kad pogibao mine, nad takvim se krštenikom obavljaju svi obredi kao i inače kod krštenja, samo se izostavlja samo krštenje vodom. Ono što je u svemu tome neobično jest sljedeće: u ono se vrijeme nisu uopće stvarali novi obredi. Tako su se u ovome slučaju molile sve otkletvene molitve, kao nad onima koji nisu kršteni. Zato je bilo posve nelogično nad krštenom osobom moliti otkletvene molitve, kao, na primjer:

> »Zaklinjem te, nečisti duše, imenom Boga Oca svemogućega i imenom Isusa Krista Sina njegova, Gospodina i Suca našega, i krepošću Duha Svetoga, da odstupiš od ovoga stvora Božjega…«[45]

Strossmayerov obrednik donosi malu, ali ipak značajnu preinaku. U rubrikama se kaže:

> »U krštenja odraslih pako (…) kad se nadopunjuju izostavljena, još treba ovo izmieniti: Prvo u zakletvi Čuj prokleti đavle, gdje se kaže *(stan prirediti)* neka se kaže *stan je priredio.* Zatim u zakletvi: *Znano ti je,* gdje se kaže *(da bude)* nek se rekne *da bi bio.*«[46]

Iako se i ovdje govori izričiti egzorcizam (što je po sebi neprilično za krštenu osobu), ipak se u nekim izričajima uzima u obzir da se radi o krštenoj osobi.[47] Bog je krštenima već *stan priredio*. Nadalje, Bog je krštenika pozvao do krsnog zdenca *da bi bio njegovim hramom,* dakle, krštenik je već postao Božjim hramom. Za ono vrijeme je to bilo osobito značajno, jer nijedan drugi obrednik nema tu opasku, a pri-

---

[45] RO 1929, 51.

[46] ĐO 1878, 30. Istovjetnu opasku nalazimo i u drugim vlastitim obrednicima: »In baptismo autem adultorum, praeter illa, quae supra notata fiat, quando supplentur omissa, haec mutari debent. Primum in Exorcismo *Audi maledictte Satana,* ubi dicitur (habitaculum perficiat) dicatur *habitaculum perficit.* Deinde in Exorcismo *Nec te latet,* ubi dicitur: (ut fiat) dicatur: *ut fieret.*« Usp.: RS 1625, 48.; RS 1715, 41-42.; RS 1745, 47.; RS 1772, 47.; RS 1801, 47.; RS 1858, 65.; RS 1859, 65.; RC 1738, 49-50.; RC 1798, 48.; RC 1833, 48.

[47] Nijedno ljudsko djelo nije savršeno. Ovdje su neusklađeni prijevodi. U rubrikama stoji »stan priredi«, a u spomenutom egzorcizmu nekoliko stranice prije toga stoji: »obitavalištem stvori«. Nadalje početak sljedećeg egzorcizma u rubrikama glasi: »Znano ti je«, dok u samom obredu stoji »Znano ti budi«.

ređivači ovoga obrednika ipak su nastojali – koliko je tada bilo moguće – obred logičnije ustrojiti. I u ovom se slučaju uočava pastoralna razboritost i mudrost onih koji su obrede predviđene Rimskim obredom prilagodili za vlastitu partikularnu Crkvu.

II. PRIMANJE U CRKVU ONIH KOJI SU OD NJE SAMOVOLJNO OTPALI

Događa se da župnici u Hrvatskoj dobiju službeni dopis iz neke njemačke biskupije da je netko, kršten u Hrvatskoj, službeno istupio iz Crkve, to jest otpao od vjere. To se onda treba upisati u maticu gdje je ta osoba krštena. Međutim, ako ta ista osoba kasnije želi ponovno ući u Crkvu, rješenjem i dopuštenjem nadležnog biskupa to se može provesti. No danas ne postoji nikakav službeni obred po kojem bi se ta osoba ponovno primila u Crkvu. U važećem obredniku nalazi se tek *Red primanja valjano krštenih osoba u puno zajedništvo Katoličke Crkve*,[48] ali ovdje se radi o onima koji su kršteni izvan Katoličke Crkve.

Slično je bilo i u prethodnom obredniku. Za onoga koji bi bio valjano kršten izvan Katoličke Crkve uzimao se obred pod naslovom *Kako se dopunja nad krštenim odraslim, što je bilo izostavljeno*, to jest postupalo se jednako kao i s onim koji je bio kršten u slučaju smrtne opasnosti.[49] U istom su obredniku bili predviđeni obredi pomirenja za one koji bili izopćeni ili suspendirani.[50] Međutim, ni ovdje nije bilo obreda ponovnog primanja u Crkvu onih koji bi iz nje prethodno samovoljno istupili.

Nasuprot tome, u Strossmayerovu obredniku nalazimo obred pod naslovom *Kako se izmiruje odmetnik, razkolnik, ili krivovjernik.* Ovdje se radi o obredu izmirenja s Crkvom onih vjernika krštenih u Katoličkoj Crkvi koji su pristupili Crkvi koja nije u jedinstvu s Katoličkom Crkvom (pa su time formalno postali šizmatici, odnosno raskolnici) ili su pak upali u krivovjerje, to jest pristupili nekoj nekršćanskoj vjerskoj zajednici, npr. židovskoj ili islamskoj (i time postali formalni heretici), a sada se žele

---

[48] *Rimski obrednik obnovljen odlukom svetog općeg sabora Drugog vatikanskog, proglašen vlašću pape Pavla VI. Red pristupa odraslih u kršćanstvo*, Zagreb, 1998., 315-321.

[49] RO 1929, 23. Spomenimo da je u vlastitim mađarskim obrednicima postojao obred primanja u Katoličku crkvu obraćenog nekatolika (heretika): *Ordo recipiendi, et publice absolvendi apostotas,* usp. RS 1858., 86-99. Ovdje riječ *apostata* (otpadnik) označava onoga koji bi se obratio iz neke nekatoličke Crkve ili pak iz neke nekršćanske zajednice, ali ne i onoga koji bi istupio iz Katoličke crkve pa se u nju ponovno vraćao.

[50] *Kako se odrešuje od izopćenja izvan sakramentalne ispovijedi,* zatim *Obred za odrešivanje izopćenika koji je već umro,* te *Kako se odrešuje od suspenzije ili od interdikta izvan sakramentalne ispovijedi i kako se oprašta od iregularnosti:* RO 1929, 81-87. Pripominjemo da je ovaj obred istovjetan u svim Obrednicima od 1614. Kao zanimljivost navedimo da, prema RO 1929, na početku obreda izopćenik klekne na prvu stubu oltara svučen do košulje (ako je muškarac), a svećenik ga lagano udari šibom ili konopčićem. Ako se odrješuje izopćenik koji je već umro, šibom se udari njegovo tijelo, odnosno njegov grob, ako je već ukopan!

ponovno vratiti u Katoličku Crkvu.[51] Strossmayer ovaj obred preuzima iz tada važećeg Rimskog pontifikala,[52] što znači da je ovaj obred, koji je po sebi bio pridržan biskupu, u ovome obredniku namijenjen svećeniku koji ima biskupovo dopuštenje. Istovjetan obred nalazimo još jedino u Zagrebačkom obredniku iz 1796.,[53] ali toga obreda nema u Rimskom obredniku niti u drugim vlastitim obrednicima. Struktura djelomično slijedi obred krštenja odraslih.

Vjernik koji je istupio iz Katoličke Crkve, i sada se ponovno u nju vraća, prethodno se ispovijedi. Svećenik sjedi na vratima crkve, a obraćenik pred njim klekne. Odmah na početku slijedi dijaloška ispovijest vjere u duljem obliku i to tako da je Apostolsko vjerovanje raščlanjeno u dvanaest članaka u obliku pitanja, na što obraćenik odgovara: »Vjerujem.« Svećenik na to ustane i govori otkletvenu molitvu:

> »Zaklinjem te duše nečistnjače bogom otcem svemožnim i Isukrstom sinom njegovim, i duhom svetim, da odstupiš od ovog sluge božjega, koga bog i gospod naš od bludnja i zavađanja tvoga osloboditi, i k svetoj majki crkvi katoličkoj i apostolskoj zvati dostojava se. On sam ti zapovijed prokleti odsudjeniče, koji je za spas ljudski trpio, umro i pokopan bio i tebe i silu tvoju savladao, te je uzkrsnuo, uzašao na nebesa, odkud će doći suditi žive i mrtve i svijet ognjem.«

Početak ove molitve identičan je otkletvenoj molitvi u ondašnjem Redu krštenja. Središnji dio molitve sastavljen je za ovu prigodu, a završetak prema Apostolskom vjerovanju. Zadnji dio – *odkud će doći suditi žive i mrtve i svijet ognjem* – susrećemo također u ondašnjem Reda sprovoda: *kada budeš prišao suditi svijet ognjem.*[54]

Slijedi odrješenje obraćenika prema Rimskome obredniku. Zatim svećenik znamenuje obraćenika palcem na čelu i kaže mu:

> »Primi znamenje križa † Isukrstova i kršćanskoga, koje prije primljeno nisi čuvao, nego hudo zaveden povrgao si.«

Nato svećenik lijevom rukom uzme obraćenika za desnicu i kaže:

> »Unidji u crkvu božju, od koje si nesmotreno zabludio, i znaj da si zamci smrti izmaknuo, kloni se idola, vrzi svaku opakost ili praznovjerje krivoviersko (ili pogansko ili žudijsko). Štuj boga otca svemogućega, i Isukrsta sina njegova i duha svetoga, jedinoga živoga i pravoga boga i nerazdieljivo trojstvo.«

Vidljivo je da su ovdje molitve koje se mole u obredu krštenja – *Primi znamenje križa* i *Uđi u crkvu božju* – prilagođene primanju obraćenika koji se ponovno vraća u Katoličku Crkvu.

---

[51] ĐO 1878, 40-46.

[52] Usp. *Pontificale Romanum jussu editum et a Benedicto XIV. recognitum et castigatum,* Romae, 1849., 414-420. Ovoga obreda nema u posljednjem izdanju prije II. Vatikanskog sabora, 1962.

[53] Usp. RZ 1796, 73-76. Ovoga obreda nema u prethodnom zagrebačkom obredniku. Usp. RZ 1729.

[54] Usp. ĐO 1878, 109.

Svećenik dovede obraćenika do glavnog oltara. Obraćenik klekne, a svećenik stojeći ispred oltara govori:

»Svemožni vječni bože, ovu ovcu tvoju iz ralja vučjih tvojom krepošću izbavljenu, otčinskom ljubavlju primi i stadu svomu blagom milošću upodobi: da se šteti obitelji tvoje neprijatelj neveseli, nego da se nad obraćenjem i izbavljenjem njenim crkva tvoja kao blaga majka nad nadjenim sinom raduje. Po Isuskrstu.

Bože, koji čovjeka na tvoju sliku sazdana milostivo obnavljaš, koga si čudnovato stvorio, pogledaj milostivo na ovoga slugu svoga i što se sliepoćom njegova neznanstva a neprijateljskom i vražjom varkom podkralo, to blagost tvoga proštenja odpusti i odrieši, i da se svetim žrtvenikom tvojim, primiv učešće istine tvoje, povrati. Po Isukrstu.«

Slijedi dijaloška ispovijest vjere i dijaloško odreknuće od sotone i od heretičke vjere. Na koncu ga svećenik pita, želi li živjeti u zajednici katoličke vjere. Obraćenik tada može izgovoriti nešto skraćeni Tridentski sažetak vjerovanja – koji obrednik navodi – i tako položiti ispovijest vjere.[55] Slijedi zaključna molitva:

»Gospode bože svemožni, otče gospoda našega Isukrsta, koji si se dostojao ovoga slugu svoga (ovu službenicu svoju) iz bludnje poganske, ili iz opake laži krivovjerske, ili iz praznovjerja žudinskoga milostivo izbaviti, i k svetoj crkvi svojoj prizvati, ti, gospodine, pošalji u njega duha svetoga posvetitelja s nebesa. Amen. Duha mudrosti i razuma. Amen. Duha svieta i krieposti. Amen. Duha znanja i pobožnosti. Amen. Napuni ga svjetlom sjajnosti svoje, da se u ime gospoda našega Isukrsta znamenuje krstom u život vječni.«

Obraćenik nakon toga prisustvuje misi na kojoj se pričesti. Poslije mise svećenik načini zapisnik o obredu koji se slavio i to proslijedi nadležnom biskupu.

Zaključimo. Kao što smo vidjeli, biskupi Vrhovec i Strossmayer ovaj su obred, koji je po sebi bio pridržan biskupu, uvrstili u vlastite obrednike, što nije bio slučaj u drugim mađarskim, austrijskim ili pak njemačkim vlastitim obrednicima. Možda je takvih slučajeva otpada od Crkve i ponovnog pomirenja s Crkvom u našim krajevima bilo više nego drugdje. Možda je tome bilo tako, jer su naši krajevi u to vrijeme bili stjecište različitih kultura, naroda i vjera. U svakom slučaju, ovoga obreda danas nema u važećim obrednicima i vrijedilo bi ga pripraviti, jer će slučajeva povratka u Katoličku Crkvu, kao što je na početku bilo rečeno, svakako biti i u naše vrijeme.

[55] Usp. H. DENZINGER, P. HÜNERMAN (ur.), *Zbirka sažetaka vjerovanja, definicija i izjava o vjeri i ćudoređu*, Đakovo, 2002., 1862-1870. Na samom koncu ovoga obrednika donosi se Tridentski sažetak vjere na njemačkom jeziku. Usp. ĐO 1878, 289-293.

III. PRVA PRIČEST

U našem su *Vjesniku* već objavljeni neki obredi vezani uz prvu svetu pričest, kao na primjer obred primanja među kandidate za prvu pričest te obred obnove krsnih obećanja.[56] Ti obredi nisu službeno odobreni, nego su sastavljeni »ex privata diligentia«. Međutim, u dodatku Strossmayerova obrednika iz 1878. pod naslovom »Prva pričest« nalazimo vrlo skladan obred prve pričesti za koji Strossmayer veli da ga je preuzeo iz Zagreba.[57] U vlastitu obredniku Đakovačke biskupije iz 1933. ovaj se obred donosi pod naslovom »Obnova krsnih zavjeta kod prve svete pričesti«.[58] Ne nalazimo ga u drugim ranijim obrednicima, ali je zanimljivo da ga pod naslovom »Obnova krsnog zavjeta kod prve svete pričesti« nalazimo u jednom molitveniku izdanom u Zagrebu 1921.,[59] ali ga nema u vlastitu zagrebačkom obredniku iz 1933.[60]

1. Obred prve pričesti u Strossmayerovu obredniku iz 1878.

Evo kako Strossmayer u uvodu ovoga obrednika iznosi razloge za uvođenje svečanog obreda prve pričesti:

> »Spomenimo se, da je Isus, spas naš i vječiti uzor naš, mladež osobitim načinom ljubio i nam preporučio. U sv. izpoviedi i sv. pričesti tako ljubezno, mudro i otčinski postupajmo, da ta sveta otajstva mladeži omile i vječitu želju za sobom u srdcu njihovom probude i ostave. U izobraženijili naroda svagdje se prva izpovied i prva pričest svečanijim načinom mladeži podjeliva tako, da joj uspomena na te slavne i svete čine vječita u srdcu i duši ostane. Ja sam više put u Rimu, a jednom i u Parizu prvoj pričesti mladeži prisustvovao. Vjerujte mi, braćo, da sam svakom takvom sgodom tako ganut i uzhićen bio, da sam se ućutio kano s ovoga svieta prenesen u onaj bolji sviet. (…) Činilo mi se zaista, da se u raju nebeskom nalazim i skupa sa nevinom mladeži u licu i u žiću božjem onaj divni i otajstveni napitak pijem, o kom Isus gore govori. Nikad mi s uma sići neće utisak, koji sam u crkvi parižkoj takvom sgodom ućutio. Crkva

[56] I sâm sam u *Vjesniku Đakovačke i Srijemske biskupije* objavio tri materijala. Usp. *Primanje među kandidate za prvu pričest,* 121(1993.)12, 245; *Obnova krsnih obećanja za prvopričesnike*, 122(1994.)4, 84; *Neposredna liturgijska priprava za prvu ispovijed i pričest*, 128(2000.)10, 635-642.

[57] Usp. ĐO 1878, 286-289.

[58] ĐO 1933, 144-147. Obred nalazimo i u RS 1907, 66*-69*.

[59] *Kruh nebeski. Crkveni molitvenik*, Zagreb, 1921., 85-91.

[60] Usp. ZO 1933.

što može biti ljepše i ukusnije urešena. Oltar sav u cvietu. Mladež sa roditelji i prijatelji u svečanom ruhu. Crkva dubkom puna. Svećenici mnogobrojni. Najstariji i najdostojniji uzpe se na prodikaonicu, i poče govoriti o svetom otajstvu oltarskom i o sreći i slavi onih, koji vriedno i dostojno Isusa u dušu svoju primaju. Mogu reći, da sam se sit naplakao, slušajuć toga vriednoga svećenika, komu je duša očevidno od prve njegove pričesti pa sve do tada ostala biela kao snieg, kao što mu je biela bila i glava. Sto puta sam ja tada zavapio: Ah! zašto se i kod nas prva pričest tako svečanim načinom ne dieli? Ta i naš je sviet istom cienom krvi Isusove odkupljen, a Isus ne samo da je danas, sutra i uviek, nego je svagdje jedan te isti, pun milosti, istine i ljubavi prama svakomu puku i narodu. Do nas je, braćo, da ovu pravednu želju svaki u svojoj župi uvedemo i sveto obdržavamo. Zato vas molim, i u gospodinu naredjujem, da se odsele svud po biskupiji našoj najsvečanijim, što samo u naših okolnostih biti može, načinom prva sv. pričest mladeži podjeljuje. Svrsi će, mislim, najshodnije biti, ako se u okružnih koronah posavjetujete, kada i kakvim bi se to načinom najbolje obavilo. Vaše odluke imaju se jednakosti radi amo poslati, da se u sklad dovedu i u 'Glasniku' svim priobće.«[61]

Evo samog obreda. U uvodu se veli da bi se prva pričest redovito trebala slaviti na Bijelu nedjelju.[62] Djeca se trebaju sabrati u školi, a na znak zvona, u procesiji s učiteljem, idu dvoje po dvoje u crkvu, najprije dječaci, a onda djevojčice. U crkvi zauzmu mjesta: dječaci na desnoj, a djevojčice na lijevoj strani. Misa je pjevana. Propovijed treba biti u sladu s tim velikim danom. Pošto se pričesti misnik, pričeste se i djeca, najprije dječaci, a onda djevojčice. Poslije mise svećenik u roketi djeci uputi prikladnu riječ, a onda ih u procesiji odvede do krstionice gdje ih podsjeti na krsne zavjete koje su na krštenju umjesto njih izrekli kumovi. Svećenik im napomene da upravo zbog toga sada oni trebaju obnoviti te iste zavjete, kao na krštenju: tri puta se odriču zla, grijehe i sotone, a potom u dijalogu sa svećenikom ispovjede vjeru u Oca, Sina i Duha Svetoga. Nakon toga im svećenik dade da dotaknu bijelu košuljicu ili bijeli rubac te im tom prigodom kaže:

»Ova biela haljina znači nedužnost (nevinost) života. Blaženi vi, ako tu nedužnost svoju do smrti neokaljanu sačuvate; tada ćete sigurno i lahko doći u nebo. Primite, dakle, ovu bijelu haljinu, te donesite je neoskvrnjenu pred sudište gospoda našega Isusa Krista da imate život vječni.«

[61] U fusnoti Strossmayer dodaje: »Ovo pišuć zamolih braću u Zagrebu, da obred, kojim se slična svečanost drugdje obavljati običaje, obredniku našemu pridodadu, što je i učinjeno.« Vidi: ĐO 1878., str. 9-10. Do sada, nažalost, nismo uspjeli pronaći predložak iz Zagrebačke nadbiskupije na osnovi kojega je sastavljen obred prve pričesti u Strossmayerovu obredniku.

[62] Zanimljiva je napomena da prvoj pričesti imaju pristupiti djeca koja su se prethodno barem tri puta ispovjedila te da, ako je moguće, djeca uoči prve pričesti ispovjede grijehe cijeloga svog života. Pri tom valja ipak imati na pameti da su u to vrijeme djeca primala krizmu oko sedme godine života, a prvoj pričesti su redovito pristupali oko dvanaeste godine života.

Nakon toga preda svećenik svakom prvopričesniku upaljenu svijeću uz riječi:

»Ova goruća svijeća znači Isukrsta, koji je svjetlost svijeta, i koji je svojim svetim naukom razpršio tmine neznanstva i krivobožtva. Vi ste tako sretni, da ste u njegovo ime kršteni, i da poznate njegov nauk. Izpoviedajte svečano ovaj Isusov nauk, te živite po njem, pak će vam Isus na smrtnom času sa svimi svetimi doći u susret, i uzeti vas k sebi, u svoj rajske dvorove. Primite dakle ovu goruću svieću, i neporočni čuvajte krštenje svoje: držite božje zapoviedi, da, kada dodje gospod na pir, uzmognete ga susresti zajedno sa svimi svetimi u nebeskom dvoru, i da imate život vječni i živite na vieke viekâ.«

Na koncu, prije otpusta, svećenik može dati djeci za uspomenu sliku na kojoj piše ime prvopričesnika te dan i mjesto prve pričesti, prateći to riječima:

»Uzmite ovu sliku na uspomenu današnjega dana; čuvajte ju pomno, te kad god ju pogledate, pomislite na prvu svoju pričest koju ste danas primili. Pričešćujte se često i uviek ovako sveto i pobožno kao danas.«

2. Obnova krsnog zavjeta kod prve svete pričesti u molitveniku *Kruh nebeski* iz 1921.

Ovdje nema uvodnih napomena, nego se pretpostavlja da obred slijedi nakon mise. Obred je identičan onome na krštenju, uzimajući pri tome u obzir da su djeca već krštena. Tako svećenik pita: »Što kod svetog krštenja zaprosiste od Crkve Božje?« Djeca odgovore: »Vjeru« i onda slijedi dijalog kao kod obreda krštenja s odricanjem od sotone i ispovijedanjem vjere. Zatim djeca obećaju da će obdržavati sve zapovijedi. Slijedi molitva koju djeca govore klečeći:

»Hvalimo ti iz dna srca, Bože Oče nebeski, što si nam milostivo dao, da vjerujemo u te i u tvojega sina Isusa Krista, Gospodina našega, i u Duha Svetoga, i što si nam dobrostivo udijelio da smo se u tvojoj svetoj i nepogrešivoj Crkvi rodili. Klečeći pred tobom obećajemo ti pred svim anđelima i svecima vjernost na vijeke, koju su ti u ime naše drugi kod našega krštenja zavjetovali. Ojači nas, Gospodine, svojom milošću! Čuvaj na u svim našim napastima! Daj da prije umremo negoli ti nevjerni budemo! Udijeli nam milost, da riječju i činom svoju vjeru uvijek zasvjedočavamo te nas k sebi uzmi u život vječni, kada bude sveta volja tvoja.«

Nakon toga svećenik govori molitvu:

»Milostivi, vječni Bože! Pogledaj dobrostivo na ovu svoju djecu i usliši milostivo njihovu smjernu molitvu. Daj da izvrše, što žele. Ne dopusti nikada, da se ove nejake sirote, koje su tvoja djeca, ikada od tebe rastave. Ne daj, da duše njihove, otkupljene dragocjenom krvlju jedinorođenoga sina tvojega, zaplijeni neprijatelj, koji na njih vreba. Svjetlo prave vjere vijekom im svijetlilo, i u tome svjetlu

poznali uvijek tvoju volju i vjerno je vršili. Neka rastu u mudrosti i dobi: vodi ih od kreposti do kreposti, dok ne ugledaju svjetlost vječnu, gdje će tebe, svoga nebeskoga Oca i tvojega jedinorođenoga Sina, i Duha Svetoga licem u lice gledati i hvaliti te i slaviti sa svim anđelima i svecima od vijeka do vijeka. Amen.«

Slijedi pjesma: »Stoj čvrst mi, krsni zavjete«. Preporučuje se da poslije podne bude večernjica pod kojom će se prvopričesnici posvetiti Majci Božjoj. Evo posvetne molitve:

»Pozdravljam te, preslatka Djevice Marijo, Majko Božja i uzimam te za svoju Majku; o uzmi me za svojega sina i slugu; ja ne ću druge majke ni druge gospodarice osim tebe. Spomeni se, dakle, dobra, milostiva i slatka moja Majko, da sam ja tvoj sin, da si tako moguća, a ja tako siromašno, slabašno i grešno stvorenje! Vodi me i brani me u svim mojim djelovanjima, jer sam ja kukavan prosjak, koji treba tvoje pomoći i tvoje zaštite. Daj mi dakle, sveta Djevice i slatka Majko, da i mene tvoje milosti i kreposti zapanu, osobito tvoja poniznost, potpuna čistoća i iskrena ljubav, i sve ono, za što znaš da je meni najpotrebnije. Ne reci da mi to ne možeš dati; jer je sin tvoj svu moć na nebu i na zemlji u tvoje ruke predao: pa i treba da me uslišiš, jer si ti Majka svim ubogim potomcima Adamovim, a osobito si moja Majka. Budući da si dakle, o blaga Djevice, moja Majka i tako moćna, tko bi te mogao ispričati, kada bi mu svoju pomoć uskratila? Vidiš, ljubezna majko, da si ti prisiljena moj vapaj uslišiti. Nada sve nebo uzvišena isprosi mi svojim zagovorom sve milosti koje mi je Presveto Trojstvo Otac, Sin i Duh Sveti za ovaj svijet i za vječnost pripravio. Amen.«

3. Obnova krsnog zavjeta kod prve svete pričesti u *Priručnom obredniku* iz 1933.

U uvodnim napomenama kaže se da se ovaj obred slavi nakon mise na kojoj su djeca primila prvu pričest. Djeca se mogu okupiti ili ispred glavnog oltara ili kod krstionice, a po mogućnosti u rukama imaju upaljenu krsnu svijeću. Svećenikov uvodni nagovor je identičan onome iz Strossmayerova obrednika iz 1878. Dijalog s djecom preuzet je iz obreda krštenja, kao što je to i u molitveniku *Kruh nebeski* iz 1921. Zahvalna molitva »Hvalimo te iz dna srca« i svećenikova molitva »Milostivi, vječni Bože!« identične su onoj iz spomenutoga molitvenika *Kruh nebeski*. U ovom se obredniku ne spominje mogućnost da se toga dana na večernjici prvopričesnici posvete Bogorodici Mariji.

4. Vrijednost navedenih obreda

Obred prema Strossmayerovu obredniku čini se osobito prikladnim. Uvodno slovo djeci jasno i sažeto razlaže smisao krštenja i važnost obnove krsnih obećanja. Nadalje, osobito je prikladno to što se obred slavi kod krstionice, gdje su djeca i bila krštena. Jednako je tako znakovito i prikladno da svećenik uz prikladne riječi daje djeci bijelu haljinu i upaljenu svijeći, kao što je to bilo i kod krštenja.

U molitveniku *Kruh nebeski* nema uvodnog nagovora, nema predaje bijele haljine ni upaljene svijeće, nego se dodaju dvije molitve: jednu govore djeca, a drugu svećenik. Na večernjici toga istoga dana djeca se mogu posvetiti Bogorodici Mariji, pri čemu riječi posvete i nisu baš teološki najsretnije sročene.

Obrednik iz 1933. sretno donosi uvodno slovo, preuzeto iz Strossmayerova obrednika, međutim, odredba da taj obred može biti i pred oltarom, to jest ne nužno kod krstionice, čini se manje sretnom. Izostale su predaje bijele haljine i goruće svijeće. Prema tome, od ova tri obreda onaj Strossmayerov čini se i odmjerenim i primjerenim i teološki dobro utemeljenim, dok su druga dva više ili manje »razvodnjena«.

5. Perspektiva

Danas se u mnogim župama slave obredi s prvopričesnicima tijekom same priprave za prvu pričest: primanje među kandidate za prvu pričest, obnova krsnih obećanja i još neki drugi obredi, što onda kulminira samim slavljem prve pričesti, ali i određenim obredima u vremenu mistagogije. U tim slavljima mogu posebnu ulogu imati i prvopričesnici iz prethodne godine. Sve se to naravno treba slaviti pred župskom zajednicom, a posebnu ulogu pri tome imaju roditelji i kumovi. Sve je to – kao u svakom bogoslužju – redovito prožeto prikladnim znakovima i gestama. U tom smislu bilo bi osobito prikladno kada bi djeca imala upravo krsne svijeće i haljine koje su imali na svome krštenju. Što reći? Budući da je ovdje riječ o euharistiji koja je jedan od sakramenata inicijacije, veoma je potrebno da se kandidati uvode u otajstva, i to tako da se skladno isprepliću kateheza i liturgija. Zato će biti veoma važno da se u našem budućem vlastitu obredniku pripravi red bogoslužja s prvopričesnicima, baš kao što su naši stari obrednici – u skladu s ondašnjim prilikama – uveli obnovu krsnih obećanja za prvopričesnike iako toga reda nije bilo u *Rimskom obredniku*. Na nama je ta velika odgovornost. Prisjetimo se. Isus veli: »Pustite dječicu neka dolaze k meni; ne priječite im jer takvih je kraljevstvo Božje!« (Mk 10, 14).

IV. VEČERNJICE I EUHARISTIJSKA POBOŽNOST

1. Pobožnost večernjica u našim krajevima

Sve do sedamdesetih godina prošloga stoljeća među vjernicima su bile omiljene svibanjske i listopadske pobožnosti te pobožnosti zvane »večernjice« nedjeljom poslijepodne ili pak na prvi petak.[63] U to vrijeme nije bilo večernjih misa. Svećenik bi radnim danom ujutro imao tihu (latinsku) misu, na kojoj je uz ministrante i zvonara bilo malo vjernika. Nedjeljom je svećenik, istina, slavio svečanu misu, ali je i ona bila na latinskom pa vjernici nisu sudjelovali, nego su za vrijeme mise molili krunicu ili pjevali pučke pjesme. Zbog toga su spomenute pobožnosti bile omiljene. Za razliku od (tihe) latinske mise gdje je sve činio isključivo svećenik, u ovim je pobožnostima puk u potpunosti sudjelovao, i to na narodnom jeziku. U svim tim slučajevima struktura je bila slična: molile su se ili pjevale Lauretanske litanije, Litanije svih svetih ili pak Litanije Srca Isusova s pripadajućim himnima, responzorijima i zaključnim molitvama. Redovito je nakon toga slijedilo izlaganje Presvetog Sakramenta i blagoslov s Presvetim. Nakon što je 1953. ublažen euharistijski post na tri sata prije pričesti (prije toga je bio od ponoći pa do pričesti), župnici su u sklopu svibanjskih i listopadskih pobožnosti znali dijeliti pričest prema tada važećem obredu dijeljenja pričesti izvan mise.

U Rimskom se obredniku sve do 20. st., jednako kao i Strossmayerovu obredniku iz 1878., nalaze samo Litanije svih svetih, koje su se uzimale kod Velikih i Malih litanija i kod još nekih ophoda. Drugih litanija nije bilo. Jednako tako, u tim obrednicima nije bilo svibanjskih i listopadskih pobožnosti, kao ni nedjeljnih večernjica ili onih za prvi petak. To se, naime, smatralo pučkom pobožnošću, kao što u obrednicima nije bilo ni krunice ni križnog puta. Spomenute su se pobožnosti slavile prema tadašnjim molitvenicima i pjesmaricama, a za blagoslov s Presvetim u sklopu tih pobožnosti uzimao se obred kao kod tijelovske procesije iz tada važećih obrednika.

---

[63] Ove su se pobožnosti nazivale večernjicama, iako su bile uvijek poslijepodne, između 15 i 17 sati, ovisno o godišnjem dobu.

Međutim, u Rimskom obredniku iz 1925. (hrvatsko izdanje je iz 1929.)[64] nalazimo Litanije presvetog imena Isusova, Litanije presvetog Srca Isusova, Lauretanske litanije te Litanije svetoga Josipa s responzorijem i pripadajućim molitvama. Iako to nije navedeno, očito je da su se te litanije uzimale u sklopu poslijepodnevnih pobožnosti. Jednako tako nije bilo naznačeno da bi nakon tih litanija slijedilo izlaganje Presvetog Sakramenta s blagoslovom. Spomenimo također kako u Dodatku ostrogonskog obrednika iz 1907. nalazimo (na latinskom) četiri antifone o Blaženoj Djevici Mariji. Lauretanske litanije, koje ovim antifonama prethode, nisu navedene, jer su se očito (na narodnom jeziku) molile iz molitvenika. U istom Dodatku nalazimo obred izlaganja Presvetog Sakramenta s molitvama za papu, biskupa i kralja.[65]

Međutim, đakovački obrednik iz 1933. pod naslovom »Litanije i večernjice« uz Litanije svih svetih po prvi put jasno stavlja u službeni obrednik večernje pobožnosti s Lauretanskim litanijama, himnima, responzorijima i molitvama i završnim euharistijskim blagoslovom.[66] Navedene su također Litanije Srca Isusova, Litanije Imena Isusova te Litanije svetom Josipu s pripadajućim responzorijima i molitvama, s time da se pretpostavljalo da i nakon tih litanija slijedi izlaganje Presvetog s blagoslovom.[67]

Te su večernjice imale posvuda u osnovi isti ustroj, iako je svećenicima bilo slobodno nešto izbaciti ili uvrstiti.[68] Uobičajenu strukturu nalazimo u molitveniku »Vijenac«, koji je u našim krajevima bio omiljen i koji je doživio više izdanja:

> »Bogoljubnost Popoldnevna: »Na večernji se mole Litanije svih Svetih izvan Subote i Gospodnjih Svetkovina, pak također i u Adventu, kadno se imaju Gospine ili Loretske moliti i to na glas, s odgovaranjem pobožnoga puka. Litanije svih Svetih naći ćeš na listu 229 koje, kada se svrše, mole se odmah za njimi molitve svekolike pod njimi iztiskanes pridanjem Molitva: 1. Za zemlje Vladaoca: 2. Za Biskupa; 3. Za sve kršćanstvo; dvie ćeš naći gore na listu 265 i 266 a za sve kršćane sliedi: Molitva za sve kršćanstvo.«[69]

---

64 RO 1929, 354-362.

65 Usp. RS 1907, *71-73*.78*-80*.

66 Zvonimir Marković, profesor na tadašnjoj Visokoj bogoslovnoj školi u Đakovu, godine 1931. i 1932. izvješćuje da je u pripravi liturgijski priručnik u kojem će uz ostalo biti: obred večernjice, večernjica Srca Isusova, Tebe Boga hvalimo, itd. Isti je profesor očito i priredio ĐO 1933. Usp. Vjesnik, 4. Liturgijski priručnik za našu dijecezu, u: *Glasnik biskupije Bosanske i Srijemske* 59(1931.)8, 70; Dekanatske konferencije. 5. Obrednik, u: *Glasnik biskupije Bosanske i Srijemske* 60(1932.)8, 61-62.

67 Usp. ĐO 1933, 92-105.110-124.

68 Sjećam se kako je, na primjer, župnik Martin Dakić šezdesetih godina prošloga stoljeća u Vođincima nakon listopadske pobožnosti prikazivao u nastavcima dijafilm o misijama.

69 *Vienac bogoljubnih pjesama koje se nedjeljom i prigodom različitih svetkovina pod s. misom i o drugih bogoljubnostih pjevati običavaju iz različitih duhovnih knjiga po o. Marijanu Jajiću sabran i složen, ter s dopuštenje starešina sada već dvadeseti put i mnogostrano izpravljena na svjetlost izdan, umnožen još s dodatkom učitelja Vjekoslava Grgińčevića o župnika Ilije Okrugića,* Budimpešta, 1904., 345-348. Ponovljeno izdanje (istovjetno) je iz 1907.

Za večernjice na nedjelju i svetkovine kaže se:

»Molitva na Večernju po Nedjeljah i Svetkovinah: Usliši Gospodne… Ako se Litanije Gospine ili Loretske mole, naći ćeš jih na listu 150. A kad se ove svrši onda se moli: Pod tvoju obranu utičemo se… Milost tvoju, molimo Gospodine, ulij u pameti naše da mi koji po naviešćenju angjeoskom Isukrsta… Presvete matere tvoje zaručnika… Zatim pridaj molitve još 1. za vladaoca zemlje, 2. za biskupa i 3. za sve kršćanstvo na listu 265 i 266. Tada se moli predpjesmica vremenu crkvenomu shodna: ili: Zdrava kraljice ili: Spasitelja Majko slavna; ili: Zdrav kraljice nebeska, Zdrava Gospo Angjeoska; ili: Kraljice neba raduj se: svaka sa svojim redkom i svojom molitvom pristojnom na listu 155., 156., 157. i 158. Po svršetku pjeva se triput Svet, svet: i daje se blagoslov ciboriom t. j. pričestilom.«[70]

U molitveniku na hrvatskom jeziku iz toga vremena, namijenjenom vjernicima hrvatskoga jezika na području Pečujske biskupije, nalazimo sličnu strukturu večernjica nedjeljom i svetkovinom:

»Svećenik kod oltara, nedjeljom i svetkovinom u pluvijalu, pred zadnjom skalinom na pod crkve poklekne, zatim odnese gore propelo te na oltar postavi. Zatim se pjevaju na jeziku puka lauretanske litanije i povremena antifona, a poslije versiculus, responsorij i molitva latinski. Zatim se izvadi ciborij, osim kada su litanije sa sakramentom, te se triput pjeva 'Svet si, svet si.' Dok se još treći put pjeva, svećenik podje gore, te blagoslovi sa ciborijem. Kad su litanije sa sakramentom, mjerodavan je obred ko prije podne ali bez Pange lingua i bez procesije. U oči Marijinih svetkovina i po subotama red litanija je isti, samo što svećenik u roheti obavi i ciborij ne izvadi.«[71]

Za svibanjske se pobožnosti ovako određuje:

»Izloženje sakramenta. Tantum ergo. Krunica. Litanije lauretanske. Spomeni se. Pjesma o Bl. Djevici. Genitori. Uloži se sakrament. Gdje okolnosti samo kraću pobožnost dopuštaju, izostane krunica.«[72]

Za pobožnost krunice u listopadu isti molitvenik određuje ovu strukturu:

»Svećenik Presveti Oltarski Sakramenat izloži po propisu. Iza Tantum ergo blagoslov daje, zatim izmoli lauretanske, krunicu i molitvu k svetom Josipu. Lauretanske litanije ne pjevaju se. Napokon Genitori i blagoslov po propisu.«[73]

[70] *Vienac bogoljubnih pjesama…,* 349-351.
[71] *Molitvenik javnih pobožnosti za pečuhsku biskupiju*, Pečuh, 1913., 65.
[72] *Molitvenik javnih pobožnosti za pečuhsku biskupiju,* 81.
[73] *Molitvenik javnih pobožnosti za pečuhsku biskupiju,* 99.

2. Večernjice tijekom liturgijske godine

a) Svibanjske pobožnosti

Neki liturgičari smatraju da ishodište svibanjskih pobožnosti možemo naći u starim poganskim običajima vezanim uz ovaj mjesec. U Rimu su još u republikansko vrijeme bile poznate *Ludi floreales* (Cvjetne svečanosti) ili jednostavno *Floreales*. Poznate su također poganske, kasnije pučke svetkovine u Italiji, Njemačkoj, kao i u Srednjoj Europi vezane uz prvi dan svibnja, a koje su i danas prisutne.[74] Svečanost se sastoji u tome da se u šumi posiječe visoko stablo koje se, okićeno, postavi u selu. Prema njemačkom »Maibaum« (»svibanjsko stablo«), u nas se to stablo zvalo »majpan«. Evo jednog svjedočanstva iz 1846.:

> »Svečanost je pervoga Svibnja poznata više ili manje cělomu narodu Slavjanskomu u obće, a Slavoncem napose, i imade, kao i drugi Slavjanski običaji, svoj početak s većom stranom u najdalnoj tmini skrivajućih se vrěmenah. (…) U oči pervog Svibnja t. j. stražnjeg Travnja po podne izlazi mladež muškog spola – u onih městih, u kojih još ova svečanost živi – u šumu i gaje te traži tako zvane Maje koje kući donesavši nocju pred prozore svoje ljubovce ili prijateljice usade. (…) Nocju pervoga Svibnja po varoših i pazarištih – jer u selu malo gdě imadu – muzika po sokacih hodajuć, svira do světloga dana. (…) Česi i Slovaci na isti skoro način ovaj dan slave. (…) Ovaj običaj bez sumnje stoji u savezu sa staroslavjanskimi Rusalkami [vilama].«[75]

Uza sve ovo navedeno, ne možemo reći da svibanjske pobožnosti vuku podrijetlo od ovih poganskih i narodnih običaja. Naime, svibanjske pobožnosti zabilježene su prvi put kod dominikanaca iz Fiesola tek 1668., kasnije i u Napulju i u Veroni, a sredinom 19. stoljeća svugdje su raširene. Na koncu ove pobožnosti redovito je bio blagoslov s Presvetim.[76] Zabilježeno je da su se svibanjske pobožnosti u đakovačkom sjemeništu počele slaviti od godine 1865.,[77] a nakon toga i u pojedinim župama.[78]

b) Listopadske pobožnosti

Listopadske su pobožnosti vezane prvenstveno uz molitvu krunice, koja je svakako najznačajniji izraz marijanske pobožnosti još od 15. st. Uskoro su – poglavito

---

[74] Ponegdje je to bilo pokršćanjeno, pa se slavilo o Duhovima.

[75] L. ILIĆ, *Narodni slavonski običaji*, Zagreb, 1846., 130-132.

[76] Usp. M. RIGHETTI, *Storia liturgica, II. L'anno liturgico. Il breviario,* Milano, 1969. (fototipsko izdanje 2005.), 366-367.

[77] Usp. M. PAVIĆ*, Biskupijsko sjemenište u Đakovu 1806.-1906.*, Đakovo, 1911., 318. Isti je tekst prethodno objavljen u »Glasniku«: ISTI, Duhovni život u aluminatu, u: *Glasnik biskupije Bosanske i Sriemske* 36(1908.)5, 36-39, ovdje 37.

[78] Mnogobrojna su svjedočanstva u *Glasniku* o svibanjskim i listopadskim pobožnostima u Đakovačkoj i Srijemskoj biskupiji. Navodimo samo neka starija: *Glasnik biskupije Bosanske i Srijemske* 27(1899.)18, 156; 28(1900.)10, 90; 29(1901.)22, 196; 47(1919.)2, 12; 50(1922.)9, 69; 6 (1940.)8, 57; 68(1940.)17, 135; 56(1928.)19, 156.

zaslugom dominikanaca – nastale brojne kruničarske bratovštine. Molitva krunice može se smatrati pučkom službom časova. U časoslov su, naime, kao glavni dio, uvršteni psalmi, kojih ima ukupno 150, dok u isto vrijeme sva tri otajstva krunice (radosna, žalosna i slavna) imaju također 150 Zdravomarija. Po nekim redovničkim pravilima, redovnici su krunicom mogli zamijeniti molitvu časova ako bi redovnik tijekom dana puno pješačio. Papa Leon XIII. u nekoliko je enciklika preporučivao molitvu krunice, pogotovo u mjesecu listopadu. Tako su se koncem 19. st. uz svibanjske pobožnosti javile i one listopadske, koje su imale strukturu kao i svibanjske i k tome uključivale i molitvu krunice.[79]

c) Nedjeljne večernjice

Tijekom cijele godine nedjeljom poslijepodne u našim su se krajevima održavale večernjice, kako smo to vidjeli iz onodobnih molitvenika. Struktura je bila ista kao i kod svibanjskih pobožnosti. Uzimale su se Litanije svih svetih, Psalam 70 (69), a nakon toga deset molitava za različite potrebe. Potom je slijedilo izlaganje Presvetog s blagoslovom, a u nekim prigodama sve se zaključivalo himnom *Tebe Boga hvalimo*, s pripadajućim molitvama.[80] Međutim, nedjeljom su se uzimale također i Lauretanske litanije ili pak one Srca Isusova, a sve se završavalo izlaganjem Presvetoga, s blagoslovom.

Te su večernjice zacijelo u ono vrijeme bile veoma korisne. Nedjeljom poslijepodne – koja je, naravno, bila neradni dan – puk je imao prigodu ponovno doći u crkvu i pomoliti se. Župnik je nakon te pobožnosti često imao pouku za djevojke i mladiće, a bila je to, naravno, i prigoda da se ljudi zajedno nađu te da mladež pred crkvom zaigra kolo. Tako su te večernjice imale i društveno značenje u selima gdje drugih društvenih događanja uglavnom nije bilo.[81]

d) Štovanje Srca Isusova prvoga petka u mjesecu

Pobožnost Srcu Isusovu seže u srednji vijek kad su duhovni pisci (osobito sv. Bernard) širili pobožnost prema muci Isusovoj, razmatrajući osobito njegove rane, među kojima se isticala rana na boku, odnosno probodeno srce.[82] Ta je pobožnost zabilježena u samostanu Helfta, u Saskoj, početkom 14. st. i općenito u dominikanskim samostanima u Njemačkoj. U novootkrivenim zemljama ovu su pobožnost širili isusovci. Štovanje Srca Isusova ušlo je u liturgiju tek u drugom dijelu 17. st. Biskup iz Rennesa dopustio je 1670. svećeniku Ivanu Eudesu da svake godine 31. kolovoza

[79] Usp. M. RIGHETTI, *Storia liturgica, II*, 366-367.

[80] Usp. ĐO 1933, 112-124.

[81] Svjedočanstva o nedjeljnim i blagdanskim večernjicama nalazimo u starim brojevima *Glasnika*. Usp. *Glasnik biskupije Bosanske i Sriemske* 9(1881.)13, 138; 19(1891.)5, 78; 25(1897.)13, 124; 52(1924.)12, 93; 54(1926.)1, 2; 59(1931.)11, 94; 64(1936.)2, 10; 67(1939.)19, 147.

[82] Za povijest štovanja Srca Isusova i pobožnost prvih petaka usp. PIO XII. Haurietis Aquas in gaudio, enciklika od 15. svibnja 1956., u: *Vjesnik Đakovačke biskupije* 85(1957.)1, 13-15; 2, 29-32; 3, 46-48; 4, 62-63.; 5, 74-76.; 6, 94-96.; 7-8, 116-120.; 9, 132-133.

slavi misu u čast Srcu Isusovu, upotrebljavajući misne obrasce koje je bio sam sastavio. Nekoliko su godina kasnije (1675.) privatne objave Margarete Marije Alacoque pridonijela širenju ovog kulta. Papa Klement XIII. dopustio je 1765. poljskim biskupima i rimskoj nadbratovštini Presvetoga Srca Isusova da slave ovaj blagdan.[83] Blagdan se širio bez nekog posebnog reda. Tako, primjerice, od 1672. do 1840. u Francuskoj ima više od 30 dana kad se slavio ovaj blagdan. Od 1765. do 1970. Rim je odobrio samo četiri mise u čast Srcu Isusovu: *Miserabitur*, odobrena za Poljsku i Portugal (1765): *Egredimini*, za Veneciju, Austriju i Španjolsku (1778.); *Cogitationes* i *Sciens Iesu* (Euharistijsko Srce Isusovo) 1921. Ova je misa dokinuta 1960. Pio IX. uveo je ovaj blagdan u kalendar latinske Crkve 1856. i odredio da se slavi trećega petka iza Duhova.[84] Prema privatnoj objavi Margareti Mariji Alacoque, onima koji se na čast Srca Isusova budu pričestili prvoga petka kroz devet mjeseci uzastopce Isus obećava da neće umrijeti u nemilosti niti bez sakramenata.[85]

Večernjice na čast Srca Isusova prvoga petka u mjesecu ustalile su se u nas sve do sedamdesetih godina prošloga stoljeća, a u đakovačkom sjemeništu zabilježene su koncem 19. st.[86] Poslije Litanija Srca Isusova, s pripadajućim responzorijem i molitvama, slijedilo bi izlaganje Presvetog i blagoslov s Presvetim.

e) Euharistijski blagoslov

Uz spomenute večernjice redovito je bio i euharistijski blagoslov. Spomenimo ukratko u kojim se povijesnim okolnostima razvila pobožnost prema Presvetom Sakramentu. U početcima je bilo posve razumljivo da se svi sudionici euharistijskog slavlja i pričeste. Međutim, već su se oko 10. st. vjernici sve rjeđe pričešćivali i sa sve većim strahopoštovanjem pristupali euharistiji – naglašavajući svoju nedostojnost – tako da se umjesto blagovanja sve više slavila Kristova *prisutnost* u euharistiji. Pričešćivanje je postalo do te mjere rijetko da je IV. Lateranski sabor (1215.) morao *narediti* da se svi vjernici *barem jedanput godišnje* (tj. o Uskrsu) pričeste. Tako je vrhunac euharistijske pobožnosti bilo *motrenje* hostije i *klanjanje*. U tome je kontekstu u 13. stoljeću nastala svetkovina Tijelova.[87] Izlaganje Presvetog Sakramenta i blagoslov s Presvetim vuče podrijetlo upravo od Tijelova. To se uskoro počelo činiti svakog četvrtka, i to nedjeljom poslijepodne (jer je nedjelja neradni dan), da bi se zatim marijanske pobožnosti, odnosno večernjice, redovito zaključivale kratkim izlaganjem Presvetog Sakramenta i blagoslovom s Presvetim.[88]

---

[83] Usp. A. ADAM, *Uvod u katoličku liturgiju,* Zadar, 1993., 312.

[84] Usp. P. JOUNEL, L'anno, u: G. MARTIRMORT, *La Chiesa in preghiera, 4, La liturgia e il tempo,* Brescia 1984, 51-178, ovdje 130.

[85] Usp. *Isuse, ja se uzdam u Te. Molitvenik za privatnu upotrebu*, J. Sukner (pr.), Zagreb, 1976., 108.

[86] Usp. M. PAVIĆ, *Biskupijsko sjemenište u Đakovu 1806.-1906.*, 316. Isti je tekst prethodno objavljen u »Glasniku«: ISTI, Duhovni život u aluminatu, 36.

[87] Usp. Z. PAŽIN, *Misal Pavla VI. i Misal Pija V*, 123.

[88] Usp. M. RIGHETTI, *Storia liturgica, III. La Messa,* Milano, 1969. (fototipsko izdanje 2005.), 613.

3. Struktura večernjica

Donosimo ovdje strukturu marijanske pobožnosti (svibanjske i listopadske) prema ĐO 1933, pod naslovom »Litanije i večernje,[89] s tim da je slična bila struktura i nedjeljnih večernjica kao i večernjica prvog petka u mjesecu. Prema ovom obredniku, pobožnost je započinjala Lauretanskim litanijama. Međutim, u praksi je uvijek na početku bila neka marijanska pjesma, a u listopadu nakon toga i Gospina krunica, a zatim spomenute Lauretanske litanije, koje su se redovito pjevale.

Poslije litanija molila se drevna molitva:

»Pod zaštitu se tvoju utječemo, sveta Bogorodice, naših molba ne prezri u potrebama našim, nego nas od sviju pogibelji oslobodi, Djevice slavna i blagoslovljena! Gospojo naša, odvjetnice naša, pomoćnice naša! Sa svojim sinom nas pomiri, svome Sinu nas preporuči, svome Sinu nas prikaži.«[90]

Ova molitva, poznata još u 3. stoljeću, zabilježena je u spisima Grgura Velikog.[91] Nalazila se također u *Officium parvum* za Povečerje spomena Blažene Djevice Marije u subotu kao antifona za hvalospjev *Sad otpuštaš*.[92] Nalazimo je i u važećem Časoslovu. Moli se na završetku Povečerja.[93]

Nakon responzorija slijedi molitva:

»Milost svoju, molimo te, Gospodine, ulij u duše naše, da mi, koji smo po anđelovu navještenju spoznali utjelovljenje Krista, sina Tvoga, po muci Njegovoj i križu k slavi uskrsnuća privedeni budemo.«[94]

Slijedi molitva svetom Josipu:

»Molimo te, Gospodine, da nam bude na pomoć zasluge zaručnika presvete Majke Tvoje, da zadobijemo njegovim zagovorom, što svojom slabošću postići ne možemo.«[95]

---

89 Usp. ĐO 1933., 92-99.

90 Rimski obrednik iz 1929. poslije Lauretanskih litanija donesi drukčije molitve. Usp. RO 1929, 360-361.

91 Usp. *Patrologia latina (izd. Migne)*, 78, 799.

92 Usp. *Antiphonale sacrosanctae Romanae Ecclesiae pro diurnis horis, SS. D. N. Pii X. Pontificis Maximi iussu restitutum et editum,* Romae, 1912., [91-92].

93 Usp. *Božanski časoslov obnovljen prema odluci svetog ekumenskog sabora II. vatikanskog a proglašen vlašću pape Pavla VI.* Časoslov rimskog obreda, IV., Zagreb, 1984., 936.

94 Latinski: »Gratiam tuam, quaesumus, Domine, mentibus nostris infunde: ut qui, Angelo nuntiante, Christi Filii tui incarnationem cognovimus; per passionem eius et crucem, ad resurrectionis gloriam perducamur«. Ova se molitva nalazi u prethodnom misalu kao zborna molitva mise Navještenja Blažene Djevice Marije na dan 25. ožujka (Bruy 575), a u važećem misalu je to zborna molitva 4. nedjelje došašća kao i spomendana Blažene Djevice Marije od Krunice na dan 7. listopada. Ova se molitva i danas moli u sklopu molitve *Anđeo Gospodnji.*

95 Molitva je preuzeta iz tadašnjeg Časoslova: »Sanctissimae Genitricis tuae Sponsi, quaesumus, Domine meritis adiuvemur: ut quod possibilitas nostra non obtinet, eius nobis intercessione donetur.« Navodimo kasnije izdanje: *Breviarium Romanum. Pars verna,* Romae, 1945., 782.

Od došašća do Božića i na Svijećnicu uzima se himan *Spasitelja Majko slavna*,[96] koji se zaključuje ovom molitvom:

»Milost svoju, molimo te, Gospodine i k tome još molitva: Bože koji si po plodnom djevičanstvu blažene Marije darovao ljudskome rodu dobra vječnoga spasenja, podaj, molimo Te, da osjetimo zagovor one, po kojoj smo zavrijedili primiti početnika života, Gospodina našega Isusa Krista, Sina tvoga.«[97]

Od Svijećnice do Uskrsa uzima se himan *Zdravo, Kraljice nebeska*[98] koji se zaključuje molitvom:

»Udijeli, milostivi Bože, jakost slabosti našoj, da mi, koji svete Bogorodice spomen slavimo, pomoću njezina odvjetovanja iz svojih nepravda uskrsnemo.«[99]

U uskrsno vrijeme nakon responzorija *Kraljice neba, raduj se, aleluja*[100] slijedi molitva:

»Bože koji si se dostojao razveseliti svijet uskrsnućem Gospodina našega Isusa Krista, daj, molimo te, da po njegovoj Majci Djevici Mariji postignemo radost vječnoga života.«[101]

Od Presvetog Trojstva do došašća moli se himan sa zaključnom molitvom:

»Zdravo kraljice, majko milosrđa, živote slasti i ufanje naše, zdravo! K Tebi vapijemo prognani sinovi Evini. K Tebi uzdišemo tugujući i plačući u ovoj suznoj

---

[96] Ovaj je himan preuzet iz: *Vienac bogoljubnih pjesama koje se nedjeljom i prigodom različitih svetkovina pod s. misom i o drugih bogoljubnostih pjevati običavaju iz različitih duhovnih knjiga po o. Marijanu Jajiću sabran i složen, ter s dopuštenje starešina sada već dvadeseti put i mnogostrano izpravljena na svjetlost izdan, umnožen još s dodatkom učitelja Vjekoslava Grgинčevića o župnika Ilije Okrugića,* Budimpešta, 1904. 156. Ponovljeno izdanje (istovjetno) je iz 1907. Usp. također kasnije izdanje: *Vijenac molitava i bogoljubnih pjesama za hrvatski katolički puk Biskupije Bosanske i Srijemske*, Osijek, 1925., 107. Izvor ove molitve nalazi se u: S. Grdenić, *Vrata nebeska. Molitvena knjiga iz različitih knjigah u jedno sastavljena…*, Pečuh, 1904. (prvo je izdanje iz 1837.).

[97] Latinski: »Deus, qui salutis aeternae, beatae Mariae virginitate foecunda, humano generi praemia praestitisti: tribue, quaesumus; ut ipsam pro nobis intercedere sentiamus, per quam meruimus auctorem vitae suscipere, Dominum nostrum Iesum Christum Filium tuum.« To je u prethodnom misalu bila zborna molitva 1. siječnja – Obrezanje Gospodinovo i Osmina Božića.

[98] Himan je preuzet iz prethodnog časoslova. Navodimo kasnije izdanje: *Breviarium Romanum. Pars verna,* Romae, 1945., 39. Hrvatski je prijevod preuzet iz *Vienac bogoljubnih pjesama,* Budimpešta, 1904. 157.; *Vijenac molitava i bogoljubnih pjesama,* Osijek, 1925., 109.

[99] Latinski »Concede, misericors Deus, fragilitati nostrae praesidium: ut, qui immaculatae Conceptionis Genitricis unigeniti Filii tui festivitatem praevenimus; intercessionis eius auxilio a nostris iniquitatibus resurgamus.« Molitva se nalazi u prethodnom misalu kao popričesna za dan 8. prosinca (Bezgrešno začeće Blažene Djevice Marije). U obredniku je ispušteno *immaculatae Conceptionis.*

[100] Himan je preuzet iz prethodnog časoslova. Navodimo kasnije izdanje: *Breviarium Romanum. Pars verna*, Romae, 1945., 40.

[101] Izvor: RR 1925, 330-331, završetak Lauretanskih litanija u vazmenom vremenu: »Deus, qui per resurrectionem Filii tui, Domini nostri Jesu Christi, mundum laetificare dignatus es: praesta, quaesumus: ut per eius Genitricem Virginem Mariam, perpetuae capiamus gaudia vitae.« Zanimljivo je da ovu molitvu, kao završetak molitve *Kraljice neba*, ne nalazimo u starijim rimskim liturgijskim vrelima, nego samo u ovom izdanju Rimskog obrednika.

dolini. Svrni dakle, Odvjetnice naša, one svoje milostive oči na nas, te nam poslije ovoga progona pokaži Isusa, blagoslovljeni plod utrobe svoje. O blaga, o mila o slatka Djevice Marijo!«[102]

»Svemogući Bože, koji si sudjelovanjem Duha Svetoga pripravio tijelo i dušu slave Djevice Majke Marije, da bude dostojno prebivalište Sinu tvojemu: daj, da nas ona, koje se s radošću spominjemo, milostivim zagovorom izbavi od sadašnjih zala i od vječne smrti.«[103]

Ako se ne daje blagoslov s Presvetim Sakramentom, puk pjeva *Svet, Svet, Svet.* Nakon toga svećenik podijeli blagoslov s ručnim križem i tako večernju dovrši.

Ako se pak daje blagoslov s Presvetim, svećenik otvori svetohranište, poklekne, privuče ciborij k vratima svetohraništa, okadi i zapjeva:

»O tolika tajna to je, ponizno je poštujmo. Stari zavjet prestao je, novo Janje blagujmo. Što od oka sakrito je tvrdom vjerom vjerujmo. Bogu Ocu, Bogu Sinu čast i dika od svih nas, Boga Duha veličinu uzdižimo u sav glas. Veličanstvu trojedinu neka svijet se klanja vas.«[104]

Nakon responzorija slijedi molitva:

»Bože koji si nam u divnom sakramentu ostavio uspomenu muke svoje, podaj nam, molimo te, tako častiti sveta otajstva tijela i krvi tvoje, da vazda osjećamo u sebi plod otkupljenja tvojega.«[105]

Dok svećenik sprema Presveto u svetohranište, pjevaju se Pohvale imenu Božjemu *Blagoslovljen budi Bog* ili *Ne ostavi nas nigdar.*[106] Na koncu se pjeva marijanska pjesma.

U mjesecu listopadu na početku se molila krunica, zatim, kao i u svibnju, Lauretanske litanije s responzorijem i molitvom, a umjesto one kraće molitve svetom Josipu, molila se ova dulja:

---

[102] Latinski: »Salve, Regina, mater misericordiae; vita, dulcedo et spes nostra, salve. Ad te clamamus exules filii Hevae. Ad te suspriamus gementes et flentes in hac lacrymarum valle. Eia, ergo, advocata nostra, illos tuos misericordes occulos ad nos converte. Et Iesum, benedictum fructum ventris tui, nobis post hoc exsiluim ostende. O clemens, o pia, o dulcis virgo Maria!« – *Breviarum Romanum. Pars aestiva,* Romae, 1945., 28. Himan se nalazi i u važećem Časoslovu: *Božanski časoslov obnovljen prema odluci svetog ekumenskog sabora II. vatikanskog a proglašen vlašću pape Pavla VI.* Časoslov rimskog obreda, IV., Zagreb, 1984., 936.

[103] Latinski: »Omnipotens sempiterne Deus, qui gloriosae Vriginis Matris Mariae corpus et animam, ut dignum Filii tui habitculumeffici mereretur, Spiritu Sancto cooperante, praeparasti: da, ut cuius commemoratione laetamur; eius pia intercessione, ab instantibus malis, et a morte perpetua liberemur.« – *Breviarum Romanum. Pars aestiva*, Romae, 1945., 28.

[104] Ovo je u Đakovačkoj biskupiji vlastiti prepjev himna *Tantum ergo*, odnosno *Divnoj dakle.*

[105] Latinski: »Deus, qui nobis sub sacramento mirabili passionis tuae memoriam reliquisti, tribue, quaesumus, ita nos Corporis et Sanguinis tui sacra mysteria venerari, ut redemptionis tuae fructum in nobis iugiter sentiamus.« To je zborna molitva svetkovine Tijelova i u važećem i u prethodnom misalu (Bruy, 393).

[106] I jedna i druga pjesma nalazi se u našim starim kao i u sadašnjim pjesmaricama. Usp. npr. *Pjevajte Gospodinu pjesmu novu*, Zagreb, 2003., 228.233.

»K tebi se, o sveti Josipe, utječemo u svojoj nevolji. (Pošto smo tvoju presvetu zaručnicu za pomoć zamolili, molimo pouzdano i za tvoju pomoć)[107] Za ljubav koja te je sa neoskvrnjenom Djevicom i Bogorodicom vezala: i za očinsku ljubav kojom si Dijete Isusa grlio: smjerno te molimo, da baštinu, koju je Isus Krist svojom krvlju otkupio, milostivo pogledaš, te našoj nevolji svojom moći u pomoć pritečeš. O brižni čuvaru božanske obitelji, brani odabrano potomstvo Isusa Krista. Ne daj, predragi oče, da nas okuže zabluda i pokvarenost. Budi nam s neba milostivo u pomoći, o naš jaki zaštitniče u borbi sa vlašću tmine. Pa kao što si nekad Dijete Isusa iz najveće pogibli života izbavio, tako i sada brani svetu Crkvu Božju od svih zasjeda neprijateljskih, te nas svakog pojedinoga trajno uzmi pod svoje okrilje da uzmognemo po tvojem izgledu i tvojom pomoću sveto živjeti, blaženo preminuti i u nebu vječno blaženstvo zadobiti.«

Nakon tih molitava slijedilo bi izlaganje Presvetog, s blagoslovom.

Na prvi petak, a ponekad i nedjeljama, molile su se Litanije Srca Isusova s pripadajućim molitvama:

»Svemogući vječni Bože, pogledaj na Srce preljubeznoga Sina svojega i na hvale i zadovoljštine, koje u ime grešnika tebi prikazuje, i njima, koji milosrđe tvoje mole, ti oproštenje udijeli umilostivljen, u ime istoga Sina svojega Isusa Krista, koji s tobom živi i kraljuje u vijeke vjekova.«[108]

Nakon tih molitava svećenik bi izložio Presveto. Slijedila bi zatim *Posveta Presvetom Srcu Kralju naroda* Leona XIII., koja se po odredbi Pija XI. molila pred izloženim Presvetim. Svećenik bi molio dio po dio, a puk bi ponavljao:

»Isuse preslatki, – Otkupitelju ljudskoga roda, – pogledaj na nas – pred oltarom tvojim, – i preponizno prostrte. – Tvoji smo, – tvoji hoćemo da budemo; – a da mognemo s Tobom – što čvršće biti sjedinjeni, – evo se danas – svaki od nas – drage volje posvećuje – Presvetom Srcu Tvojemu. – Tebe, istina, mnogi – nijesu nikada spoznali; – Tebe su – prezrevši zapovijedi Tvoje, – mnogi odbacili. – Smiluj se na jedne i druge, – predobrostivi Isuse, – i sve ih pritegni – svetome srcu svojemu. – Kralj budi, Gospodine, – ne samo vjernima, – koji se nijesu ni u jedno vrijeme – odmetnuli od tebe, – nego i rasipnim sinovima, – koji su te ostavili: – učini – da se ovi – u kuću očinsku brzo povrate, – da od bijede i glad e poginu. – Kralj budi onima – koje ili kriva mnijenja zavaravaju, – ili nesloga rastavlja, – i pozovi ih natrag – k luci istine – i k jedinstvu vjere, – da uskoro bude – jedno stado i jedan pastir. – *Kralj budi svim onima, – koji se još u tami krivoboštva ili islama nalaze, – i ne krati se privesti ih u svijetlo kraljevstvo Tvoje. – Svrni napo-*

[107] Ovo u zagradi se ispušta ako se nije molila krunica.

[108] Izvor: RR 1925., 328: »Omnipotens sempiterne Deus, respice in Cor dilectissimi filii tui, et in laudes et satisfactiones, quas in nomine peccatorum tibi persolvit, iisque misericordiam tuam petentibus tu veniam concede placatus.«

kon milosrdne oči svoje na potomke onoga naroda, – koji je tako dugo bio narod izabrani; – a Krv nekoć od njih izazvana, – neka sad i na njih sađe – kao otkupnina i vrelo života. – Udijeli, Gospodine, – Crkvi svojoj – sigurnu i potpunu slobodu:- udijeli svim narodima – mir i red: – učini, da s obadva stožera zemlje – jedan odliježe glas: – Budi hvala Božanskomu Srcu, – po kojem nam je stečeno spasenje: njemu slava i čast – u vijeke.«[109]

Zaključak

U vremenu kad je službena liturgija bila samo na latinskom, spomenute su pobožnosti – kasnije uvrštene u vlastiti obrednik Đakovačke biskupije – bile veoma korisne, a puk je u njima radosno i u velikom broju sudjelovao. Danas je bogoslužje na narodnom jeziku. Preko tjedna su mise redovito navečer, tako da pobožnosti u ovom obliku nisu više primjerene. Od svega toga danas se u mnogim crkvama prije mise redovito moli krunica, a zatim se u svibnju i listopadu redovito mole Lauretanske litanije i u lipnju Litanije srca Isusova. Međutim, osim danas uobičajenih pobožnosti u crkvama, što od drevnih veoma posjećenih večernjica može poslužiti kao nadahnuće za današnje bogoslužje?

Kao prvo, izlaganje Presvetog Sakramenta, s klanjanjem i završnim blagoslovom (redovito četvrtkom nakon svete mise), i danas je prisutno u mnogim župama, jednako kao i godišnje klanjanje. Važno je to zadržati.

Drugo, osim svakodnevne mise bilo bi i korisno i hvalevrijedno slaviti s pukom bogoslužje časova, to jest Jutarnju ili Večernju, jer, kako reče jedan duhovni pisac, zidovi naših crkava upravo žude za recitiranjem i pjevanjem psalama. To je na poseban način primjereno svetištima i samostanskim crkvama, gdje bi uz redovite mise, prigodu za ispovijed te različite pobožnosti, bilo osobito prikladno slaviti neke dijelove službe časova. Bogoslužje časova jest disanje Crkve, predokus one nebeske liturgije u kojoj ne prestaje vječna hvala Ocu, Sinu i Duhu Svetome u zajedništvu sa svima svetima. Jednako tako se i euharistijsko klanjanje kao i služba časova može zgodno slaviti s pojedinim skupinama vjernika ili s članovima nekih duhovnih pokreta.

U tome smislu ovo drevno iskustvo »večernjica« može nam biti nadahnuće i poticaj da svoje župne zajednice osim pobožnostima – kao što je molitva krunice i križni put – hranimo također krepkom hranom raznolikog bogoslužja – mise, euharistijskog klanjanja i službe časova.

[109] Dio molitve koji smo ovdje stavili u kurziv, a koji se odnosi na muslimane i židove, svećenici su redovito ispuštali.

V. ZAKLETVA U OBREDU VJENČANJA

U Rimskom obredniku iz 1614. pa sve do reforme Drugoga vatikanskog sabora obred vjenčanja bio je veoma jednostavan. Svećenik bi tražio od mladenaca da izraze svoju privolu, koju bi on zaključio riječima: »Ja vas združujem u ženidbu u ime Oca i Sina i Duha Svetoga«, pri čemu bi im omotao ruke svojom štolom. Nakon toga bi blagoslovio (samo jedan) prsten, onaj koji bi zaručnik stavio zaručnici na prstenjak lijeve ruke. Na koncu bi slijedila završna molitva. Međutim, u našim je krajevima bila uobičajena zakletva mladenaca nakon izrečene privole. Ta se zakletva temelji na nekim odredbama Tridentskog sabora.

1. »Confessio tridentina«

Bulom »Iniunctum nobis« Pavao IV. napisao je 13. studenoga 1564. Ispovijest vjere[110] i odredio da je imaju položiti svi oni koji stupaju u neku značajnu crkvenu službu te oni koji imaju primiti sveti red. Ispovijest vjere završavala je zakletvom, s rukom položenom na Evanđelje: »Sic me Deus adiuvet et haec sancta Dei Evangelia«,[111] to jest: »Tako mi pomogao Bog i ovo sveto Božje evanđelje.«[112] Tijekom povijesti riječi su se zakletve neznatno mijenjale, tako da danas glase: »Sic me Deus adiuvet et sancta Dei Evangelia, quae manibus meis tango.« Tim riječima završavala je i pisana izjava prije subđakonskog, đakonskog i prezbiterskog ređenja, kako stoji i u jednom priručniku izdanom neposredno prije Drugoga vatikanskog sabora.[113] Istu

[110] Popularno nazvana »Confessio Tridentina«.

[111] H. DENZINGER, A. SCHÖNMETZER (ur.), *Enchiridion symbolorum, definitionum et declarationum de rebus fidei et morum*, Barcinone – Friburgi – Brisgoviae – Romae, 1976., 1870. Međutim, prvi puta se ova formula nalazi u jednom pontifikalu iz 13. st. Usp. M. ANDRIEU (prir.), *Le pontifical Romain au moyen-âge. Le Pontifical de Guillaume Durand*, III, Città del Vaticano, 1940. (fototipsko izdanje 1965.)., 427.429.

[112] H. DENZINGER, P. HÜNERMAN (ur.), *Zbirka sažetaka vjerovanja, definicija i izjava o vjeri i ćudoređu*, 1870.

[113] Usp. *Manuale clericorum,* Đakovo, 1959., 131. Kao izvor ove zakletve navodi se Instrukcija Kongregacije sakramenata od 27. prosinca 1931. u: *AAS* 23(1931)127. Priručnik je izdan ciklostilski, a prijevod je ovoga djela: *Specimen examnis ordinandorum. Editio quinta post codicem I. C. novissimis Apostolicae Sedis actis conformata*, Romae, 1957. Zadivljuje je kako su đakovački bogoslovi u onim teškim vremenima uspjeli (za internu upotrebu) prirediti i izdati ovo značajno djelo i to samo dvije godine nakon originala. Ta se odredba i danas obdržava: kandidati za đakonat polažu ispovijest vjere i zakletvu vjernosti, kako se to vidi i iz rukopisa koje sam dobio iz Đakovačko-osječke nadbiskupije, te Subotičke i Varaždinske biskupije.

završnu zakletvu nalazimo i u kasnijim verzijama ispovijesti vjere i izjavâ,[114] prema odredbama Zakonika kanonskog prava.[115] Spomenimo i to da je i u Republici Hrvatskoj, još od 1992., na snazi zakon prema kojem svečana prisega Predsjednika Republike završava riječima: »Tako mi Bog pomogao!«[116]

2. Zakletva prigodom vjenčanja

Kao službena liturgijska knjiga Rimski se obrednik po prvi put pojavio tek poslije Tridentskog sabora, godine 1614.[117] Vlastiti su obrednici u ovome puno bogatiji. Ovdje ćemo kao značajnu posebnost prikazati zakletvu mladenaca. Nje nema u njemačkim obrednicima, npr. u Salcburškom, Bečkom ili onome iz Brixena.[118] Ovaj se obred pojavljuje po prvi put u mađarskim obrednicima.[119] Prvi je među njima Ostrogonski obrednik, koji se pojavio 1625. (11 godina nakon Rimskog obrednika).[120] Spomenimo da je u to vrijeme cijela današnja Mađarska, kao i cijela Slavonija, bila pod Turcima, a tadašnja Ostrogonska nadbiskupija pokrivala je cijelu današnju Slovačku, koja je tada bila slobodna od Turaka. U spomenutom obredniku iz 1625. nakon završne molitve mladenci polože ruku na relikvije i polažu prisegu i to ponaosob, zaručnik, pa zaručnica.[121] Zakletva je pisana četverojezično: latinski, mađarski, njemački i slovački. U prvim se obrednicima to čini u dijalogu: Svećenik: »Tako te Bog pomogao«; zaručnik/zaručnica: »Tako me Bog pomogao«, itd. Cijeli tekst glasi:

> »Tako mi Bog pomogao – Blažena Djevica Marija – i svi sveci Božji – da ovu poštenu (nazočnu) osobu ljubim – i ljubeći za svoju pravu ženu (svojega pravoga

---

[114] Usp. *AAS* 81(1989.), 104-106; *AAS* 90(1998.), 542-551.

[115] Prema 833. kanonu važećeg Zakonika kanonskoga prava, obvezni su položiti ispovijest vjere, po obrascu koji je odobrila Apostolska Stolica: svi koji sudjeluju na općem ili krajevnom saboru, kao i svi ostali prije nego što uđu u neku crkvenu službu: kardinali, biskupi, dijecezanski upravitelji, generalni vikari, biskupski i sudski vikari, župnici, đakoni, rektori i nastavnici crkvenoga učilišta te poglavari redovničkih zajednica. Jednako stoji i u Zakoniku iz 1917. (kan. 1406). Na koncu ispovijesti uvijek stoji spomenuta formula: »Sic me Deus adiuvet et sancta Dei Evangelia, quae manibus meis tango.« Istim riječima zaključuju svoju prisegu i kardinali prigodom izbora pape, Usp. Pavao VI., Apostolska konstitucija »Romano Pontifici eligendo« od 1. listopada 1975. u: *AAS* 67(1975.) br. 11, 609-645.

[116] Usp. Zakon o izboru Predsjednika Republike Hrvatske, u: *Narodne novine* 128/2014., br. 2432.

[117] U Rimskom se obredniku taj obred zadržao do konca, tako da ga identičnog nalazimo u hrvatskom izdanju iz 1929.

[118] RSal 1740; RV 1774; *Manuale sacrum ad usum sacerdotum Dioecesis Brixiensis,* Brixen, 1827. (prema izdanju iz 1811.).

[119] Zanimljivo je da je kod blagoslova kuća o Bogojavljenju obratno: nalazimo ga u njemačkim obrednicima, a u mađarskim ga nema. Naši su stari obrednici preuzeli i jedno i drugo.

[120] RS 1625, 156-158. Identičnu prisegu nalazimo i u RS 1715, 135-137.; RS 1745, 160-162.; RS 1772, 160-162.; RS 1801, 160-162.; RS 1858, 230-232.; RS 1859, 230-232.; RS 1907, 219-220.

[121] U rubrici se naglašava da je to poseban običaj za naše krajeve *Postremo, pro more in hac Patria usitato, dexteris ipsorum super sanctis reliquiis collocatis, faciat sacerdos eos singillatum jurare: ipso, in proferendo verba Juramenti in secunda praeunte, illis vero, in prima persona subsequentibus. Et primo quidem Sponsum, deinde Sponsam.* U ĐO 1878 ovaj se tekst ovako prevodi: *Zatim svećenik po običaju u ovoj zemlji primljenu, položi na sv. moći desnice njihove, pusti ih pojedince zakleti se. On u drugoj osobi zakletvu govori, a oni u prvoj odgovaraju. Najprije zaručnik pa onda zaručnica.*

muža) uzimam – po Božjoj naredbi – i običaju svete majke Crkve – i da ju (ga) neću ostaviti – do svoje ili njezine (njegove) smrti – u nijednoj potrebi – tako mi Bog pomogao!«

Identični tekst nalazimo u Vrhovčevu obredniku iz 1796. Zakletva se donosi peterojezično: na latinskom, hrvatsko-kajkavskom, hrvatsko-štokavskom, mađarskom i njemačkom.[122] U Kaločkim se obrednicima iz 1738 i 1798. ista zakletva donosi na latinskom mađarskom, njemačkom i hrvatskom ,[123] a u Strossmayerovom iz 1878. na hrvatskom i njemačkom. Mađarskoga nema, jer tada Baranja nije bila u sastavu Đakovačke biskupije.[124]

Priručni obrednik Đakovačke biskupije iz 1933. zakletvu je pojednostavio. Sada mladenci dok se zaklinju ne polažu više ruke na moći nego na križ. Nadalje, zaručnik i zatim zaručnica opetuju za svećenikom tekst zakletve u prvom licu jednine.

Tako me Bog pomogao – Blažena Djevica Marija – i svi sveti Božji – da ovdje nazočnu N. (Mariju, nazočnog N. Ivana) – za svoju zakonitu ženi uzimam (za svoga zakonitog muža uzimam) – po Božjoj naredbi i po običaju svete Majke Crkve – i da ju (ga) nikada ostaviti neću – do svoje ili njezine (njegove) smrti. – Tako me Bog pomogao![125]

Nakon Sabora je u hrvatski Obrednik vjenčanja iz 1970. kao mogućnost stavio prisegu na križ (koje nema u tipskom izdanju) i to neposredno nakon privole, riječima: »Tako mi pomogao Bog, Blažena Djevica Marija i svi sveci Božji!«[126] Ovdje je zakletva vrlo prikladno stavljena odmah nakon privole, tako da je na neki način dopunjava i zaključuje.

Nažalost, u drugom izdanju Obreda vjenčanja iz 1997. zakletva je ispuštena, vjerojatno s obrazloženjem da je nema u tipskom izdanju.[127] Pa nikada je i nije bilo u rimskim tipskim izdanjima, a ipak je zakletva u obredu vjenčanja u ovim krajevima poznata još od 1625., dakle, 400 godina! I to zanemariti!? A u isto vrijeme nam se u obred vjenčanja uvode holivudski elementi, kao npr. vjenčana svijeća s tekstom skinutim s mrežnih stranica…

A što je s prethodnim napomenama koje potiču stvaranje posebnih obreda? S određenom rezignacijom uočavamo da je to uglavnom sudbina svih liturgijskih knjiga na hrvatskom jeziku koje su se pojavile nakon liturgijske obnove. Mi latinska

[122] Usp. RZ 1796, 176-188.
[123] Usp. RC 1738, 226-227.; RC 1798, 226-227.; RC 1833, 200-202.
[124] Usp. ĐO 1878, 125-126.
[125] ĐO 1933, 29.
[126] Usp. *Rimski obrednik obnovljen prema odluci svetog ekumenskog sabora II. vatikanskog a proglašen vlašću pape Pavla VI. Red vjenčanja.* Nalogom i odobrenjem Biskupske konferencije i odobrenjem sv. Kongregacije za bogoštovlje izdaje Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1970., 15.
[127] Usp. *Rimski obrednik obnovljen odlukom svetog ekumenskog sabora Drugog vatikanskog, objavljen vlašću pape Pavla Šestoga, a proglašen vlašću pape Ivana Pavla Drugoga. Red slavlja ženidbe.* Drugo tipsko izdanje, Zagreb, 1997.

tipska izdanja uglavnom prevodimo, a što se tiče prilagodbi, one su minimalne, iako ih sama tipska izdanja sugeriraju.

Na koncu, recimo da se samo možemo nadati da će naš budući vlastiti obrednik s jedne strane vrednovati našu tradiciju, ali u isto vrijeme u ovaj obred unijeti i nešto novo, prema onom evanđeoskom da mudar gospodar iz svoje riznice na stol iznosi novo i staro (usp. Mt 13,52).

VI. PRIVJENČAVANJE

U Strossmayerovu obredniku nalazimo obred »privjenčavanja«, tj. blagoslov supružnika o pedesetoj obljetnici ženidbe, što nije sadržavao tadašnji Rimski obrednik, kao ni mnogi drugi vlastiti obrednici.[128] Evo kraćeg prikaza.

1. Slavlje obljetnice vjenčanja u drevnim liturgijskim knjigama

Da podsjetimo. Kršćani u početcima nisu imali određen obred vjenčanja, nego su se držali građanskih običaja, isključujući, naravno, poganske elemente. Možemo samo pretpostaviti da su imali neke prigodne molitve u okviru svoje zajednice. U 4. st. javlja se obred *velatio nuptialis*, to jest blagoslov mladenaca od strane biskupa. Međutim, teško da su svi kršćani tako sklapali ženidbu. Ako se i slavio pred svećenikom, obred vjenčanja sve je do Tridentskog sabora bio tek »na vratima crkve«, a onda bi u crkvi slijedila misa za mladence ili ona u čast Presvetoga Trojstva. Tako u Sakramentaru iz Verone,[129] Gelazijevu sakramentaru[130] i Grgurovu sakramentaru[131] nalazimo misne obrasce s blagoslovom mladenaca, vlastiti *Hanc igitur* (umetak za kanon), poziv na molitvu i sam blagoslov.

Za nas je ovdje zanimljivo da Gelazijev sakramentar (7. st.) u sklopu mise za mladence donosi i umetak u Rimski kanon »Hanc igitur« za tridesetu[132] ili neku drugu obljetnicu sklapanja braka. Ostale su molitve identične onima za mladence. Toga obrasca nema u kasnijem Grgurovu sakramentaru niti u kasnijim misalima. Evo prijevoda:

> »Molimo, Gospodine, blagohotno primi ovaj žrtveni prinos tvojih slugu *ovoga* i *ove* koji ti prinose[133] o tridesetoj (ili godišnjoj) obljetnici svojega braka, kada si se

---

[128] Usp. ĐO 1878, 135-137.

[129] Usp. L. C. MOHLBERG (prir.), *Sacramentarium Veronense,* Roma, 1978., 1105-1110.

[130] Usp. L. C. MOHLBERG (prir.), *Liber sacramentorum Romanae Aeclesiae ordinis anni circuli (Sacramentarium Gelasianum)*, Roma, 1981., 1443-1455.

[131] Usp. J. DESHUSSES (prir.), *Le sacramentaire Grégorien. Le Sacramentaire, Le Supplément d'Aniane*, I, Fribourg, 1979., 833-839.

[132] Očito se smatralo da se vrlo rijetko događa da netko slavi pedesetu obljetnicu braka. U onim je vremenima prosječni životni vijek bio puno kraći nego što je to danas.

[133] U latinskom stoji »offeret« (prinosi) umjesto »offerunt« (prinose). Ovo drugo je logičnije, kako i stoji u Rimsko-germanskom pontifikalu.

dostojao vezati ih ženidbenim vezom. Time ti dakle izručuju darove svoje odanosti tebi, živi i istiniti Bože. Za njih prinosimo preslavnome tvome veličanstvu molitve i hvale, da zajedno u miru stare i vide sinove svojih sinova do trećeg i četvrtog koljena te da te blagoslivljaju sve dane svojega života, po Kristu, Gospodinu našemu. Bože, blagoslovi u svemu i primi ovaj prinos…«[134]

Rimsko-germanski pontifikal (10. st.) donosi obred blagoslova supružnika o obljetnici sklapanja ženidbe.[135] On preuzima iz Gelazijeva sakramentara navedeni »Hanc igitur«, s time da ne spominje o kojoj se obljetnici radi, nego samo veli »o godišnjem spomenu«. Sve su ostale molitve, kao i u Gelazijevu sakramentaru, identične onima za obred sklapanja ženidbe. U kasnijim pontifikalima ovoga obreda više nema.

2. Slavlje obljetnice ženidbe prema obredniku nadbiskupije München-Freising iz 19. st.

Liturgijski obred o obljetnici sklapanja ženidbe nisam našao u starim mađarskim i austrijskim obrednicima. U jednom njemačkom obredniku iz 1840. nalazimo lijep obred blagoslova supružnika o pedesetoj obljetnici braka.[136]

Rubrike obreda su na latinskom, a ono što svećenik govori jubilarcima, na njemačkom je. Evo obreda:

»Ako supružnici, nakon što su 50 godina živjeli u braku, žele, po starom i hvalevrijednom običaju, slaviti takozvanu drugu ženidbu, nakon mise pristupe k oltaru. Svećenik, stojeći na gornjoj oltarnoj stubi, okrenuvši se licem prema supružnicima, veli jasnim i razumljivim glasom.«

Slijedi zatim dugi nagovor na njemačkom jeziku, koji započinje toplim i srdačnim riječima:

»Časni bračni pare! Kada ste vi prije pedeset godina jedno drugome dali ruke i obećanje da ćete živjeti u neraskidivoj vjernosti dok vas smrt ne rastavi, zacijelo niste mislili, da ćete nakon dugih 50 godina moći obnoviti svoja obećanja.«

Na koncu nagovora slijedi latinska rubrika i pitanja na njemačkom jeziku:

---

[134] GeV 1448 (Incipit accio nupcialis infra accionem ad trecesimum uel annualem nuptiarum). Evo latinskog originala: Hanc igitur oblacionem, domine, famulorum tuorum illi et illas, quam tibi offeret ob diem trecesimum coniunctiones suae uel annuaćem, quo die eos iugali uinculo sociare dignatus es, placatus suscipias depraecamur. Ob hoc igitur reddunt tibi uota sua deo uero et uiuo. Pro quibus traemendae piaetati tuae supplices fundimus praeces, ut pariter bene et pacifici senescant et uideant filios filiorum suorum usque in terciam et quartam progeniem et te benedicant omnibus diebus uitae suae: per Christum dominum nostrum. Quam oblacionem tu, deus…

[135] Usp. C. VOGEL, R. ELZE (prir.), *Le Pontifical romano-Germanique du dixième siècle. Le Texte, II,* CCLIV,1-9, *Item actio nuptialis ad annualem diem nuptiarum*, Città del Vaticano, 1963., 417-419.

[136] RM 1840, 290-294.

»Nakon toga svećenik se obrati supružnicima i pita prvo supruga:

Želite li sada da obnovite i okrijepite ženidbeni savez koji ste prije 50 godina sklopili s vašom ovdje nazočnom ženom, onda recite 'da'.

Obećajete li, također, da ćete s njome živjeti do smrti u trajnoj ljubavi i slozi, onda recite 'da'.

Isto vas pitam:

Želite li neraskidivi savez koji ste prije 50 godina s ovdje nazočnim vašim mužem obnoviti i ukrijepiti, onda recite 'da'.

Obećajete li, također, da ćete s njime živjeti do smrti u trajnoj ljubavi i slozi, onda recite 'da'.

Kao potvrdu ovog svetoga sveza, pružite jedno drugome ruke.

Svećenik ih blagoslovi i kaže: 'Mir i blagoslov Boga, svemogućeg Oca i sina i Duha Svetoga ostavo uvijek s vama.' Amen.«

3. »Privjenčavanje« u Obredniku biskupije Bosansko-djakovačke i Sriemske iz 1878.

Puni naslov ovoga obreda u Strossmayerovu obredniku glasi: »Privjenčavanje. Kako se privjenčavanje (*nuptiae jubilares*) obavlja«. Slijedi rubrika i sam obred.

»Oboje starih supruga najpre izpovjedivši se sjednu skupa u klecala, a uz njih sjednu drugi starci i starice kao svjedoci, svećenik pako pročitav evangjelje praznika po običaju drži slovo nad evangjeljem prilagodjujuć ga shodno na stare supruge, hvaleć bogu ponajvećma, što im je tako dug i blagoslovljen život udielio, što ih je vodio i štitio tečajem života.

Svećenik započne službu, pod kojom stari supruzi primaju pričest. Dovršiv njihovu pričest i odčitav popričešće iz misala, okrene se svećenik k puku, i stojeć na strani epistole zove stare k oltaru. Ovi tud kleknu a svećenik ih upita:

Sveć. N. Zahvaljuješ li bogu svemožnomu za sve darove i milosti tebi tečajem ciela života, a osobito tečajem ovih petedeset godina udieljene.

Starac: Zahvaljujem.

Sveć. N. Obećaješ li pred bogom, da ćeš i odsele s drugom svojim u miru, ljubavi i blagosovu božjem do svrhe život živiti.

Starac. Obećajem.

Sveć. Obećaješ li da ćeš i odsele druga svoga pomagati ljubezno u svakoj potrebi i nevolji.

Starac. Obećajem.

Sveć. Obećaješ li da ćeš i odsele s drugom svojim boga ljubiti, njemu služiti, mladjim dobar izgled davati, i sve od boga dragovoljno primiti.

Starac. Obećajem.

Isto tako pita i staricu, zatim blagoslivlja prstene.«

Nakon uobičajenog dijaloga slijedi molitva blagoslova prstena:

»Blagoslovi, Gospode, ove prstene, koje u ime tvoje blagoslivljemo i udieli onim koji će ih nositi blagoslov i zaštitu duše i tijela; daj im takodjer savez duša, mir nepomućen, vjeru živu, ufanje djelotvorno, ljubav savršenu, da kako god je na zemlji prsten znak saveza duhova, tako im budi tvoj nebeski blagoslov uzdanjem izvjestnim blaženstva vječna. Po Isukrstu…

Odškropi prstene vodom blagoslovljenom i natičuć ih svakome na prst veli:

N. primi ovaj prsten blagoslovljen kao znamenje ljubavi vaše, za umnažanje sadašnjega i dojdućega uživanja u slavi nebeskoj. U ime Otca…

Sveć. Sada dajte ruke jedno drugomu i primite božji blagoslov.

Blagoslov boga svemožnoga otca stvoritelja, sina otkupitelja i duha svetoga utješitelja snišao vrhu vas i ostao ovdje uviek s vami, dok dok dospojevši u kraljevstvo nebesko u družtvu svih svetih njega hvaliti i preblaženo obličje njegovo uživati uzmognete, kroz bezkrajne vjekova vjekova.

Zatim svećenik glasno nastavlja.

Pomolimo se. Svemožni vječni bože koji prave puteve ljudske upravljaš i medje životu ljudskom sam postavljaš, udieli ovim pokornim službenikom svojim, koje si tečajem petdeset godina pod blagoslovom sv. otajstva ženitbe čudnovato vodio, svoj obilni blagoslov, da nje i odsele do svrhe života od zla čuvaš, od grieha braniš i milošću svojom nadariš: blagoslovi ih, kako si blagoslovio stare naše patrijarhe Abrama i Saru, Noema i druga njegova, Zakariju i Elisabetu i sve one, koji su ti ugodni i mili bili. Udieli im tu osobitu od sada milost, da ih u starosti njihovoj ojačiš, u slabosti pokriepiš, u bolesti ustrpljenjem nadariš, daj, da ih stari ljube, mladji poštuju i slušaju, i svi koji ih vide rad imaju, daj, da njihov liep izgled i njihova sveta ljubav kao uzor od poroda do poroda u nas ostane. Osobito pako molimo te, da oni tebe neprestance ljube, hvale i slave i poslije ovoga života spasenje vječno s nami svimi postići uzmognu. Po Isukrstu…

To dovršiv sidju stari na mjesto svoje, a svećenik pročitav opet popričešće pjeva: Gospod s vami i svršuje misu.«

Kao što vidimo, ovaj je obred bogatiji od onoga prethodnoga.[137] Slavlje je u sklopu mise. Naglašava se da svećenik treba održati homiliju na osnovu evanđelja. Jubilarci se na misi pričeste. Dijalog i obećanje su opširniji. U blagoslovu prstenja i samih jubilaraca naglašava se između ostaloga kako njihov skladan brak treba biti uzor i primjer ostalima. Važno je također zapaziti kako se u ovom Obredniku određuje da se »privjenčavanje« ima slaviti pod misom, dok je u tada važećem Rimskom obredniku misa za zaručnike bila predviđena samo kao mogućnost, i to nakon vjenčanja!

4. Slavlje obljetnice ženidbe u važećem obredniku

Prvo izdanje Reda vjenčanja iz 1969.[138] (hrvatsko je izdanje iz 1970.[139]) ne predviđa blagoslov ni misu prigodom obljetnice braka. Ipak, Rimski misal iz 1970. i 1975. (hrvatsko je izdanje iz 1980.[140]) donosi misne obrasce za obljetnicu ženidbe te za 25. i 50. obljetnicu ženidbe.[141] Iste obrasce sadrži i Treće tipsko izdanje misala iz 2002.[142] Međutim, tek drugo tipsko izdanje Reda vjenčanja iz 1991.[143] (hrvatski je prijevod iz 1997.[144]) donosi Red blagoslova bračnih drugova prigodom obljetnice braka.

Slavlje je u sklopu mise, pri čemu se uzima obredna misa »na obljetnicu ženidbe«. Misna čitanja mogu biti iz lekcionara za slavlje ženidbe. Nakon homilije na osnovu naviještene Božje riječi, svećenik (»ovim ili sličnim riječima«) pozove supružnike da se u šutnji pomole te da zatim pred Bogom obnove svoju odluku da će u braku sveto živjeti. Supruzi svoju odluku mogu obnoviti tiho ili to mogu učiniti prema predloženom obrascu, u kojem zahvaljuju Bogu jedno za drugo i mole ga za dar ustrajnosti u uzajamnoj ljubavi, koja je znak saveza što ga je Bog sklopio s ljudima. Svećenik prihvati njihove riječi. Predviđena je zatim jedna od dvije molitve blagoslova prstenova ovisno o tome radi li se o njihovim vjenčanim ili o novim prstenovima. Slijedi sveopća molitva. Nakon što se u misi izmoli Očenaš, slijedi molitva blagoslova

---

[137] Istovjetan obred, pod naslovom »Srebrni i zlatni pir« nalazimo i u obredniku iz 1933., ali se misa ne spominje. Usp. ĐO 1933., 31-33. Još jednostavniji obred nalazimo u subotičkom vlastitom obredniku. Usp. *Priručni obrednik. I. dio. Sakramenti,* Subotica 1965., 82-84.

[138] Usp. *Ordo celebrandi matrimonium. Editio typica*, Typis Polyglottis Vaticanis, 1969.

[139] Usp. *Rimski obrednik… Red vjenčanja*, Zagreb, 1970.

[140] Usp. *Rimski misal obnovljen prema odluci Svetog ekumenskog sabora Drugog vatikanskog, a proglašen vlašću pape Pavla VI.*, Zagreb, 1980., 675-676.

[141] *Missale Romanum ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum, auctoritate Pauli PP. VI promulgatum. Editio typica*, Typis Polyglottis Vaticanis, 1970., 754-756; *Missale Romanum ex decreto Sacrosancti oecumenici Concilii Vaticani II instauratum, auctoritate Pauli PP. VI promulgatum. Editio typica altera,* Libreria Editrice Vaticana, 1975., 757-759.

[142] *Missale Romanum ex decreto Sacrosancti eocumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli PP. VI promulgatum Ioannis Pauli PP. cura recognitum,* Editio tertia, Typis Vaticanis 2002. (ponovljeno je izdanje iz 2008.), 1098-1100.

[143] Usp. *Ordo celebrandi matrimonium.* Editio typica altera, Typis Polyglottis Vaticanis, 1991.

[144] Usp. *Rimski obrednik obnovljen odlukom svetog ekumenskog sabora Drugog vatikanskog, objavljen vlašću pape Pavla Šestoga, a proglašen vlašću pape Ivana Pavla Drugoga. Red slavlja ženidbe.* Drugo tipsko izdanje, Zagreb, 1997., 130-135.

supružnika. Ona je razmjerno kratka. Spominje se da je Bog u početcima posvetio ženidbeni vez, da je ženidba slika jedinstva Krista i Crkve. Stoga se moli da supružnici rastu u ljubavi i miru. Supružnici se, naravno, mogu pričestiti pod obje prilike. Na koncu mise predviđen je svečani misni blagoslov.

Zaključak

Drevne molitve i blagoslovi supružnika o obljetnici njihove ženidbe obnovljeni su, prošireni i obogaćeni u našem vlastitom obredniku iz 1878., čega nije bilo u tada važećem Rimskom obredniku. U rimskoj se liturgiji ovaj obred obnavlja tek 1991., što je još jedan dokaz koliko su bogati naši drevni vlastiti obredi. I u ovom slučaju, grabeći iz vrela vlastitih obrednika, rimska liturgija se pokazuje kao ona koja iz svoje riznice izvlači »novo i staro«. Tim više naši drevni vlastiti obrednici i naši vlastiti obredi mogu i danas biti nadahnućem u pripravi našeg novog vlastitog obrednika.

VII. BLAGOSLOV MLADENKE POSLIJE VJENČANJA

Velika je kušnja mladih bračnih parova koji se bore s neplodnošću. Uza sve liječničko umijeće, koji se puta čini da je za određeni bračni par to jednostavno nerješivo. Prazno obiteljsko gnijezdo… Veliki križ i velika kušnja. I tada se mnogi od tih supružnika obrate Bogu i Crkvi. Što moliti? Kako moliti? Kojemu se svecu preporučiti? Kakav zavjet učiniti? I onda se svećenik nađe u nedoumici: Koji duhovni savjet dati takvim supružnicima? Postoji li neka molitva Crkve u takvim slučajevima? Pa se onda svećenici, vjerojatno, snalaze kako znaju, traže neke molitve iz tko zna kojih izvora, preporučuju devetnice svetoj Ani ili svetoj Riti… Snalaze se. I onda – opet – otkrijemo u našim vlastitim obrednicima obred kojega nema u Rimskom obredniku.

1. Strossmayerov obrednik

U Strossmayerovu obredniku iz 1878. nalazimo obred na hrvatskom, pod naslovom: »Kako se mlada uvodi u crkvu poslije vjenčanja«.[145] Pritom »mlada« znači mladenka, to jest »tek udana«, latinski *nova nupta*. Istovjetan obred na latinskom, pod nazivom »Ritus introducendi novam nuptam in Templum[146] post nuptias«, nalazimo u više obrednika koji su bili u uporabi u našim područjima. Najstariji je iz 1625.[147] Isti obred ponavlja se i u kasnijim ostrogonskim,[148] kaločkim[149] i zagrebačkim obrednicima.[150] Međutim, ne nalazimo ga u drugim vlastitim obrednicima, primjerice, iz Münchena, Salzburga, Beča i Regensburga, ali ni u Senjskom obredniku Mirka Ožegovića iz 1859.

Evo kako stoji u Strossmayerovu obredniku.

»Mlada, došavši k crkvi da bogu zahvali, stane pred vrata, gdje svećenik odjeven košuljicom i nadramnicom (= u roketi i štoli) moli vrhu nje ovo.«

---

[145] ĐO 1878., 129-130.

[146] Zanimljivo je da umjesto »ecclesia« stoji »templum«. To je vjerojatno zbog toga što na mađarskom »templum« znači – crkva.

[147] Usp. RS 1625., 160-161.

[148] Usp. RS 1715, 139-140.; RS 1745, 164-166.; RS 1772, 164-166.; RS 1801, 164-166.; RS 1858, 251-252.; RS 1859, 251-252.; RS 1907, 223-224.

[149] Usp. RC 1738, 229-230.; RC 1798, 229-230.; RC 1833, 204-205.

[150] Usp. RZ 1729, 168-169.; RZ 1796, 190-191.

Slijedi cijeli Psalam 67: »Smilovao nam se Bog i blagoslovio nas, obasjao nas licem svojim…«

»Gospodine smiluj se, Kriste smiluj se, Gospodine smiluj se. Oče naš, Zdravo Marijo.«

Slijedi uobičajeni responzorij: »Spasi službenicu tvoju gospode. Bože moj ufajući se u te« itd.

Zaključna molitva je pomalo neobična u svojoj ekspresivnosti:

»Bože, koji si mrtvu plodnicu[151] Sarinu sjemenom sluge svoga Abrama zaploditi dostojao,[152] da i preko nade djecu rodi: ovu službenicu svoju milostivo pogledaj i milostivo joj porod i plod udijeli, te diete koje ćeš joj darovati, blagoslovi. Po Isukrstu gospodu našemu. Amen.«[153]

»Svećenik zatim pruži nadramnicu mladoj i uvede je u crkvu govoreći: 'Unidji u hram Božji i pokloni se sinu blažene djeve Marije, da ti udieli plod djeteta.' Zatim je poškropi vodom blagoslovljenom u nakrst veleći: 'Mir i blagoslov boga svemožnoga otca † i sina, i duha svetoga, snišao vrhu tebe i ostao vazda.'«

2. Đakovački obrednik iz 1933.

Đakovački obrednik iz 1933. donosi »Uvod mlade u crkvu poslije vjenčanja«,[154] ali ne preuzima obred iz Strossmayerova obrednika, nego tek neznatno prilagođava obred pod nazivom »Uvod žene po porodu«, koji se inače nalazi i u Rimskome obredniku.[155] Evo kako izgleda »Uvod mlade poslije vjenčanja« prema đakovačkom obredniku iz 1933.

»Svećenik obuče košuljicu i bijelu štolu. Žena čeka u sakristiji, uzme zapaljenu svijeću i klekne.«

Svećenik: »Pomoć je naša u imenu Gospodina.«

Odgovor: »Koji je stvorio nebo i zemlju.«

Slijedi antifona: »Ova će dobiti blagoslov od Gospodina i milosrđe od Boga Stvoritelja svoga, jer je to rod onih, koje traže Gospodina« i Psalam 128: »Blago svakome koji se boji Gospodina.«

[151] U latinskom stoji »vulva«, što anatomski znači rodnica.

[152] Iz konteksta je razvidno shvaćanje da je muškarac onaj koji polaže zametak života u ženu, pri čemu je žena tek nalik zemlji, dakle, okruženju u kojoj plod može napredovati…

[153] Bit će vrijedno navesti i latinski original: »Deus, qui mortuam Sarae vulvam per Abrahae servi tui semen fecundare dignatus es, ut etiam contra spem soboles ei nasceretur: famulam hanc tuam propitius respice, eique partum et fecunditatem benignus tribue, et prolem, quam donaveris, benedicito.«

[154] Usp. ĐO 1933, 128-130.

[155] Usp. RO 1929, 250-252.

»Svećenik dade ženi u ruku okrajak štole što mu visi s lijevog ramena i vodi je u crkvu govoreći: 'Uđi u hram Božji, klanjaj se Sinu blažene Djevice Marije, koji ti dao da postaneš majkom i rodiš dijete.'«

»Pred oltarom žena klekne. Svećenik moli: Gospodine, smiluj se, Kriste, smiluj se, Gospodine, smiluj se. Oče naš, tiho do: I ne uvedi nas u napast, nego izbavi nas od zla, spasi službenicu svoju«, itd.

Molitva: »Svemogući vjekovječni Bože, koji si porođajem Blažene djevice Marije boli vjernih rodilja okrenuo u radost, pogledaj milostivo na ovu službenicu svoju koja veselo stupa u sveti hram tvoj, da te za porod moli, i podaj da zaslugama i zagovorom te iste blažene Marije bude dostojna doći sa svojim čedom poslije ovoga života u radost vječnoga blaženstva. Po Kristu Gospodinu našemu.«

»Sad je poškropi sv. vodom govoreći: Mir i blagoslov Boga svemogućega, Oca † i Sina i Duha Svetoga, sišao na te i ostao vazda.«

Isti đakovački obrednik iz 1933. na sljedećim stranicama donosi i »Uvod žene po porodu« (str. 130-133). Razlike su neznatne. Za uvod mlade uzima se Psalam 128, a za uvod žene po porodu Psalam 24. Nadalje, za mladu svećenik kaže: »Klanjaj se Sinu blažene Djevice Marije, *koji ti dao* da postaneš majkom«, dok za rodilju, naravno, kaže: »Klanjaj se Sinu blažene Djevice Marije, *koji ti je dao* da postaneš majkom.« Slična je preinaka u molitvi. Za mladu svećenik moli: »Pogledaj milostivo na ovu službenicu svoju koja veselo stupa u sveti hram tvoj, *da te za porod moli*«, dok za rodilju moli: »Pogledaj milostivo na ovu službenicu svoju koja veselo stupa u sveti hram tvoj, *da ti zahvali.*« Očito je, dakle, da su sastavljači Obred uvoda žene po porodu u obredniku iz 1933. *mutatis mutandis* jednostavno prilagodili i preuredili za Uvod mlade poslije vjenčanja. Zašto nisu preuzeli drevni obred koji se nalazi i u Strossmayerovu obredniku? Ne znamo. Možemo samo pretpostavljati.

Zaključimo. U važećem Redu vjenčanja[156] nalazimo molitve za bračnu plodnost. Tako se u obrascima ženidbenog blagoslova moli za mladence: »Bili plodni potomstvom, roditelji prokušanih vrlina, oboje vidjeli sinove svojih sinova« (br. 74 i 105); »da svoju djecu odgoje u školi evanđelja« (br. 242), dok se u završnom blagoslovu kaže: »Djeca vam bila blagoslov« (br. 77). Međutim, to je u samom obredu vjenčanja, kada u praksi (nadamo se) svi očekuju da će brak biti plodan. Međutim, kada se nakon više godina pokaže sumnja u bračnu plodnost – a supružnici žarko žele djecu – kako postupiti? Teško da bismo danas za supružnike koji traže blagoslov Crkve za bračnu plodnost preuzeli obred iz Strossmayerova obrednika. Ne bi bio prikladan ni obred iz 1933., jer uključuje samo ženu, a ne oboje supružnika. Međutim, ovi nam drevni obredi svakako skreću pozornost na to da bi bilo i dobro i važno prirediti prikladan

[156] *Rimski obrednik obnovljen odlukom svetog ekumenskog sabora Drugog vatikanskog, objavljen vlašću pape Pavla Šestoga, a proglašen vlašću pape Ivana Pavla Drugoga. Red slavlja ženidbe.* Drugo tipsko izdanje, Zagreb, 1997.

obred za supružnike koji traže molitvu i zagovor Crkve za plodnost braka. U svim ključnim životnim prigodama važna je blizina Crkve (što se na osobit način očituje upravo u bogoslužju Crkve), važna je vjera da je od Boga svaki dobar dar, kako nas uči sveti Jakov: »Svaki dobar dar, svaki savršen poklon odozgor je« (Jak 1,17). Zato za taj dar valja moliti. Jer, što je vrednije od živog čovjeka, što je vrednije od djece? Ta njihovo je kraljevstvo Božje!

VIII. UVOD ŽENE PO PORODU

1. U Rimskom obredniku

U rimskim obrednicima, od onoga prvog iz 1614., pa sve do posljednjeg na hrvatskom jeziku iz 1929., nalazimo obred Blagoslov žene po porođaju.[157] U uvodu se kaže da je pobožan i pohvalan običaj da rodilja dođe u crkvu zahvaliti Bogu za sretan porod. Na početku obreda rodilja kleči na vratima crkve, a kad svećenik dođe, on govori Psalam 24 (»Gospodnja je zemlja i sve na njoj«). Nakon toga on da ženi u ruku okrajak štole što mu visi s lijevog ramena i uvodi je u crkvu riječima: »Uđi u hram Božji, klanjaj se Sinu blažene Djevice Marije, koji ti je dao da rodiš dijete.« Nakon oduljeg responzorija svećenik govori molitvu:

> »Svemogući vjekovječni Bože, koji si porođajem Blažene Djevice Marije boli vjernih rodilja okrenuo u radost, pogledaj milostivo na ovu službenicu svoju, koja veselo stupa u sveti hram tvoj, da ti zahvali, i podaj, da zaslugama i zagovorom iste blažene Marije bude dostojna doći sa svojim čedom poslije ovoga života u radost vječnoga blaženstva.«

Na koncu molitve svećenik poškropi ženu blagoslovljenom vodom i kaže:

> »Mir i blagoslov Boga svemogućega, Oca i Sina i Duha Svetoga sašao na te i ostao vazda.«

Iako se to u samom obredu ne spominje, očito je da je ovaj blagoslov nadahnut onom zgodom kad je Marija – po ondašnjem židovskom zakonu – četrdeset dana poslije poroda došla u Hram da se očisti. Zato je u ovom obredu uvijek naglašeno da svećenik uvodi ženu u crkvu, da bi joj podijelio blagoslov, kao što je onom prigodom starac Šimun blagoslovio Mariju i Josipa nakon što su ušli u Hram.

---

[157] Ovaj je red identičan onome koji se nalazi u prvom izdanju ovoga obrednika. Usp. RR 1614, 148-149., broj 594-598. (originalna paginacija 140-141.); RO 1929, 250-252. Navodimo samo ova dva izdanja. U svim ostalim izdanjima obred je identičan.

2. U vlastitim obrednicima

Naš vlastiti obred blagoslova (»uvoda«) žene po porodu posve je drukčiji od onoga u Rimskom obredniku, a identičan je u svim vlastitim obrednicima koji su bili u uporabi u našim krajevima od 1625., pa do konca 19. st.[158] Navodimo ga prema Strossmayerovu obredniku iz 1878. Obred je naslovljen: »Uvod žene po porodu«.[159]

Žena kleči na vratima crkve. Kad svećenik dođe do nje, on govori Psalam 24: »Gospodnja je zemlja i sve na njoj«, kao u Rimskom obredniku, a zatim još i Psalam 128: »Blago svima koji se boje Gospoda«. Nakon oduljeg responzorija svećenik govori dvije molitve. Prva govori o starozavjetnoj odredbi očišćenja žene po porodu, a druga o očišćenju Marije:

> »Bože, koji si po Mojsiji, slugi svom zapovjedio puku izraelskome, da se žena, koja bi začevši sjeme porodila sina, četrdeset dana suzdrži od polaza crkve: udostoj se gospode ovu svoju službenicu očistiti od svake griešne ljage, kako bi vršeć tvoje zapoviedi očišćenim tielom i iskrenom pameću zavriedila unići u krilo majke crkve, i prikazati mirovne žrtve za svoje krivice. Po Isuskrstu...«
>
> »Svemožni vječni bože i otče gospoda našega Isukrsta, koji si po 40 dnevnom roku svoga jedinorodjenoga skupa s njegovom materom vazda djevicom Marijom predstavio u crkvi: udostoj se po porodu blagosloviti ovu svoju službenicu, i kakogod što ju mi po našoj službi uvadnjamo u ovaj zemaljski hram, tako da bi zavrijedila po svršetku sadašnjeg života unići u hram nebeski. Po njem…«

Nakon toga svećenik da okrajak štole ženi u ruku i uvodi je u crkvu govoreći:

> »Unidji u crkvu božju, obožavaj sina blažene Marije djevice, koji ti je podielio plodnost poroda, Isukrsta gospoda našega, posrednika među Bogom i ljudmi, koji s otcem…«

Slijedi navještaj evanđelja koje govori o prikazanju Gospodinovu u Hramu (Lk 2,22-32). Na koncu svećenik poškropi ženu unakrst blagoslovljenom vodom govoreći:

> »Mir i blagoslov boga svemožnoga. otca, i sina i duha svetoga, neka snidje vrhu tebe, i ostane vazda.«

Spomenimo da je taj blagoslov redovito bio prije nedjeljne mise, a svećenici su u praksi često prvi dio obreda, umjesto na vratima crkve, imali u sakristiji, da bi zatim iz sakristije ženu uveli u crkvu do glavnog oltara. Tako je ulaz u crkvu ostao slobodan za one koji bi dolazili na misu.

---

[158] RS 1625, 162-165.; RS 1715, 139-143.; RS 1745, 166-170.; RS 1772, 166-170.; RS 1801, 166-170.; RS 1858, 253-259.; RS 1859, 253-259.; RC 1738, 231-234.; RC 1798, 231-234.; RC 1833, 205-208.; RZ 1729, 273-274.; RZ 1796, 191-194.

[159] ĐO 1878, 131-134.

U svim prethodnim vlastitim (latinskim) obrednicima na koncu stoji opaska (koje nema u Strossmayerovu obredniku):

> »Ako se dogodi da žena zbog slaba zdravlja neko vrijeme ne može doći u crkvu, neka se očišćenje[160] odgodi – također i u slučaju smrtne opasnosti – dok se zdravlje ne povrati, tako da može doći u crkvu, jer očišćenje ne može biti izvan crkve, niti neka druga žena može pristupiti očišćenju umjesto preminule rodilje.«[161]

Ovdje zapažamo dvoje. Smatralo se da nije dovoljno da žena samo primi blagoslov, nego se izrijekom određuje da žena bude doslovno uvedena u crkvu, kao što je i Marija četrdeset dana poslije poroda bila ušla u Hram. Drugo, vidimo koliko se u ono vrijeme ovaj blagoslov smatrao važnim, jer su neki bili mišljenja kako je potrebno da neka druga žena primi blagoslov umjesto rodilje koja bi preminula, a da nije primila blagoslov.[162]

Vlastiti đakovački obrednik iz 1933.,[163] kao i vlastiti zagrebački obrednik iz 1933., donosi blagoslov rodilje prema Rimskom obredniku, napuštajući tako vlastitu dugu tradiciju.

Kao što smo vidjeli, dva su biblijska odlomka nadahnuće ovome obredu. Prema odredbama Levitskog zakona, ako bi žena rodila muško čedo, smatrala se nečistom četrdeset dana. Nakon toga je trebala doći u Hram i prinijeti žrtvu da se očisti. Ako bi rodila žensko čedo, smatrala se nečistom osamdeset dana (usp. Lev 12,1-8). Drugi je odlomak, naravno, onaj u kojem se pripovijeda kako je Marija, četrdeset dana nakon poroda, došla u Hram da se očisti. Sve se to potvrđuje i navještajem iz Evanđelja po Luki o prikazanju Gospodinovu u Hramu, odnosno očišćenju Marijinu.[164]

Spomenimo kao zanimljivost sljedeće. Vlastiti minhenski obrednik iz 1840. preuzima ovaj obred iz Rimskog obrednika uz zanimljivu opasku. Nakon što svećenik ženi da u ruku okrajak štole, u rubrici (latinski) piše:

> »Ako žena nešto želi darovati za blagoslov, neka se svećenik čuva toga da to uzme dok joj pruža štolu, nego neka to uzme nakon što završi blagoslov.«[165]

---

[160] Zanimljivo je da se samo ovdje govori »očišćenje« *(purificatio)*, čime se jasno aludira na Marijino očišćenje u Hramu.

[161] Kao što ćemo vidjeti u sljedećem nastavku, za ženu umrlu u porodu primjenjuje se modificirani obred uvođenja, s time da se, umjesto u crkvu, pokojnica »uvodi« u groblje.

[162] Koliko je u davnim vremenima blagoslov zaređenog službenika za puk bio važan, vidljivo je iz sljedeće zgode. Papa Vigilije slavio je 545. misu u crkvi sv. Cecilije. Upravo kad je završio dijeljenje pričesti, došao je carski legat da ga uhiti i odvede u Bizant. Puk je Papu slijedio do broda i tražio da ih on blagoslovi prije nego što ode. Usp. J. A. JUNGMANN, *Missarum sollemnia. Eine genetische Erklärung der römischen Messe*, *2*, Wien – Freiburg – Basel, [5]1962., 531. To podsjeća na onu zgodu kad se Jakov cijelu noć borio s anđelom i ujutro ga nije htio pustiti dok ga taj isti anđeo ne blagoslovi (usp. Post 32,27).

[163] *ĐO 1933, 130-133.;* ZO 1933, 120-125.

[164] U prijašnjem kalendaru se Svijećnica – točno četrdeset dana poslije Božića – službeno zvala »Očišćenje Blažene Djevice Marije« i to je bio marijanski blagdan. Reformom iz 1969. ovaj se blagdan – po prvi put u rimskoj liturgiji – naziva »Prikazanje Gospodinovo u Hramu« i sada je to Gospodnji blagdan i kao takav višeg je stupnja od nedjelje kroz godinu.

[165] RM 1840, 294-297., ovdje: 296. Latinski: »Caveat Sacerdos, ut, si quid mulier pro benedictione offerre vult, illud non, dum stolam ei porrigit; sed finita, primum benedictione, accipiat.«

Župnici mogu posvjedočiti da ova uputa i danas vrijedi, pogotovo prigodom blagoslova kuća. Veli Propovjednik: »Ništa novo pod suncem« (Prop 1, 9).

Zaključak

Ovoga obreda nema u važećem obredniku, što je posve razumljivo. Naime, u prijašnjem je obredniku bila opaska da se dijete ima krstiti što prije po rođenju, jer je u ono vrijeme bila razmjerno velika stopa smrtnosti novorođenčadi. Zato se s krštenjem žurilo, da dijete ne bi nekršteno umrlo. Zato su se djeca krštavala nekoliko dana nakon rođenja, koji puta i istoga dana. U tome slučaju mati, naravno, nije mogla doći na krštenje, pa je onda ona mogla primiti blagoslov tek kasnije, kad se oporavi, a to je ponajčešće bilo oko šest tjedana, to jest oko četrdeset dana. Današnji obred pretpostavlja da na krštenju budu oboje roditelja. Prema tome, ako zdravlje novorođenčeta to dopušta, u važećem Redu krštenja kaže se da se krštenje ima odgoditi dok mati ne bude kadra sudjelovati u krštenju.[166] Zbog toga se – po prvi put u povijesti ovoga obreda – na koncu obreda krštenja podjeljuje trostruki blagoslov: najprije za majku, zatim za oca i onda za sve nazočne. U tome slučaju nema potreba slaviti poseban obred blagoslova rodilje. Naglasimo također da se po prvi put uvodi i blagoslov oca.[167]

[166] Usp. *Rimski obrednik obnovljen prema odluci svetog općeg sabora Drugog vatikanskog, proglašen vlašću pape Pavla VI. Red krštenja. Prethodne napomene*, 8, Zagreb, 1970., 16.

[167] Nešto slično se dogodilo i u Redu vjenčanja. U starom obredu bio je blagoslov samo za mladenku i taj je blagoslov ona mogla dobiti samo jedanput, što znači da se nije podjeljivao udovici koja bi se ponovno vjenčavala. Sad, u novom redu vjenčanja, blagoslov se podjeljuje i zaručnici i zaručniku. U oba slučaja valja zapaziti da se prvo spominje mati pa otac, odnosno zaručnica, pa onda zaručnik, što znači da je očito da su oni kasnije pridodani.

TREĆI DIO:

OBREDI VEZANI UZ SPROVODE

I. SPROVODNI OBREDI I BLAGOSLOV GROBOVA

Uz vjenčanje sprovod je svakako najstariji obred koji su ljudi ikada slavili. Arheološki nalazi potvrđuju sprovodne obrede još u dubokoj prapovijesti. Čovjekova je religioznost u velikoj mjeri vezana uz štovanje pokojnika i vjeru u zagrobni život. Zato su sprovodni obredi i običaji izuzetno važni i zato su diljem svijeta prisutni veoma različiti sprovodni obredi i običaji.

U prvim je stoljećima u kršćanskim obredima sprovoda bila prisutna snažna vjera u uskrsnuće, dočim se tijekom vremena taj obred nekako »zatamnio« jer je u njemu u određenoj mjeri prisutna tjeskoba u vezi sa spasenjem, a tekstovi nisu dovoljno odražavali Kristovo vazmeno otajstvo koje se ostvaruje u životu, smrti i uskrsnuću kršćana. Međutim, u našim je krajevima bio na snazi obred prilagođen našim prigodama i stariji ga vjernici pamte kao lijep i dojmljiv. Tome je svakako pridonijela i činjenica da su ljudi u seoskim župama bili povezani pa se osjetila bliskost i podrška cijele župne zajednice u teškim trenucima za obitelj kojoj je netko umro. Tako je u mnogim našim selima poznat pojam »uzova« ili »zvanica«.[168] To je bliže susjedstvo obitelji u kojoj je netko umro. Oni su preuzimali brigu oko organizacije sahrane: svega što je trebalo prije, za vrijeme i poslije sahrane. Njih nije trebalo pozivati: sami bi dolazili i organizirali sve što je potrebno.

Ovdje ćemo ukratko prikazat red sprovoda prema Rimskom obredniku iz 1929.[169], a zatim prema našem, đakovačkom. Valja također pripomenuti da je svaka župa imala još ponešto vlastitoga: upravo se u sprovodima najviše pokazivala posebnost u sjedištima župa i na filijalama. Spomenimo kao zanimljivost da je Obrednik iz 1933. jasno naveo kojim se redom treba formirati procesija na sprovodu. I na to su mislili!

---

[168] »Zvanica« se govori u Sikirevcima. Usp. J. MARKOVIĆ, *Običajnik župe Sikirevci,* Sikirevci, 1986., 105.

[169] Usp. RO 1929, 163-181. Ovaj je red identičan onome koji se nalazi u prvom izdanju ovoga obrednika. Usp. RR 1614, 109-116, br. 440-484, (originalna paginacija 101-108).

1. Rimski obrednik (RO 1929.)

Povorka klerika kreće iz crkve do pokojnikove kuće. Kada se tamo stigne, moli se Psalam 130. *Iz dubine*, a zatim odmah kreće povorka i pjeva se Ps 51. *Smiluj mi se, Bože*, a ako zatreba i drugi psalmi.[170] Kada vjernici s lijesom uđu u crkvu te ako nema zapreke, započinje služba za pokojne iz časoslova (koja se donosi u obredniku) ili pak misa. Ako se misa slavi drugoga dana, govori se responzorij *Pomozite, sveci Božji* i slijedi opijelo kao na koncu mise za pokojne. Opijelo je identično onome iz naših vlastitih obrednika. Na putu prema groblju pjeva se *U rajske dvore* (bez psalma). Slijedi molitva blagoslova groba. Pjeva se himan *Blagoslovljen*, zatim molitva i responzorij sa zazivom *Pokoj vječni.* Kada se vrati s groblja, svećenik u crkvi izmoli jedan responzorij i završnu molitvu.

Kao što je rečeno, Rimski obrednik također predviđa Službu za mrtve: Večernju, Jutarnju, tri Nokturna, Hvale, pogrebne službe na treći, sedmi ili trideseti dan smrti, zatim na godišnjicu ili koji drugi dan. Pjevana Služba za pokojne na staroslavenskom osobito je bila na cijeni u južnoj Hrvatskoj.

2. Naši vlastiti obrednici

a) Sprovod

Tri su naša stara vlastita obreda sprovoda koji se neznatno razlikuju. Prvi je iz 1878.,[171] drugi iz 1933.[172], a treći, s notama za pjevanje, tiskan je kao separat godine 1939.[173] ĐO 1878. donosi posebne molitve za pokojnoga svećenika ili biskupa. Osim toga taj obrednik pretpostavlja da se može uključiti i misa, što onda nužno znači da je sprovod morao biti prije podne. Dva kasnija obrednika u obredu sprovoda ne spominju misu, nego samo misu za pokojne s »opijelom«, koja se slavi nekoga drugog dana. Svi ti naši obrednici slijede obred sprovoda kako ga donosi još Ostrogonski obrednik iz 1625.[174] Identičan obred nalazimo i u drugim obrednicima na našim područjima.[175] Noviji donose i note za pjevanje.[176] Đakovački obrednici su na hrvatskom jeziku, a svi ostali na latinskom.

Obrednik iz 1933. točno određuje kako se ima ustrojiti povorka na sprovodima, ali i u svim drugim ophodima.

---

[170] Ovdje navodimo brojeve psalama prema važećem načinu, dok je u starim obrednicima numeracija prema Vulgati.

[171] Usp. ĐO 1878, 103-113.

[172] Usp. ĐO 1933, 34-45.; 53-55.

[173] Usp. ĐO 1939.

[174] Usp. RS 1625., 124-138.

[175] Usp. RS 1715, 110-119.; RS 1745, 127-142.; RS 1772, 127-142.; RS 1801, 127-142.; RS 1858, 200-213.; RS 1859, 200-213.; RZ 1796, 155-166.; RC 1738., 183-196.; RC 1798, 183-196.; RC 1833, 158-172.

[176] Usp. RS 1907, 191-206.

»1. Križ, 2. Školska mladež, 3. Gimnastička društva, 4. Vatrogasci (s glazbom), 5. Muškarci, 6. Katolička društva, 7. Pjevači (na selima djevojke idu iza svećenika), 8. Svećenstvo, 9. Baldahin, celebrant s pratnjom, 10. Predstavnici državnih vlasti, patronata i inih nadleštava, 11. Redovnice, 12. Ženska Društva po starini ili važnosti, 13. Ženske (u redu po 4, 6 ili 8).«[177]

Evo kako je bio ustrojen red sprovoda:

U kući pokojnika

ĐO 1878. pripominje da se daje znak zvonom u ono vrijeme kada započinje sahrana. Sprovod započinje u kući pokojnika.[178] Sva tri obrednika određuju da svećenik bude odjeven u »košuljicu« (roketu) s crnom štolom ili eventualno crnim plaštem. Djevojke su pjevale sve one dijelove koji se pjevaju (antifone i psalme), ali i pjesme iz drugih pjesmarica, pri čemu je, dok se iznosio lijes i stavljao na nosila, bila najpoznatija ova pjesma od čak dvadeset i četiri kitice, a pojedine su se kitice uzimale ovisno o tome je li pokojnik bio star ili mlad, udovac ili udovica i tome slično. Evo prve četiri:

Zbogom dragi roditelji,
braćo, sestre, prijatelji,
Isusovi ljubitelji.

Ja se od vas sada dijelim
i sa svijetom veće cijelim,
sastajem se s Bogom živim.

Na ljubavi vašoj hvala
za svu službu i ostala,
za velika i za mala.

Kog sam igda uvrijedio
dok sam s vama živ hodio,
neka bi mi oprostio.[179]

Umjesto ove pjesme mogla se pjevati i slijedeća pjesma od koje navodimo prve dvije kitice:

[177] ĐO 1933, 34.

[178] Iako to u obrednicima izrijekom ne stoji, kada bi svećenik došao, na lijes bi se stavio i učvrstio poklopac te bi se on iznio iz kuće i postavio na nosila u dvorištu.

[179] Usp. *Novi Vijenac molitava i bogoljubnih pjesama za hrvatski katolički puk biskupija Bosanske i Srijemske,* Osijek, 1925. 244-247. Usp. također: M. SVIRAC, *Zapjevajmo danas. Vođinci, crkvene pučke popijevke,* Zagreb, 2016., 53-54.

Oj čovječe tužni,
Kojoj hitiš strani?
Bludiš iz daleka,
A svrha te čeka –
Velim stani!

Promisli, da ovdje
Stalnog stana nemaš,
Već se od poroda
Za dan svog sprovoda
Vazda spremaš.[180]

Svećenik veli: »Pomolimo se za pravovjerne mrve«, a odgovor je: »Pokoj vječni daruj im, Gospodine«. Pjeva se antifona »Spopadoše me jecaj smrtni; samrtne muke spopadoše me«[181], a zatim se pjeva Psalam 95. *Hodite, zapjevajmo Gospodinu* (današnji je prijevod: *Dođite, kličimo Gospodinu*), s tim da se antifona ponavlja iza svake kitice (kao što je to slučaj u važećem časoslovu s istim psalmom kada se on moli kao Pozivnik). Pjeva se antifona *Odriješi, Gospodine* i Zaharijin hvalospjev *Blagoslovljen* (Lk 1,68-79). Slijedi molitva: »Odriješi, Gospodine, dušu službenika svoga (službenice svoje)« s dugim responzorijem te molitva za pokojnika ili pokojnicu. Ovdje ĐO 1878. ima i molitvu za pokojnoga biskupa i za pokojnoga svećenika. Slijedi antifona *Mihajlo, predstojnik raja…* i molitva: *Bože koji divnim redom dijeliš službe anđelima i ljudima…* Svećenik poškropi i okadi lijes i povorka krene.[182]

Ophod prema groblju

U povorci do groblja pjeva se Psalam 51. Kada se dođe do ulaza u groblje, povorka zastane, a svećenik poškropi lijes. Pjeva se antifona: *U rajske dvore odnijeli te anđeli. I ti s Lazarom, nekoć ubogim, život imao vjekovječni* i psalam 130. *Iz dubine vapijem tebi, Gospodine*.

[180] *Novi Vijenac molitava*, Osijek, 1925. 504-506.

[181] Kao zanimljivost navodimo ovo: U Službi za pokojne antifona za Pozivnik je: »Kralju kojemu sve živi, dođite, poklonimo se« – latinski: »Regem cui omnia vivunt, venite, adoremus«. U našim je vlastitim obrednicima na tom mjestu antifona: »Spopadoše me jecaj smrtni; samrtne muke spopadoše me« – latinski: »Circumdederunt me gemitus mortis, dolores inferni circumdederunt me.« Nastala je na osnovi Ps 18(17),5-6: »Valovi smrti okružiše mene, prestraviše me bujice pogubne«, a prema Vulgati: »Circumdederunt me dolores mortis, et torrentes iniquitatis conturbaverunt me. Dolores inferni circumdaverunt me, praeoccupaverunt me laquei mortis.« Usp. E. MARTENE, *De antiquis Ecclesiae ritibus. Tomus tertius,* Antwerpen, 1737., stupac 602 (32).

[182] Iako to u obrednicima izrijekom ne stoji, zvona su zvonila od trenutka kada se krene iz kuće pokojnika pa do groblja. Zvonar je otprilike računao vrijeme (nije bilo mobitela).

Kod groba

Svećenik blagoslovi grob riječima: »Blagoslovljen bio grob ovaj u ime Oca i Sina i Duga Svetoga« i poškropi ga blagoslovljenom vodom. Kad se lijes spusti u grob, svećenik kaže: »Gospodine, pomiluj«, a odgovori se: »Kriste pomiluj, Gospodine, pomiluj«. Slijedi Očenaš, responzorij i molitva:

> »Iskaži, molimo Gospodine, ovome preminulom slugi (svojoj preminuloj službenici) milosrđe, da ne primi muka kao plaću za svoja djela, kad je želio (željela) vršiti tvoju volju. Kao što ga (ju) je ovdje prava vjera vezala s mnoštvom vjernika, tako ga (ju) neka ondje tvoje milosrđe pridruži anđeoskim zborovima. Po Kristu, Gospodinu našemu.«

Svećenik još doda: »Pokoj vječni…«, zatim poškropi lijes govoreći: »Duša njegova (njezina) i duše svih vjerno preminulih po milosrđu Božjem počivale u miru.« Zatim donjim krajem križa znamenuje lijes govoreći: »Križ Isusov čuvao te za život vječni«. Konačno, baci malo zemlje na lijes uz riječi: »Spomeni se, čovječe, da si prah i da ćeš se u prah obratiti. Ovo je pokoj moj u vijeke vijeka, ovdje ću stanovati, jer sam ga odabrao«. Obrednik na koncu donosi dvije molitve za pokojnoga svećenika. U mnogim je župama bio običaj, koji nije naznačen u obrednicima, da na samom koncu svećenik s vjernicima izmoli još jedan Očenaš za sve one koji počivaju na tome groblju kao i za onoga koji će od njih prvi umrijeti da umre u milosti Božjoj.

b) Opjev mrtvačkoga odra

U ĐO 1878. stoji mogućnost da se lijes od kuće pokojnika donese u crkvu gdje se onda slavi pjevani *requie*m, a nakon toga bi sprovod krenuo prema groblju. To je u praksi rijetko bio slučaj. Naime, u to se vrijeme misa mogla slaviti isključivo prije podne. Budući da su sprovodi bili redovito poslije podne, rekvijem nikako nije mogao biti vezan uz sprovod. Upravo zbog toga su se sprovodi svećenika i crkvenih velikodostojnika i obavljali prije podne. ĐO 1933. ne spominje mogućnost da se uz sprovod veže i pokojnička misa, nego se pjevani *requiem* služio nekoga drugog dana, a na koncu mise bilo je takozvano opijelo.[183] Na koncu mise svećenik bi skinuo misnicu i manipul, stavio na se crni plašt i prilazio mrtvačkom odru. Riječ je o praznom lijesu (zvali su ga »tabut«) koji bi se pod korom stavio na nosila i prekrio crnim plaštem. Rimski obrednik i ĐO 1878. započinju molitvom: »Ne idi na sud sa slugom svojim, Gospodine, jer se neće opravdati kod tebe ni jedan čovjek, ako mu ti ne podaš oproštenje sviju grijeha…« Zatim bi se prema Rimskom i svim vlastitim obrednicima pjevalo *Izbavi me, Gospodine, od smrti vječne…* Dok se molio Očenaš, svećenik bi škropio lijes, a zatim ga okadio. Slijedio bi dulji responzorij: »I ne uvedi nas u napast, / nego *izbavi nas od zla. / Od vrata paklenih / izbavi, Gospodine, dušu njegovu (njezinu)…*« Obred bi završio molitvom za pokojnika ili pokojnicu. Ta molitva u ĐO

[183] Prema ĐO 1878. opijelo je bilo u sklopu sprovodne mise nakon koje bi se lijes s pokojnikom iz crkve nosio do groblja, a Rimski obrednik također pretpostavlja da se misa može služiti istoga dana kada i sprovod, ali i sljedećeg dana.

1933. i ĐO 1939. razlikuje se od one koju donosi Rimski obrednik i ĐO 1878. Međutim, ĐO 1933. i ĐO 1939. ovdje dodaju molitvu i za preminuloga svećenika. Valja napomenuti da se ovaj obred nije slavio baš za svakoga pokojnika, nego samo ako bi obitelj pokojnika to posebno zatražila.

c) Opjev (blagoslov) groba

O blagdanu Svih svetih i na Dušni dan svećenik bi blagoslivljao grobove. Kod pojedinoga groba molio bi se opjev groba nalik opjevu mrtvačkoga odra. Svećenik bi molio: »Izbavi me, Gospodine…«, zatim Očenaš te nakon responzorija zaključnu molitvu za pokojnika ili pokojnicu ili pak za pokojnoga svećenika. Hvalevrijedno je da drugo hrvatsko izdanje Blagoslova donosi naš vlastiti »Blagoslov grobova u različitim prigodama«.[184]

d) »Sprovod heretika«

U mađarskim obrednicima nalazimo kao posebnost »Comitiva cadaverum haereticorum«. To je za njih razumljivo jer je na području Mađarske bilo dosta kalvina. Svećenik u pravilu ne prisustvuje takvim sprovodima, ali ako bi građanska lojalnost tražila da i svećenik bude nazočan, to je bilo moguće uz sljedeća ograničenja. Prvo, svećenik je bez štole. Drugo, on ne škropi blagoslovljenom vodom, niti čini znak križa. Treće, ne govori redovite molitve za sprovod vjernika, nego samo neke psalme i općenite molitve o smrti, sudu ili strahu Božjem, ali ne govori »Gospodin s vama«. Naravno, heretici se ne smiju sahranjivati u crkvi te, ako je moguće, ni na katoličkom groblju. Navode se psalmi koji se mogu govoriti. Zaključne su molitve one iz sveopće molitve Velikoga petka: za heretike i za povratak heretika u Crkvu.[185]

Zaključimo

Prema starim obrednicima na sahrani su pjevači pjevali psalme u kući pokojnika, na putu do groblje te na samom groblju. Redovito su tu bili i ministranti. Uz blagoslovljenu vodu nalazila se i kadionica. Osjećalo se sudjelovanje svih – i sve to na hrvatskom jeziku. Bila je to liturgija u kojoj se sudjelovalo i u velikoj mjeri osjećalo ljudsko i kršćansko zajedništvo. Redovito se nije propovijedalo jer osim psalama nije bilo biblijskih čitanja. Ako je i bilo propovijedi, to se onda činilo samo u izuzetnim slučajevima, kada se govorilo o kakvu zaslužnom pokojniku.

Danas na sprovodima – pogotovo u gradovima – često nema ni pjevača, ni ministranata, nego svećenik sve sam moli (i pjeva?), a puk (redovito) baš i ne sudjeluje. Moglo bi se reći da se i tu osjeća sekularizacija i ritualizacija koje nemaju uvijek veze sa življenom vjerom. Ali evo, mi naviještamo i propovijedamo – »bilo to zgodno ili nezgodno«.

---

[184] Usp. *Rimski obrednik obnovljen prema odluci svetog općeg sabora Drugog vatikanskog, proglašen vlašću pape Pavla VI. Blagoslovi*, Zagreb, 2007., 446-451.

[185] Usp. RC 1738, 196-203.; RC 1798., 196-203.; RC 1833, 172-178.

II. SPROVOD ŽENE PREMINULE U PORODU

Nakon Reda sprovoda odraslih i Reda sprovoda djece, u Strossmayerovu obredniku iz 1878. nalazimo »Uvod (= sprovod) žene u porodu preminuvše«.[186] Istovjetan obred (na latinskom) nalazimo u dva stara zagrebačka obrednika iz 1729. i 1796.[187] Međutim, ovoga obreda nema u drugim obrednicima našega okruženja iz toga vremena (kaločkim i ostrogonskim, a ni u bečkom). Nema ga ni u đakovačkom obredniku iz 1933., kao ni u zagrebačkom obredniku iz 1933., ali ga nalazimo u Obredniku za sprovode tiskanom kao separat godine 1939.[188] Ovdje riječ »uvod« nije slučajna, jer se u uobičajenom redu sprovoda na ulazu u groblje uzima ovaj obred koji je po sebi nalik uvodu žene u crkvu poslije poroda, samo što se ovdje preminula rodilja ne »uvodi« u crkvu nego u groblje, što samom obredu daje dramatičan značaj. Evo obreda.

Pred ulazom na groblje svećenik, kao što je uobičajeno, poškropi lijes. Slijedi antifona: »Ako ćeš na opačine gledati gospode: gospode tko će opstati?« i Psalam 130 (»Iz dubine«), kao što je tada bilo redovito. Nakon uobičajenog responzorija slijedi molitva:

> »Svemožni vječni bože, koji si po porodu bl. Marije vazda djevice boli rodilja u radost obratio, i smrt dostojao se pripustiti na otpuštenje grieha: pogledaj milosrdno na dušu službenice svoje N., da zaslugami i zagovorom iste bl. djevice Marije vječnoga blaženstva radost postići zasluži.«

Nakon toga svećenik – slično kao kod obreda uvoda rodilje u crkvu – stavi štolu na lijes i kaže: »Uniđi u crkvu božju, da živiš s bogom u vieke vieka.«[189]

Gore navedena molitva modificirana je prema molitvi u Rimskom obredniku za blagoslov žene poslije poroda. Evo te molitve prema Rimskom obredniku iz 1929.:

> »Svemogući, vjekovječni Bože, koji si porođajem Blažene Djevice Marije boli vjernih rodilja okrenuo u radost, pogledaj milostivo na ovu službenicu svoju,

---

[186] ĐO 1878, 116-118.

[187] RZ 1729., 273-274.; RZ 1796, 194.

[188] Usp. ĐO 1939, 20-21.

[189] U obredu uvoda rodilje u crkvu svećenik bi dao okrajak štole ženi u ruku i tako je »uveo« u crkvu govoreći molitvu koja je započinjale riječima: »Uđi u crkvu Božju.«

koja veselo stupa u sveti hram tvoj, da te za porod moli, i podaj, da zaslugama i zagovorom te iste blažene Marije bude dostojna doći sa svojim čedom poslije ovoga života u radost vječnoga blaženstva.«[190]

Zaključimo. Ovo je jedinstven obred koji ne nalazimo ni u ranijim ni u kasnijim obrednicima. Obred ima strukturu obreda svečanog uvoda rodilje u crkvu, koji onda obredu sprovoda daje posebnu dramatičnost. Koji je mogući povod da se ovaj obred uopće uvrsti u obrednik? Kao što je bilo rečeno, u obredu uvoda žene poslije poroda u starim je latinskim obrednicima bila opaska da tome obredu ne može pristupiti neka druga žena umjesto rodilje koja bi umrla u porodu. Očito je, dakle, da je u to vrijeme uvod žene poslije poroda bio veoma važan, pa se vjerojatno upravo zbog toga uveo ovaj obred »uvoda« preminule rodilje u groblje. Kako god bilo, iz ovog obreda vidimo kako su sastavljači imali mudrost i pastoralnu osjetljivost za neke osobito tragične trenutke u životu jedne obitelji. I u ovome se slučaju možemo diviti onima koji su ove obrede pripravljali, jer su se trudili bogoslužjem Crkve pratiti gotovo sve životne situacije.

[190] RO 1929, 252.

III. BLAGOSLOV SVIJEĆA ZA UMIRUĆE

U nekim mađarskim obrednicima nalazimo blagoslov svijeće za umiruće. Evo obrasca blagoslova svijeće za umiruće prema kaločkim obrednicima:

> »Gospodine Isuse Kriste, Sine Boga živoga, koji si rekao: 'Neka vam bokovi budu opasani i svjetiljke upaljene u vašim rukama', udostoj se blago†sloviti ovu svijeću i ulij u nju krepošću svetoga Kri†ža nebeski blagoslov. Neka znakom svetoga križa – u kojem god mjestu bila upaljena ili u kojemu god bolesniku bude dana u ruke – ova svijeća primi blagoslov da uzdrhte knezovi tame i užasnuti pobjegnu sa svim svojim slugama. Neka se oni ne drznu uznemiravati, zlostavljati ili napastovati tvoje službenike koji ovu svijeću tebi na čast budu u rukama držali. Ti, Gospodine, koji si svjetlost na prosvjetljenje naroda i koji prosvjetljuješ svakoga čovjeka koji dolazi na ovaj svijet, udostoj se prosvijetliti pameti onih koji ovo svjetlilo budu pobožno uzeli, da upoznaju tebe, pravoga Boga i tvoga nebeskog Oca, koji s njim i Duhom Svetim živiš i kraljuješ po sve vijeke vjekova.«[191]

Zaključimo. Što reći o blagoslovu svijeće za umiruće? Je li danas uopće uputno to činiti? Je li moguće očekivati da će u današnje vrijeme umirući – svjestan da umire – uzeti u ruku goruću svijeću i pomoliti se Bogu da ga primi u svoje kraljevstvo? Jasno nam je: u današnjem sekulariziranom društvu »nepristojno« je govoriti o smrti. A što je s nama kršćanima? Što je s našom vjerom u uskrsnuće? Što je s onom vjerom izraženom u molitvi Crkve da se »vjernima život mijenja, a ne oduzima i pošto se raspadne dom ovozemnog boravka stječe se vječno prebivalište na nebesima«? Ili ćemo pak biti Crkva koja se ponajviše bavi humanitarnim pitanjima i očuvanjem bioraznolikosti? Pavao jasno veli: »Ako se samo u ovom životu u Krista ufamo, najbjedniji smo od svih ljudi.« (1 Kor 15, 19)

---

[191] Naš prijevod. Evo latinskog teksta: »Domine Jesu Christe, Filii Dei vivi, qui dixisti: Sint lumbi vestri praecinti, et lucernae ardentes in manibus vestris: Bene†dicere dignare candelam istam, et infunde ei per virtutem S. Cru†cis benedictionem caelestem, talemque benedictionem signaculo S. Crucis accipiat, ut quibuscumque infirmis in manibus portata fuerit, discedat, et contremiscant principes tenebrarum, et fugiant pavidi cum omnibus ministris suis. Nec praesumant inquietare, aut molestare, aut tentare famulost tuos, qui eam ob honorem tuum in manibus suis gestaverint. Tu, domine, qui es lumen ad revelationem gentium, et illuminas omnem hominem venientem in hunc mundum, digneris illuminare intelectum eorum, qui lumen hoc devote susceperint: ut cognoscant te solum verum Deum, et Patrem tuum caelestem. Qui cum eo, et Spiritu sancto vivis, et regnas in saecula saeculorum.« Usp. RC 1738, 301-302.; RC 1798, 307.; RC 1833, 284-285.

ČETVRTI DIO:

OPHODI

I. RED U OPHODIMA

Kad na osječkim grobljima svećenik dovrši onaj dio sprovodnih obreda koji se slavi pred mrtvačnicom, prije nego što povorka krene službenik »Ukopa« koji nosi križ redovito glasno kaže: »Muškarci koji nisu rod, neka krenu za križem.« Očito je da bez toga upozorenja mnogi ne bi znali kakav je običaj pri sprovodnom ophodu. I sada dolazimo do određenih poteškoća u važećoj, obnovljenoj liturgiji. U liturgijskim knjigama prije Drugoga vatikanskog sabora neki su obredi i geste opisani u tančine, tako da se točno znalo tko, kako i koliko. Na primjer, za kađenje oltara postojala je točno određena shema u misalu, precizno je bilo označeno kojim se redom pojedini dijelovi oltara kade zamasima kadionice. Danas se jednostavno kaže da svećenik okadi oltar. Kako? Koliko? Nadalje, bilo je točno opisano kako svećenik tijekom mise ima širiti ruke: tako da su palčevi spojeni s dlanom, dlanovi okrenuti jedan prema drugome i u visini ramena. Tako i nikako drukčije. Danas jednostavno stoji da svećenik »raširenih ruku« govori molitvu. Očito je da se pretpostavlja da svećenik ima mjeru i sklad. A što ako nema? Tako dolazimo do našega naslova. Kako se imaju urediti ophodi na Tijelovo, na Svijećnicu, kod sprovoda? To jednostavno nigdje ne piše. Stare su knjigo to sadržavale. Tu osobito možemo istaknuti naš Obrednik iz 1933.

1. Ophodi u drevnim liturgijskim knjigama

a) Ordines Romani

Ova liturgijska knjiga, nastala u 7. – 8. st., zbirka je rimskih obreda. Između ostaloga, opisan je red u ophodu u kojem sudjeluje papa. Primjera radi, navest ćemo dva takva ophoda. Na Uskrs se ophod ustrojava na sljedeći način: papu prate do lateranske bazilike akoliti trećeg okruga (regije), koji idu pješice s predstavnicima (»braniteljima«) svih rimskih okruga. Laici koji idu pješice stanu s desne strane, a oni koji jašu s lijeve. Ispred pape na konjima jašu đakoni i dva regionalna bilježnika, regionalni predstavnici i regionalni subđakoni. Jašu tako da između njih i pape bude razmak. Slijedi papa na konju. Jedan od regionalnih akolita ide pješice ispred papinog konja noseći sveto ulje. Iza pape jašu nadstojnik papinskog dvora, onaj koji se brine za crkvenu odjeću i sacelan. Ako netko jašući dođe ususret papi, treba sjašiti s konja i

pričekati sa strane dok ophod ne prođe. Jednako tako čine i oni koji idu pješice.[192] Na drugom se mjestu navodi kako naprijed idu akoliti sa svijećama, a između njih su subđakoni i arhiđakon koji nosi evanđelistar. Sedmorica se đakona rasporede tako da su s desne strane četvorica, a s lijeve trojica, na sličan se način rasporede ostali akoliti: s desne strane četvorica, a s lijeve trojica. Papu prate dvojica prezbitera.[193]

b) Rimsko-germanski pontifikal

Rimsko-germanski pontifikal iz 10. st. opisuje procesiju poslije ređenja. Ispred pape ide trideset svjećonoša. Papa jaše na bijelom konju i neprestano blagoslivlje. Zanimljivo da u ophodu također sudjeluju đakonise i prezbiterese: *Similiter etiam feminae diaconissis et presbiterissis, quae eodem die bendicuntur*. Prezbiterese su ovdje supruge novozaređenih svećenika. Vjerojatno su ovdje i đakonise bile supruge novozaređenih đakona.[194]

2. Liturgijske knjige poslije Tridentskog sabora

a) Biskupski ceremonijal (1600. – 1948.)

Biskupski ceremonijal izdan poslije Tridentskog sabora uglavnom je ostao nepromijenjen sve do Drugoga vatikanskog sabora, što je vidljivo iz propisa o redu u ophodima.[195] Tako se određuje kako treba ustrojiti ophod na Tijelovo (slično kao za ophod na Markovo) koji predvodi biskup:

> »Prvo idu laičke bratovštine, zatim redovnici prema redu starosti, odnosno onako kako idu prema odredbi prava ili običaja. Zatim poslužitelji koji nose upaljene svijeće, a poslije njih idu odličnici i predstavnici vlasti, zatim kler, to jest prvi služitelj noseći križ katedralne crkve između dva klerika koji nose upaljene svijeće, zatim, ako ih ima, klerici sjemeništarci, zatim župnici župnih crkava u roketama, zatim pitomci crkvenih zavoda sa svojim znakovljem, koje već običavaju nositi i na posljednjem mjestu katedralni kler. Iz te se crkve uzimaju barem osam služitelja u bijelim plaštevima koji nose baldahin na motkama. Oni idu ispred kanonika koji su kao i svi odličnici odjeveni u bijelo u skladu sa svojim stupnjem. Ispred biskupa stupaju subđakoni u tunicelama i đakoni u dalmatikama, zatim

[192] Usp. M. ANDRIEU (prir.), *Les Ordines Romani du haut moyen âge. II. Les Textes*, Louvain, 1971., Ordo I, 7-15, 69-72.

[193] Usp. *isto*, Ordo X, 7-15, 351-354.

[194] Usp. C. Vogel – R. Elze (prir.), *Le pontifical Romano-germanique du dixième siècle. Le Texte*, II, Città del Vaticano, 1963., Ordo 65, br. 27, 150.

[195] *Caeremoniale episcoporum. Editio Princeps (1600.), fototipsko izdanje* (prir. A. M. Triacca – M. Sodi), Città del Vaticano, 2000., 275-279., br. 1240-1250; (originalan paginacija 267.-271.). Identičan tekst nalazimo i u jednom od zadnjih izdanja prije Drugog vatikanskog sabora: *Caeremoniale episcoporum, Clementis VIII, Innocentis X et Benedicti XIII iussu editum, Benedicti XIV et Leonis XIII auctoritate recognitum*, Taurini – Marietti – Romae, 1948., 202-203.

svećenici u misnicama te na zadnjem mjestu odličnici u plaštevima. Ako se radi o nadbiskupu, nosi se ispred osam služitelja nadbiskupski križ. Neposredno ispred biskupa ide poslužitelj koji nosi pastirski štap (bakulista), zatim prema mjesnom običaju još odličnici ili kanonici. S obje strane ide osam kapelana u roketama koji služe kod mise, po četiri sa svake strane s upaljenim svijećama koje služe kod mise, a iza njih dvojica akolita koji nose kadionice kojima neprestano kade Presveti Sakrament. Slijedi biskup pod baldahinom otkrivene glave koji u rukama drži Presveti Sakrament u tabernakulu ili u pokaznici između dvojice đakona koji mu pridržavaju plašt. Iza biskupa ide mitrifer u roketi s velom kojim drži mitru.«

b) Rimski obrednik (1614. – 1925.)

Navodimo jedno od zadnjih izdanja prije Drugoga vatikanskog sabora[196] koje se u ovome ne razlikuje od prvoga.[197] Donose se odredbe za sve ophode. Upute glede reda i redoslijeda u ophodima ovdje su puno jednostavnije:

»Svi treba da su obučeni u pristojno odijelo, kotu ili drugu svetu odjeću, bez šešira, osima ako ih prisili kiša. Neka idu ozbiljno, čedno i pobožno, dva po dva u svome redu. Neka tako zarone u molitve, da kloneći se smijeha, međusobna razgovora i razgledavanja, potaknu i narod na bogoljubnu i pobožnu molitvu. Neka moleći se idu odvojeno svjetovnjaci od klerika, ženske od muškaraca. Neka se naprijed nosi križ, i gdje je običaj, zastave urešene svetim slikama, ali ne načinjene po vojničku i trouglaste.«

c) Rimski misal (1570. – 1962.)

Rimski misal opisuje samo ophod na Svijećnicu, a ne daje nikakve upute glede ophoda na Velike i Male litanije kao ni na Tijelovo.[198] Prvo izdanje Rimskog misala nakon Tridentskog sabora donosi kraću uputu za procesiju na Svijećnicu,[199] a kasnija izdanja donose nešto opširnije upute. Navodimo ih prema zadnjem misalu prije Drugoga vatikanskog sabora:

»Naprijed ide turifer s kadionicom, zatim subđakon koji nosi križ između dvojice akolita s upaljenim svijećama. Slijedi kler po svome redu, zadnji celebrant s đakonom s lijeve strane a svi s upaljenim svijećama.«[200]

---

[196] RO 1929, 310.311.

[197] RR 1614., 178- 179., br. 744-752; (originalna paginacija 170-171).

[198] Velike litanije su one na Markovo, a Male litanije su na Prosne dane koji su se slavili tri dana prije Spasova.

[199] Usp. *Missale Romanum. Editio Princeps (1570)*, fototipsko izdanje (prir. M. Sodi– A. M. Triacca), Città del Vaticano, 1998., 465-467., br. 2402-2415., (originalna paginacija 20-23).

[200] Zadnje je izdanje iz 1962.: *Missale Romanum ex decreto sacrosancti concilii Tridentini restitutum, summorum pontificium cura recognitum. Editio prima iuxta typicam*, Romae – Turonibus – Parisiis, 1962., 456.

3. Naši vlastiti obrednici

Za ophode *Strossmayerov obrednik iz 1878.* donosi odredbe koje su gotovo identične onima iz gore spomenutog Rimskog obrednika:

»Svi svećenici pristojno odjeveni, u košuljicah ili drugim svetim odijelom, gologlavi, van d kiša navali, dostojno, čedno i pobožno dva po dva stupajuć, molitvom imaju biti tako zaokupljeni da bez smieha, razgovora i razgledavanja isti narod na pobožno molenje potaknu. Svjetovnjaci od klerika, muški od ženskih razstavljeni, neka stupaju i mole se.«[201]

Đakovački obrednik iz 1933., pod naslovom »Sprovodi i ophodi«, donosi točne upute:

»1. Na ophodu i procesiji treba da vlada uzoran red. Glavnu brigu vodi župnik preko redatelja.

2. Raspored je ovaj: 1. Križ, 2. Školska mladež, 3. Gimnastička društva, 4. Vatrogasci (s glazbom), 5. Muškarci, 6. Katolička društva, 7. Pjevači (na selima djevojke idu iza svećenika), 8. Svećenstvo, 9. Baldahin, celebrant s pratnjom, 10. Predstavnici drž. vlasti, patronata i inih nadleštava, 11. Redovnice, 12. Ženska Društva po starini ili važnosti, 13. Ženske (u redu po 4, 6 ili 8).

3. Procesiju vodi jedan stariji redatelj, koji neka pazi da procesija uvijek ostane na skupu. Na većim procesijama treba da bude više redatelja.

4. Treba se pobrinuti da svi idu u procesiji, a ne da stoje ili šetaju po pločniku.

5. Ako na procesiji svira glazba, neka to čini izmjenično sa pjevanjem, i može da svira tek čisto crkvene stvari (pjesme).

6. Na svečane dane neka se iskite kuće i ulice cvijećem i zelenilom a po potrebi i svijećama.

7. Svećenik neka moli i pjeva polako i tako glasno, da ga svi mogu razumjeti.

8. Na povratku neka svi dođu natrag u crkvu, istim redom kako su i pošli, i tu pjesmom, molitvom i blagoslovom svršava procesija.

9. Pri crkvenim svečanostima odredjuje mjesta u crkvi pojedinoj organizaciji ili grupi župnik sa crkvenim odborom.«[202]

[201] ĐO 1878, 219.
[202] ĐO 1933, 34.

4. Liturgijske knjige nakon Drugog vatikanskog sabora

a) Biskupski ceremonijal

U ovoj se knjizi, izdanoj1984., na nekoliko mjesta gotovo na istovjetan način određuje kako treba ići ophod koji predvodi biskup. Za ophod na Cvjetnicu stoji:

> »Naprijed ide kadioničar s kadionicom koja se dimi, zatim akolit s križem ukrašenim palminim grančicama prema običaju mjesta, između dvojice drugih akolita sa zapaljenim svijećama. Slijedi kler, đakon koji nosi knjigu Evanđelja, drugi đakon, ako ih ima, noseći knjigu Muke; zatim suslavitelji, poslužitelj koji nosi biskupov štap, te potom biskup s mitrom i s grančicom u ruci; malo iza biskupa dva đakona koji mu asistiraju; zatim poslužitelji kod knjige i mitre; iza toga vjernici. Svi, bilo službenici, bilo vjernici, nose grančice.«[203]

Slično se određuje za ophod u Vazmenom bdjenju nakon blagoslova ognja, kao i za ophod na Tijelovo.[204]

b) Rimski misal

U Misalu su odredbe za procesiju na Cvjetnicu puno kraće:

> »Ako se kadi, previ ide kadioničar s kadionicom koja se dimi, potom križonoša s urešenim križem između dva poslužnika sa zapaljenim svijećama, pa svećenik sa službenicima, a za njim vjernici s grančicama.«[205]

Za Svijećnicu se samo kaže da »ophod krene k oltaru«, a za Vazmeno se bdjenje veli da nakon blagoslova ognja i svijeće »svi uđu u crkvu«.[206] Napominjemo da u »Blagoslovima«,[207] Obredniku sprovoda[208] te u Redu euharistijskih procesija, Kvatri i Prosnih dana[209] nema nikakvih odredbi o tome kako bi se trebao ustrojiti ophod.

Zaključak

U drevnim liturgijskim knjigama nalazimo razmjerno detaljne upute kako treba izgledati liturgijski ophod koji predvodi papa ili biskup. Kad su u pitanju ophodi koje

---

[203] *Biskupski ceremonijal*, Zagreb, 1987., 82.
[204] Usp. *Biskupski ceremonijal*, Zagreb, 1987., 98; 108.
[205] *Rimski misal obnovljen prema odluci Svetog ekumenskog sabora Drugog vatikanskog, a proglašen vlašću pape Pavla VI.*, Zagreb, 1980., 168.
[206] Usp. *Rimski misal,* Zagreb, 1980., 204. 474.
[207] Usp. *Rimski obrednik obnovljen prema odluci svetog općeg sabora Drugog vatikanskog, proglašen vlašću pape Pavla VI. Blagoslovi*, Zagreb, 2007.
[208] Usp. *Rimski obrednik obnovljen prema odluci svetoga općeg sabora Drugog vatikanskog, a proglašen vlašću pape Pavla VI. Red sprovoda*, Zagreb, 2003.
[209] Usp. BISKUPSKA KONFERENCIJA JUGOSLAVIJE, *Red Euharistijske procesije i bogoslužje kvatri i Prosnih dana*, Zagreb, 1985.

predvodi svećenik, odredbe su puno jednostavnije. Govori se uglavnom o tome da sve treba biti dostojanstveno te da se u ophodu odijele klerici od svjetovnjaka kao i muškarci od žena. U važećim liturgijskim knjigama upute su razmjerno šture. Kaže se da na početku ophoda ide križ sa svijećama i kadionicom, zatim svećenik i onda puk. Nadalje, u nekim važećim knjigama nema uopće uputa o redu u ophodima i to u onima gdje bismo to očekivali, to jest u Blagoslovima, u Redu sprovoda te u našem vlastitom Redu euharistijskih procesija.

Međutim, izuzetno je vrijedno da Đakovački obrednik iz 1933. donosi jasne upute o redu u ophodima. U tome je taj obrednik jedinstven.[210] Kao da još uvijek osjećamo utjecaj tih odredaba koje sve više blijede. A i ovdje bi vrijedilo staro latinsko pravilo: »Quod non est in actis, non est in mundo«, to jest: što nije zapisano, to ne postoji. Ili se brzo zaboravi. I ovdje je na mjestu primjedba koju često navodim: u našem budućem vlastitom obredniku svakako trebaju naći mjesto i odredbe o tome kakav treba biti red u ophodima. Na koncu još jedna pastoralna primjedba. Vremena se mijenjaju. Potrebna je pastoralna razboritost da bismo vidjeli gdje su ti ophodi i dobri i plodonosni, a gdje baš i nisu. Primjerice, naravno da je veličanstvena procesija sa svijećama u Lurdu. S druge strane, vjerojatno će biti manje uputno upriličiti procesiju nekom gradskom pješačkom zonom, punom kafića i dokonih ljudi koji vani sjede za stolovima… A da netko ne bi pomislio da je to problem samo današnjeg vremena, evo što stoji u Spomenici osječke Župe sv. Mihaela za godinu 1922. (dakle, prije više od stotinu godina):

> »Različiti protukatolički pokušaji ministarstva prosvjete doniješe nam ove godine jedno vrlo neugodno iznenađenje. Mladež svih škola je imala na Markovo i prosne dane obuku, te nije mogla prisustvovati ophodima. Dakako da nam je žao, a osobito stoga, što neće biti više onog divnog pjevanja gimnazijalaca; u drugu ruku mi je milo, jer se je neki dio mladeži u tim prilikama strašno nedolično vladao.«[211]

Zaključimo s Propovjednikom: »Što je bilo, opet će biti, i što se činilo, opet će se činiti, i nema ništa novo pod suncem« (Prop 1, 9).

---

[210] Spomenimo da Vlastiti obrednik Zagrebačke nadbiskupije izdan iste godine ovakvih odredaba uopće nema. Usp. ZO, 1933.

[211] *Spomenica rkt. župe sv. Mihaela u Osijeku – Nutarnjem gradu 1904.-1934. Liber memorabilum Rom.-cathol. parochiae s. Michaelis Archangeli Interioris civitatis Osijek pro annis 1904.-1934.*, Osijek, 2009., 58.

II. OPHOD NA VELIKU SUBOTU

Još prije Domovinskoga rata jedna je pobožna bakica na Veliku subotu nazvala telefonom župni ured u Osijeku i upitala: »U koliko je sati *uskrsnuće*?« Uskrsnuće? Zar to nije uskrsna polnoćka, odnosno vazmeno bdjenje? Nije se spomenuta bakica zabunila, nego se očito prisjećala kada je kao dijete – do pedesetih godina prošloga stoljeća – išla u crkvu na Veliku subotu uvečer, kada se slavila procesija zvana *uskrsnuće*. O čemu je riječ?

Godišnja proslava vazmenog otajstva, Vazam odnosno Uskrs, počela se slaviti od sredine 2. st., a slavlje se sastojalo od vazmenog bdjenja, to jest službe koja je trajala cijelu noć između Velike subote i Uskrsa. To je bogoslužje imalo snažno otajstveno značenje: kao što je Krist iz smrti prešao u život, tako i vjernici nakon korizmenog i vazmenog posta oko ponoći započinju slaviti uskrsnu euharistiju, prelaze iz žalosti u radost, iz smrti grijeha u nov život s Kristom. U tom se slavlju ostvaruje ono što je u Starom zavjetu tek naznačeno izlaskom židovskog naroda iz Egipta. Zbog toga se u starini – a djelomično i danas – u sklopu vazmenog bdjenja podjeljuju sakramenti inicijacije katekumenima-izabranicima. Zato je vazmeno bdjenje bilo – a i danas je – najvažnije slavlje cijele liturgijske godine. Međutim, uskoro se dogodila dekadencija ovoga slavlja, a dekadencija se očitovala u tome što se bdjenje sve više i više anticipiralo jer je za vjernike postalo manje privlačno: bilo je na latinskom jeziku i dugo je trajalo. Osim toga, kako više nije bilo odraslih novokrštenika, nestalo je cijela simbolika inicijacije. Već u 7. st. iščezlo je noćno bdjenje, tako da je »bdjenje" započinjalo već u 14 sati, zatim se čekalo sve do pojave prve zvijezde, kada bi se započinjalo s misom. Uskoro se već u podne blagoslivljao novi oganj. Tako je simbolika vazmenog hvalospjeva izgubila svu svoju snagu jer hvalospjev kliče »svetoj noći" i Kristu koji je raspršio tmine grijeha. Razumljivo je stoga da su vjernici sve manje sudjelovali u ovim, za njih nerazumljivim obredima (koji su se k tome slavili isključivo na latinskom, kako je već rečeno). Zato su vjernici sve više pohađali ranu uskrsnu misu koju su povezivali sa simbolikom dolaska pobožnih žena na Isusov grob.[212] Na koncu je Pio V. (1566.) zabranio slaviti poslijepodnevnu misu. Gotovo četiri stotine godina kasnije papa Pio XII. je 1951. odredio da se 1952. *ad experimentum* (na probu) obnovljeno vazmeno bdjenje slavi po drevnoj uredbi na Veliku subotu navečer u *zgodan čas*, tako da svečana misa bdjenja započne oko ponoći. Od godine

[212] Na toj je jutarnjoj misi znalo biti i »skazanje« – susret žena i anđela kraj praznoga Isusova groba.

1956. taj je obred postao obvezatnim. Reformiran je s novim misalom 1970., ali ono bitno je ostalo: vazmeno se bdjenje slavi u uskrsnoj noći. Važeće odredbe vele da može započeti na Veliku subotu kada padne noć, a treba završiti prije svitanja.

Međutim, prije ove reforme, kada je »bdjenje« bilo prije podne, vjernici su ispravno osjećali kako bi najvažnije slavlje trebalo biti na Veliku subotu u noći ili bar u subotu navečer, jer su na vjeronauku učili da je Isus bio u grobu na Veliku subotu. Tako se uskoro u nas javila pobožnost zvana *uskrsnuće* koja se slavila na Veliku subotu navečer (nakon što se »bdjenje« već proslavilo prije podne). Toga obreda nije bilo u Rimskom obredniku, ali ga – na hrvatskom jeziku – nalazimo u našim vlastitim obrednicima iz 1878.[213] i 1933.[214] Isti obred na latinskom jeziku nalazimo i u Zagrebačkom obredniku iz 1796.,[215] kao i u mađarskim obrednicima. Najstariji od njih u kojem nalazimo navedeni obred jest Ostrogonski iz 1625.,[216] te ostalim obrednici koji su bili u uporabi u našim krajevima.[217] U svim njima ovaj se obred tek neznatno razlikuje. U opisu ćemo uglavnom slijedi obred prema ĐO 1933.

Navečer se zvoni (najvećim zvonom).[218] Svećenik obučen u roketu, bijelu štolu i bijeli plašt dođe s pjevačima do »Božjeg groba« i zapjeva, a pjevači prihvate: »Ustani, što spavaš, Gospodine« itd.[219] Nastavlja se zatim cijeli psalam 139 (*Gospodine, proniče̊š me svega i poznaješ*). Okadi se Sakrament (koji bude izložen na »Božjem grobu«), svećenik ga uzme u ruke, otkrije veo i okrene Sakrament prema grobu i pjeva, a pjevači nastave: *Ustadoh i još s tobom jesam, na mene si ruku svoju stavio* (Ps 139,5-6).

Kreće ophod prema glavnom oltaru. Kad se tamo stigne, svećenik okrene Sakrament prema narodu i tri puta pjeva, svaki put višim glasom: *Mir vam ja jesam, aleluja!*, a pjevači odgovaraju: *Nemojte se bojati, aleluja!* Zatim krene ophod uobičajenim putem izvan crkve. Pjevaju se uskrsne pjesme.[220] ĐO 1933. ovdje napominje da je u procesiji red koji je u ovom obredniku naznačen na str. 34. (u sklopu obreda

---

213 Usp. ĐO 1878, 227-229.

214 Usp. ĐO 1933, 56-60.

215 Usp. RZ 1796, 159-261.

216 Usp. RS 1625., 211-214.

217 RS 1715, 184-186.; RS 1745, 222-224.; RS 1772, 222-224.; RS 1801, 222-224; RS 1858, 359-363.; RS 1859, 359-363.; RC 1738, 238-239.; RC 1798, 238-239.; RC 1833, 210-212. Austrijski obrednici (Beč, Salzburg) ne poznaju ovaj obred.

218 Ove opaske nema u ĐO 1933.

219 Riječ je o Ps 44,24-27. Evo tih redaka u novom prijevodu: *Preni se! Što spavaš, Gospode? Probudi se! Ne odbacuj nas dovijeka! Zašto lice svoje sakrivaš, zaboravljaš bijedu i nevolju našu? Jer duša nam se u prah raspala, trbuh nam se uza zemlju prilijepio. Ustani, u pomoć nam priteci, izbavi nas radi ljubavi svoje!*

220 ĐO 1878. veli da se pjevaju pjesme o *presvetom tijelu*. U mađarskim obrednicima stoji da se pjeva latinski himan nepoznatog autora *Christus surrexit / mala nosta texit…* Himan je preuzet iz jedne češke zbirke: G. M. Dreves (prir.), *Analecta hymnica. Cantiones bohemicae. Leiche, Lieder und Rufe des 13., 14. und 15. Jahrhunderts nach Handschriften aus Prag, Jistebniez, Wittingau, Hohenfurt und Tegernsee,* Leipzig, 1886., 99-100., br. 65. Pjevao se na melodiju *Christ ist erstanden*. Usp. *Gotteslob. Katholisches Gebet- und Gesangbuch. Ausgabe für das Erzbistum Freiburg,* Freiburg, 1975., 300., br. 237. Hrvatski bi prepjev ovoga himna glasio *Isus je uskrsnuo, od smrti nas spasio*. Tekst i note su iz zbirke *Cithara octochorda* iz godine 1757. Usp. *Pjevajte Gospodinu pjesmu novu,* Zagreb 2003., 648.

sprovoda), a vrijedi za sve ophode. Kada se vrate u crkvu, svećenik stavi Sakrament na oltar. Samo u ĐO 1933. stoji da se tada pjeva *Tebe Boga hvalimo*. Slijedi *O tolika tajna to je*.[221] Sakrament se okadi. Prema ĐO 1878. obred ovdje završava tako da se Sakrament stavi u svetohranište. U ĐO 1933. slijedi responzorij i zaključna molitva uz himan *Tebe Boga hvalimo* i zaključna molitva o Tijelu Kristovu: »Bože koji si nam u divnom sakramentu…«[222] Nakon responzorija slijedi molitva, blagoslov s Presvetim, koje se potom spremi. Na koncu se pjeva se *Kraljice neba* sa završnom molitvom. U mađarskim obrednicima *Kraljice neba* dolazi prije *Divnoj dakle*.

Evo kako ovaj obred na Veliku subotu opisuje jedan priručnik iz toga vremena:

»Svečanost se uskrsnuća vrši podveče [u opasci se veli da se u mnogim krajevima ta svečanost obavlja na sam Uskrs rano ujutro]. Svećenik došavši sv. grobu duboko se pokloni Spasitelju i pokadi sveto otajstvo, zatim uzme u ruke sveto otajstvo, okrene se prema narodu i pjeva izmjenično s pjevačima tri puta 'Alleluja'. Sada polazi procesija. Na čelu procesije nosi se kao obično križ i 'aleluja', to jest lik uskrsnuloga Spasitelja sa zastavicom u desnoj ruci. Putem se pjevaju uskršnje pjesme. Kad se vrati procesija u crkvu zapjeva svećenik 'Te Deum' i blagoslovi narod sa Presvetim. 'Aleluja' se metne povrh glavnog žrtvenika gdje ostaje kroz čitavo uskršnje vrijeme. U Dalmaciji nema ove procesije.«[223]

Neki će se sjetiti da je kip Krista uskrsloga, koji se ovdje naziva *Aleluja*, a drugdje *uskrsnuće* stajao umjesto križa na glavnom oltaru, i to od Velike subote, to jest od obreda uskrsnuća pa do Spasova, jer se po starom kalendaru računalo da tada završava vazmeno vrijeme. Taj se običaj i dalje zadržao u nekim crkvama.[224]

Donosimo i jedno zanimljivo svjedočanstvo »iz prve ruke« (prema duktorskom »tefteru« đakovačkih bogoslova) koje kaže kako se od 1952. do 1956. u Đakovu slavilo i uskrsnuće i vazmeno bdjenje. U katedrali je od 1952. do 1955. bdjenje bilo na Veliku subotu u 23 sata. Zanimljivo je, međutim, da se pokušalo pomiriti novo i staro. U župnoj crkvi se tih godina slavilo bdjenje kao i ranije na Veliku subotu ujutro u 6:30, a u katedrali je u 18 sati bilo je Uskrsnuće, a nakon toga bi se u katedrali po novom obredu još slavilo i bdjenje u 23 sata i završavalo bi oko 1:30. Naime, bdjenje u 23 sata bilo je potpuna novost, pa je postojala određena bojazan da se vjernici neće odazvati. Zadnje tragove pobožnosti *uskrsnuća* nalazimo u đakovačkoj katedrali 1956. godine, kada je na snagu stupio novi Red vazmenoga bdjenja. Te godine je bdjenje bilo u 18 sati, a

[221] Napomenimo da je *O tolika tajna to je* naš vlastiti prepjev himna *Tantum ergo*, a uobičajeni je prepjev *Divnoj, dakle.*

[222] U mađarskim obrednicima nema himna *Tebe Boga hvalimo* kao ni pripadajuće molitve.

[223] D. PEČEK, *Liturgika ili nauka o bogoštovnim obredima Katoličke crkve,* Zagreb [7]1939., 52. Osim pjevanjem i zvonjavom, procesija je bivala popraćena i »gruvanjem topova«. Usp. M. PAJIĆ, *Crkveni obredi i kršćanski običaji*, Sarajevo, 1892., 416-417; F. BARAC, *Liturgika ili nauka bogoštovnim obredima Katoličke crkve,* Zagreb, 1908., 29. Kniewald samo kratko spominje ovaj običaj: D. KNIEWALD, *Liturgika*, Zagreb, 1937., 172.

[224] Tako je na primjer u konkatedrali sv. Petra i Pavla u Osijeku.

završilo je procesijom po katedrali. Planirana je procesija izvan katedrale, ali građanske vlasti nisu dopustile njezino održavanje (zbog »remećenja javnoga reda«). Dakle, te su godine htjeli obrede vazmenoga bdjenja završili starom pobožnošću *uskrsnuća*. Očito su to učinili zato što je obred *uskrsnuća* u puku bio izuzetno popularan. Međutim, od godine 1957. u đakovačkoj se katedrali slavilo samo vazmeno bdjenje s početkom u 23 sata, a pobožnost *uskrsnuća* je nestala.[225]

Evo još jedne zanimljivosti. Od 8. st. u Rimu je zabilježen blagoslov novoga ognja na početku vazmenoga bdjenja. Uskoro se javio običaj da se sva svjetla gase na Veliki četvrtak, pa su i vjernici toga dana gasili svoja ognjišta, da bi onda od uskrsnoga ognja palili baklje i nosili ih u svoje domove kao vazmeno svjetlo.[226] Nešto slično je u ovo vrijeme zabilježeno i u župi Kristova uskrsnuća u Čepinu: nakon vazmenog bdjenja vjernici bi noseći svijeće (lampione) išli u procesiji po groblju (jer je crkva u groblju) i onda te svijeće nosili kućama.[227]

Zaključimo. Tamo gdje je liturgija bila manjkava, puk je u vlastitim pobožnostima tražio nadomjeske, koji su na određeni način bili kvalitetniji od liturgije. Evo primjera. U svoje je vrijeme bogoslužje časova, odnosno latinski brevijar, bilo namijenjeno klericima jer su samo oni razumjeli latinski. Klerici su to bogoslužje obavljali kako su mogli i stigli. Čak je bilo preporučljivo da se cjelokupna služba časova u korizmi izmoli tijekom prijepodneva, iako se časoslov između ostalog sastoji od Jutarnje i Večernje. Puk je ispravno shvatio »istinitost časova«, pa su molitvu *Anđeo Gospodnji* (koja je nadomjestak za službu časova) na znak zvona tri puta na dan molili u točno određeno vrijeme: ujutro, u podne i uvečer. Tako je bilo i s vazmenim bdijenjem. Budući da je do 1952. vazmeno bdjenje bilo na Veliku subotu ujutro (u kojem puk praktički nije sudjelovao), javila se pobožnost »uskrsnuće« koju je puk u nas u velikom broju slavio na hrvatskom jeziku uz procesiju, pjesme i »gruvanjem topova«. Ponešto od toga osjećamo i danas – zar ne? Tamo gdje je liturgija – po osjećaju puka – siromašna i nedorečena, javljaju se neki – ne uvijek sretni – paraliturgijski običaji kao što je u obredu vjenčanja paljenje »svadbene svijeće« uz prigodni – prilično plitak – tekst. U tom smislu naš bi zadatak bio dvostruk. Prvo, potrebno je puk – osobito mlade – odgajati da razumiju današnje bogoslužje i njegovu simboliku i otajstvenost. Drugo, tamo gdje ima prostora, potrebno je vrednovati i našu vlastitu liturgijsku baštinu, mudro uvodeći tamo gdje je potrebno i nove elemente. A ti novi elementi trebaju, naravno, odgovarati duhu liturgije, a u isto vrijeme odgovarati potrebama vjernika, tako da se i u našim vlastitim obredima ostvaruje ono *sentire cum Ecclesia.* Pri tome valja imati na umu da Crkvu čini vjerni Božji puk zajedno sa svojim pastirima.

[225] Usp. Z. PAŽIN, Liturgijski život svećeničkih kandidata u đakovačkom sjemeništu (1907. – 1987.), u: *Diacovensia* 14(2006.)2, 533-630., ovdje 536., 538.

[226] Usp. M. RIGHETTI, *Storia liturgica, II.*, 254-255.

[227] Prema svjedočanstvu vlč. Bože Rimca, doskorašnjeg župnika u toj župi.

III. OPHOD NA MARKOVO

U našem vlastitom obredniku iz 1933. nalazimo »Ophod na Markovo«.[228] U Strossmayerovu obredniku stoji: »Red po kojem uz Velike litanije biva provod za dan sv. Marka, kad se i usjevi blagoslivlju.«[229] U Rimskom je obredniku ovaj obred poznat kao »Velike litanije« (*Litaniae maiores*) i to 25. travnja, na Svetog Marka.[230] Povijesno govoreći, to su bile *pokorničke* procesije. Tu je procesiju uveo već papa Liberije (352. – 366.) kao ustuk poganskim procesijama *(ambarvalia)* za dobar uspjeh sjetve koje su se također slavile 25. travnja.[231] U Rimskom je obredniku sačuvan izrazito pokornički značaj ovih procesija, dok se u našim obrednicima to prvenstveno gleda kao na blagoslov usjeva i ne odaje toliko dojam pokorničkih procesija.

1. Velike litanije u Rimskom obredniku

Red je vrlo jednostavan. U crkvi svećenik, obučen u roketu sa štolom (i plaštem) ljubičaste boje zapjeva antifonu i redak, a onda svi klečeći otpjevaju Litanije svih svetih. Nakon toga se ide u ophod. I to je sve što se nudi od tekstova. Rubrika precizira: »Ako se ophod oduži, tada se ili ponavljaju litanije ili se svrše samo do prošnja, pa se govori koji od psalama pokorničkih ili stepeničnih (koji se klečeći pred oltarom mole prije mise). Neka se pak ne pjevaju himni ni vesele popijevke ni na onim ophodima ni na drugima koji se vrše radi pokore.«

2. Ophod na Markovo u našim vlastitim obrednicima

Ovdje ćemo podrobnije prikazati obred prema Strossmayerovu obredniku iz 1878. te onom iz 1933.[232] Na početku svećenik u crkvi[233] govori antifonu i jedan redak

---

[228] Usp. ĐO 1933, 61-71.

[229] Usp. ĐO 1878, 230-240.

[230] Rimski je obrednik izdan 1614. Ovdje ćemo navoditi zadnje hrvatsko izdanje. Naslov je: »Ophod Velikih prošnja na blagdan sv. Marka Evanđelista i Malih na tri prosna dana prije Uzašašća Gospodnjega«. Usp. RO 1929, 321-323.

[231] Evo jedne zanimljivost. Od starih je vremena bila poznata bolest zvana »vatra sv. Antuna«, to jest suha gangrena. Stručni naziv je *ergotizam*, a uzročnik su *ergot alkaloidi* na zrnima žitarica (osobito raži) koji nastaju naseljavanjem jedne plijesni. Kad bi tu plijesan primijetili, Rimljani su palili takvo polje, a *ambarvalije* su bile procesije koje su tražili zaštitu bogova ponajviše od takve štete u žitaricama.

[232] Iako obrednici o tome ne govore, ovaj je blagoslov često slijedio poslije mise.

[233] U ĐO 1933 napominje se da to svećenik govori »s raspećem u rukama«.

Ps 69 (»Usliši me, Gospodine, jer je dobrostiva milost tvoja«). Nakon druge antifone slijedi responzorij i molitva: »Oprosti, Gospodine, narodu svojemu…«, a zatim se pjevaju litanije Svih svetih. Kad se zapjeva *Sveta Marijo,* kreće se u ophod. Nosi se ophodni križ, uskrsna svijeća »Jedinstvo« (tj. današnja uskrsna svijeća), svijeća »Trojstvo« (tri svijeće na trokrakom svijećnjaku koje su se palile u ondašnjem Vazmenom bdjenju), blagoslovljena voda, tamjan i kadionica, a kad dođu na određeno mjesto svećenik riječima iz litanija blagoslovi polja: *Da se dostojiš ova polja blagosloviti…,* itd. Kad se završe litanije, svećenik se okrene prvo prema istoku, zatim prema jugu, zapadu i sjeveru i svaki puta čita odlomak iz evanđelja koji zaključi molitvom. Jednako se tako prema stranama svijeta svaki puta okrene u ophodni križ. Evanđeoski odlomci i molitve djelomično se razlikuju u ĐO 1878. i PO 1933:

ĐO 1878.	PO 1933.
Istok: Iv 1,1-14 (Ivanov Proslov) i molitva u kojoj se spominje kako je Bog natopio rosom svoje milosti ljudski rod utjelovljenjem Riječi Božje. Tako neka blagoslovi i prvine plodova…	***Istok:*** Mt 13,24-30 (prispodoba o pšenici i kukolju). Moli se da Bog očuva usjeve od trnja drača i korova.
Jug: Mt 13,24-30 (prispodoba o pšenici i kukolju). Moli se da Bog očuva usjeve od trnja drača i korova.	***Jug:*** Lk 8,4-15 (zrna koja padaju na različita tla): molitva da plodovi dozriju bez prirodnih nepogoda.
Zapad: Lk 8,4-15 (zrna koja padaju na različita tla): molitva da plodovi dozriju bez prirodnih nepogoda.	***Zapad:*** Iv 15,1-7 (Isus je trs, a mi loze. Neplodni se bacaju, a plodnima se pomaže). Moli se blagoslov za vinograde i voćnjake.
Sjever: Mk 6,30-43 (umnažanje kruha.). Molitva da Bog umnoži plodove zemlje.	***Sjever:*** Mt 6,24-33 (»Ne brinite se tjeskobno… za hranu«). Moli se prvo za rast Kraljevstva, a onda za plodove zemlje
Posebna molitva za ječam, zob i druge usjeve.	
Posebna molitva za vinograde.	

Na koncu svećenik prema sve četiri strane svijeta blagoslivlja »Trojstvom« pjevajući: *Od munje leda i groma…* Jednako tako četiri puta blagoslivlja »Jedinstvom« pjevajući: *Od kuge glada i rata…*, a na koncu to čini ophodnim križem pjevajući: *Za križ i muku svoju; Tebe molimo usliši nas!* Nakon Očenaša, Zdravomarije i Slave Ocu svećenik (ubranu) pšenicu poškropi blagoslovljenom vodom i okadi uz završni blagoslov. Slijedi povratak u crkvu uz pjevanje lauretanskih litanija ili marijanskih pjesama. U crkvi se pjeva *Kraljice neba* sa završnom molitvom. Slijedi *Tebe Boga hvalimo,* zaključna molitva i blagoslov križem.

U starim mađarskim i zagrebačkim obrednicima nalazimo (na latinskom) obred koji je nešto siromašniji od naših vlastitih. U njima nema blagoslova Jedinstvom, Trojstvom i ophodnim križem. Evanđeoski odlomci su drukčiji – istok: Iv 1,1-14 (»U početku bijaše Riječ«); jug: Mk 16,14-20 (»Isus se ukaza jedanaestorici dok bijahu za stolom«); zapad: Mt 1,1-16 (»Rodoslovlje Isusa Krista«); sjever: Lk 1,5-17 (»U dane Heroda, kralja judejskoga, bijaše neki svećenik imenom Zaharija«).[234] Obred je istovjetan u svim mađarskim obrednicima, kao i u starim zagrebačkim obrednicima. Još jednostavniji obred, pod nazivom »Blagoslov polja«, nalazimo (na hrvatskom) u Zagrebačkom obredniku iz 1933.[235] Na početku se izrijekom ne spominje obred u crkvi niti litanije koje bi se pjevale u ophodu, nego samo obred »na mjestu gdje treba blagosloviti plodove, njive i vinograde«. Na koncu obreda ipak se veli da se Litanije svih svetih nastave dok ophod opet ne dođe u crkvu, gdje se obred završava završnim dijelom litanija. Evanđeoski odlomci su drukčiji – istok: Mt 7,7-11 (»Ištite i dat će vam se«); jug: Mk 11,22-26 (»Imajte vjeru Božju«); zapad: Lk 12,22-31(»Ne budite zabrinuti za život«); sjever: Iv 15,1-7 (»Ja sam istinski trs, a Otac moj – vinogradar«).

Bečki obrednik donosi puno kraći obred blagoslova polja ne spominjući da bi to bilo na Markovo. Blagoslov usjeva slijedi nakon Litanija svih svetih.[236] Vlastiti Salcburški obrednik, kao i onaj iz Münchena, slijedi Rimski obrednik s nešto izmijenjenim napomenama, ali s naznakom da na koncu slijedi misa.[237]

3. Današnji red

Naša je Biskupska konferencija 1985. obnovila ovaj obred pod naslovom »Bogoslužje prosnih dana« (koje se po sebi slavi tri dana prije Uzašašća), pri čemu se naglašava da je ovo bogoslužje prikladno također i za Markovo.[238] Obred se može uzeti i u uobičajenim danima zahvale.[239] Za ove ophode Uvodne napomene razborito kažu:

> »U seosko-ratarskim sredinama i danas su obljubljeni i pastoralno razboriti. A u urbanim sredinama mogu biti dobrodošla prilika za kršćansko vrednovanje ljudskoga rada i za razvijanje solidarnosti s braćom u nevoljama«. (…) Ovo moliteveno bogoslužje treba da spontano izraste iz života, tj. da bude poticaj i kruna šireg kršćanskog nastojanja u ostvarivanju vjere i ljubavi kroz ljudski rad kao izraz suradnje u Božjem djelu stvaranja i kao izraz solidarnosti i služenja braći,

[234] Za stare mađarske obrednike usp. npr.: RS 1625., 214-227.; RS 1715., 186-197.; RS 1745, 225-239.; RS 1772, 225-239.; RS 1801, 225-239.; RS 1858, 363-377; RS 1859, 363-377.; RC 1738., 240-249.; RC 1798., 240-249.; RC 1833, 213-224. Usp. također dva stara zagrebačka obrednika: RZ 1729, 223-234.; RZ 1796, 261-269.

[235] Usp. ZO 1933, 278-291.

[236] Usp. RV 1774, 391-394.

[237] Usp. RSal 1740, 295-296.; RM 1840, 693-699.

[238] Usp. BISKUPSKA KONFERENCIJA JUGOSLAVIJE, *Red euharistijske procesije i Bogoslužja kvatri i Prosnih dana*, 54-62.

[239] U nas je u nekim sredinama još uvijek poznata Nedjelja zahvalnica, koja se koji puta uklapa i u Dane kruha.

na razini mjesne kršćanske zajednice, naroda i čitave ljudske obitelji na zemlji. Samo tako ono će imati svoj puni smisao.«

Obred se po sebi može slaviti pod misom. U tome slučaju nakon pozdrava navijesti se jedan od triju evanđeoskih odlomaka: Mt 7,7-12 (»Ištite i dat će vam se«), Mk 11,22-25 (»Imajte vjeru Božju«), Lk 12,22-32 (»Ne budite zabrinuti za život«).[240] U ophodu se pjevaju ili mole Litanije svih svetih. Na prikladnom mjestu govori se blagoslovna molitva za polja i – ako je potrebno – za vinograde. Nakon završnog blagoslova škropi se blagoslovljenom vodom i kadi te se ophod vraća u crkvu. Misa se nastavlja zbornom molitvom. Uzme se »po pastoralnim kriterijima« jedan od misnih obrazaca iz prigodnih misa: Za posvećenje ljudskog rada; Za sjetvu; Za gladi ili za gladne; Za izbjeglice i prognanike; Za kišu; Za vedrinu; Za lijepo vrijeme; U svakoj potrebi. Ako nema ophoda, misa se slavi uobičajenim redom.

Zaključak

Kao što smo vidjeli, u odnosu na neke druge ondašnje vlastite obrednike, đakovački vlastiti obrednici donose najbogatiji obred blagoslova usjeva, i to na hrvatskom, dok je u svim ostalima obred bio samo na latinskom. Vezano uz aktualnost ovoga obreda, valja napomenuti da se do sredine 20. st. najveći dio seoskog stanovništva bavio poljodjelstvom te je zbog toga ovaj blagoslov bio veoma važan i omiljen. Danas je to posve drukčije, tako da u selima tek nekoliko domaćinstava živi isključivo od poljodjelstva ili stočarstva. Pa ipak, ovaj je blagoslov i danas u mnogim župama prepoznat i vrednovan. Pri tome, kako vele Uvodne napomene važećeg vlastitog obrednika, valja razborito prosuditi gdje će ovaj blagoslov biti koristan te na koji će se način slaviti (samo u crkvi ili i u ophodu). Naglašavam, međutim, da bi u našem budućem vlastitom obredniku ipak valjalo vrednovati i čuvati našu tradiciju prema obrednicima iz 1878. i 1933. tako da, prema Isusovim riječima, budemo slični »čovjeku domaćinu koji iz svoje riznice iznosi novo i staro« (Mt 13,52).

[240] Evanđeoski su odlomci identični onima u ZO 1933.

IV. BOGOSLUŽJE PROSNIH DANA

Kao što smo vidjeli, u vazmenom su vremenu, prema prijesaborskom kalendaru, bile dvostruke pokorničke procesije. Prve su se nazivale Velike litanije (*Litaniae maiores*) na blagdan sv. Marka (25. travnja). Nastale su još u vrijeme pape Liberija (352. – 366.) kao ustuk poganskim procesijama (*ambarvalia*) za dobar uspjeh sjetve. U nas su Velike litanije poznatije kao Blagoslov usjeva, o čemu je ovdje već bilo govora.

Male litanije (*Litaniae minores* ili *Rogationes*) u nas su bile poznatije kao Prosni dani (stari je izraz Dani molenja). Održavale su se u ponedjeljak, utorak i srijedu prije Uzašašća. Ove su pokorničke procesije prvi put bile zabilježene u Vienni (današnja Francuska) 470., nakon jedne pošasti, a u Rimu ih je uveo papa Leon III. (795. – 816.). Vidjet ćemo kako je bogoslužje Prosnih dana u našim vlastitim obrednicima bogatije od onoga u Rimskom obredniku.

Spomenimo i ovo. Naša je Biskupska konferencija 1985. izdala *Red euharistijske procesije i Bogoslužja kvatri i Prosnih dana.*[241] Međutim, ono što se u ovom Obredniku naziva bogoslužjem Prosnih dana zapravo je onaj blagoslov koji se uobičajeno uzimao i uzima za Markovo, tako da pokorničke procesije Prosnih dana, koje su bile uoči Uzašašća, zapravo nisu obnovljene.

A. Velike i Male litanije (prošnje) u Rimskom obredniku

Istovjetan obred i jedne i druge procesije razmjerno je kratko opisan.[242] Na početku se u crkvi zapjeva antifona »Ustani, Gospodine, pomozi nas i izbavi nas radi imena svoga«. Slijede Litanije svih svetih. Kod zaziva »Sveta Marijo« krene ophod, a litanije se nastave. Ako je ophod duži, litanije se ponove. Naglašava se pokornički značaj ovoga ophoda. Ako se svrati u koju crkvu, pjeva se antifona, redak i molitva onome svecu kojemu je crkva posvećena. Kad se ophod završi, govori se ono što je bilo uobičajeno nakon Litanija svih svetih, najprije Psalam 70: »Bože, u pomoć mi priteci, Gospodine, pohiti da mi pomogneš!« (novi je prijevod: »O, Bože, spasi me, Jahve, u pomoć mi pohitaj!«),[243] a onda deset različitih molitava, o kojima će kasnije biti riječi. Ne spominje se da bi se u sklopu ovoga bogoslužja služila sveta misa.

---

[241] Usp. BISKUPSKA KONFERENCIJA JUGOSLAVIJE, *Red euharistijske procesije i Bogoslužja kvatri i Prosnih dana*.

[242] Usp. RR 1925, 297-298. 107-109; RO 1929, 321-323. 121-122.

[243] Brojeve psalama navodimo prema važećem redoslijedu. Prema Vulgati, ovo je bio Psalam 69.

B. Ophod na dane moljenja u našim vlastitim obrednicima

Prosni se dani u našim starim obrednicima nazivaju Dani molenja – Male litanije.[244] Istovjetan obred nalazimo i u starim mađarskim obrednicima koji su i u nas bili u uporabi sve do pojave đakovačkog obrednika 1878., s tim da su u đakovačkim obrednicima dodane molitve za zagovor naših vlastitih zaštitnika: sv. Ilije, sv. Dimitrija i Srca Isusova, a u mađarskim se obrednicima kao vlastiti navodi sveti Adalbert. Osim toga, u Ostrogonskom obredniku iz 1907. dodana je i molitva za papu.[245] Za razliku od Rimskog obrednika, naši vlastiti obrednici imaju poseban obred za Sv. Marka i poseban obred za Prosne dane.

Obred ćemo prikazati prema đakovačkom obredniku iz 1933. koji se neznatno razlikuje od onoga iz Strossmayerova obrednika iz 1878.

Prvi je dio kao u Rimskom obredniku. U crkvi se, kao na Markovo, započne s antifonom i molitvom. Naglašava se da se – za razliku od ophoda na Markovo – ne pjevaju hvalospjevi ni vesele pjesme, jer je ovo prvenstveno pokornički obred. Započnu se Litanije svih svetih, a kod zaziva »Sveta Marijo« ophod krene. Ophod redovito ide iz jedne crkve u drugu. Kad se dođe u drugu crkvu, na koncu Litanija svih svetih moli se Očenaš i Psalam 70, s oduljim responzorijem, nakon čega slijedi deset različitih molitava – sve kao u Rimskom obredniku. Prva[246] i druga[247] su za oproštenje grijeha, treća za koju god potrebu,[248] četvrta ponovno za oproštenje grijeha,[249] peta za papu,[250] šesta za mir,[251] sedma za uzdržljivost,[252] osma za sve pokojne,[253] deveta za ljudski rad[254] i deseta za žive i mrtve.[255]

Nakon toga slijedi misa. Kada ona završi, započinje naš vlastiti obred, kojega, kako rekosmo, nema u Rimskom obredniku. Govore se antifone, redci i molitve na različite nakane. Sve su molitve (osim one o svim svetima) preuzete iz Rimske liturgije. Prvo se moli molitva onome svecu kojemu je posvećena crkva u kojoj se slavi obred. ĐO 1933. napominje: ako je crkva posvećena Blaženoj Djevici Mariji, uzima

---

244 Usp. ĐO 1878, 242-252; *ĐO 1933, 72-83.*

245 Usp. RS 1625, 227-232.; RS 1715, 198-212.; RS 1745, 239-245.; RS 1772, 239-245.; RS 1801, 239-245.; RS 1858, 377-384.; RS 1859, 377-384.; RS 1907, 321-331.; RC 1738, 249-252.; RC 1798., 249-253.; RC 1833, 224-229.; RZ 1739, 235-240.; RZ 1796, 269-274.

246 Izvor: J. DESHUSSES (prir.), *Le sacramentaire Grégorien, 1 Le Sacramentaire, Le Supplément d'Aniane, (»Sacramentarium Gregorianum Hadrianum«)*, Fribourg, 1979., 851.

247 Izvor: *Isto*, 842.

248 Izvor: Misal Pija V., Zavjetna misa za koju god potrebu. Ovaj misal s pripadajućom numeracijom navodimo prema: P. BRUYLANTS (prir.), *Les oraisons du Missel Romain. Texte et Histoire, 2. Orationum textus et usus juxta fontes,* Louvain, 1952. (= Bruy), 648.

249 Izvor: Misal Pija V., zborna molitva četvrtka poslije Pepelnice., Bruy, 319.

250 Izvor: J. DESHUSSES (prir.), *Le sacramentaire Grégorien, 1 Le Sacramentaire, Le Supplément d'Aniane, (»Supplementum«)*, Fribourg, 1979., 1293.

251 Izvor: Misal Pija V., Zavjetna misa za mir, Bruy, 201.

252 Izvor: Misal Pija V., Zavjetna misa za uzdržljivost, Bruy, 1168.

253 Izvor: Misal Pija V., zborna molitva prve mise na Spomen svih vjernih mrtvih, Bruy, 567.

254 Izvor: Misal Pija V., zborna molitva kvatrene subote u korizmi, Bruy, 18.

255 Izvor: Misal Pija V., Misa za žive i mrtve, Bruy, 802.

se molitva koja slijedi kasnije (br. 5), a »ako je posvećena drugom kojem svecu, to neka se prema gornjim uzorcima prevede iz brevijara: Ad laudes: antifona, verzikul, resonzorij i oracija o istom svecu.[256] Mi ćemo ove molitve prikazati onim redoslijedom i pod onim rednim brojevima kako stoji u đakovačkom obredniku iz 1933. Tekstove molitava navodimo prema istom obredniku. Za prve dvije molitve ne navodi se redni broj, jer one vrijede za Đakovo,[257] a nakon toga slijede molitve počevši od broja 2. One molitve koje nemaju rednog broja u obrednicima, radi preglednosti, označit ćemo slovima »a« ili »b«.

1a. Svecu kome je crkva posvećena. U stolnoj crkvi đakovačkoj se moli ova molitva:

Ant. Ti si pastir ovaca i poglavica apostola. * Tebi su predani ključevi kraljevstva nebeskoga. Aleluja!
R. Ti si Petar. Aleluja!
O. I na toj ću stijeni sagraditi crkvu svoju. Aleluja!

Bože, Ti si blaženomu Petru, apostolu svome, dao ključeve kraljevstva nebeskoga i vrhovnu vlast vezati i razriješiti, podaj, da se po njegovu zagovoru izbavimo od naših grijeha.[258]

1b. U crkvi posvećenoj Presvetom Srcu Isusovu

Ant. Izranjen je radi zloća naših, satrven je radi opačina naših, * kazna je radi mira našega na Njemu i s rana njegovih ozdravismo. Aleluja!
R. Doista boli naše on podnese. Aleluja!
O. I muke naše on pretrpi. Aleluja!

Dopusti, molimo Te, svemogući Bože, da mi, koji se Presvetim Srcem ljubljenoga sina Tvoga ponosimo, i poglavita dobročinstva ljubavi njegove spram nas štujemo: njihovim se djelom i plodom nasladimo.[259]

Ove molitve nema u đakovačkom obredniku iz 1878. Uvrštena je kasnije za Đakovo, zbog toga što je samostanska crkva posvećena Presvetom Srcu Isusovu. U toj crkvi se, očito, slavilo bogoslužje Prosnih dana, nevezano uz katedralu. U župnoj

[256] I ovdje je vidljiva sloboda: svaki župnik može sâm prevesti latinske liturgijske tekstove!

[257] Navedimo, kao zanimljivost, kako su te procesije izgledale početkom 20. st. u Đakovu. U sjemenišnom »Tefteru« iz godine 1907. pod naslovom »Prosni dani« stoji: »I. dan se ide u župnu crkvu, II. dan u sjemenišnu, III. dan oko pijaca u katedralu.« Usp.: Z. PAŽIN, Liturgijski život svećeničkih kandidata u Đakovačkom sjemeništu (1907. – 1987.), 624.

[258] Izvor: Misal Pija V., zborna molitva za blagdan Katedre sv. Petra (18. siječnja), Bruy 280: »Deus, qui beato Petro Apostolo tuo, collatis clavibus regni caelistis, ligandi atque solvendi pontificium tradidisti: concede; ut, intercessionis eius auxilio, a peccatorum nostrorum nexibus liberemur.«

[259] Izvor: Misa »Miserabitur« odobrena 1765. godine za Španjolsku i Portugal: »Concende, quaesumus omnipotens Deus: ut qui in sanctissimo dilecti Filii tui Corde gloriantes, praecipua in nos caritatis eius beneficia recolimus: eorum partier et actu delectemur, et fructu.« Ovu molitvu Bruy ne navodi, ali je nalazimo u starijim misalima. Usp. *Missale Romanum ex decreto Sacrosancti Concilii Tridentini restitutum, S. Pii V Pontificis Maximi iussu editum, Clementis VIII Urbani VIII et Leonis XIII auctoritate recognitum,* Ratisbonae, Romae, 1909., 476.

crkvi u Đakovu, posvećenoj Svima svetima, kao prva molitva uzimala se, zacijelo, ona o Svima svetima kao pod brojem 8.

2. O uskrsnuću

Antifona: Uskrsnuo je Gospodin iz groba * koji je za nas visio na križu.
R: Uskrsnuo je Gospodin doista. Aleluja!
O: I ukazao se Šimunu. Aleluja!

Bože, koji si vazmenom svečanošću okrijepio svijet, proslijedi, molimo, darivati puku svojemu nebeske darove, da zasluži dostići potpunu slobodu i unići u vječni život.[260]

3. O Danu moljenja

Antifona: Prosite i dobit ćete, da veselje vaše bude potpuno, * jer sam Otac ljubi vas, kao što ste vi mene ljubili i vjerovali. Aleluja!
R: Ostaj s nama, Gospodine. Aleluja!
O: Jer se mrak hvata. Aleluja!

Podaj, molimo, svemogući Bože, da se u tjeskobi svojoj uzdamo u Tvoju blagost, te nas Tvoja zaštita uvijek obrani od svih protivnosti.[261]

4. O Svetom Križu

Antifona: Sveti Križ je podnio, koji je pakao slomio. * Snagom se opasa i uskrsnu treći dan. Aleluja!
R: Recite narodima. Aleluja!
O: Da Gospodin zavlada s križa. Aleluja!

Bože, koji si radi nas Sinu svojemu muku križa podnijeti dao, da vlast đavolsku od nas ukloniš, daj nama, slugama svojim, da milost uskrsnuća postignemo.[262]

[260] Izvor: Misal Pija V., zborna molitva ponedjeljka vazmene osmine, Bruy, 448: »Deus, qui solemnitate paschali, mundo remedia contulisti: populum tuum, quaesumus, caelesti dono prosequere; ut et perfectam libertatem consequi mereamur, et ad vitam proficiat sempiternam.«

[261] Izvor: Misal Pija V., zborna molitva o Velikim i Malim litanijama, Bruy, 315.3: »Praesta quaesumus, omnipotens deus, ut qui in afflictione nostra de tua pietate confidimus, contra adversa omnia tua semper protectione muniamur.«

[262] Izvor: Misal Pija V., zborna molitva srijede Velikoga tjedna, Bruy, 438: »Deus, qui pro nobis Filium tuum crucis patibulum subire voluisti, ut inimici a nobis expelleres potestatem: concede nobis famulis tuis; ut resurrectionis gratiam consequamur.« Spomenimo da se ova bogata molitva nalazi i u važećem misalu također kao zborna srijede Velikoga tjedna.

5. O Blaženoj Djevici Mariji

Kraljice neba raduj se. Aleluja! * Jer koga si bila dostojna nositi. Aleluja! Uskrsnu, kako je rekao. Aleluja! * Moli za nas Boga. Aleluja!
R: Raduj se i veseli, Djevice Marijo. Aleluja!
O: Jer je uskrsnuo Gospodin uistinu. Aleluja!

Bože, koji si se dostojao razveseliti svijet uskrsnućem Sina Svoga, Gospodina našega Isusa Krista, daj, molimo Te, da po njegovoj Majci Djevici Mariji postignemo radosti vječnoga života.[263]

6. O svetim apostolima Petru i Pavlu

Antifona. Pravedni će sjati kao sunce * u kraljevstvu Oca svoga. Aleluja!
R: Po svoj je zemlji izišao njihov glas. Aleluja!
O: I po svem svijetu riječi njihove. Aleluja!

Bože, Tvoja je desnica uzdigla sv. Petra kad je hodao po valovima, da ne bi potonuo, i Ti si njegova sudruga u apostolatu, Pavla, triput brodolomca, izbavio iz dubina morskih: usliši, dakle, i nas i dopusti, da zagovorom obojice dostignemo vječnu slavu.[264]

7. O sv. Iliji (za Đakovačku biskupiju)

Antifona: Ilija bijaše čovjek podvržen istim patnjama kao i mi * i vruće se molio da ne bude kiše, i nije bilo kiše na zemlji tri godine i šest mjeseci. I opet se pomolio, i nebo dade kišu * i zemlja iznese rod svoj. Aleluja!
R: Ilija je bio uznesen vihorom. Aleluja!
O: I u Elizeju se ispunio duh njegov. Aleluja!

Udijeli, molimo, svemogući Bože, da mi, koji u čudnovato uznesenoga blaženoga Ilije proroka ognjenim kolima vjerujemo, njegovim zagovorom k nebu se uzdignemo, i u društvu se Tvojih svetih veselimo.[265]

---

[263] Izvor: *Rimski obrednik,* završetak Lauretanskih litanija u vazmenom vremenu, RR 1925, 330-331.: »Deus, qui per resurrectionem Filii tui, Domini nostri Jesu Christi, mundum laetificare dignatus es: praesta, quaesumus: ut per eius Genitricem Virginem Mariam, perpetuae capiamus gaudia vitae.« Usp. RO 1929, 361. Zanimljivo je da ovu molitvu, kao završetak molitve »Kraljice neba« ne nalazimo u starijim rimskim liturgijskim vrelima, nego samo u Rimskome obredniku.

[264] Izvor: Misal Pija V., zborna molitva Osmine sv. Petra i Pavla (6. srpnja), Bruy, 212: »Deus, cuius dextera beatum Petrum ambulantem in fluctibus, ne mergeretur, erexit, et coapostolum eius Paulum, tertio naufragantem, de profundo pelagi liberavit: exaudi nos propitius, et concede; ut, amborum meritis, aeternitatis gloriam consequamur.«

[265] Izvor: *Proprium Missarum dioecesium Bosniensis et Sirmiensis. Appendix ad Proprium Missarum dioecesium Bosniensis et Sirmiensis*, Diacovae, 1885, [9].: Praesta, quaesumus, omnipotens Deus: ut, qui beatum Eliam Prophetam tuum igno curru elevatum esse credimus; eodem interveniente, ad caelestia sublevemur, et sanctorum tuorum consortio gaudeamus. Za bogate molitvene tekstove o Sv. Iliji usp. Z. PAŽIN, K. VIŠATICKI, *Vlastiti misal Đakovačke i Srijemske biskupije*, Đakovo, 2013., 193-205.

Hrvatski je prijevod ovdje netočan. Ne radi se o tome da mi vjerujemo u Iliju koji je uznesen na ognjenim kolima, nego – kako latinski izvornik kaže – mi vjerujemo da je Ilija čudesno uznesen na ognjenim kolima. Ne možemo vjerovati ni u kojeg proroka ili sveca, nego samo u Boga, koji se, naravno, proslavlja u svojim svetima. U tome smislu je točniji prijevod iz đakovačkog obrednika iz 1878: »…da mi, koji u blaženoga Ilije proroka čudno na ognjenih kolih uznešenje vjerujemo«.

7a. O sv. Dimitriju (za Srijemsku biskupiju)

Antifona: Taj se svetac borio za zakon Božji sve do smrti * i nije se plašio riječi bezbožnika, jer je stajao na čvrstoj stijeni. Aleluja!
R.: Slavom i čašću okrunio si ga, Gospodine. Aleluja!
O: I postavio ga nad djela ruku svojih. Aleluja!

Bože, koji blaženoga Dimitrija mučenika svoga divnim čudesima veličaš, njegovim zagovorom, molimo, riješi nas milostivo svih krivnja, a i kazna, koje smo radi njih zaslužili.[266]

Ova razmjerno siromašna molitva, koja se prvi put susreće u Vlastitom mađarskom misalu iz 1745.,[267] ostala je nepromijenjena u svim našim vlastitim obrednicima i misalima.[268]

8. O svim svetima

Antifona: U kraljevstvu nebeskom obitavalište je svetih. Aleluja! * I u vijeke pokoj njihov. Aleluja!
R. Radujte se pravedni u Gospodinu. Aleluja!
O: Pravednicima dolikuje pohvala. Aleluja!

Bože, koji nas veseliš uspomenom sviju svetih svojih, daj nam, molimo Te, da se po njihovim molitvama i zaslugama obranom vječnoga spasa zaštitimo, i udijeli, da budemo dostojni priključiti se njihovom blaženom društvu.

---

[266] Izvor: *Proprium Missarum dioecesium Bosniensis et Sirmiensis. Appendix ad Proprium Missarum dioecesium Bosniensis et Sirmiensis*, Diacovae, 1885., [12]: »Deus, qui beatum Demetrium Martyrem tuum, virtutum signis clarificas eius nos, quaesumus, interventu, a cunctis reatibus et a malis, quae pro eis meremur, absolve propitius.« Za molitvene tekstove o Sv. Dimitriju usp. Z. PAŽIN, K. VIŠATICKI, *Vlastiti misal Đakovačke i Srijemske biskupije*, 237-245.

[267] Missae in feriis propriis SS. patronum Regni Hungariae u: *Missale Franciscanum ad usum Fratrum minorum Sancti P. Francisci iuxta Missale Romanum ex decreto sacrosancti Concilii Tridentini restitutum, S. Pii V. Pontificis Maximi iussu editum, Clementis VIII. & Urbani VIII. auctoritate recognitum in quo Missae sanctorum eiusdem ordinis ad normam novi Kalendarii auctoritate Apostolica approbati, ordinatè propriis locis disponuntur*, Venetiis, 1745., 8-9.

[268] Razlog siromaštva i općenitosti ove molitve zacijelo je taj što o sv. Dimitriju malo toga sigurno znamo, osim da je bio mučen kao đakon sirmijske Crkve.

Ovo je jedina vlastita molitva, iako u Rimskoj liturgiji ima više molitava o svim svetima. Ova je vlastita molitva preuzeta iz Zagrebačkog sakramentara iz 11. st. (koji je mađarskog porijekla i koji se također nazivao »Sacramentarium sanctae Margaretae«).[269] Ovu molitvu nalazimo i u kasnijem Pečuškom misalu s konca 15. st.[270]

9. Za grijehe

Ne spominji se, Gospodine, zloća naših, * niti se osvećuj grijesima našim.
R: Milostiv budi grijesima našim, Gospodine.
O: Poradi imena svoga.

Usliši, molimo Te, Gospodine, ponizne prošnje naše i oprosti grijehe nama, koji Ti se ispovijedamo, da nam skupa odrješenje i mir dobrostivo udijeliš.[271]

9a. Za cara i kralja

Antifona: Svladao je David Filisteja u luku i kamenu u ime Gospodnje, aleluja!
R. Gospode, spasi cara i kralja našega apoštolskoga, aleluja!
O: I usliši nas u dan, kad Te zazivali budemo. Aleluja!

Molimo, svemožni Bože, da sluga tvoj N., car i kralj naš apoštolski, koji je Tvojom milošću vladu carstva primio, i svih krieposti porastak si privredi, da njimi pristojno nakićen i nakaze zloće izbjegavati, i neprijatelje svladati [et hostes superare][272], i k Tebi, koji si put, istina i život, skupa s podčinjenim si narodi u milosti doći uzmogne.[273]

Ove molitve nema u đakovačkom obredniku iz 1933., nego samo u obredniku iz 1878. (pod brojem 10). Zašto? Možemo samo pretpostaviti da je to zato što u vrijeme

[269] M. Dančuo, *Sacramentarium Zagrebiense. Studio ed edizione liturgica del codice MR 126 della Biblioteca Metropolitana di Zagabria,* Roma 2024., br. 1085. Evo latinskog izvornika: »Deus, qui nos omnium sanctorum tuorum commemoratione laetificas, eorum, quaesumus precibus et meritis, fac nos aeternae salvatione praesidiis muniri; et concede: ut eorum beatae societate meramur coniungi.«

[270] *Misale Quinqueecclesiense*, Venetiis 1499., str. 167 (Fototipsko izdanje Szekszárd, 2009.). Tekst dostupan na: https://kepkonyvtar.hu/jetspeed/portal/browser.psml?docID=69716 (7. 9. 2023.). Ovu molitvu susrećemo i u nekim drugim vlastitim misalima, ali ne i u rimskoj liturgiji.

[271] Izvor: Misal Pija V., Zborna molitva zavjetne mise za oproštenje grijeha: »Exaudi quaesumus Domine supplicum preces et confitentium tibi parce peccatis ut pariter nobis indulgentiam, tribuas benignus et pacem.« Ove molitve nema u Bruy, ali je nalazimo u starijim misalima. Usp. *Missale Romanum ex decreto Sacrosancti Concilii Tridentini restitutum, S. Pii V Pontificis Maximi iussu editum, Clementis VIII Urbani VIII auctoritate recognitum,* Viennae, 1842., LI; *Missale Romanum* Romae, 1909., [55]

[272] Riječi u uglatim zagradama (»neprijatelje svladati«) nema u Misalu Pija V., ali ih donose latinski vlastiti obrednici.

[273] Izvor: Misal Pija V. Misa za kralja, Bruy, 939: Quaesumus, omnipotens Deus, ut famulus tuus N. rex noster, qui tua miseratione suscepit regni gubernacula, virtutum etiam omnium percipiat incrementa; quibus decenter ornatus, et vitiorum monstra devitare, et ad te, qui via, veritas, et vita es, gratiosus valeat pervenire.

Kraljevine Jugoslavije jednostavno nisu mogli staviti na istu razinu »apostolskog« cara i kralja – koji je po definiciji kao apostolski car trebao biti čuvar katoličke vjere – s kraljem u Beogradu koji nije bio katolik…

10. Proti poganima i krivovjercima

A: Uništi, Gospodine, silu neprijatelja Crkve svoje i raspršii ih, neka znadu, * da nije drugi koji se bori za nas, nego Ti, Bog naš. Aleluja!
R: Ustao je Gospodin i raspršio neprijatelje svoje. Aleluja!
O: I neka bježe, koji ga mrze, od lica Njegova.

ĐO 1933. ovu je molitvu »ublažio«. Donosim stoga istu molitvu prema đakovačkom obredniku iz 1878. koja slijedi drevne izvore, a zatim »ublaženu« verziju iz 1933. Zanimljivo je, međutim, da ĐO 1933. u naslovu ipak spominje da je ova molitva »proti poganima i krivovjercima«, ali su te riječi iz same molitve izbačene.

ĐO 1878: Svemožni vječni Bože, u koga su u ruci sve moći i svih kraljevstva prava, priteci u pomoć kršćanom, te narode poganske i krivovjerske (et Haereticorum[274]), koji se u svoj divljačtvo i prevaru uzdaju, snagom desnice svoje satari.[275]

ĐO 1933: Svemogući, vjekovječni Bože, u Tvojoj je ruci svačija vlast, u njoj su prava sviju kraljevina: ogledaj se na pomoć kršćanima, da Tvoja moćna desnica satre neprijatelja, koji se uzda u svoju silu.

Zašto je ĐO 1933. ovu molitvu »ublažio«? Možemo samo pretpostaviti da je to stoga što nije bilo »zgodno« moliti protiv heretika u Kraljevini Jugoslaviji, gdje je velik dio stanovništva bio pravoslavne vjere te su, prema ondašnjem katoličkom shvaćanju, formalno bili heretici. Očito ne bi bilo »politički korektno« moliti da ih »Bog snagom svoje desnice satare«.[276]

11. Za kišu

Antifona: Gospodine kralju, Bože Abrahamov, daj nam kišu nad razinu zemlje, * da znade narod ovaj da si Ti Bog i Gospodin naš. Aleluja!
R: Natopi gore s visina svojih. Aleluja!

[274] Riječi: »et haereticorum« nema u Rimskom misalu, nego samo u vlastitim latinskim obrednicima.
[275] Izvor: Misal Pija V., Zborna molitva mise protiv pogana, Bruy, 763: »Omnipotens sempiterne Deus, in cuius manu sunt omnium potestates, et omnium iura regnorum: respice in auxilium Christianorum, ut gentes Paganorum [et Haereticorum], quae in sua feritate et fraude confidunt, potentiae tuae dextera comprimantur.«
[276] I onda se pazilo na »političku korektnost«. Rekao bi Propovjednik: »Što je bilo, opet će biti…«

O: I plodom će se djela Tvojih nasititi.

Bože, u kojem živimo, mičemo se i jesmo, podaj nam prikladnu kišu, da uz dovoljnu sadašnju pomoć težimo pouzdanije za vječnim stvarima.[277]

14. Za vedrinu

Antifona: Bože, stvoritelju zvijezda i vječna luči onih koji u Tebe vjeruju, * koji se radi grijeha naših pravedno ljutiš, a milostiv si onima koji k Tebi vapiju. Gospodine, smiluj nam se, smiluj nam se izbavitelju svijeta, * i zagovorom Marije vazda Djevice i svih svetih i svetaca svojih, udijeli nam zračnu vedrinu. Da spoznamo * da si Ti sam Bog najviši u vijeke. Aleluja!
R: Pruži ruku svoju s visine. Aleluja!
O: I oslobodi nas voda mnogih. Aleluja!

K Tebi, vapijemo, Gospodine, usliši nas i podaj nam na naše smjerne molbe zračnu vedrinu, da mi, koji smo s pravom bijeni radi grijeha svojih, budemo pretečeni Tvojim milosrđem i osjetimo Ti blagost.[278]

13. Za mir

Antifona: Podaj mir, Gospodine, u danima našim, * jer nema drugoga da se bori za nas, do Tebe, Bože naš. Aleluja!
R: Neka bude mir u kreposti Tvojoj. Aleluja!
O: I obilje u tornjevima Tvojim. Aleluja!

Bože, od koga su svete želje, pravi savjeti i pravedna djela, daj slugama svojim onaj mir, kojega svijet ne može dati, da i srca naša budu zapovijedima Tvojim poslušna, i sadanja vremena, bez straha od neprijatelja, po Tvojoj zaštiti mirna.[279]

Ovo je posljednja u nizu molitava. Na koncu se vjernici vraćaju u crkvu odakle je ophod pošao pjevajući Lauretanske litanije. Kad dođu u crkvu, prema đakovačkom obredniku iz 1933. pjeva se himan »Kraljice neba« s antifonom i molitvom kao u

[277] Izvor: Misal Pija V, zborna molitva mise za kišu, Bruy, 229: »Deus, in quo vivimus, movemur et sumus: pluviam nobis tribue congruentem; ut, praesentibus subsidiis sufficienter adiuti, sempiterna fiducialius appetamus.«

[278] Izvor: Misal Pija V., zborna molitva za vedrinu, Bruy, 22: »Ad te nos, Domine, clamantes exaudi: et aeris serenitatem nobis tribue supplicantibus; ut, qui iuste pro peccatis nostris affligimur, misericordia tua praeveniente clementiam sentiamus.«

[279] Izvor: Misal Pija V:, zborna molitva mise za mir, Bruy, 201: »Deus, a quo sancta desideria, recta consilia et iusta sunt opera: da servis tuis illam, quam mundus dare non potest, pacem: ut et corda nostra mandatis tuis dedita, et, hostium sublata formidine, tempora sint, tua protectione tranquilla.«

broju 5. Prema obredniku iz 1878., uzimaju se molitve o Blaženoj Djevici Mariji ili o svecu kome je posvećena crkva. Prema oba obrednika, trećega se dana nakon tih molitava pjeva »Tebe Boga hvalimo«, nakon čega prema đakovačkom obredniku iz 1933. slijedi pripadajuća molitva, a prema đakovačkom obredniku iz 1878. slijedi zaključna molitva Gospi ili zaštitniku crkve.

Kao što smo vidjeli, osim kad su bili u pitanju novi blagdani – kao, na primjer, svetkovina Srca Isusova – prijesaborska je liturgija vrlo rijetko stvarala nove molitvene tekstove. To je vidljivo i u ovim molitvama iz naših vlastitih obrednika: sve su one – osim one o svim svetima – preuzete iz rimskih bogoslužnih knjiga. Međutim, iako su se služili postojećim liturgijskim knjigama, ipak su naši obrednici stvarali vlastite obrede, prilagođene našim uvjetima i potrebama, tako da ipak možemo govoriti o liturgijskom stvaralaštvu. Valja, međutim, priznati i sljedeće: vlastiti obrednici Đakovačke i Srijemske biskupije u velikoj su mjeri slijedili mađarske obrednike, s jednom važnom razlikom: u mađarskim obrednicima obred Prosnih dana bio je isključivo na latinskom, a u oba naša obrednika su na hrvatskom, za što je veliku zaslugu imao biskup Strossmayer.

C. Bogoslužje postajâ mjesne Crkve

Iako je bogoslužje Prosnih dana u rimskoj liturgiji dokinuto, možemo slobodno reći da ono na svoj način može ponovno oživjeti, i to pod drugim imenom i u drukčijem kontekstu i kao takvo zasigurno može biti bogatije i kvalitetnije. Evo, današnja liturgija vrednuje prigodno hodočašćenje vjernika od jedne crkve do druge. Tako važeći misal kaže:

> »Veoma se preporuča da se drevni oblik skupljanja mjesne Crkve po uzoru na rimske ‘postaje’ obdržava i promiče barem u većim gradovima i to na način prikladan pojedinim mjestima, a osobito u korizmeno vrijeme. Takvi skupovi vjernika mogu se sabrati, osobito prevođeni pastirom biskupije, u nedjelje i druge prikladne dane u tjednu, bilo kod grobova svetaca, bilo u glavnim crkvama ili svetištima grada bilo na nekim hodočasničkim mjestima koja se u biskupiji više posjećuju.«[280]

Treće izdanje Rimskog misala – u nas još neprevedeno – na koncu ovoga teksta daje podrobnije upute o načinu ovakvih slavlja. Ako bude procesija, u manjoj crkvi odakle ona kreće, kaže se zborna molitva o Sv. Križu ili za oproštenje grijeha ili za Crkvu ili pak jednu od molitava nad narodom. Dok se ide do crkve u kojoj se ima slaviti misa, pjevaju se Litanije svih svetih. Kad se dođe u crkvu u kojoj se ima slaviti misa, slavitelj iskaže čast oltaru i misa se nastavi zbornom molitvom, kojoj, prema potrebi, može prethoditi zaziv »Gospodine, smiluj se!«. U toj se crkvi, prema prili-

[280] *Rimski misal obnovljen prema odluci Svetog ekumenskog sabora Drugog vatikanskog, a proglašen vlašću pape Pavla VI.*, Zagreb, 1980., 117.

kama, umjesto mise može slaviti služba riječi ili pak pokorničko bogoslužje. Naravno, za razliku od Prosnih dana, slavljenih u vazmenom vremenu, ovdje se kaže da su takva bogoslužja osobito prikladna u korizmi.

Što reći? Ovo bi bogoslužje poradi svoje prikladnosti svakako trebalo biti vrednovano i, mudro pripravljeno, uvedeno u naš pastoral. Potrebno je, naravno, puno Božjega duha i mudrosti da se ovakva bogoslužja priprave i provide dobrim molitvenim tekstovima, te k tome, puno razboritosti, mudrosti i Božjeg duha da se procijeni i uvidi gdje će, kako i u kojim okolnostima biti mudro upriličiti ovakva bogoslužja koja po svome ustrojstvu ne trebaju biti pompozna, nego odisati duhovnošću, razboritošću i dubokom potrebom za molitvom i traženjem Božjega milosrđa.

D. Bogoslužja po uzoru na Prosne dane u drugim zgodama

I danas su – pogotovo među mladima – omiljena hodočašća, liturgijsko-molitveni skupovi, bdjenja i tome slično. I onda voditelji osmišljavaju programe, pripravljaju molitvene i liturgijske tekstove, naravno, one iz »kućne radinosti« ili popabirčene iz različitih objavljenih izvora, ponajčešće s bespuća mrežnih stranica. Hvalevrijedno. Zacijelo ta duhovna događanja donose mnogovrsne i dobre duhovne plodove. Međutim, tu valja biti i oprezan. Poznato nam je pravilo: *Lex orandi – lex credendi*, to jest, u slobodnijem prijevodu: *Kako moliš – onako i vjeruješ.* Ako nam je molitveni tekst teološki sumnjiv, na rubu krivovjerja, izražava li on našu vjeru? Jednako tako, ako je molitveni tekst »plitak«, sladunjav ili pomodan, on ne može odražavati istinsku bit bogoslužja. Naime, bogoslužje po sebi ostvaruje vazmeno otajstvo Kristove smrti i uskrsnuća po kojem smo spašeni, pa je zato veoma važno da i molitveni tekstovi budu na visini, u najmanju ruku pravovjerni. Budimo jasni. Izuzetno je teško sastaviti dobar liturgijski tekst i liturgijsku molitvu. Za to se traži solidno teološko-biblijsko znanje, ali i određena duhovnost, određena osobna suživljenost s Kristovim otajstvom. To ne može svatko. Nije čudo da su se priređivači naših vlastitih obreda redovito utjecali starijim liturgijskim tekstovima kao prokušanima i pravovjernima. Častan su izuzetak svakako priređivači našeg Vlastitog misala 1967./1968. koji su stvorili prekrasne molitve. To nije lako. Ta poteškoća nije nova. Poznato je iz povijesti kako se sveti Augustin žalio kako neki (biskupi!) uzimaju molitve u kojima ima i krivovjerja, štoviše, neki su uzimali i heretičke obrasce. Zato pokrajinski sabor u Hiponu 393. određuje da se ima pažljivo ispitati koji se liturgijski tekstovi uzimaju u bogoslužju, da budu u skladu s kršćankom vjerom, da se u njih ne bi uvukla neka heretička formulacija. Slično određuje i Sabor u Kartagi (397.): kad netko sastavlja molitve za bogoslužje, treba se prethodno konzultirati sa subraćom.[281]

Zaključimo. Naravno da danas neće biti prikladno održavati pokorničke procesije u vazmenom vremenu, kako je to bilo u prethodnom misalu. Međutim, i u naše

[281] Usp. Z. PAŽIN, Liturgija – povlašteno mjesto ispovijedanja vjere, u: *Bogoslovska smotra* 83(2013.)3, 601-617., ovdje 604.

bi vrijeme bilo itekako važno i potrebno pripraviti prikladne obrasce za liturgijska okupljanja, hodočašća, bdjenja, molitvene susrete, molitvene ophode (procesije) i sve to uvrstiti u odobreni i od biskupa potvrđeni vlastiti obrednik. Uzmimo samo kao primjer: ne bi li i danas bilo važno – kad budu takve okolnosti – moliti za kišu ili za vedrinu, ili pak za mir, za domovinu, za oproštenje grijeha, za sklad kršćanskih obitelji? Vjernici upravo žude za bogoslužjima koja bi bila odmjerena, ispunjena duhom Božjim, vjernici žude za bogoslužjima u kojima se ostvaruje i upravo osjeti Kristovo vazmeno otajstvo koje nas čini posvojenom djecom Božjom, sinovima i kćerima nebeskoga kraljevstva, dionicima božanstva Isusa Krista. A sve se to događa i ostvaruje u Crkvi i po Crkvi, koja je istinsko tijelo Kristovo, u Crkvi koja je jedna i na nebu i na zemlji, u Crkvi u kojoj nikada ne prestaje hvala Kristu Spasitelju. Na nama je da se za to skrbimo. Mi to, naravno, možemo i trebamo ostvariti. Jer što nam je drugo činiti doli naviještati riječ i slaviti otajstva?

V. OPHOD NA TIJELOVO

1. Nastanak ovog blagdana

Tijelovo, odnosno svetkovina Presvetog Tijela i Krvi Kristove, počelo se slaviti sredinom 13. st. U ranom srednjem vijeku kršćani su se sve rjeđe pričešćivali, jer se previše naglašavala ljudska nedostojnost za primanje tako uzvišenog sakramenta. Uskoro je pučka pobožnost u svetoj misi sve više častila Krista *prisutnog* pod prilikama kruha i vina, a sve manje doživljavala da se tu radi o Kristu žrtvovanom, koji se daje kao *hrana*. Misa je postala trenutak slavodobitnog silaska Kristova među svoje vjernike. Tako je vrhunac euharistijske pobožnosti bilo *promatranje* posvećene hostije. Ta se pobožnost posebno počela širiti poslije 1000. godine, a osobito na području današnje Belgije. Tako stižemo do jedne privatne objave: Ivana od Retinea (1193. – 1258.), poglavarica jednog samostana u blizini Liègea, u molitvenom je zanosu vidjela jedan svijetao krug, čiji je tek jedan isječak bio taman. Razumjela je da taj krug predstavlja liturgijsku godinu kojoj nedostaje jedan blagdan u čast Presvetog Oltarskog Sakramenta. Tamošnji su teolozi prihvatili istinitost tih objava, pa je biskup iz Liègea 1246. odredio da se u njegovoj biskupiji Tijelovo slavi četvrtkom iza svetkovine Presvetog Trojstva.

Teolog koji je prihvatio tu privatnu objavu bio je Hugo od Thierryja, koji je 1261. postao papa pod imenom Urban IV. I tada se dogodila i druga privatna objava. Jedan je češki svećenik hodočasnik služio misu u Bolseni, u blizini Orvieta. Dok je slavio misu, imao je velikih sumnji glede stvarne Kristove prisutnosti na oltaru. I tada se dogodilo čudo: posvećena se hostija pretvorila u živo ljudsko tkivo koje je krvarilo, tako da se krv s plitice prelijevala po tjelesniku. Ovaj su tjelesnik u svečanoj procesiji odnijeli papi u Orvieto gdje se on tada nalazio. Bilo je to 19. lipnja 1264. Urban IV. riješio se svih sumnji i 11. kolovoza iste godine bulom *Transiturus de hoc mundo* propisao ovu svetkovinu obvezatnom za svu Crkvu. Iako se u toj buli nije izrijekom govorilo o procesiji vezanoj uz ovaj blagdan, ipak se tijelovske procesije javljaju usporedo s uvođenjem ovog blagdana. Te procesije i odgovaraju onom duhu u kojem je i nastao ovaj blagdan: kler i vjernici htjeli su na što svečaniji način iskazati počast Kralju slave, Kristu prisutnom u Sakramentu, među svojim vjernicima. Uskoro se Sakrament nije nosio jednostavno u čestičnjaku, nego u pokaznici, tako da se može *vidjeti* posvećena hostija.[282] Nakon reformacije tijelovske su procesije na poseban

[282] Te su pokaznice znale biti vrlo maštovite, kao npr. križ optočen zlatom i dragim kamenjem u čijoj je sredini bila hostija, lik Kristov kojemu je na mjestu gdje je srce bila postavljena hostija, lik Gospe i sv.

način imale značenje ispovijesti vjere, nasuprot protestanata koji su dovodili u pitanje stvarnu Kristovu prisutnost pod svetim prilikama poslije mise. Tako su, osobito u vrijeme baroka, tijelovske procesije postale najsvečaniji dio liturgijske godine.

2. Ophod na Tijelovo u Rimskim obrednicima (1614. – 1925.)

U uvodnim se napomenama naglašava uzvišenost i svečanost ovoga ophoda, ali ne daje se puno tekstova.[283] Nakon mise svećenik okadi sakrament i onda krene procesija izvan crkve s pokaznicom pod »nebom«. Pjeva se himan *Usta moja, Veselo svetkujmo, Posljednju večeru, O Spase roda ljudskoga, Nebeski kralju vječiti.* Kada se ophod vrati u crkvu, pjeva se himan *Tebe Boga hvalimo*[284] te zatim *Divnoj dakle* i zaključna molitva. Nakon toga svećenik blagoslovi vjernike Presvetim i pohrani ga.

3. Ophod na Tijelovo prema našim starim vlastitim obrednicima

Vlastiti obrednici u našim krajevima uvijek predviđaju ophod na Tijelovo s četiri postaje. Istovjetan obred nalazimo u svim obrednicima koji su bili u uporabi u našim krajevima. To su: Ostrogonski,[285] Zagrebački,[286] Kaločki,[287] i Đakovački iz 1878.[288] Svi su na latinskom osim Đakovačkog, koji je na hrvatskom.

Nakon svečane mise krene ophod. Pjevaju se euharistijski himni od postaje do postaje. Predviđene su četiri postaje, nadstrešnice, tzv. »sjenice« gdje se postavi priručni oltar ukrašen cvijećem i svijećama. Na svakoj se pročita evanđelje, pjeva redak, rekne molitva i onda svećenik blagoslovi puk Presvetim. Kad se obiđu sve četiri postaje, svi se vrate u crkvu gdje se pjeva *Tebe Boga hvalimo* s pripadajućom molitvom, zatim *O tolika tajna to je*, redak *Kruh s neba dao si njima* i zaključna molitva, nakon koje svećenik blagoslovi puk Presvetim koje onda pohrani. Evo sada slijeda evanđeoskih odlomaka:

- ***Prva postaja:*** Iv 6, 55-58 (Tijelo je moje jelo istinsko)
- ***Druga postaja:*** Lk 11, 9-13 (Ištite i dat će vam se)

Ivana kako kleče pred Hostijom, kip Krista uskrsloga s hostijom. U svakom je slučaju bilo bitno da hostija bude *vidljiva.*

283 Ovaj je red identičan onome koji se nalazi u prvom izdanju ovoga obrednika. Usp. RR 1614, 183-186., broj 778-791 (originalna paginacija 175-178.); RO 1929, 323-330. Navodimo samo ova dva izdanja. U svim ostalim izdanjima obred je identičan:

284 Ovaj se himan spominje tek u kasnijim izdanjima Rimskoga obrednika.

285 RS 1625, 232-243.; RS 1745, 245-257.; RS 1772, 245-257.; RS 1801, 245-257.; RS 1858, 384-396.; RS 1859, 284-396.; RS 1907, 331-341.

286 RZ 1729, 240-250.; RZ 1796, 274-282.

287 RC 1738, 253-260.; RC 1798., 253-261.; RS 1833, 230-239.

288 ĐO 1878, 254-258.

- ***Treća postaja:*** Mk 11, 22-25 (Reknete li ovoj gori: Digni se i baci u more)
- **Četvrta postaja:** Iv 1, 1-14 (Ivanov proslov).

Đakovački obrednik iz 1933. ima isti redoslijed i molitve, ali su drukčiji evanđeoski odlomci.[289]

- ***Prva postaja:*** Mk 6, 34-44 (umnažanje kruha)
- ***Druga postaja:*** Iv 6, 51-55 (Ja sam kruh živi)
- ***Treća postaja:*** Iv 6, 55-58 (Tijelo je moje jelo istinsko)
- **Četvrta postaja:** Iv 1, 1-14 (Ivanov proslov).

I njemački obrednici imaju ophod na Tijelovo s četiri postaje, ali tako da se na prvoj postaji čita prolog Matejeva Evanđelja, na drugoj prolog Markova Evanđelja, na trećoj prolog Lukina Evanđelja i na četvrtoj Ivanov prolog. K tome se uzimaju neke molitve i zazivi koji su u nas bili uobičajeni na Markovo. Tako se na prvoj postaji govorio zaziv: »Od munje i groma – oslobodi nas, Gospodine!« na drugoj: »Od kuge, glada i rata«, na trećoj: »Od nagle i nepripravne smrti«, te na četvrtoj: »Od svakoga zla«.[290]

4. Ophod na Tijelovo prema našem važećem obredniku

Hvalevrijedno je da je naša Biskupska konferencija izdala vlastiti obrednik prema kojem se može slaviti ophod na Tijelovo.[291] U uvodnim se napomenama kaže da je dobro imati procesije na Tijelovo tamo gdje bi one bile »dostojne i (da) ne naude poštovanju koje dugujemo presvetom sakramentu«. Ova je napomena važna iz barem dva razloga. Prvo, tijelovske su procesije u nas bile nasilno dokinite poslije 1945. i počele su se ponovno slaviti tek nakon 1990., tako da je kontinuitet prekinut, pa u vjernika nije više onako živ osjećaj za tijelovsku procesiju. Drugo, koji puta će biti posve neprikladno upriličiti procesiju ulicama grada gdje prolaznici, šetači i gosti ugostiteljskih objekata pokazuju ravnodušnost za takav izraz pobožnosti. No, s druge strane, svakako će biti mjesta gdje ova pobožnost može poticati na veću pobožnost vjernika. Tu se onda treba očitovati ona *pastoralna razboritost.*

U svakom slučaju obrednik, kao i oni prethodni, nudi četiri postaje, ali njihov broj može biti i manji. Procesija redovito slijedi nakon svete mise ili nakon euharistijskog klanjanja. Napomene vele: »Prema mjesnim običajima nosit će se svijeće, kadilo i nebnica pod kojom ide svećenik noseći sakrament.« Na svakoj od četiri postaje struktura je ista. Svećenik odloži Sakrament na pripravljeni oltar i pokadi ga. Započne Uvodna euharistijska pjesma. Nakon kraćeg nagovora (»ovim ili sličnim

[289] ĐO 1933, 85-91.

[290] Usp. RSal 1740, 297-311.; RV 1774, 335-352.; RM 1840, 711-731.

[291] Usp. BISKUPSKA KONFERENCIJA JUGOSLAVIJE, *Red euharistijske procesije i Bogoslužja kvatri i Prosnih dana*.

riječima«) čita se evanđeoski odlomak i pripjevni psalam. Slijedi litanijska molitva i blagoslov s Presvetim.

Tematika prve postaje je »Euharistija – trajna prisutnost Kristova«. Čita se evanđeoski odlomak Iv 6,41-51 (»Nitko ne može doći k meni ako ga ne povuče Otac koji me posla.«) ili pak Iv 6,51-58 (»Ja sam kruh živi koji je s neba sišao«). Slijedi pripjevni Psalam 84 s antifonom: »Duša mi gine i čezne za dvorima Gospodnjim!« Slijedi litanijska molitva sa zazivom: »Klanjamo ti se, Kriste, i slavimo te!« Potom svećenik ove molitve zaključi završnom molitvom. Napominje se da se u primorskim krajevima na ovome mjestu mogu uzeti i druge molitve koje su tamo uobičajene. Na koncu svećenik blagoslivlja puk sakramentom uz zazive (kao što je običaj u primorskim krajevima): »Od groma i zla vremena…« itd. sa zaključnim blagoslovom: »Blagoslov Boga Svemogućega, Oca i Sina i Duha Svetoga…«[292]

Na drugoj postaji, koja nosi naslov »Euharistija – Kristov i naš Vazam«, nakon uvodne pjesme i kratkog nagovora čita se evanđeoski odlomak Lk 22,7-8.14-20 (»Kada dođe Dan beskvasnih kruhova, u koje treba žrtvovati pashu, posla Isus Petra i Ivana…«) ili pak Mk 14,12-16.22-26 (»Prvoga dana Beskvasnih kruhova, kad se žrtvovala pasha upitaju učenici Isusa…«). Slijedi Ps 111 s antifonom: »Čudesima svojim spomen postavi Gospodin!« Nakon litanijske molitve (po strukturi je to molitva vjernika) svećenik opet okadi sakrament i njime blagoslovi puk. U primorskim krajevima (i tamo gdje je običaj) prilikom blagoslivljanja svećenik govori: »Od kuge, glad i rata…«, itd. Zaključna molitva prije samog konačnog blagoslova je ona iz drevnog obreda blagoslova kuća: »Blagoslovi, Gospodine, Bože svemogući, ovo mjesto, da bude u njemu zdravlje, čistoća…«

Treće postaja ima naslov »Euharistija – žrtva«. Čita se odlomak 1Kor 11,23-29 (»Gospodin Isus one noći kad bijaše predan uze kruh…« ili pak Heb 9,11-15 (»Krist se pojavi kao veliki svećenik budućih dobara«). Pripjevni se psalam uzima iz Otk 4,5-12, uz antifonu: »Svećenici Gospodnji, blagoslivljajte Gospoda!« Slijedi litanijska molitva i – gdje je uobičajeno – zaziv: »Od nagle, nepripravne i vječne smrti oslobodi nas Gospodine!« i završni blagoslov sa samim Sakramentom.

Na četvrtoj postaji, pod nazivom »Euharistija – Gozba«, čita se Iv 6,24-35 (»Kad mnoštvo vidje da ondje nema Isusa ni njegovih učenika, uđu u lađice u odu u Kafarnaum…« ili pak: 1Kor 10,16-17 (»Čaša blagoslovna koju blagoslivljamo nije li zajedništvo krvi Kristove?«). Nakon litanijskih molitava slijedi opet, gdje je uobičajeno, zaziv: »Od svakoga zla…« i završni blagoslov sa Sakramentom.

Kada procesija stigne u crkvu, pjeva se – kako je to i prije bilo – himan *Tebe Boga hvalimo.* Svećenik postavi sakrament na oltar, pjeva se himan *Divnoj dakle*, svećenik okadi Sakrament, te nakon retka *Kruh s neba dao si njima* kaže završnu molitvu: »Gospodine Isuse Kriste, u divnom sakramentu ostavio si nam spomen svoje muke…« i udijeli završni blagoslov s Presvetim.

[292] Kao što smo vidjeli, ovi zazivi u tijelovskoj su procesiji bili uobičajeni i u njemačkim obrednicima.

Zaključak

Sa zadovoljstvom možemo konstatirati da je u nas očuvan i obnovljen obred tijelovske procesije s četiri postaje, kakva ne poznaje Rimski obrednik, a koji je u našim krajevima od davnine poznat. U uvodnim se napomenama razborito upozorava da se ovaj obred ima uzeti tamo gdje on doista može pobuditi vjeru i pobožnost vjernika. Svjedoci smo toga da se u mnogim našim župama ovaj obred slavi na radost i pobožnost puka Božjega. Naravno, za nadati se da će i drugi naši vlastiti obredi i naše vlastitosti u nekim obredima biti vrednovane u našem budućem vlastitom obredniku.

VI. OPHOD NA BLAGDAN SVETOGA FLORIJANA

Nakon Domovinskoga rata, kada je završilo (nadamo se) vrijeme jednoumlja i potiskivanja svega što bi bilo vjerničko i katoličko, mnoga su se vatrogasna društva sjetila da su u starini imala svoga zaštitnika – svetoga Florijana. Redovito bi negdje pronašli stari kip toga sveca, postavili ga na počasno mjesto (gdje je i prije bio) pa bi onda zamolili župnika da taj kip blagoslovi ili da na Dan svetoga Florijana nekom molitvom započne proslavu mjesnoga vatrogasnog društva. Što da župnik čini? Koju molitvu da kaže? Koje bogoslužje da uzme? Župnici su se u toj situaciji vjerojatno snalazili i improvizirali.

I onda, naravno, u naša dva vlastita obrednika, u onom iz 1878. te u onom iz 1933. nalazimo ne samo molitvu nego i ophod na Dan svetoga Florijana[293], čega nema u tada važećem Rimskom obredniku, ali ni u drugim starijim obrednicima iz našega okruženja (npr. Ostrogon, Kaloča, Beč, Salzburg, München, Regensburg). Zanimljivu potvrdu o tom ophodu nalazimo u zapisu đakovačkih bogoslova iz 1907. godine:

> »4. svibnja: Florijanovo. Ustaje se u 5 ½. Prijeko se ide 5 časova poslije 7 ½. Procesija ide kipu sv. Florijana – u župnoj crkvi bude tiha misa. Poslije podne šetnja.«[294]

Taj je ophod bio toliko važan da bogoslovi toga dana nisu imali predavanja! Slično, prema jednom istraživanju u Brodskom Varošu, Florijanovo je bilo dan kada »netko radi, a netko ne«, što znači da je za neke to bio »zapovijedni blagdan«.[295] Važnost toga spomendana vidljiva je i iz činjenice da je u vlastitim misalima Đakovačke i Srijemske biskupije iz 1878., 1919. i 1932. misa na Dan sv. Florijana imala sve tri vlastite molitve, a vlastiti časoslovi iz tih vremena imali su vlastitu službu o tom svecu.[296]

---

[293] ĐO 1878, 253.; ĐO 1933, 83-84.

[294] Usp. *Tefter svih prava i dužnosti mlađega klera u đakovačkom sjemeništu,* Đakovo 1. 4. 1907., 29 (rukopis). *Tefter* je objavljen u: Z. PAŽIN, Liturgijski život svećeničkih kandidata u đakovačkom Sjemeništu (1907. – 1987.), 624.

[295] Usp. M. SVIRAC, *U početku bijaše riječ. Kršćanski simboli u hrvatskoj tradicionalnoj kulturi*, Zagreb, 2023., 58.

[296] Usp. Z. PAŽIN, K. VIŠATICKI, *Vlastiti misal Đakovačke i Srijemske biskupije*, 29, 34, 36. Ni jedna od ovih molitva ne uzima se za ophod koji je slijedio poslije mise, nego se u ophodu govori druga vlastita molitva.

I na građanskom području spomen sv. Florijana veže se uz vatrogastvo. Tako na mrežnoj stranici Hrvatskoga vatrogasnog društva stoji da je Dan vatrogastva upravo 4. svibnja, kada se slavi sv. Florijan, a cijeli je svibanj proglašen Mjesecom zaštite od požara.[297]

1. Sv. Florijan

O svetom Florijanu i dosadašnji martirologiji kao i trenutno važeći za dan 4. svibnja jednako kratko pišu:

> »Dana 4. svibnja (spomen) svetoga Florijana, mučenika, koji je za cara Dioklecijana, po zapovijedi prefekta Akvilina, s kamenom zavezanim o vrat bio s mosta bačen u rijeku Enns.«[298]

To je jedino što martirologiji smatraju sigurnim. Dan njegova mučeništva bi prema tradiciji bio 4. svibnja 304. Naime, nekoliko stoljeća kasnije nastala je *pasija*, to jest izvješće o mučeništvu koje u sebi može sadržavati istinitu jezgru, ali i legendarne elemente. Prema tom izvješću Florijan je bio rimski časnik na službi u današnjem Kremsu u Austriji. Kada je čuo da su u Lorchu, dijelu današnjega grada Ennsa na istoimenoj rijeci koja tu uvire u Dunav bili zatočeni kršćani, i on je pošao tamo. Tada je i sam bio uhićen te su mu, kako se nije htio odreći svoje kršćanske vjere, vezali kamen o vrat i s mosta ga bacili u rijeku Enns. Prema istom izvješću Florijanova je vojna jedinica bila zadužena za gašenje požara. Zato se u drugim legendama pripovijeda kako je spasio jednoga čovjeka iz požara te kako je drugom zgodom na čudesan način ugasio veliki požar samo jednim vrčem vode, što je onda čest motiv na slikama koje prikazuju toga sveca. Njegov se kult proširio u Njemačkoj i u austrijskim zemljama, pa onda i u nas. Zaštitnik je od poplave i od požara.

2. Ophod na Dan svetoga Florijana

U obredniku iz 1933. stoji da se najprije služi misa, a nakon mise svećenik stupi pred oltar. Svi kleknu te započinje pjevanje Litanija Svih svetih.[299] Kad se u litanijama

---

[297] Usp. https://hvz.gov.hr/vijesti/1348 (24. 5. 2023.).

[298] *Martyrologium Romanum ex decreto sacrosancti oecumenici concilii Vaticani II instauratum, auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatum. Editio altera*, 2004., 269; *Martyrologium Romanum, Gregorii Papae XIII iussu editum Urbani VIII et Clementis X auctoritate recognitum ac deinde anno MDCCXLIX Benedicti XIV opera ac studio emandatum et auctum, prima post typicam editio propriis recentium sanctorum officirumque elogiis expleta, a sanctissimo Domino nostro Benedicto Papa XV approbata,* Romae, 1922., 100.

[299] Međutim, za privatnu pobožnost sv. Florijanu tadašnji pučki molitvenik donosi i Litanije sv. Florijana sa zaključnom molitvom kao u ĐO 1878. Usp. *Vienac bogoljubnih pjesama koje se nedjeljom i prigodom različitih svetkovina pod s. misom i o drugih bogoljubnostih pjevati običavaju iz različitih duhovnih knjiga po o. Marijanu Jajiću sabran i složen, ter s dopuštenje starešina sada već dvadeseti put i mnogostrano izpravljena na svjetlost izdan, umnožen još s dodatkom učitelja Vjekoslava Grgінčevića o župnika Ilije Okrugića*, Budimpešta, 1904. Ponovljeno izdanje (istovjetno) je iz 1907., 236-241.

dođe do »Sveta Marijo«, svi ustanu i ophod krene iz crkve. Kad dođu do kipa svetoga Florijana, moli se Oče naš i Zdravo Marijo. Slijedi responzorij:

»Slavom i čašću krunio si ga, Gospodine (Aleluja).
I postavio si ga nad djela ruku svojih (Aleluja).
Moli za nas, sveti Florijane.
Da od svih ognjenih pogibelji očuvani, postanemo dionici obećanja Kristovih (Aleluja).
Gospodin s vama itd.
Pomolimo se. Svemogući, vječni Bože, koji si slugu svoga svetoga Florijana iz premilostive ljubavi obranio od grješne propasti, i usred buke vojničkoga zvanja sačuvao od pogibelji svijeta, te ga ovjenčao mučeničkim vijencem i nama dao za odvjetnika proti škodljivom ognju i pustošećoj poplavi: molimo te ponizno, oslobodi nas po zagovoru svetoga Florijana od grješnog ognja i spona grješnih, prosvijetli i ojačaj nas svojom nebeskom svjetlošću i jakošću proti svakomu grijehu, brani i sačuvaj naše prebivalište i zgrade od svih ognjenih i poplavnih pogibelji i zala: da i mi po vjernom ispunjavanju svojih dužnosti i držanju svetog zakona, nasljedujući izgled svetog Florijana, njegovim zagovorom postanemo dionici vječne slave. Po Kristu, Gospodinu našemu.«

Nakon toga se procesija uputi prema crkvi, a putem se pjevaju marijanske pjesme. U crkvi se zaključno pjeva *Kraljice neba* s uobičajenom završnom molitvom. Obrednik iz 1878. ne spominje misu prije ophoda niti predviđa povratak u crkvu. Donosi se samo navedeni responzorij i zaključna molitva.

Zaključak

I na ovom primjeru vidimo kako su se donedavna posvećivali gotovo svi važniji događaji i običaju u društvu i u Crkvi. Zaštita od požara jest izraz ljudske i kršćanske brige za dobrobit svih, izraz je to i ljudske solidarnosti i kršćanske ljubavi. U tom smislu je i ovo staro bogoslužje imalo svoje mjesto u društvu i u Crkvi. I danas je to jednako važno. Zato bi i u ovom slučaju bilo potrebno prirediti prikladno bogoslužje (u našem vlastitom obredniku). Mnogo je prigoda u kojima možemo i trebamo tražiti Božji blagoslov odgovarajućim bogoslužjem. Istina jest da postoji pogibao da neka naša bogoslužja i pobožnosti postanu tek dijelom izvanjske manifestacije, kao što bi se to moglo dogoditi sa spomenutim bogoslužjem o spomenu svetoga Florijana, a u vezi s vatrogasnim društvima. No, s druge strane zacijelo će biti dobro da dademo duhovni i vjernički pečat i našim običajima i kulturnim manifestacijama. Pritom je naravno važno imati osjećaja za mjeru, to jest valja paziti da, makar bilo i dijelom nekoga protokola, naše bogoslužje i pobožne vježbe odišu sabranošću, dostojanstvom i pobožnošću. Mudar će svećenik svakako znati naći razboritu mjeru.

VII. HIMAN *TEBE BOGA HVALIMO*

U svim je našim župama uobičajeno da se na Staru godinu, to jest 31. prosinca uvečer, slavi Misa zahvalnica. Župnik se tada redovito kratko osvrne na godinu koja je na izmaku te sažeto iznese župsku statistiku: koliko je krštenih, pričešćenih, krizmanih, vjenčanih, umrlih… Na koncu mise redovito se pjeva himan *Tebe Boga hvalimo*, odnosno njegov prepjev. Stari župnici, koji su još pamtili prijesaborsku liturgiju, puštali su da zbor pjeva prepjev toga himna (*Tebe Boga hvalimo, vjerno ispovijedamo*), dok bi oni tiho molili taj himan onako kako stoji u časoslovu sa završnom molitvom prema našem vlastitom obredniku iz 1933.

Spomenimo kratko da se ovaj himan tradicionalno pripisivao sv. Ambroziju, tako da se u prijesaborskom brevijaru on naziva *Himnus Ambrosianus*. Međutim, autor ovoga himna nije poznat. Izvjesno je da su pojedini njegovi dijelovi sastavljeni u različitim povijesnim epohama. Smatra se naime da je u 5. st. nepoznati pisac sabrao različite himne sastavljene od 3. do 5. st. te načinio konačnu redakciju koja je došla do nas.[300] U ovom ćemo članku najprije ukratko prikazati kako se ovaj himan pjevao u bogoslužju tijekom povijesti, s naglaskom na naš vlastiti obrednik iz 1933. Pokazat ćemo zatim koje je mjesto ovoga himna u važećoj liturgiji. Na koncu ćemo pokušati dati moguću perspektivu pjevanja *Tebe Boga hvalimo* u današnjem bogoslužju, odnosno o njegovom mjestu u našem budućem vlastitom obredniku.

1. Himan *Tebe Boga hvalimo* u bogoslužju prije Drugoga vatikanskog sabora

a) Pontifikali

Ovaj se himan molio nedjeljom i blagdanom u brevijaru na koncu *matutina* (Službe čitanja). Osim toga pjevao se na koncu drugih svečanih bogoslužja. Tako Rimsko-germanski pontifikal iz 10. st.[301] navodi da se *Tebe Boga hvalimo* pjeva u dva različita obreda »ređenja« (tj. posvete) opatice[302], u obredu ređenja (tj. posvete)

[300] Usp. M. RIGHETTI, *Storia liturgica, I. Introduzione generale*, Milano, 1964. (fototipsko izdanje 1998.), 242-244.

[301] C. VOGEL, R. ELZE (prir.), *Le Pontifical Romano-Germanique du dixième siècle, Le texte I.*, Città del Vaticano, 1963. (= PRG I).

[302] Usp. PRG I. I, 22, *Ordinatio abbatissae canonicam regulam profitentis*, 48-51., ovdje 51., br. 11; PRG I., XXXII *Ordinatio abbatissae monasticam regulam profitentis*, 76-82., ovdje 82., br. 15.

opata[303], u obreda blagoslova kralja[304] te u obredu zaključenja pokrajinskoga sabora[305]. U Pontifikalu Rimske kurije iz 13. st.[306] dvaput se spominje ovaj himan: u obredu posvete biskupa[307] te u obredu posvete pape[308]. Prema Pontifikalu Vilima Duranda s konca 13. st.[309] ovaj se himan pjevao u obredu svećeničkoga ređenja[310], posvete biskupa[311], blagoslova opata[312] i blagoslova kralja[313] te, konačno, u obredu u kojem se ispituje je li komadić drveta svetoga križa autentičan ili nije.[314] Ovaj se himan redovito pjevao na samom kraju spomenutih obreda. Na koncu, ovaj Pontifikal donosi i načelna pravila o tome kada se himan treba pjevati.[315]

Rimski pontifikal iz 16. st. izdan nakon Tridentskoga sabora[316] određuje da se *Tebe Boga hvalimo* govori odnosno pjeva u ovim obredima: posveta biskupa[317], blagoslov opata[318], blagoslov opatice[319], posveta djevica[320], krunjenje kralja[321] i krunjenje kraljice[322]. Osim toga, u Rimskom pontifikalu izdanom 1895. po prvi put se javlja obred krunjenja slike Blažene Djevice Marije te se na koncu toga obreda također pjevao himan *Tebe Boga hvalimo.*[323]

---

303 Usp. PRG I, XXVI *Ordinatio abbatis*, 62-69., ovdje 68., br. 16.

304 Usp. PRG I, LXXII *Incipit ordo ad regem benedicentum quando novus a clero et populo sublimatur in regnum,* 246-259., ovdje 259., br. 27.

305 Usp. PRG I, LXXX. *Item ordo qualiter agatur concilium provinciale*, 275-291., 291., br. 58.

306 M. ANDRIEU (prir.), *Le Pontifical Romain au Moyen-âge, II. Le Pontifical Romain de la Curie Romaine au XIIIe siècle,* Città del Vaticano, 1940. (= PR XIII).

307 PR XIII, XI. *Incipit ordo ad vocandum seu examinandum vel consecrandum electum episcopum, quod si fuerit electus de ecclesia romana non examinabitur prerogativa romanae ecclesie,* 351-368., ovdje 567., (bilj. 35).

308 Usp. PR XIII, Appendix I, *Ordo Gregorii X. iussu editus, qualiter Romanus Pontifex consecretur,* 525-541., ovdje 527., br. 6 i 540., br. 91.

309 Usp. M. ANDRIEU (prir.), *Le Pontifical Romain au Moyen-âge, III. Le Pontifical de Guillaume Durand*, Città del Vaticano, 1940. (fototipsko izdanje 1965.). (= PR VD).

310 Usp. PR VD Liber primus, XIII. *De ordinatione presbyteri,* 364-373., ovdje 373. (bilješka 42).

311 Usp. PR VD Liber primus, XIV. *De examinatione, ordinatione et consecratione episcopi*, 374-393., ovdje 391., br. 62.

312 Usp. PR VD Liber primus, XX. *De confirmatione et benedictione regularis abbatis*, 400-408., ovdje 408., br. 27.

313 Usp. PR VD Liber primus, XXVI. *De benedictione et coronatione aliorum regum et reginarum,* 436-446., ovdje 443., br. 26.

314 Ovaj je obred s konca 15. st. Usp. PR VD Appendix V, *Ordo ad probandum lignum sanctae crucis ubi dubitatur si vere sit lignum at non,* 682-683, ovdje 683.

315 Usp. PR VD Liber tertius, XXII, *Quando Gloria in excelsis Deo dicendum sir vel non,* 649-651., ovdje 650. i 651.; PR VD Liber tertius, XXIX *Quibus diebus sit mitra aurisfrisata vel simplici utendum*, 660-661., ovdje 660.

316 *Pontificale Romanum. Editio princeps (1595. – 1596.)*, fototipsko izdanje (prir. M. SODI, A. M. TRIACCA), Città del Vaticano, 1999. (= PR 1595).

317 Usp. PR 1595, 82-124., ovdje 120., br. 185 (originalna paginacija 75-117., 113).

318 Usp. PR 1595, 129-177., ovdje 170., br. 263 (originalna paginacija 122-170., ovdje 163).

319 Usp. PR 1595, 177-192., ovdje 192., br. 306 (originalna paginacija 170-185., ovdje 185).

320 Usp. PR 1595, 193-231., ovdje 230., br. 361 (originalna paginacija 186-224., ovdje 230).

321 Usp. PR 1595, 231-249., ovdje 246., br. 388 (originalna paginacija 224-242., ovdje 239).

322 Usp. PR 1595, 249.-279., ovdje 277., br. 430 (originalna paginacija 242-272., ovdje 270).

323 Usp. *Pontificale Romanum summorum pontificum jussu editum a Benedicto XIV. et Leone XIII. pontificibus maximis recognitum et castigatum,* Mechelen, 1895. (ponovljeno izdanje, 1934.), 983-986., ovdje 986.

Zadnji Rimski pontifikal prije Drugoga vatikanskog sabora jest onaj izdan 1962.[324] U prvom dijelu ovoga pontifikala određeno je da se *Tebe Boga hvalimo* pjeva u obredu posvete biskupa[325], blagoslova opata[326], blagoslova opatice[327], posvete djevica[328] te još jednom, u Dodatku (Appendix), u obredu posvete više biskupa[329]. Obred krunjenja kralja i kraljice ne nalazi se u ovom izdanju Pontifikala, kao ni obred krunjenja slike Blažene Djevice Marije.

b) Biskupski ceremonijal

Biskupski ceremonijal iz 1600.[330] jednako kao i Biskupski ceremonijal iz 1948.[331] određuje da se *Tebe Boga hvalimo* pjeva kod prvoga ulaska biskupa ili nadbiskupa u svoju biskupiju ili provinciju[332], kod matutina kada je nazočan biskup[333], kod matutina kada biskup nije nazočan[334], te kod božićnoga bdjenja na koncu matutina.[335] Konačno, u onom dijelu ovoga Ceremonjala gdje se govori o bolesti, smrti i sprovodu biskupa te o molitvama za novoga biskupa napominje se da redovnici mogu ovaj himan pjevati onda kada čuju glas da je izabran novi biskup.[336]

c) Obrednik

U Rimskom obredniku, kako u onom prvom izdanju iz 1614., tako i u jednom od posljednjih izdanja iz 1929. godine himan *Tebe Boga hvalimo* pjevao se samo jednom, i to na samom početku ophoda za zahvalu.[337] U ophodu su se pjevali psalmi 66., 81., 96., 100., 117., 147. i 150., a isti se zaključivao trima molitvama.

---

[324] Usp. *Pontificale Romanum, I., II., III.(Pars prima, secunda, tertia) Appendix*, Typis Polyglottis Vaticanis, 1962. (= PR 1962)

[325] Usp. PR 1962, I., 60-89., ovdje 84-87.

[326] Usp. PR 1962, I., 100-122., ovdje 121.

[327] Usp. PR 1962, I., 128-138., ovdje 137.

[328] Usp. PR 1962, I., 139-163., ovdje 163.

[329] Usp. PR 1962, Appendix, 104*-132*, ovdje 129.*

[330] Usp. *Caeremoniale episcoporum. Editio Princeps (1600.), fototipsko izdanje* (prir. A. M. TRIACCA, M. SODI), Città del Vaticano, 2000. (= CE 1600)

[331] Usp. *Caeremoniale episcoporum Clementis VIII, Innocentii X et Benedicti XIII jussu editum, Benedicti XIV et Leonis XIII aucotritaet recognitum*, Taurini – Marietti – Romae, 1948. (= CE 1948).

[332] Usp. CE 1600, 11-17., ovdje 14. i 15., broj 17 i 19 (originalna paginacija 3-9., ovdje 14 i 15); CE 1948., 1-6, ovdje 4.

[333] Usp. CE 1600, 149-152., ovdje 152., broj 631 (originalna paginacija 141-144., ovdje 144.; CE 1948., 105-108., ovdje 108.

[334] Usp. CE 1600, 153-156., ovdje 156., broj 651 (originalna paginacija 145-148., ovdje 148.); CE 1948., 108-111., ovdje 111.

[335] Usp. CE 1600, 204-208., ovdje 206., broj 889 (originalna paginacija 196-100., ovdje 198.; CE 1948., 144-147., ovdje 146.

[336] Usp. CE 1600, 291-300., ovdje 300., broj 1363 (originalna paginacija 283-292., ovdje 292.; CE 1948., 212-217., ovdje 217.

[337] Usp. RO 1929., 345-353., ovdje 345-346. Ovaj je red identičan onome koji se nalazi u prvom izdanju ovoga obrednika. Usp. RR 1614, 196-205., ovdje 196-197., broj 842 (originalna paginacija 188-197., ovdje 188-189.).

d) Vlastiti obrednici

Strossmayerov obrednik donosi »Provod u zahvalnost« slično kao što je to u Rimskom obredniku. I ovdje ophod započinje himnom *Tebe Boga hvalimo*, ali se uzima samo psalam 66 i jedna završna molitva.[338] Međutim, ovaj obrednik donosi »provod« (ophod) prigodom prenošenja relikvija nekoga sveca. I u tom se slučaju na početku pjeva *Tebe Boga hvalimo.*[339] Kao što se vidi, u ovom obredniku nije predviđeno da se taj himan pjeva nekom drugom prigodom. Zagrebački obrednik iz 1933. donosi ovaj himan s dvije zaključne molitve. Prva je molitva istovjetna zbornoj molitvi na svetkovinu Presvetoga Trojstva (prema tada važećem misalu), a druga je molitva preuzeta iz Rimskoga obrednika iz spomenutoga ophoda za zahvalnost. Nema naznake kojom bi se prigodom ovaj himan trebao pjevati.[340] Očito je da se uzimao u različitim svečanim prigodama, kada se htjelo Bogu zahvaliti, kao na primjer na Staru godinu. Naš vlastiti obrednik iz 1933., jednako kao i Zagrebački, donosi taj himan s istim završnim molitvama, također bez napomene o tome kada se trebao pjevati. Za razliku od Zagrebačkoga obrednika, u ovome je obredniku dodana još i molitva za kralja.[341] Ostavljeno je dakle na volju kojom sve prigodom pjevati ovaj himan.

2. Himan *Tebe Boga hvalimo* u bogoslužju u važećoj liturgiji

U važećem misalu kao i u važećem obredniku blagoslova nema ovoga himna. U važećem časoslovu, naravno, ovaj se himan pjeva (govori) svetkovinom i blagdanom na koncu Službe čitanja. Pjevanje ovoga himna određuje se u Rimskom pontifikalu i u Biskupskom ceremonijalu. U Rimskom pontifikalu stoji da se u obredu ređenja biskupa poslije popričesne molitve pjeva himan *Tebe Boga hvalimo* ili *koji drugi ovome podoban* (sličan).[342] Pontifikal, nadalje, određuje da se ovaj himan pjeva na koncu obreda blagoslova opata[343] i opatice[344]. Jednako kao i u Pontifikalu, i u važe-

[338] Usp. ĐO 1878, 270-274., ovdje 270-272.; ZO 1933, 311-315. Usp. također RS 1625, 254-262.; RS 1745, 272-280.; RS 1772, 272-280.; RS 1801, 272-280.; RS 1858, 412-423; RS 1859, 412-423.; RC 1738, 270-276.; RC 1798, 272-278.; RC 1833, 252-238.; RZ 1729, 261-269.; RZ 1796, 292-297.

[339] Usp. ĐO 1878, 274.

[340] Usp. ZO 1933, 311-315.

[341] Usp. ĐO 1933., 121-124.

[342] Tako stoji u oba tipska izdanja. Usp. hrvatski prijevod: *Rimski pontifikal obnovljen prema odluci svetog ekumenskog sabora Drugog vatikanskog a proglašen vlašću pape Pavla VI. Službe u crkvi. Ređenja. Posvete. Zavjetovanja*, Zagreb, 1988., 97-110., ovdje 110.; 112-150., ovdje 118.; *Rimski pontifikal prerađen odlukom svetog općeg sabora Drugog vatikanskog, objavljen vlašću pape Pavla VI., preuređen brigom pape Ivana Pavla II. Ređenje biskupa, prezbiterâ i đakonâ*, Zagreb, 2000., 25-44., ovdje 42.; 45-57., ovdje 55.

[343] Usp. *Pontificale Romanum ex decreto sacrosancti oecumenici Concilii Vaticani II instauratum, auctoritate Pauli PP. VI promulgatum. Ordo benedictionis abbatis et abbatisae,* Typis Polyglottis Vaticanis, 1970. (ponovljeno izdanje 1978.), 7-19., ovdje 19., br 32 (navodimo latinski tekst jer nema hrvatskog izdanja).

[344] Usp. *Isto*, 20-28., ovdje 28., broj 22.

ćem Biskupskom ceremonijalu stoji da se himan *Tebe Boga hvalimo* (ili koji drugi tome sličan) pjeva poslije popričesne molitve u obredu ređenja biskupa[345], na koncu obreda blagoslova opata[346] i opatice[347] te, konačno, u obredu zaključenja plenarnoga ili pokrajinskog sabora ili biskupske sinode. Ako je slavlje pod misom, himan se pjeva prije popričesne molitve.[348] Možemo kratko zaključiti da se, osim u molitvi časova, ovaj himan zapravo rijetko pjeva. Biskupsko ređenje po sebi nije često slavlje, posveta opata ili opatice još je rjeđa (s tim da hrvatskoga prijevoda uopće nema), a obred zaključenje sabora ili sinode u jednoj mjesnoj crkvi događa se vjerojatno jednom u stotinu godina.

3. Perspektiva

Bilo bi dakako korisno više vrednovati himan *Tebe Boga hvalimo* i uključiti ga u različita zahvalna bogoslužja. Ako važeća liturgija poznaje ovaj himan na koncu biskupskoga ređenja te na koncu blagoslova opata i opatice, mogao bi se on uključiti i na koncu drugih ređenja, zatim kod zavjetovanja kao i u nas do sada nevrednovanoga obreda posvete djevica. Nadalje, bio bi vrlo primjeren u svim misama zahvalnicama, kao na primjer u misama za domovinu. Jednako bi tako bilo prikladno pjevati ovaj himan o različitim obljetnicama poput srebrnoga ili zlatnoga pira, srebrne ili zlatne obljetnice svećeništva ili redovničkih zavjeta. Zacijelo bi bio dobro prihvaćen i obred u kojem bi se ovaj himan pjevao prigodom svečanoga završetka studija ili nekoga važnog društvenog i crkvenog pothvata. Hvalevrijedno je da je ovaj obred pod naslovom »Zahvalnica za primljena dobročinstva« uvršten u drugo hrvatsko izdanje Blagoslova.[349]

Pjevanje ovoga himna može se u bogoslužju ostvariti na dvostruk način. Kao što je bilo rečeno, himan se može uvrstiti u misu i u druga postojeća bogoslužja, ali i u posebno izvanmisno bogoslužje (bogoslužje riječi) s pjevanjem toga himna. I sve bi se to, naravno, moglo uvrstiti u naš vlastiti obrednik. Za sve to treba znanja, umješnosti, odmjerenosti, primjerenosti i – Duha Božjega. A mi, naravno, znamo i vjerujemo da Božji Duh neprestano djeluje u Crkvi, pa i u ovoj našoj, mjesnoj.

[345] Usp. *Biskupski ceremonijal obnovljen prema odredbi svetog sveopćeg sabora Vatikanskoga II. a proglašen vlašću pape Ivana Pavla II.*, Zagreb, 1987., 145, br. 594.
[346] Usp. *Biskupski ceremonijal,* Zagreb 1987., 170, br. 693.
[347] Usp. *Biskupski ceremonijal,* Zagreb 1987., 173, br. 714.
[348] Usp. *Biskupski ceremonijal,* Zagreb 1987., 288, br. 1175.
[349] Usp. *Rimski obrednik obnovljen prema odluci svetog općeg sabora Drugog vatikanskog, proglašen vlašću pape Pavla VI. Blagoslovi*, Zagreb, 2007., 495-500.

PETI DIO:

BLAGOSLOV OSOBA

I. INSTALACIJA ŽUPNIKA

U našem vlastitom obredniku iz 1933. nalazimo obred pod naslovom »Instalacija župnika«.[350] Istovjetan obred nalazimo i vlastitom obredniku Zagrebačke nadbiskupije iz tog vremena.[351] Međutim, ne nalazimo ga u Strossmayerovu obredniku iz 1878. niti u drugim obrednicima toga vremena.

1. Instalacija župnika prema obredniku iz 1933.

U župni se stan pozovu »oni, kojih se tiče«, a narodu se javi dan i sat instalacije. Ispred župnog stana djeca i narod se svrsta u dvoredove. Od župnog se stana ophod uputi prema crkvi: prvo križonoša, zatim akoliti i svećenstvo, a na koncu dekan ili »od biskupa određeni instalator« te novi župnik. Dakle, nije bilo predviđeno da biskup predsjeda ovome obredu.

Na vratima crkve dekan preda župniku blagoslovljenu vodu, a zatim ključeve crkve, uz riječi: »Primi ključeve ove crkve i uđi s vlašću da upravljaš narod, koji ti predaje Bog, da podjeljuješ sakramente, te zaslužiš unići u stanove vječne.« Kad uđu u crkvu, dekan započne: »O, dođi, Stvorče, Duše svet!« Nato pročita puku dekret imenovanja župnika i potakne vjernike da svoga župnika poštuju. Zatim podsjeti župnika na njegove dužnosti. Nakon toga dekan župniku koji kleči pruži obrednik i govori pravnu formulu: »Oblašću prečasnog u Kristu oca i gospodina biskupa, koja mi je povjerena, stavljam te u stvarni posjed ove crkve i svih prava duhovnih i vremenitih. U ime Oca i sina i Duha Svetoga.« Zatim upita župnika: »Obećaješ li, časni brate, da ćeš svoje stado poznavati i pasti po primjeru Krista Gospodina i Spasitelja našega?« Nakon što to župnik obeća, pjeva se himan »Tebe Boga hvalimo«.

Tada novi župnik služi svečanu misu[352] u kojoj kaže svoju programatsku propovijed. Poslije mise novi župnik prima u župnom dvoru čestitare, a dekan o instalaciji pismeno izvijesti Ordinarijat.

---

[350] Usp. ĐO 1933, 153-155.

[351] Usp. ZO 1933, 292-296.

[352] U to vrijeme nije bilo mogućnosti koncelebracije, osim kad je posrijedi bila misa svećeničkog ređenja.

2. Uvođenje u službu župnika u nekim vlastitim obrednicima

U važećem Rimskom obredniku blagoslova nema obreda uvođenja u službu novoga župnika. Nema ga ni u hrvatskom prijevodu, kao ni u njemačkom (studijskom) izdanju,[353] ali ga nalazimo na mrežnim stranicama više njemačkih i talijanskih biskupija (Beč,[354] München,[355] Vincenza,[356] Rieti).[357] Međutim, službeno talijansko izdanje Obrednika blagoslova u *Dodatku Biskupskog ceremonijara* donosi »Ulaz novoga župnika«.[358] Ovdje ćemo prikazati taj obred.

Uvodne napomene preporučuju da se taj obred slavi nedjeljom ili svetkovinom uz sudjelovanje puka i svećenika. U pravilu, slavlje predvodi biskup ili njegov predstavnik. Prije samog slavlja ili tijekom samog slavlja župnik polaže ispovijest vjere. Napominje se da se u obredu uvođenja mogu zadržati svi hvalevrijedni običaji. Ako je uvođenje u prijepodnevnim satima, novi župnik navečer može predsjedati službi Večernje ili euharistijskom klanjanju. Dolikuje da novi župnik prvih dana svoje službe slavi misu za pokojne župljane i župnike te da po mogućnosti posjeti i groblje, prema mjesnom običaju.

Ako je zgodno, vjernici biskupa/delegata i novog župnika mogu dočekati na granici župe, odakle se onda svi upute do predvorja crkve gdje biskup ili delegat predstavi novoga župnika predajući mu ključeve crkve. Međutim, obred može započeti i u predvorju crkve, kao i na samom početku mise.

Nakon liturgijskog pozdrava biskup/delegat predstavlja zajednici novoga župnika, a onda se može pročitati i dekret. Nakon poziva na molitvu i molitve u tišini biskup/delegat ispruženim rukama govori blagoslovnu molitvu, a onda pozove župnika da blagoslovi vjernike blagoslovljenom vodom te da okadi oltar. Poslije toga predstavnik župe može zahvaliti biskupu za njihovu župu, a biskup ili delegat pozove župnika da se kratko obrati vjernicima. Ispušta se pokajnički čin i misa se nastavlja himnom Slava. Ako obred uvođenja slavi delegat, on pozove župnika da predsjeda misnom slavlju.

Nakon homilije hvalevrijedno bi bilo da svećenik pred biskupom/delegatom obnovi svoja svećenička obećanja onim istim obrascem koji se uzima na misi posvete ulja na Veliki četvrtak. Poslije toga, u pratnji akolita i kadioničara, biskup/delegat može župnika voditi do onih mjesta u crkvi koji označavaju župnikovu službu, to jest do sedesa, ispovjedaonice, krstionice, kapele Presvetog Sakramenta, itd. Ako biskup

---

353 Usp. *Benediktionale* für die katholische Bistümer des deutschen Sprachgebetes, Freiburg i. B., 2007.

354 Usp. https://www.erzdioezese-wien.at/dl/sllMJKJLOmlmJqx4mJK/Installation_neuer_Pfarrer_2012_FE_pdf (30. 6. 2022.).

355 Usp. https://www.erzbistum-muenchen.de/cms-media/media-44662220.pdf (30. 6. 2022.).

356 Usp. http://www.webdiocesi.chiesacattolica.it/cci_new/allegati/36883/RITO%20INGRESSO%20PARROCO.pdf (30. 6. 2022.).

357 Usp. http://liturgia.chiesadirieti.it/wp-content/uploads/2016/10/Ingresso-nuovi-parroci.pdf (30. 6. 2022.).

358 Dodatak II., broj 2. Tekst je dostupan na mrežnoj stranici: http://www.liturgia.maranatha.it/Benedizionale/a2/B2page.htm (30. 6. 2022.).

predvodi slavlje, on na samom koncu mise pozove župnika do sjedišta (sedesa) koje označava predsjedateljsku ulogu župnika u svim liturgijskim slavljima.

3. Obred koji se uzima u Đakovačko-osječkoj nadbiskupiji

Obred se nalazi na mrežnoj stranici Nadbiskupije.[359] On u velikoj mjeri slijedi ovaj talijanski. Ako biskup predvodi slavlje, on predsjeda cijelome slavlju, a ako je to svećenik, on će, prema prilikama, prepustiti novom župniku da predvodi euharistiju, nakon što bude uveden.

Biskup/delegat i koncelebranti u svečanom ophodu ulaze u crkvu te daju počast oltaru, ali ne i novi župnik, koji na početku stoji u podnožju svetišta, okrenut prema oltaru. Nakon liturgijskog pozdrava biskup/delegat predstavi svećenika i pozove da koncelebrant ili član ŽPV-a ili pak član ŽEV-a pročita dekret o imenovanju. Potom biskup/delegat pozove novoga župnika da obnovi svoja svećenička obećana obrascem kao na Misi posvete ulja. Ako biskup predvodi slavlje, može, kao na prezbiterskom ređenju, zatražiti od novoga župnika obećanje o poslušnosti: »Obećavaš li meni[360] i mojim nasljednicima poštovanje i poslušnost?« Nakon toga biskup/delegat govori blagoslovnu molitvu, identičnu onoj koju nalazimo u službenom talijanskom obredu.

> »Blagoslovljen budi, Bože, naš Oče, pastiru pastira, zbog velikih darova svoje ljubavi. U Kristu, tvome Sinu, nazočnom i djelatnom u tvojoj Crkvi, rodio si nas nanovo iz vode i Duha Svetoga i učinio jednom obitelji, okupljenom u slavlju euharistije, središtu i vrhuncu kršćanskoga života. Pogledaj očinskom dobrotom ovoga novog župnika, kojemu povjeravaš izabrani dio svoga stada; daj da župna zajednica N. u N. raste i izgrađuje se u sveti hram tvojega Duha i daje živo svjedočanstvo ljubavi da svijet povjeruje u tebe i u onoga koga si poslao, Gospodina našega Isusa Krista, koji živi i kraljuje u vijeke vjekova.«

Biskup/izaslanik predaje ključeve crkve novome župniku uz riječi: »Povjeravam ti ovu župnu crkvu sa svim pravima…« Nakon toga pozove župnika da poškropi narod blagoslovljenom vodom.

Misa se nastavlja himnom »Slava«. Misa se uzima od dotičnog dana ili pak zavjetna misa u čast Duhu Svetome ili za svećenike. Ako nema đakona, novi župnik naviješta evanđelje, a propovijeda biskup/izaslanik. Ako slavlje predvodi izaslanik, može i sam župnik održati homiliju. Budući da župnik pri preuzimanju svoje službe treba položiti ispovijest vjere, po sebi je zgodno da to učini ovom prilikom govoreći pred svima Nicejsko-carigradsko vjerovanje, a zajednica nakon svakog odlomka može izreći poklik »Vjerujem«.

[359] Usp. https://djos.hr/?s=formulari (27. 7. 2022.).
[360] Ako neki drugi biskup predvodi slavlje, kaže: »Obećavaš li dijecezanskom biskupu…«

Kad završi pričest, netko od vjernika može izreći zahvalu, odnosno molitvu za vlastitog župnika.[361] Svi vjernici mogu dobiti otisnut obrazac molitve i moliti svi zajedno. Poslije popričesne molitve biskup/izaslanik pozove župnika da preuzme predsjedateljsko mjesto uz riječi: »Udijelio ti Gospodin da u zajedništvu sa svojim biskupom vjerno predsjedaš i služiš ovoj župnoj obitelji, navješćujući riječ Božju, slaveći svete tajne i svjedočeći ljubav Kristovu!«

Nakon toga su predviđeni pozdravi predstavnika župe, a poslije njih sâm se župnik obrati zajednici, ako nije imao homiliju. Završni blagoslov udjeljuje biskup/izaslanik. Pozdravi predstavnika župe u ovoj su prigodi manje sretni. Nije dobro opterećivati liturgiju (dugim i kurtoaznim) pozdravima, kako to, nažalost, često zna biti u našim svečanim bogoslužjima. U starom je to obredniku bilo puno spretnije riješeno. Nakon bogoslužja uvođenja župnik je u župnom stanu primao čestitare. Ako se baš želi, nešto slično moglo bi se upriličiti izvan bogoslužja.

Zaključak

Ovoga obreda nema u tipskim izdanjima. Talijanski službeni obred stavljen je u Biskupski ceremonijar kao dodatak. Međutim, na mrežnim stranicama mnogih biskupija nalazimo međusobno različite i mjesnim prilikama prilagođene obrede uvođenja novoga župnika, pa tako i u našoj nadbiskupiji. Ovaj obred ima svoj puni smisao slavi li se onoga dana kad novi župnik doista po prvi put (ili barem prve nedjelje nakon što je preuzeo župu) slavi misu. Zbog toga je razumljivo da će u tome slučaju većinu tih slavlja predvoditi izaslanici, jer se u nas redovito događa da više župnika istoga dana preuzimaju službu u novoj župi. Upravo se zbog toga u obredniku iz 1933. govori o dekanu kao onome koji uvodi novoga župnika. Tako je danas u Njemačkoj gotovo pravilo da dekan uvodi novoga župnika u službu.

Ovaj obred ne nalazimo u starim liturgijskim knjigama. Dobro je da uvođenje u službu ne bude samo pravni čin (primopredaja), nego da prigodnim bogoslužjem slavimo svaki značajni događaj u životu Crkve. Kao i u drugim obredima, i ovdje se daje mogućnost prilagodbe. Obred koji se uzima u našoj nadbiskupiji u velikoj je mjeri prikladan i odmjeren. Vjerujemo da će naći svoje mjesto u budućem vlastitom obredniku.

[361] Te molitve nema u talijanskom predlošku. Ona se nalazi otisnuta na sličicama. Daje se vjernicima u našoj nadbiskupiji kao poticaj da redovito mole za svoga župnika.

II. ZLATNA MISA

Kad svećenik doživi da može zahvalno slaviti svetu misu o pedesetoj obljetnici svoga ređenja, odnosno »zlatnu misu«, onda je to velik Božji dar i posebna Božja milost za samog slavljenika, ali i za mjesnu Crkvu. U prethodnom misalu postojao je jedan obrazac mise koju je svećenik mogao služiti za sebe, a osobito o obljetnici svojega ređenja.[362] U važećem su misalu tri različita formulara mise koju svećenik može služiti za samog sebe, s time da je jedan od njih predviđen za obljetnicu ređenja. Međutim, u tome se naš Vlastiti obrednik iz 1933. pokazao posebnim. Pod naslovom »'Zlatna misa' svećenika jubilarca« donosi se na hrvatskom jeziku uz zlatnu misu poseban obred baš za tu prigodu.[363] Istovjetan obred nalazimo i u Vlastitom zagrebačkom obredniku iz 1933.[364] Takav obred nisam uspio pronaći u drugim obrednicima koji su se ranije koristili u Hrvatskoj, Mađarskoj, Austriji i u Njemačkoj. Nema ga ni u Strossmayerovu obredniku iz 1878.

1. Zlatna misa svećenika jubilarca prema našem Vlastitom obredniku iz 1933.

Svećenik jubilarac ide u ophodu u crkvu. Na čelu su zastavnici sa zastavama i križonoša između akolita koji nose upaljene svijeće. Slijedi svećenstvo u roketama, a na koncu ide sam jubilarac u roketi i bijeloj štoli dok pjevači pjevaju »O, dođi Stvorče«. Zanimljivo je da se ne spominje kako u ophodu ide i puk, koji je očito iza svećenika jubilarca. Kad dođu do oltara, jubilarac klekne na prvu stubu, a »najodličniji svećenik« uzme plašt, stane povrh stuba oltara i okrenut jubilarcu moli uobičajeni responzorij:

> »Spasi slugu svoga. / Koji se uzda u te. / Pošalji mu, Gospodine, pomoć iz svetišta. / I brani ga sa Siona. / Ništa ne uspio neprijatelju protiv njega. / Ni sin bezakonja ne naudio mu. / Gospodine, usliši molitvu moju. / I vapaj moj k tebi da dođe. Gospodin s vama. / I s duhom tvojim.«

---

[362] Navodimo zadnje izdanje prije Sabora: *Missale Romanum ex decreto sacrosancti Concilii Tridentini restitutum, summorum pontificium cura recognitum. Editio prima iuxta typicam*, Romae – Turonibus – Parisiis, 1962., 100*-101*.

[363] ĐO 1933, 156-157.

[364] ZO 1933, 303-307.

Slijedi molitva koju »najodličniji svećenik« govori nad jubilarcem. Izvor nisam uspio pronaći u starim misalima i obrednicima kao ni u starim liturgijskim knjigama. Možda je sastavljen baš za ovaj Obrednik ili možda preuzet iz nekog drugog, meni nepoznatog, izvora:

»Pomolimo se. Svemogući, vječni Bože, koji si po zakonodavcu Mojsiju htio, da se pedeseta godina tajanstveno nazove jubilejem i koji si zapovjedio, da se te blage godine svi oprаštaju poslova i dugova, a robovima da se daje sloboda: podaj, molimo, obilje milosti svoje ovome slugi svojemu N. svećeniku, koji pobožno slavi jubilej svetoga svećeništva. Daj da on, koji je po tvom daru navršio pedesetu godinu, dobije oproštenje svih nemarnosti, što ih je po ljudskoj slabosti počinio u svećeničkom staležu, a i tvoj blagoslov, kako bi mogao ustrajati neumoran u vršenju tvojih zapovijedi, ići od kreposti do kreposti i napokon prevalivši put ovoga života postići veselje slave nebeske i trajan boravak u onoj kući, što nije podignuta rukama. Po Kristu.«

Nakon toga jubilarac služi svečanu misu od dana ili zavjetnu misu, ako to dopuštaju rubrike. Na koncu jubilarac intonira »Tebe Boga hvalimo« s redcima i pripadajućom molitvom (»Bože, čijem milosrđu…«). Na to doda sljedeću molitvu, istovjetnu zbornoj molitvi mise koju svećenik služi za samog sebe, prema prethodnom misalu koji je tada bio važeći:

»Svemogući i milosrdni Bože, čuj dobrostivo molitve, što ti ih upravljam iz svoje bijede, i mene, slugu svoga kojega nisi poradi kakvih zasluga, već po neizmjernom daru dobrote svoje uzdigao u službu nebeskih tajna, učini dostojnim služiteljem svetog oltara, da tvoje posvećenje potvrdi, što moja riječ izgovara. Po Kristu.«[365]

Ističemo kako je u Obredniku predviđen svečani ophod s točnim redom, te kako svećenika jubilarca posebno blagoslivlje drugi svećenik, te kako je na koncu propisan hvalospjev »Tebe Boga hvalimo«. U tadašnjim obrednicima toga nije bilo, a u tada važećem misalu bila je samo misa.

2. Važeći misal

U važećem misalu donose se tri različita misna obrasca kad svećenik slavi misu za sebe, a treći od njih predviđen je za obljetnicu ređenja. Nije određeno predslovlje

[365] Evo izvorne molitve: »Omnipotens et misericors Deus, humilitatis meae preces benignus intende: et me famulum tuum, quem, nullis suffragantibus meritis, sed immensa clementiae tuae largitate caelestibus mysteriis servire tribuisti, dignum sacris altaribus fac ministrum; ut, quod mea voce depromitur, tua sanctificatione firmetur.« (Bruy, 743). Izvor ove molitve je Gelazijev sakramentar, usp. L. C. MOHLBERG (prir.), *Liber sacramentorum Romanae Aeclesiae ordinis anni circuli (Sacramentarium Gelasianum)*, Roma, 1981., 775 te Sakramenatr iz Verone: L. C. MOHLBERG (prir.), *Sacramentarium Veronense,* Roma, 1978., 964, samo što je zaziv u ova dva izvora *Deus, mundi creator et rector…*

koje se treba uzeti. Usporedbe radi, kao što smo već pisali, za obljetnicu ženidbe u Obredniku je predviđen poseban obred,[366] a u misalu se nalazi misa za obljetnicu braka,[367] s time da je moguće uzeti i misu za zahvalu uz koju je predviđeno IV. opće predslovlje, koje govori o zahvali (»Tebi nije naša hvala potrebna, ali je tvoj dar, što smo ti zahvalni…«).[368] U važećim obrednicima ne nalazimo nekih drugih tekstova ni obreda za slavlje pedesete obljetnice svećeničkog ređenja, dok je za slavlje pedesete obljetnice braka u Obredniku predviđen bogat obred.

3. Mogućnosti

Naravno da je u Vlastitom obredniku moguće pripraviti bogoslužje o pedesetoj obljetnici svećeničkog ređenja, kao što smo to imali u prethodnom Vlastitom obredniku. No imamo li u vidu duh današnje liturgije, bilo bi nespretno da drugi svećenik prije mise blagoslivlja svećenika jubilarca, jer bismo tako praktički imali dva obreda: blagoslov koji ima neki drugi svećenik i misu koju slavi jubilarac. Bilo bi sasvim prikladno da svećenik sam za sebe govori zahvalne molitve. Naime, ako je već u misalu predviđeno da svećenik moli sam za sebe, onda bi se moglo, na primjer, pripraviti vlastito predslovlje i vlastita blagoslovna molitva koja se govori poslije Očenaša. Mogla bi se preformulirati ona obećanja koja je svećenik dao pri svom ređenju ili pak ona koja svećenici obnavljaju na Misi posvete ulja na Veliki četvrtak. Sve bi te molitve u misi govorio sam jubilarac.

Međutim, sve bi bilo puno skladnije i ljepše kad bi to slavlje predvodio biskup, a jubilarac koncelebrirao.[369] Naravno, sve bi spomenute molitve u tome slučaju bile preformulirane. Kad misu predvodi jubilarac, on moli sam za sebe, a kad je predvodi biskup, on, naravno, upućuje Bogu molitve za jubilarca. Tako bi biskup mogao, na primjer, pozvati svećenika jubilarca da obnovi svoja svećenička obećanja kao na Misi posvete ulja. Biskup bi također poslije Očenaša govorio blagoslovnu molitvu (kao što se takva blagoslovna molitva govori iza Očenaša za ženidbene drugove o obljetnici njihova vjenčanja). Još bi prikladnije bilo kad bi biskup slavio takvu misu u kojoj bi koncelebrirali svi jubilarci te godine i tijekom koje bi na isti način zahvalio Bogu na jubilarcima i njihovoj službi Crkvi. Tako bismo imali dva moguća oblika slavlja: ono koje predvodi jubilarac i ono koje predvodi biskup.

Naravno, takvu bi liturgiju valjalo brižljivo pripraviti i napisati. Ako su naši stari u Vlastiti obrednik unijeli nešto čega nije bilo ni u misalu, ni u Rimskom obredniku kao ni u drugim nama bliskim obrednicima, zašto ne bismo to mogli učiniti i mi?

---

[366] Usp. *Rimski obrednik obnovljen odlukom svetog ekumenskog sabora Drugog vatikanskog, objavljen vlašću pape Pavla Šestoga, a proglašen vlašću pape Ivana Pavla Drugoga. Red slavlja ženidbe.* Drugo tipsko izdanje, Zagreb, 1997., 130-135.

[367] Usp. *Rimski misal obnovljen prema odluci Svetog ekumenskog sabora Drugog vatikanskog, a proglašen vlašću pape Pavla VI.*, Zagreb, 1980., 675-676.

[368] Usp. *Rimski misal*, Zagreb, 1980., 742.

[369] Da podsjetimo. Liturgijski je posve neprihvatljivo da biskup koncelebrira u misi koju vodi svećenik.

Pedeset godina svećeništva velik je Božji dar i poseban povod da Bogu zahvale i svećenik jubilarac i biskup, ali i mjesna Crkva. Konačno, svećenici jubilarci su oni koji su »dobar boj bili, trku završili, vjeru sačuvali« (2Tim 4,7). Za to doista vrijedi pripraviti posebno bogoslužje, naravno, u našem budućem Vlastitom obredniku.

III. MOLITVA ZA KRALJA

U našem vlastitom obredniku iz 1933. nalazimo molitvu za kralja.[370] Molitva za kralja? Danas nam to može izgledati nekako neprimjereno, jer odaje dojam (pre) velike sveze Crkve i državne vlasti. Što reći? Kakav je stav Crkve, kakav je bio stav Isusov o društvenom uređenju i o državi? Pojednostavljeno rečeno, Isusovi su suvremenici očekivali od njega da kao Mesija uspostavi Božje kraljevstvo na zemlji, što je za njih značilo da uspostavi snažnu židovsku državu utemeljenu na opsluživanju Mojsijeva zakona, što je onda, naravno, značilo zbacivanje rimske vlasti. Međutim, Isus govori da kraljevstvo Božje koje on naviješta nema svrhu uspostaviti nov građanski poredak, novo zemaljsko kraljevstvo. Zato jasno veli: »Neće se moći kazati: 'Evo ga ovdje!' ili: 'Eno ga ondje!' Ta evo – kraljevstvo je Božje među vama!« (Lk 17,21). Novo srce i nov duh – to je kraljevstvo o kojem Isus govori. A evo, i danas se mogu čuti (ne)dobronamjerne primjedbe da se Crkva suviše povezuje s državom, tako da Crkva – svjesno i nesvjesno – pokriva sve dobre, ali i one druge poteze svjetovne vlasti. Zato danas kao s nelagodom listamo stare obrednike koji sadržavaju molitvu za kralja, što bi onda moglo značiti onu nesretnu spregu države i Crkve… Međutim, prisjetimo se, i ako je Isusu govorio u prvom redu o duhovnom, nebeskom kraljevstvu, on je ipak poštovao građansku vlast. Tako čitamo kako je Isus rekao Petru da plati porez za sebe i za njega (Mt 17,24-27). Isus nadalje zaključuje da valja dati caru carevo, a Bogu Božje (Mt 22,21). A znamo kakvi su u ono vrijeme bili rimski carevi: proglašavali su sebe božanstvima!

1. Najstarije molitve za nositelje građanske vlasti

Crkva je od samih početaka išla upravo tim putem. Poštovala je građansku vlast dokle god se ona nije suprotstavljala Božjim zakonima. Štoviše, Crkva se molila za nositelje građanske vlasti da budu pravedni i da promiču pravdu. Tako čitamo u 1 Tim 2,1-3:

> »Preporučujem prije svega da se obavljaju prošnje, molitve, molbenice i zahvalnice za sve ljude, za kraljeve i sve koji su na vlasti, da provodimo miran i spokojan život u svoj bogoljubnosti i ozbiljnosti. To je dobro i ugodno pred Spasiteljem našim Bogom, koji hoće da se svi ljudi spase i dođu do spoznanja istine.«

[370] ĐO 1933, 123-124.

Ova se preporuka, očito, odnosi na liturgijske sastanke. U molitve su se uključivale ne samo vlastite potrebe i potrebe Crkve nego i cijeloga (poganskog) svijeta.[371]

U tome smislu i Poslanica Diogenetu iz 2. st. prihvaća stvarnost svijeta u kojem kršćani žive, ali tako da se oni s tim svijetom ne poistovjećuju:

> »Kršćani se ne razlikuju od ostalih ljudi ni područjem gdje stanuju, ni jezikom, ni načinom života. Ne žive u svojim vlastitim gradovima, ne služe se nekim neobičnim jezikom, ne provode neki osobit život… Prihvaćaju svugdje domaće običaje u odijevanju, hrani i uopće načinu života, oni žive i time predlažu izvanredan i, po jednodušnom mišljenju svih, nevjerojatan način života. Žive u vlastitoj domovini, ali kao došljaci. Kao građani, s ostalima imaju sve zajedničko, a sve trpe kao tuđinci. Svaka im je tuđa pokrajina domovina, a svaka domovina tuđina. Žene se kao i ostali i rađaju djecu, ali ne odbacuju još nerođene djece. Imaju zajednički stol, ali ne i postelju… Da kažem jednostavno, što je duša u tijelu, to su kršćani u svijetu.«[372]

Dakle, kršćani prihvaćaju društveno uređenje i običaje, dokle god se ne protive njihovu moralu i njihovoj vjeri. Nadalje, u Pismu Korinćanima Klementa Rimskoga (oko 96. godine) nalazimo molitve za obnašatelje svjetovne vlasti:

> »Udijeli slogu i mir nama i svima koji borave na zemlji kao što si dao našim ocima kada su te sveto zazivali u vjeri i istini. To je da budemo poslušni tvome svemogućemu i najizvrsnijemu imenu kao i onima koji nas na zemlji vode i predvode.
>
> Ti si im, Gospodaru, dao kraljevsku vlast po svojoj veličanstvenoj i nebeskoj moći. To je da im se podložimo ukoliko spoznasmo da si im udijelio slavu i čast te se ničim ne suprotstavimo tvojoj volji. Udijeli im, Gospodine, zdravlje, mir, slogu, čvrstoću: da bez pomutnje izvršavaju vlast koju si im dao.
>
> Ti si, nebeski Gospodaru, kralju vjekova, dao ljudskim sinovima slavu, čast i vlast nad stanovnicima zemlje. Ti, Gospodine, usmjeri njihovo određivanje po dobru i ugodnu pred tobom, da im budeš milosrdan jer u miru i blagosti pobožno izvršavaju vlast koju si im udijelio.«[373]

---

[371] Molitva za različite potrebe postoji i u židovskoj predaji kao drevna molitva zvana *Osamnaest blagoslova* (*Tefilah*). Za tekst usp. L. Della Torre (prir.), *Pregare l'eucaristia. Preghiere eucaristiche di ieri e di oggi per la catechesi e l'orazione*, Queriniana, Brescia, 1982., 35-40. Postoji i hrvatski prijevod ove molitve: Š. M. FREIBERGER (preveo i uredio), *Molitvenik*, Zagreb, 1938. (reprint Zagreb 1994.), 296-303.

[372] Poslanica Diogenetu, 5,1-4, u: *Božanski časoslov obnovljen prema odluci svetog ekumenskog sabora II. vatikanskog a proglašen vlašću pape Pavla VI.* Časoslov rimskog obreda, II., Zagreb, 1984., 613-614.

[373] KLEMENT RIMSKI, *Pismo Korinćanima* (preveo, napisao uvod i bilješke M. MANDAC), Split, 2007., 244-246. Usp. također: *Apostolski oci II. Didaché, Klement Rimski: Pismo Korinćanima, Barnabina poslanica* (preveo B. Jozić, uredio: I. Bodrožić), Split, 2010., 94-96. Usp. također: Z. PAŽIN, K. VIŠATICKI, Sveopća molitva Velikog petka, u: *Crkva u svijetu* 47(2012.)2, 210-234.

Kada su kršćani dobili slobodu, onda su se to više molili za građansku vlast koja je u velikoj mjeri štitila kršćansku vjeru. U litanijskoj molitvi pape Gelazija (konac 5. st.), poznatoj pod imenom *Deprecatio Gelasii*, nalazimo molitvu za nositelje vlasti.

»Pro religiosis principibus omnique militia eorum qui iustitiam et rectum iudicium diligunt / Domini potentiam obsecramus."[374]

2. Obredi krunjenja kralja i svečanog dočeka kralja

Od vremena Karla Velikog od svih se vladara očekivalo da promiču pravednost i štite kršćansku vjeru. I car, kao i kraljevi, sami su tražili da budu okrunjeni od pape ili biskupa jer su time povećavali svoj autoritet. Tako već u liturgijskoj zbirci *Ordines Romani* (7. – 8. st.) nalazimo obred krunjenja i blagoslova cara, kao i misu za cara.[375]

Rimsko-germanski pontifikal[376] iz 10. st. bio je prvi pontifikal.[377] On donosi obrede blagoslova kralja[378], misu prigodom krunidbe[379], obred krunidbe cara[380], misu prigodom krunidbe cara[381] i blagoslov kraljice[382]. Slične obrede nalazimo i u kasnijim pontifikalima*: Rimski pontifikal* iz XII. st.[383], *Pontifikal Rimske kurije* iz XIII. st.[384] te u

[374] E. LODI (prir.), *Enchiridion euchologicum fontium liturgicorum,* C. L. V. – Edizioni liturgiche, Roma, 1979., br. 742; PL 101, 560; Z. PAŽIN, K. VIŠATICKI, Sveopća molitva Velikog petka, 215-216.

[375] Usp. M. ANDRIEU (prir.), *Les Ordines Romani du haut moyen âge,* IV, Louvain, 1956., *Ordo XLV: Incipit ordo romanus ad benedicendum imperatorem quando coronam accepit*, 459-462; *Ordo XLVI: Ordo romanus ad benedicenum imperatorem*, 483-485; *Ordo LXXVII: Item benedictio ad ordinandum imperatorem secundum Occidentales*, 503-505; *Ordo XLVIII: Missa pro imperatore*, 517-519.

[376] Podsjećamo: pontifikal je liturgijska knjiga za liturgijska slavlja koja predvodi biskup. Pontifikal je veoma praktičan jer u sebi skladno sjedinjuje sakramentar (molitve za pojedino bogoslužje) i *Ordines* (opis obreda, tj. ceremonija).

[377] C. VOGEL, R. ELZE (prir.), *Le Pontifical Romano-Germanique du dixième siècle, Le texte I.*, Città del Vaticano, 1963. (= PRG I)

[378] PRG I, LXXII: *Incipit ordo ad regem benedicendum quando novus a clero et populo sublimatur regnum*, 246-259; PRG I, LXXII: Appendix I. *Incipit ordo ad regem benedicendum quando novus a clero et populo sublimatur in regnum*, 259-261; PRG I, LXXII. Appendix II. *Ordo qualiter rex ordinari debet*, 261.

[379] PRG I, LXXII. *Sequitur ordo missarum, si in feria evenerit, sed melius et honorabilius die dominico,* 262-263; PRG I, LXXIV, *Item alia missa pro rege*, 263.

[380] PRG I, LXXV, *Incipit ordo romanus ad benedicendum imperatorem quando coronam accepit*, 263-264 (isti kao gore navedeni *Ordo XLV* iz *Ordines Romani)*; PRG LXXVI, svezak I., *Item benedictio ad ordinandum imperatorem secundum Occidentales*, 265-266 (isti kao gore navedeni *Ordo XLVII* iz *Ordines Romani*).

[381] PRG I, LXXVII, *Missa pro imperatore*, 266-267 (isti kao gore navedeni *Ordo XLVIII* iz *Ordines Romani*).

[382] PRG I, LXXVIII, *Benedictio reginae*, 267-269.

[383] Usp. M. ANDRIEU (prir.), *Le Pontifical Romain au Moyen-âge, I. Le Pontifical Romain de XIIe siècle,* Città del Vaticano, 1937. (= PR XII), XXXXVa *Incipit ordo ad benedicendum imperatorem quando coronam accipit*, 251-252; XXXVb *Incipit ordo qualiter rex Teutonicus Romam ad suscipiendam coronam imperii debeat ibique per manum romani pontificis imperatorem coronari*, 252-254.

[384] Usp. M. ANDRIEU (prir.), *Le Pontifical Romain au Moyen-âge, II. Le Pontifical Romain de la Curie Romaine au XIIIe siècle*, Città del Vaticano, 1940. (= PR XIII), *XVa: Incipit ordo ad benedicendum imperatorem quando coronam accipit*, 382-385; XVb: *Ordo ad benedicendum seu coronardum imperatorem*, 385-408.

Pontifikalu Vilima Duranda s konca XIII. st.[385] U ovome pontifikalu po prvi put nalazimo i obred svečanog dočeka cara, kralja ili nekog velikodostojnika.[386]

Nakon Tridentskog sabora objavljen je *Rimski pontifikal* 1595. – 1596.[387] kao službena liturgijska knjiga.[388] Obredi krunjenja kralja ili kraljice ostali su uglavnom isti sve do pontifikala koji se pojavio 1962., neposredno prije početka Drugoga vatikanskog sabora. Ovdje navodimo izdanje iz 1888.[389] Ono sadrži obred blagoslova i krunjenja kralja[390], kraljice-supruge[391], kraljice-supruge nakon što je kralj već ranije bio okrunjen[392], blagoslov i krunjenje kraljice kao vladarice[393] te blagoslov i krunjenje supruga kraljice-vladarice[394]. U ovom se pontifikalu javljaju i obredi u kojima kler u procesiji dočekuje cara[395], kralja[396], velikodostojnika[397], caricu ili kraljicu[398] te velikodostojnicu[399]. U pontifikalu iz 1962. nema više tih obreda.[400]

---

385 Usp. M. ANDRIEU (prir.), *Le Pontifical Romain au Moyen-âge, III. Le Pontifical Romain de Guillaume Durand,* Città del Vaticano, 1940. (fototipsko izdanje 1965.). (= PR VD), Liber primus XXV *Ordo Romanus ad benedicendum regem vel reginam, imperatorem vel imperatricem coronandos,* 427-435; XXVI Liber primus, *De benedictione et coronatione aliorum regum vel reginarum*, 436-440; XXVII Liber primus, *De benedictioni principis sive comitis palatini*, 446-447; PR VD Appendix, II., *Incipit ordo ad coronandum et inungendum regem Cicilie*, 669-677.

386 Usp. PR VD Liber tertius, XIII *Ordo ad recipiendum processionaliter prelatum vel legatum*, 627-629; PR VD Liber tertius, XIV *Ordo ad recipiendum regem vel principem processionaliter*, 629; PR VD Liber tertius, XV *Ordo ad recipiendum reginam vel principessem processionaliter*, 629.

387 *Pontificale Romanum. Editio princeps (1595. – 1596.)*, fototipsko izdanje (prir. M. SODI, A. M. TRIACCA), Città del Vaticano, 1999. (= PR 1595).

388 Podsjećamo: nakon Tridentskog sabora rimska liturgija i rimske liturgijske knjige po prvi put su postale obvezatne za cijelu Crkvu, osim onih biskupija ili pokrajina koje su mogle dokazati da imaju drugačiju tradiciju, stariju od 200 godina.

389 *Pontificale Romanum summorum pontificium jussu editum a Benedicto XIV. et Leone XIII, pont. max. recognitum et castigatum, pars prima, editio typica*, Ratisbonae, 1888. (= PR 1888.) Istovjetne obrede nalazimo i u drugim pontifikalima. Usp. npr. *Pontificale Romanum summorum pontificium jussu editum a Benedicto XIV. et Leone XIII, pont. max. recognitum et castigatum*, Mechelen, 1895., 987-1015; 1020-1026. Usp. još jedno ranije izdanje: *Pontificale Romanum Clementis VIII. primum, nunc denuo Urbani PP VIII auctoritate recognitum*, Antverpiae, 1765., 164-194; 489-496.

390 PR 1595, I. dio, *De benedictione et coronatione regis*, 224-242; PR 1888., *De benedictone et coronatione Regis*, svez. I., 173.-184.

391 PR 1595, I. dio, *De benedictione et coronatione reginae*, 24-256; PR 1888., *De benedictone et coronatione Reginae*, svez. I., 185.-191.

392 PR 1888, *De benedictone et coronatione Reginae solius*, svez. I., 192.

393 PR 1595, I. dio, *De benedictione et coronatione Reginae, ut regni Dominae*, 256-272; PR 1888., *De benedictone et coronatione Reginae ut regni Dominae*, svez. I., 193-200.

394 PR 1595, I. dio, *De benedictione et coronatione Reginae, ut regni Dominae*, 256-272; PR 1888., *De benedictone et coronatione Reginae ut regni Dominae*, svez. I., 193-200.

395 PR 1595, III. dio, *Ordo ad recipiendum procesionaliter Imperatorem*, 671-673; PR 1888., *Ordo ad recipiendum procesionaliter Imperatorem*, svez. III., 127-128.

396 PR 1595, III. dio, *Ordo ad recipiendum procesionaliter regem*, 673-676; PR 1888., *Ordo ad recipiendum procesionaliter regem*, svez. III., 129-130.

397 PR 1595, III. dio, *Ordo ad recipiendum procesionaliter principem magnae potentiae*, 675-677; PR 1888., *Ordo ad recipiendum procesionaliter principem magnae potentiae*, svez. III., 130-132.

398 PR 1595, III. dio, *Ordo ad recipiendum procesionaliter Imperatricem vel reginam*, 677-680; PR 1888., *Ordo ad recipiendum procesionaliter Imperatricem vel reginam*, svez. III., 132-134.

399 PR 1595. III. dio, *Ordo ad recipiendum procesionaliter Principessam magnae potentiae*, 681; PR 1888., *Ordo ad recipiendum procesionaliter Principessam magnae potentiae*, svez. III., 134.

400 Usp. *Pontificale Romanum, Pars prima, secunda, tertia et Appendix*, Typis Polyglottis Vaticanis, 1962.

3. Molitva za obnašatelje građanske vlasti u Sveopćoj molitvi Velikoga petka

Od davnina je poznata Sveopća molitva koja se molila na Veliki petak. Sadržavala je devet zaziva od kojih je četvrti bio za kralja ili cara. Najstariji formular nalazimo u *Gelazijevom sakramentaru* (6. – 7. st.)[401] i – tek nešto izmijenjen – u *Grgurovu sakramentaru*[402]. Ostali sakramentari preuzimaju ove tekstove. Svi kasniji misali (uz zanemarive izmjene) preuzimaju verziju iz *Grgurova sakramentara*, pa tako i *Misal Pija V.* iz 1570.[403] Molitva se sastoji od poziva na molitvu i same molitve. Ovdje navodimo četvrtu, onu za cara ili kralja.

Svi izvori do 1956. donose gotovo istovjetnu molitvu za rimskoga cara i rimsko carstvo (s tim da se od 1860. ta molitva mogla ispustiti)[404]:

> »Oremus et pro christianissimo imperatore nostro[405] N… ut deus et dominus noster subditas illi faciat omnes barbaras nationes ad nostram perpetuam pacem.
>
> Omnipotens sempiterne deus in cuius manu sunt omnium potestates et omnia iura regnorum, respice ad romanum[406] benignus Imperium, ut gentes quae in sua feritate confidunt, potentiae tuae dexterae comprimantur.«

U vrijeme nastanka ove molitve bilo je još dosta nekrštenih naroda (»barbara«). Uloga kršćanskoga cara jest da pokori (i pokrsti) te narode i tako uspostavi mir. Tako *pax Romana* postaje *pax Christiana.*

Reformom iz 1956. u Sveopćoj molitvi Velikoga petka ne spominje se više kršćanski kralj, nego se donosi nova molitva za upravitelje država:

> »Molimo i za upravitelje država, i za njihova poglavarstva i oblasti: da Bog i Gospodin naš upravi njihov duh i srce prema svojoj volji, nama za trajni mir.

---

401 L. C. MOHLBERG (prir.), *Liber sacramentorum Romanae Aeclesiae ordinis anni circuli (Sacramentarium Gelasianum)*, Roma, 1981. (= GeV), 399-417.

402 J. DESHUSSES (prir.), *Le sacramentaire Grégorien, 1 Le Sacramentaire, Le Supplément d'Aniane*, Fribourg, 1979., 338-355.

403 *Missale Romanum. Editio Princeps (1570)*, fototipsko izdanje (prir. M. SODI, A. M. TRIACCA), Città del Vaticano, 1998., 246-248. Primjera radi navedimo jedno od posljednjih izdanje prije 1956.: *Missale Romanum ex decreto sacrosacti Concilii Tridentini Restitutum, S Pii V Pontificis Maximi iussu editum aliorum pontificium cura recognitum a Pio X reformatum et Benedicti XV auctoritate vulgatum*, Taurini – Romae, 1949., 144-150.

404 Godine 1860. dana je mogućnost da se ispusti molitva za kralja (očito nakon što je 1859. nasilno iz Papinske države otrgnuta pokrajina Emilia Romagna te 1860. Umbrija i Abruzzo). Usp. P. De CLERC, *La «prière universelle» dans les liturgies latines anciennes. Témoignages patristiques*, Aschendorff, Münster, Westfalen, 1977., 869. Zanimljivo je da naša dva prijevoda za puk također tu molitvu ispuštaju: P. VLAŠIĆ (prir.), *Obredi Velike sedmice po novom Misalu i Brevijaru*, Dubrovnik, 1921., D. KNIEWALD (prir.), *Rimski misal*, Zagreb, 1930.

405 GeV 406 dodaje: *vel rege nostro*.

406 Gev 407 ima nešto izmijenjen početak: *Omnipotens sempiterne Deus, qui regnis omnibus aeterna potestate dominaris, respice pripicius ad romanum sive Francorum benignus imperium*.

Svemogući vječni Bože, u čijoj su ruci sve vlasti i prava svih naroda: pogledaj milostivo na one, koji po vlasti nad nama vladaju (*regunt*), da se na cijeloj zemlji pod zaštitom tvoje desnice trajno ustali i cjelovitost vjere i sigurnost domovine.«[407]

U važećoj molitvi zaziv je neznatno izmijenjen, dok je molitva nova:

»Molimo i za sve državne poglavare: da im Bog i Gospodin naš upravi um i srce po svojoj volji da traže mir i slobodu svih ljudi.

Svemogući, vječni Bože, u tvojoj su ruci srca ljudi i prava naroda. Milostivo pogledaj na one što nama upravljaju (*moderantur):* da se tvojim darom po svem svijetu učvrsti blagostanje naroda, siguran mir i sloboda vjere.«[408]

U molitvi za vladare se više ne kaže »vladaju« (*regunt*), nego »upravljaju« (*moderantur*). Osim mira sada se, kao važne oznake društvenoga života, prvi put spominju sloboda, napredak, sigurnost i vjerske slobode.

4. Misa za državne poglavare i za domovinu

Osim mise koja se služila u sklopu krunidbe cara Tridentski je misal imao misu za cara koji se shvaća kao kršćanski vladar i branitelj kršćanske vjere.[409] Tako se u zbornoj molitvi car naziva najvećim zaštitnikom kršćanskoga carstva, u darovnoj se moli za kršćansku slobodu, a u popričesnoj se moli za mir (svih) Crkava. Slično je i u misi za kralja. U zbornoj se između ostaloga moli da kralj dospije do Boga (Krista) koji je Put, Istina i Život. U popričesnoj se kralj predstavlja kao onaj koji treba priskrbiti mir Crkvi. Tako je bilo u svim misalima do sredine 20. st.[410] Međutim, u misalu izdanom 1962., neposredno prije sabora, nema više mise za cara, ali se donosi misu za kralja (istovjetna onoj iz prethodnoga misala), ali se po prvi put donosi i misa za upravitelje država, (zborna, darovna i popričesna).[411]

U sklopu Rimskog kanona neki stari izvori imaju odulji popis onih za koje se moli u misi: za poglavare, djevice, udovice, za povoljno vrijeme i plodnost zemlje, za mir i pravednost, za povratak zarobljenih, za one koji žive u tami nevjere, za potrebe nazočnih, za papu, biskupa, svećenike, crkvene službenike, ali i za rimskoga cara i sve

---

[407] *Obnovljeni obred Svete sedmice*, Vatikanska tiskara »Polyglotta«, 1967., 102-103. Za latinski tekst usp. *Ordo Hebdomadae Sanctae instauratus.* Editio iuxta typicam vaticanam, Ratisbonae, 1956., 93. Za prvi hrvatski prijevod usp. P. VLAŠIĆ (prir.), *Sveta sedmica*, Dubrovnik 1959., 93.

[408] *Rimski misal obnovljen prema odluci Svetog ekumenskog sabora Drugog vatikanskog, a proglašen vlašću pape Pavla VI.*, Zagreb, 1980., 191-192.

[409] *Missale Romanum. Editio Princeps (1570)*, fototipsko izdanje (prir. M. SODI, A. M. TRIACCA), Città del Vaticano, 1998., 639-640., broj 4089-4094., (originalna paginacija: 36.).

[410] Npr. jedno od zadnjih izdanja prije sabora: *Missale Romanum ex decreto sacrosacti Concilii Tridentini Restitutum, S Pii V Pontificis Maximi iussu editum aliorum pontificium cura recognitum a Pio X reformatum et Benedicti XV auctoritate vulgatum,* Taurini – Romae, 1949., 77-78.

[411] *Missale Romanum ex decreto sacrosancti Concilii Tridentini restitutum, summorum pontificum cura recognitum. Editio prima iuxta typicam,* Romae, Turonibus-Pariisis, 1962., 101*.

kršćanske kraljeve, za sve one koji trpe itd.[412] Drugi uz cara spominju i njegovu suprugu i potomstvo.[413] Tridentski misal u kanonu ne spominje kralja ili cara. Međutim, na području naše biskupije u vremenu Austrijske Carevine u kanonu se spominjao i car, i to nakon pape i biskupa, s tim da je u zagradi stajalo da to vrijedi u Austrijskoj Carevini.[414] Spomenimo i uputu važeću u našoj biskupiji u tome istome razdoblju. Naime, u našem *Glasniku* iz 1874. daju se jasne odredbe o molitvi za kralja:

> »Upitani bijasmo sa više strana da li se u našoj biskupiji molitva za kralja svaki dan, t. j. pri svagdanjoj sv. misi (in missis quotidianis vel privatis) ako to rubrike dozvoljuju, ili samo kod pjevanih (in missis cantatis), ili pako samo kod tako zvanih župskih misa (missis parochialibus) uzimati ima?
> Prevraćajuć listove u protokollu dijecezanskih okružnica naidjosmo na okružnicu, izdanu na biskupijsko svećenstvo dne 29. veljače 1852, pod brojem 237 u kojoj se doslovce ovako veli: 'Ovom prigodom želim sve svećenike opomenuti, da, kad god slave sveti misnu žrtvu, Njegovo Uzvišeno Veličanstvo spomenu ne samo u kanonu nego da, kad god to rubrike dopuštaju, dodaju i zbornu molitvu za kralja: *Quaesumus ut famulus tuus Franciscus Josephus Imperartor et rex noster Apostolicus…*'«[415]

I onda se određuje da se ova molitva ispušta samo o najvećim blagdanima (»duplex 1. classis«), ali se govori i o nedjeljama, pa i onima u korizmi i došašću. Dakle, u kanonu se *u svakoj* misi trebalo spominjati cara i kralja, a zborna molitva za cara i kralja ispuštala bi se u misi samo o najvećim blagdanima! Spomenimo da je u to vrijeme bilo uobičajeno da se nakon redovne zborne molitve dodaju i još neke druge. Tako se, na primjer, na božićnoj misi zornici nakon božićne zborne molitve dodavala i zborna o sv. Anastaziji. Sadašnji misal ne dopušta da se uzima više od jedne zborne molitve.

Važeći misal donosi zborne molitve za domovinu ili državu, za nosioce vlasti, za sastanak državnih predstavnika te za državnoga poglavara.[416] U svim ovim molitvama moli se općenito za mir, slogu i napredak, ne spominjući probitak Crkve. Tek u molitvi za državnoga poglavara spominje se Božji autoritet: »da se tebe boji, narodu služi«. Napomenimo također da u važećem lekcionaru nemamo ponuđena vlastita

---

[412] Tako *Stowe Missal*, keltski liturgijski spis iz 8 st. Usp. G. F. WARNER (prir.), *The Stowe Missal*, London, 1915., 11.

[413] Tako *Sakramentar iz Bergama*: A. PAREDI (prir.), *Sacramentarium Bergomense*, Bergamo, 1962., br. 814. Usp. Z. PAŽIN, *Misal Pavla VI. i Misal Pija V.*, 103.

[414] Usp. npr. misal izdan u Beču 1842.: *Missale Romanum ex decreto sacrosancti concilii Tridentini jussu editum S. Pii V. Pontificis maximi restitutum, Clementis VIII et Urbani VIII auctoritate recognitum…*, Viennae, 1842., 221.

[415] *Glasnik Biskupije Djakovačke i Sriemske* 2(1874)5, 42. Evo latinskog originala ove odredbe: »Eadem occasione cuntos sacerdotes admonitos esse volo ut, quotiescumque SS. missae sacrificium celebraverint, non saltem in canone expressam Suae Sacratissimae Majestatis mentionem faciant, sed etiam, quandocunquae rubrica admittit in collecta pro rege 'Quaesumus' ut famulus tuus Franciscus Josephus Imperartor et rex noster Apostolicus… nominet.«

[416] *Rimski misal obnovljen prema odluci Svetog ekumenskog sabora Drugog vatikanskog, a proglašen vlašću pape Pavla VI.*, Zagreb, 1980., 722. Istovjetne molitve nalazimo i u trećem tipskom izdanju iz 2002. koji još nije preveden na hrvatski jezik.

čitanja za domovinu ili za državnike, nego se pod naslovom »Za narode i državnike« nude samo čitanja »Za mir i pravednost«.[417]

5. Molitva za kralja u Đakovačkom obredniku iz 1933.

Rimski obrednik donosi »Ophod za zahvalu« u kojem se prvo pjeva *Tebe Boga hvalimo* s napomenom da se u ophodu mogu pjevati psalmi (numeracija prema Vulgati): 65, 80, 95, 99, 102, 116, 148, 149 i 150. Nakon responzorija ophod završava s tri molitve.[418] Đakovački obrednik iz 1933. donosi samo himan *Tebe Boga hvalimo* s dvije završne molitve i onda stoji naslov »Molitva za kralja«. Nakon responzorija govori se molitva koja je istovjetna molitvi iz tada važećeg pontifikala, a koja se molila prigodom svečanoga dočeka kralja:

> »Bože, komu svaka vlast i dostojanstvo služi: podaj slugi svojemu kralju našemu N. sretan napredak njegova dostojanstva; u kojem da se uvijek tebe boji, tebi vazda ugoditi nastoji.«[419]

Na koncu s ponavlja završna molitva koja se inače moli nakon *Tebe Boga hvalimo*. Zanimljivo je da Strossmayerov obrednik iz 1878. kao i Zagrebački iz 1933. donose *Tebe Boga hvalimo*, ali bez molitve za kralja.[420] Međutim, molitvu za kralja nalazimo u molitveniku *Kruh nebeski* iz 1921.[421]

6. Zaključak i perspektiva

Vidjeli smo da je u skladu s vremenom od samih početaka Crkva molila za građansko društvo i za nositelje građanske vlasti. Bogoslužje za domovinu i za nositelje građanske vlasti nalazimo i u važećim liturgijskim knjigama. Dobro je u tome smislu imati pravu mjeru. Crkva nije u službi države, ali su kršćani također članovi određene građanske zajednice, to jest države. Zato i danas ova bogoslužja imaju svoju važnost i vrijednost. Šteta je da se u važećem misalu donose samo zborne molitve za domovinu ili državu, za nosioce vlasti, za sastanak državnih predstavnika te za državnog poglavara. Bilo bi zacijelo jednako tako korisno dodati darovne i popričesne molitve i predslovlje. Bilo bi jednako korisno donijeti i odgovarajuća biblijska čitanja. Osim toga trebalo bi ustrojiti i prikladno izvanmisno bogoslužje za ovakve prigode. To bi, na primjer, moglo biti bogoslužje s *Tebe Boga hvalimo* ili svečana večernja u kojoj se pjeva himan *Veliča*. Domovina je Božji dar. Ona je okvir našega života na zemlji i drugih Božjih darova. Važno je to uvrstiti u naše bogoslužje i u naš budući vlastiti obrednik.

---

[417] *Red čitanja. Prigodna i zavjetna čitanja*, Zagreb, 1973., 89-101.

[418] RO 1929, 345-353.

[419] Latinski: »Deus, cui omnis potestas et dignitas famulatur, da huic famulo tuo Regi nostro N. prosperum suae dignitatis effectum, in qua te semper timeat, tibique jugiter placere contendat.«

[420] ĐO 1878. (»Provod u zahvalnost«), 270-274.; ZO 1933, 311-315.

[421] *Kruh nebeski. Crkveni molitvenik*, Zagreb, 1921., 100-103.

IV. BLAGOSLOV KUĆA O BOGOJAVLJENJU

U Rimskom obredniku koji je vrijedio do Drugoga vatikanskog sabora[422] nalazimo nekoliko obreda blagoslova kuća: Blagoslov kuća na Veliku subotu i u ostalo uskrsno vrijeme, Blagoslov kuća izvan uskrsnog vremena, Blagoslov mjesta ili kuće te Drugi blagoslov kuće.[423] Međutim, u Dodatku Rimskog obrednika među nepridržanim blagoslovima nalazi se Blagoslov krede na blagdan Bogojavljenja i Blagoslov kuća na blagdan Bogojavljenja.[424] Ovaj je blagoslov u Dodatak Rimskog obrednika ušao tek koncem 19. st.[425] Ne nalazimo ga u starim mađarskim obrednicima,[426] ali se pojavljuje u austrijskim[427] i hrvatskim obrednicima.[428] Zanimljivo je da ga nema u starim zagrebačkim obrednicima iz 1729. i 1796.[429] Napomenimo da su identični obredi u Rimskom obredniku iz 1893, RO 1929, ZO 1933 i ĐO 1933.

Kako to da je u vlastitim obrednicima nastao blagoslov kuća o Bogojavljenju, iako je rimski obrednik predviđao blagoslov domova o Uskrsu? Razlog je vrlo vjerojatno taj što uskrsno vrijeme za puk nije bilo prikladno zbog poljodjelskih radova. Zbog toga se blagoslov domova o Bogojavljenju pokazao puno prikladnijim, jer u to doba godine nije bilo poljodjelskih radova. Drugi bi razlog bio taj što se u vlastitim obrednicima o Bogojavljenju blagoslivljala voda, pa se činilo zgodnim da se domovi blagoslivljaju tom novoblagoslovljenom vodom. Konačno, bilo je slikovito pohađati domove o Bogojavljenju, kao što su mudraci pohodili novorođenog Spasitelja. Taj je motiv vidljiv iz obreda, kao i iz običaja da se imena mudraca upisuju na vratima kućâ. Bio je predviđen i blagoslov krede za tu svrhu. U molitvi se spominju Gašpar, Melkior i Baltazar, čija će se imena kredom upisivati na vratima kuće.[430] Ovdje ćemo

---

[422] Prvo tipsko izdanje je iz 1614.: RR 1614. U bitnom se ne razlikuje od posljednjeg prijesaborskog izdanja iz 1925.: (RR 1925), odnosno od RO 1929. Navodit ćemo ovaj potonji.

[423] Usp. RO 1929, 257-260.

[424] Usp. RO 1929, 437-439.

[425] Usp. RR 1872, 32*-33*

[426] Usp. npr.: RS 1625; RS 1745; RS 1772; RS 1801; RS 1907, RC 1738.; RC 1798, RC 1833.

[427] RSal 1740., 271.; RV 1774., 264-265.; *Manuale sacrum ad usum sacerdotum Dioecesis Brixiensis,* Brixen, 1827. (prema izdanju iz 1811.), 252.

[428] Usp. npr.: *Ritual ili Obrednik biskupije Senjske i Modruške, tiskan po naredbi i zapov□di Mirka barona* Ožegovića, biskupa senjskog i modruškog, Zagreb, 1859., 98-99.; *Rimski ritual (obrednik) izdan pozapovijedi sv. Otca Pape Pavla V. a pomnažan i poispravljen Benediktom XIV. čestite uspomene s Dodatkom raznih novih blagoslova,* Rim, 1893., 407-408.; ĐO 1878, 146-147.; ZO 1933, 136-140.; ĐO 1933, 140-143.

[429] RZ 1729; RZ 1796.

[430] Usp. RO 1929, 437.

najprije prikazati obred blagoslova kuća o Bogojavljenju prema starijim obrednicima, a zatim isti blagoslov prema obrednicima s konca 19. i početka 20. st.

1. Stariji obrednici

Obrednici iz Salzburga (1740.), Beča (1774.) i Brixena (1827.) donose kratak obred na latinskom. Moli se himan »Veliča« s antifonom na početku i na kraju: »Apertis thesauris suis obtulerunt Magi Domino aurum, thus, myrrham, Alleluja. Otvorivši blago svoje prikazaše mudraci Gospodinu zlato, tamjan i smirnu).« Slijedi molitva Bogojavljenja: »Bože, koji si na današnji dan«.[431] Istovjetan obred na hrvatskom jeziku nalazimo i u obredniku biskupa Ožegovića iz 1859.

2. Strossmayerov obrednik iz 1878.

Na početku je danas uobičajeni pozdrav: »Mir kući ovoj i svim stanujućim u njoj!« Antifona je nešto proširena: »Od istoka dođoše mudraci u Betlehem pokloniti se gospodu, i raztvoriv blago svoje pokloniše skupocjene darove: zlato kralju velikomu; tamjan bogu pravome; mirhu pokopu njegovu. Amen.« Slijedi himan »Veliča« sa završnom antifonom. Govori se Očenaš s responzorijem: »I ne uvedi nas u napast. Nego izbavi nas od zla. Svi će iz Sabe doći. Noseći zlato i tamjan. Gospode usliši molitvu moju. I vapaj moj k tebi prišao. Gospodin s vami. I s duhom tvojim. Pomolimo se: Bože koji si na današnji dan…« Na koncu slijedi molitva blagoslova. »Blagoslovi gospode bože…«

3. Obrednici iz 1893., 1929. i 1933.

Rimski obrednik iz 1893., RO 1929., ZO 1933. i ĐO 1933. donose istovjetan obred koji ovdje prikazujemo.[432] Donosimo tekst prema ĐO 1933.

Svećenik obuče košuljicu i štolu plave boje te po običaju i plašt.[433] Na ulasku u kuću pozdravi.

Mir kući ovoj.

I svima koji prebivaju u njoj.

Ant.: S istoka dođoše Mudraci u Betlehem, da se poklone Gospodinu, otvoriše blago svoje i priniješe dragocjene darove; zlato velikomu Kralju, tamjan pravomu Bogu, miru njegovu ukopu. Aleluja.

Veliča duša moja Gospodina… (cijeli himan) Na koncu se ponovi antifona.

[431] Obrednici iz Salzburga i Brixena k tome donose i psalam (51.) *Miserere*, koji se, prema istim obrednicima, uzimao za blagoslov kućâ na vigiliju Božića.

[432] Rimski obrednik iz 1893 od ova se tri potonja nešto jezično razlikuje.

[433] Ovu napomenu nalazimo samo u ĐO 1933.

Oče naš.[434] Poškropi se i okadi kuća.

Responzorij: I ne uvedi nas u napast. Nego izbavi nas od zla. Svi će iz Sabe doći. Noseći zlato i tamjan. Gospodine, usliši molitvu moju. I vapaj moj k tebi da dođe. Gospodin s vama. I s duhom tvojim.

Pomolimo se: Bože koji si na današnji dan Jedinorođenca svoga objavio narodima po zvijezdi prethodnici, podaj milostivo da mi, koji smo te već upoznali po vjeri, budemo privedeni onamo, gdje ćemo gledati tvoju uzvišenu krasotu. Po istom Gospodinu našemu…

Responzorij. Prosvijetli se, prosvijetli, Jeruzaleme, jer dođe svjetlost tvoja, i slava Gospodnja iziđe nad tobom, Isus Krist iz Djevice Marije. I ići će narodi u svjetlu tvojem i kraljevi u sjaju što ti zasja. I slava Gospodnja iziđe nad tobom.

Pomolimo se. Blagoslovi, Gospodine, Bože svemogući, ovu kuću, da bude u njoj zdravlje, čistoća, pobjedna krepost, poniznost, dobrota i blagost, potpuno izvršivanje zakona i zahvaljivanje Bogu Ocu i sinu i Duhu Svetomu, i neka ovaj blagoslov ostane na ovoj kući i na njezinim stanovnicima. Po Kristu.

4. Izvori obreda blagoslova kuća o Bogojavljenju

Ovaj je obred sastavljen dijelom na osnovu molitava o Bogojavljenju tada važećeg časoslova (Brevijara), a završna je molitva preuzeta iz Obrednika. Evo sheme:

Breviarium Romanum[435]	**ĐO 1933.**
	Mir ovoj kući i svim koji prebivaju u njoj.
Ant. Apertis thesauris suis, obtulerunt magi Domino aurum, thus et myrrham.	Ant. Sa Istoka dođoše mudraci u Betlehem da se poklone Gospodinu, otvoriše blago svoje i priniješe dragocjene darove: zlato velikomu Kralju, tamjan pravomu Bogu, miru njegovu ukopu aleluja.

[434] U Rimskom obredniku iz 1893., RO 1929 i ZO 1933 stoji da se Očenaš moli tiho.

[435] Navodimo novije izdanje koje je za Bogojavljenje identično prijašnjim izdanjima: B*reviarium Romanum. Pars hiemalis,* Romae*, 1955., 521-523. Usp. prvo izd*anje: B*reviarium Romanum. Editio princeps (1568.),* fototipsko izdanje, (prir. M. *SODI, A.* M. TRIACCA) Città del Vaticano, 1999., 222-227, br. 1165-1202; (originalna paginacija 232-235).

Magnificat (Lk 1,46-55)	Veliča (Lk 1,46-55)
	Oče naš. svećenik poškropi i okadi kuću.
Reges Arabum et Saba dona adducent. Omnes de Saba venient aurum et thus deferntes.	Svi će iz Sabe doći / Noseći zlato i tamjan.
Deus, qui hodierna die Unigenitum tuum gentibus stella duce revelasti: concede propitius; ut, qui iam te ex fide cognovimus, usque ad contemplandam speciem tuae celsitudinis perducamur.[436]	Bože, koji si na današnji dan Jedinorođenca svojega objavio narodima po zvijezdi prethodnici, podaj milostivo da mi, koji smo te već upoznali po vjeri budemo privedeni onamo, gdje ćemo gledati tvoju uzvišenu krasotu.
Surge, illuminare, Jerusalem, quia venit lumen tuum et gloria Domini super te orta est. Reges Tharsis et insulae munera offerent.	Prosvijetli se, prosvijetli, Jeruzaleme, jer dođe svjetlost tvoja, i slava Gospodnja iziđe nad tobom, Isus Krist iz Djevice Marije. I ići će narodi u svjetlu tvojem i kraljevi u sjaju, što ti zasja. / I slava Gospodnja iziđe nad tobom.[437]
Venit lumen lumen tuum, Jerusalem, et gloria domini super te orta es, et ambulabunt gentes in lumine tuo.	
	Blagoslovi, Gospodine, Bože svemogući, ovu kuću da bude u njoj zdravlje, čistoća, pobjedna krepost, poniznost, dobrota i blagost, potpuno izvršavanje zakona i zahvaljivanje Bogu Ocu i Sinu i Duhu Svetomu, i neka ovaj blagoslov ostane na ovoj kući i njezinim stanovnicima. Po Kristu…[438]

Kao što vidimo, obred blagoslova kuća o Bogojavljenju nije novosastavljen, nego je uglavnom složen na osnovu već poznatih tekstova iz časoslova i Rimskog obrednika.

[436] Molitva je identična zbornoj molitvi mise na Bogojavljenje: Bruy, 351.

[437] Responzorij »Prosvijetli se…« ne nalazi se u ĐO 1878.

[438] Molitva preuzeta iz Rimskog obrednika: Blagoslov mjesta ili kuće, RO 1929., 259-260. Ovaj je blagoslov sadržan i u prvom izdanju Ri*mskog obrednika iz 1614.*

Zanimljivo je da (neslužbeni) obred blagoslova kuća, u izdanju Kršćanske sadašnjosti, tri prve molitve donosi iz RO 1929.[439] Napomenimo također da važeće tipsko izdanje Rimskog obrednika[440] ne donosi obred blagoslova domova o Bogojavljenju, nego to očito prepušta mjesnim običajima i vlastitim obrednicima, tako da je u prvom hrvatskom izdanju u Dodatku kao vlastiti i donesen *Blagoslov obitelji o božićnim blagdanima u njihovim domovima.*[441]

Zaključak

Govoreći o obredu sklapanja ženidbe, Tridentski sabor[442] i Rimski obrednik iz 1614.[443] preporučuju da valja sačuvati sve hvalevrijedne običaje. Ako to vrijedi za sakramentalno slavlje, tim više to vrijedi i za blagoslove. Zbog toga naši stari vlastiti obrednici imaju mnoge vlastite blagoslove, kao što je i ovaj obred blagoslova kuća o Bogojavljenju. Obred se pojavio na njemačkom govornom području, a prihvaćen je kasnije i u nas, s tim da je obogaćen dodatnim molitvama i ceremonijama (kađenje i škropljenje). Ovaj je obred sjajan primjer onoga što evanđelje naziva »novo i staro«. Obred je nov, a izvori drevni. Ovaj je obred u novije vrijeme doživio različita pastoralna (neslužbena) izdanja. Obogaćen je izborom čitanja, molitvama vjernika i završnim molitvama. Na sličan se način mogu i trebaju u našem vlastitom obredniku ponuditi i drugi blagoslovi prilagođeni našim vlastitim potrebama.

[439] Usp. *Blagoslov kuća*, Zagreb, 1983., 14.

[440] Usp. *Rituale Romanum ex decreto sacrosancti oecumenici concilii Vaticani II instauratum, auctoritati Johannis Pauli II promulgatum. De benedictionibus*, Typis Polygrottis Vaticanis, 1984.

[441] *Rimski obrednik obnovljen prema odluci svetog ekumenskog sabora Drugog vatikanskog, a proglašen vlašću pape Ivana Pavla II. Blagoslovi*, Zagreb, 1987., 445-451.

[442] Usp. Sessio XXIV, *De Reformatione,* 1. Citirano prema: Liturgijska konstitucija »Sacrosanctum concilium« 77, bilješka br. 41, u: DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Dokumenti. VII. izdanje. Popravljeno i dopunjeno,* Zagreb, 2008.

[443] Usp. RO 1929, 249.

V. OBRED OBLAČENJA NOVAKA I PRIMANJE MINISTRANATA

Ovih dana došla mi je u ruke naizgled neugledna knjižica, ali pravi biser: *Obred oblačenja novaka i primanje ministranata*, tisak Tiskare Narodne fronte, Đakovo, 1948.[444] Knjižica ima 12 stranica formata 13,5 x 9,5 cm. U onim vremenima strašne represije kad je blaženi Alojzije Stepinac, kao i toliki svećenici, bio u zatvoru, kad su još bili svježi humci ubijenih svećenika, dok se za grob nekih ubijenih nikad nije saznalo, Biskupski je ordinarijat u Đakovu našao potrebnim i odvažio se tiskati ovu knjižicu. Navedeni su dr. Z. Marković kao cenzor te dr. A. Akšamović, biskup, kao onaj koji je dao odobrenje za tisak.[445]

Na početku se naglašava da se obred oblačenja i primanje ministranata slavi jednom, najviše dvaput godišnje o nekom blagdanu, te da za ovu svečanost treba mnogo priprave i vježbe. Obred se slavi izvan mise. U prvom dijelu se donosi obred oblačenja novaka, koji poslije toga mogu nositi ministrantsku odjeću, ali ostaju novaci. Nakon određenog vremena oni trebaju položiti ispit i biti primljeni među ministrante. U ovoj je knjizi predviđeno da se oba stupnja ulaska u ministrantsku skupinu (to jest oblačenje novaka i primanje ministranata) slave u jednom obredu. Pritom je očito da se kao uzor uzima redovništvo: onaj koji stupa u redovničku zajednicu oblači redovničku odjeću, postaje novak i onda ulazi u novicijat. Nakon završenog novicijata (najmanje godinu dana), smatraju li poglavari da je dostojan, novak polaže (prve) zavjete i postaje članom redovničke zajednice. Tako se i u ovom slučaju razlikuje ulazak među novake i ulazak među ministrante. Sve je ovo po sebi razumljivo, jer su izvorno poslužitelji oltara bili klerici (čitači, akoliti). Kako na župama, naravno, nije bilo klerika kao u stolnim crkvama, njihovu su službu – u određenoj mjeri – preuzimali dječaci koji su bili smatrani nekom vrstom klerika, tako da se, na primjer, u talijanskom jeziku ministrant naziva *chierichetto*, što je umanjenica od riječi *chierico* – klerik. Zato je i ova liturgija nadahnuta liturgijom koja je bila predviđena za klerike (tonzura, ostijarijat, posveta djevica, blagoslov opata, zavjetovanje). Upravo zbog toga je klasična ministrantska odjeća bila nalik kleričkoj: suknja je oponašala talar, košuljica roketu, a široki ovratnik kanoničku mocetu…

---

[444] Zahvaljujem studentu Bogdanu Rudinskom koji pronašao ovu knjižicu i velikodušno mi je poklonio.

[445] Isti je obred objavljen u: *Vjesnik Đakovačke biskupije* 76(1948)5, 66-69. Prema tome, netko se potrudio izdati u maloj praktičnoj knjižici ono što je objavljeno u biskupijskom glasilu. Ponovljenu izdanje je iz 1961.

1. Oblačenje novaka

Novaci izlaze iz sakristije ispred ostalih ministranata i svećenika. Na stoliću ispred oltara nalaze se pripravljena ministrantska odijela. Zanimljivo je da je ovaj obred dijelom nadahnut Redom posvete djevica prema tada važećem Pontifikalu: na početku obreda odjeća za one koje imaju biti posvećene kao djevice položena je na oltar, a kandidatkinje dolaze pred oltar pratnji starijih gospođa, kao što u ovome slučaju novaci dolaze pred oltar u pratnji (starijih) ministranata.[446] Svećenik i ministranti kleknu na prvu stubu oltara, a novaci iza njih na podnožje, gdje se kratko pomole. Nakon toga svećenik se uspne do oltara i svakog novaka poimence proziva, a svaki pojedini na poziv ustane. Svećenik im govori kako su časna odijela[447] koja će primiti, pa će ih on uime biskupa blagosloviti (za što treba prethodno dobiti dozvolu ordinarija). Svećenik blagoslivlja ministrantsku odjeću molitvom koja se donosi na hrvatskom i latinskom:

> »Gospodine Isuse Kriste, koji si se dostojao obući ruho naše smrtnosti, molimo neizmjerno veliku darežljivost tvoju, dostoj se ovu vrstu odjeće, koju sveti oci odrediše da se nosi kao znak nevinosti i svetosti, tako blago † sloviti, da oni koji se njim služe, zasluže i da se obuku Tobom: koji živiš…«

Ovaj je obred nadahnut Redom posvete opata. Molitva blagoslova ministrantskog odijela identična je molitvi blagoslova odjeće novoposvećenog opata prema tada važećem Pontifikalu:

> »Domine Jesu Christe, qui tegumen nostrae mortalitatis induere dignatus es, obsecramus immensam tuae largitatis abundantiam, ut hoc genus vestimenti, quod sancti Patres ad innocentiae, vel humilitatis indicium abrenuntiantes seculo ferre sanxerunt, tu ita bene † dicere digneris, ut hic famulus tuus, qui hoc indutus fuerit vestimento, te quoque induere mereatur. Qui vivis…«[448]

Nakon toga svećenik poškropi ministrantska odijela blagoslovljenom vodom i sjedne ispred oltara. Ministranti novaci pristupaju svećeniku, pokleknu, a on im predaje odijela koja njemu dodaje najstariji ministrant. Svećenik pri tome govori: »Bog neka te ovim odijelom zaodjene u novoga čovjeka.« Ova je opomena preuzeta iz Pontifikala i identična je onome što govori biskup dok stavlja na novoposvećenoga

---

[446] Pratiteljice djevica bile su 'kume', latinski *paranymphae.* Riječ je grčkog podrijetla, a označava pratitelja ili pratiteljicu mladoženje ili mladenke, što u našoj tradiciji označava djevera, odnosno djeverušu. Za obred posvete djevica navodimo posljednje izdanje prije Sabora – koje se ne razlikuje od izdanja iz 1595.: *Pontificale Romanum,* Pars prima. Editio typica, Typis Polygottis Vaticanis, 1962., 139-163.

[447] Izraz 'časno odijelo' nadahnut je Redom posvete djevica prema prethodnom Pontifikalu. Usp. *Pontificale Romanu, Pars prima.* Editio typica, Typis polygottis Vaticanis, 1962., 139-163, ovdje 143.

[448] Navodimo ovdje posljednje izdanje prije Sabora – koje se ne razlikuje od izdanja iz 1595.: *Pontificale Romanum. Pars prima,* Typis polyglottis Vaticanis, 1962., 93-138.

opata njegovu odjeću: »Induat te Dominus novum hominem, qui secundum Deum creatus est, in justitia et sanctitate veritatis.«[449]

Ministranti odlaze u sakristiju da se preodjenu,[450] a za to vrijeme »svećenik progovori sakupljenim vjernicima nekoliko riječi o dostojanstvu i zadaći ministranata. Nakon toga odjeveni novaci ulaze u svetište i mole (ili pjevaju) naizmjence sa starijim ministrantima Psalam 100 (»Kliči Gospodinu, sva zemljo«) s antifonom: »Pristupit ću Božjem žrtveniku, k Bogu koji razveseljuje mladost moju.«

Svi pokleknu, a svećenik im veli:

»Čistoća časnog odijela vaše službe, koje odsad smijete nositi, neka bude odraz čistoće vaše duše, i kao što morate brižno čuvati ovo vanjsko odijelo tako se brinite da s Božjom pomoću očuvate posvetnu milost.«

Ovaj poticaj u nekim dijelovima podsjeća na poticaj koji je na koncu obreda tonzure biskup govorio novim klericima o kleričkoj odjeći: »Pazite da zbog vaših grijeha ne izgubite ono što ste dobili, da se Bogu svidite časnom odjećom, dobrim ponašanjem i dobrim djelima…«[451] Svećenik onda govori molitvu:

»Gospodine Isuse Kriste, pogledaj na dječake naše župske zajednice, koji danas prvi put pred tobom stoje svečano obučeni u odijelo tvoje službe. Svi mi molimo za njih: Pomozi im da ti u ovoj časnoj službi, u koju sada uđoše, uvijek ostanu vjerni.«

Slijedi pjesma i odmah nakon toga slijedi drugi obred: primanje ministranata, to jest onih koji su završili novaštvo.[452]

2. Primanje ministranata

Novaci stanu postrance. Pristupaju budući ministranti koji su s uspjehom položili ispit i tako završili novaštvo. Oni kleče dok ih svećenik ne pozove:

»Služba kod svete misne Žrtve traži ozbiljnu pripravu. N., N., N… Vi ste se za vrijeme kušnje pokazali dostojni i sada ćete postati ministranti naše župe. Kao vanjski znak primit ćete iz ruku svećenika predmete kojima ćete se služiti. Blagoslivljam vas, neka vam Bog pomogne, da svoje zvanje dobro i savjesno vršite.«

---

[449] Istu je opomenu govorio biskup u obredu tonzure, dok bi stavljao na nove klerike roketu. Usp.: *Pontificale Romanum. Pars prima,* Typis polyglottis Vaticanis 1962., 12-18.

[450] Dok se opat odijevao pred biskupom, ministranti se idu odjenuti u sakristiju, što je slično obredu posvete djevica, gdje bi se one (naravno) preodijevale u zasebnoj prostoriji.

[451] Latinski: »Filii charissimi, animadvertere debetis, quod hodie de foro Ecclesiae facti estis, et privilegia clericalia sortiti estis; cavete igitur, ne propter culpas vestras illa perdatis; et habitu honesto, bonisque moribus atque operibus Deo placere studeatis. Quod ipse vobis concedat per Spiritum Sanctum suum.«

[452] I ovo je nalik na prijesabosku liturgiju gdje su se redovito u jednom bogoslužju podjeljivala po dva niža reda. Usp. Z. Pažin, Liturgijski život svećeničkih kandidata u đakovačkom Sjemeništu (1907. – 1987.), 578.

Svećenik tada pruža ministrantima predmete koji su na oltaru, svakom ministrantu po nešto. Dok predaje ministrantu knjigu, svećenik govori:

»Sad si ministrant, službenik oltara kod svete mise. U svojoj službi nosit ćeš knjigu u kojoj se čuvaju tajne naše vjere. Uzmi ju i postupaj s njom tako kao da ti je povjereno dragocjeno blago.«

Dok predaje kotarice (vrčiće za vodu i vino), svećenik govori:

»Ti ćeš donositi vino za svetu Žrtvu, koje će se po svećenikovim riječima pretvoriti u krv Kristovu. S poštovanjem i pobožnošću ga nosi, jer si tako blizu velikim otajstvima svete vjere.«[453]

Dok predaje zvonce, svećenik govori:

»Primi zvonce. S njim ćeš davati znakove, da vjenici u crkvi mogu s pobožnošću pratiti svetu Pretvorbu. S njime zvoni na čast Božju.«[454]

Slijedi završna molitva:

»Gospodine Isuse Kriste, naš Veliki Svečeniče! Ovi dječaci su predstavljeni pred cijelom župnom zajednicom da će služiti Tvojemu zamjeniku kod oltara – mi znamo da oni sami po sebi ne bi mogli dobro vršiti tako uzvišenu službu. Daj im milost da oni Tebi, po Tvojem svećeniku, tako služe kako ti od njih očekuješ.«

Svi mole ili pjevaju Psalam 150: »Hvalite Boga u Svetištu njegovu«.

Na koncu slijedi euharistijski blagoslov. Izloži se Presveto i pjeva kao što je uobičajeno. Zatim svaki pojedini novi ministrant kaže: »Ja, N., nedostojni sluga Božji obećajem da ću svoje ministrantske dužnosti vršiti pobožno, savjesno, revno i točno.«

Zatim svi ministranti mole uobičajenu molitvu ministranata:

»Bože, koji divnim redom dijeliš službe anđelima i ljudima,[455] daj da služimo tvome žrtveniku poput anđela, sa strahopoštovanjem, pažljivo i ponizno.[456]

---

[453] U prijesaborskom ređenju akolita biskup bi slično govorio: *Accipite urceolum, ad suggerendum vinum, et aquam in Eucharistiam sanguinis Christi, in nomine Domini. Pontificale Romanum. Pars prima,* Typis polyglottis Vaticanis, 1962., 26.

[454] U prijesaborskoj liturgiji pri ređenju vratara biskup bi ih također ovlastio da u crkvi zvone na službu vjernicima. Usp. *Pontificale Romanum. Pars prima*, Editio typica, Typis polygottis Vaticanis 1962., 19-20.

[455] Prvi dio ove molitve preuzet je iz zborne molitve mise na blagdan sv. Mihaela: »Deus, qui miro ordine Angelorum ministeria hominumque dispensas: concede propitius; ut, a quibus tibi ministrantibus in caelo semper assistitur, ab his in terra vita muniatur.« (Bruy, 387). U važećem hrvatskom Misalu ova je molitva ovako prevedena: »Bože, ti savršeno raspoređuješ službe anđela i ljudi. Tebi anđeli u nebu uvijek stoje na službu: daj da nas čuvaju u našem životu na zemlji.« Inače, izvor ove molitve je Grgurov sakramentar: J. DESHUSSES (prir.), *Le sacramentaire Grégorien, 1 Le Sacramentaire, Le Supplément d'Aniane, (»Sacramentarium Gregorianum Hadrianum«).* Fribourg, 1979., 726.

[456] Ovaj dio molitve redovito se i danas nalazi u našim sakristijama kao molitva koju mole ministranti prije mise.

O presveta Djevice i Majko, koja si stajala pod križem, kad se Sin tvoj na njemu žrtvovao, budi uz nas uvijek, da i mi po tvojemu primjeru možemo prisustvovati sa strahopočitanjem nekrvnoj Žrtvi u kojoj se prikazuje isti Sin Tvoj, Isus Krist, koji s Bogom Ocem i Duhom Svetim živi i kraljuje u vijeke vjekova.«

Euharistijski se blagoslov nakon ovoga obavlja kao obično, prema Obredniku. Na koncu se svi ministranti sa svećenikom u procesiji vraćaju u sakristiju.

Zaključak

Ova dva obreda brižljivo su pripravljena i stoga izuzetno vrijedna. Nadahnuta su obredima iz prethodnog Pontifikala: tonzura, ostijarijat, akolitat, posveta djevica, posveta opata, što je razumljivo, jer su ministranti preuzimali službu koju su po sebi trebali imati zaređeni klerici (oni koji su primili tonzuru), vratari čitači i akoliti. Očituje se također stupnjevitost te ozbiljnost kojom se odabiru i promiču kandidati. Valja uzeti u obzir da je u ono vrijeme ministrantska služba bila zahtjevnija nego danas. Trebali su pratiti misu na latinskom jeziku (kad se većina molitava govorila tiho), poslužiti vodu i vino te pozvoniti kad je trebalo. Osim toga, trebali su naizust naučiti određene odgovore na latinskom. Zato se njihovoj pripravi pristupalo ozbiljno. Da bi se naglasila važnost ove službe, ona se dobivala u dva stupnja: oblačenje i primanje u punu službu, kao što je to kod ulaska u neku redovničku zajednicu. Ovaj obred se nadahnjuje postojećim obredima iz kojih uzima neke dijelove i neke molitve. Iz svega ovoga možemo vidjeti kako su u svoje vrijeme ozbiljno pristupali određenim liturgijskim službama te kako je obred propisan i određen od dijecezanskog biskupa, koji po sebi jedini ima pravo i dužnost uređivati bogoslužje u svojoj biskupiji. Danas je, nažalost, ovakvo bogoslužje prepušteno umješnosti i kreativnosti svećenika ili drugih župnih suradnika, što nužno ne jamči kvalitetu. U svakom slučaju, bilo bi i dobro i potrebno ovo bogoslužje – kao i neka druga koja se danas stvaraju u pojedinim župama – urediti i uvrstiti u naš vlastiti obrednik. Jer, Crkva je Crkva prvenstveno po bogoslužju koje slavi.

VI. BLAGOSLOV NEMOĆNE DJECE

Kad je bolest u pitanju, ruke sklapaju i oni koji inače u molitvi baš i nisu revni. A kad je u pitanju zdravlje djece, molitve su puno žarče. Zanimljivo je, međutim, da se tek u Dodatku Rimskog obrednika u 19. st. pojavljuje obred »Blagoslov bolesne djece«,[457] dok ga u Rimskom obredniku prije uopće nije bilo. U Strossmayerovu obredniku iz 1878. nalazimo obred pod imenom: »Blagoslov nemoćne djece«, a iz obreda je vidljivo da se radi o bolesnoj djeci.[458] Prikazat ćemo ukratko obred prema Rimskom obredniku iz 1929., te nešto opširnije onaj iz đakovačkog obrednika (1878.).

1. Blagoslov bolesne djece prema Rimskom obredniku iz 1929.

Obrednik napominje da se nemoćnoj (bolesnoj) djeci koja su došla razumu treba podijeliti posljednje pomazanje. Za ostalu bolesnu djecu uzima se ovaj blagoslov.

Nakon pozdrava i uvodnog responzorija svećenik moli dvije molitve za zdravlje, a kod treće molitve položi desnu ruku na glavu djeteta. Nakon toga slijedi *Proslov* Ivanova Evanđelja. Kao što je poznato, u ono se vrijeme smatralo da je upravo Ivanov *Proslov* najbolja blagoslovna molitva. Nakon evanđelja slijedi završni blagoslov uz škropljenje blagoslovljenom vodom.[459]

2. Blagoslov nemoćne djece prema đakovačkom obredniku iz 1878.

Ovaj obrednik ne preuzima Obred prema dodatku Rimskog misala iz 1872. koji su priređivači ovoga obrednika svakako mogli imati u rukama, nego donosi vlastiti obred za koji nismo uspjeli pronaći izvor. Naime, ovoga obreda nema u ostrogonskim i kaločkim obrednicima koji su bili izvorom za većinu obreda u đakovačkom iz 1878. Taj obred nismo pronašli ni u bečkom, salcburškom i minhenskom obredniku.

Obred započinje znakom križa. Slijedi antifona: »Iz usta malenih i sisajućih složio si hvalu sebi gospode rad neprijatelja svojih« i Psalam 113: »Hvalite, sluge Gospodnje, hvalite ime Gospodnje!« U ondašnjem je to prijevodu glasilo: »Hvalite djeco

[457] Usp. RO 1929, 497-500.
[458] Usp. ĐO 1878, 142-144.
[459] Identičan obred nalazimo i u Dodatku Rimskog obrednika iz 1872.: RR 1872, 63*-66*.

gospoda: hvalite ime gospodnje«, što je bilo prikladno za ovaj obred. Nakon toga slijedi evanđeoski odlomak Mt 18, 1-7 koji govori o dostojanstvu djece. Evo toga teksta u današnjem prijevodu:

> »U onaj čas pristupe učenici Isusu pa ga zapitaju: 'Tko je, dakle, najveći u kraljevstvu nebeskom?' On dozove dijete, postavi ga posred njih i reče: 'Zaista, kažem vam, ako se ne obratite i ne postanete kao djeca, nećete ući u kraljevstvo nebesko. Tko god se, dakle, ponizi kao ovo dijete, taj je najveći u kraljevstvu nebeskom. I tko primi jedno ovakvo dijete u moje ime, mene prima. Onomu, naprotiv, tko bi sablaznio jedno od ovih najmanjih što vjeruju u mene bilo bi bolje da mu se o vrat objesi mlinski kamen pa da potone u dubinu morsku. Jao svijetu od sablazni! Neizbježivo dolaze sablazni, ali jao čovjeku po kom dolazi sablazan.'«

Nakon responzorija slijedi vlastita molitva koja je sastavljena iz više izvora.

> »Presladki gospode Isukrste, koji si rad svoga prevelikog milosrdja, da izbaviš narod ljudski, s neba sišao na zemlju,[460] tebe priklonito molimo, da za slavno porođenje, krst i muku svoju, za smrt i pokopanje tvoje, za presveto uskrsnuće i čudnovato uzašašće tvoje[461], dostojiš se vrhu ovoga bolestnoga djeteta[462] N. izliti rosu presvetog blagoslova tvoga.[463] Oslobodi ga, molimo te gospode, od bolesti koju ponosi, i od svakog' ga zla obrani.[464] Dopusti nam, slugama tvojim, molimo te, gospode bože, vječno duše i tiela zdravlje uživati, i preslavnim bl. Marije vazda djevice odvjetovanjem sadašnje izbavit se tuge, i vjekovito uživati veselje.[465] Po Isukrstu.

Na koncu svećenik blagoslovi bolesno dijete riječima: »Blagoslov svemožnoga boga otca †, i sina †, i duha † svetoga snišao vrhu tebe i prebivao vazda« i poškropi ga blagoslovljenom vodom.

---

[460] Za početak molitve: »Presladki gospode Isukrste, koji si rad svoga prevelikog milosrdja, da izbaviš narod ljudski, s neba sišao na zemlju«, usp. iz Misal Pija V. zbornu molitvu zavjetne misu petkom o muci Gospodnjoj: *Domine Iesu Christe, qui de caelis ad terram de sinu Patris descendisti, et sanguinem tuum pretiosum in remissionem peccatorum nostrorum fudisti…* (Bruy, 500).

[461] Molitveni zaziv: »Za slavno porođenje, krst i muku svoju, za smrt i pokopanje tvoje, za presveto uskrsnuće i čudnovato uzašašće tvoje« preuzet je iz završetka Litanija svih svetih: »Za porođenje tvoje… za križ i muku tvoju… za sveto uskrsnuće tvoje… za čudnovato uzašašće tvoje«, usp. ĐO 1878, 233-234.

[462] Za izraz »vrhu ovoga bolestnoga djeteta« usp. »super infirmos famulos tuos« usp. iz Misal Pija V. zbornu molitvu za bolesnike (Bruy, 234).

[463] Za izraz: »rosu presvetog blagoslova tvoga« usp. »rorem tuae benedictionis infunde« iz zborne molitve za glavare crkvenih redova u Misalu Pija V. (Bruy, 779)

[464] Za molbu: »od svakog' ga zla obrani« usp. molitvu nad narodom utorka trećeg korizmenog tjedna: »Tua, nos, Domine, protectione defende: et ab omni semper iniquitate custodi« (Bruy, 1147).

[465] Završetak molitve: »Dopusti nam, slugama tvojim, molimo te, gospode bože, vječno duše i tiela zdravlje uživati, i preslavnim bl. Marije vazda djevice odvjetovanjem sadašnje izbavit se tuge, i vjekovito **uživati veselje«** identičan je zbornoj molitvi zajedničkog slavlje Blažene Djevice Marije, prema Misalu Pija V. Evo latinskog teksta: »Concede nos famulos tuos, quaesumus, Domine Deus, perpetua mentis et corporis sanitate gaudere: et gloriosa beatae Mariae semper Virginis intercessione, a praesenti liberari tristitia, et aeterna perfrui laetitia (Bruy, 122). Istu molitvu nalazimo i u važećem misalu, i to u Zajedničkom slavlju Blažene Djevice Marije: usp. *Rimski misal obnovljen prema odluci Svetog ekumenskog sabora Drugog vatikanskog, a proglašen vlašću pape Pavla VI.*, Zagreb, 1980., 601.

3. Blagoslov bolesne djece prema važećem Obredniku blagoslova

Blagoslov bolesne djece što se u prethodnom Rimskom obredniku kasnije pojavio kao Dodatak, u važećem je Obredniku blagoslova obnovljen i obogaćen službom riječi koja uključuje i prošnje.[466] U prvom se dijelu donosi blagoslov za odrasle, u drugom za djecu te u trećem dijelu kraći obred.

Najprije se donosi blagoslov odraslih bolesnika. Obred započinje liturgijskim pozdravom i uvodom (»ovim ili sličnim riječima«). Slijedi služba riječi. Predlaže se jedan od ovih odlomaka: 2 Kor 1,3-7 (»Bog svake utjehe«); Mt 11,28-30 (»Dođite k meni i ja ću vas odmoriti«) ili pak Mk 6,53-56 (»Po trgovima su stavljali bolesnike«). Može se uzeti i otpjevni psalam: Iz 38,10.11.12a-d.16 (»Ti si, Gospodine, spasio dušu moju od jame uništenje«) ili pak Ps 102,2-3.24-25 (»Gospodine, usliši molitvu moju, i vapaj moj k tebi da dođe!«). Slijedi sveopća molitva ili pak litanije iz Reda bolesničkog pomazanja. Na koncu slijedi molitva s polaganjem ruku ili pak molitva bez polaganja ruku, jedna molitva ako je služitelj laik te jedna molitva ako je u pitanju samo jedan bolesnik.

Za blagoslov bolesne djece kaže se da valja prilagoditi tekstove iz blagoslova odraslih bolesnika, s time da se donosi posebna sveopća molitva za djecu i dvije blagoslovne molitve. Prva je nova, a druga, predviđena za služitelja laika, većim je dijelom preuzeta iz prethodnog Rimskog obrednika.

Zaključak

Dobro je da novi Obrednik donosi blagoslov bolesnika, odnosno bolesne djece. Međutim, naše izdanje obrednika iz 2007. ima ozbiljan nedostatak: doslovno prevodi tipsko izdanje pa tako, u ovom slučaju, određuje da se za blagoslov bolesne djece prilagode tekstovi blagoslova odraslih bolesnika. Budući da je svaka liturgijska knjiga zapravo *priručnik,* ona nužno treba biti praktična, tako da služitelj ne treba listati lijevo i desno, te da ne mora na licu mjesta prilagođavati. U budućem našem vlastitom obredniku svakako bi trebalo uvijek navoditi sve tekstove – makar se puno toga i ponavljalo – tako da služitelj može bez žurbe i nervoze slaviti ova otajstva. A tko bi to trebao umjesto nas učiniti?

[466] Usp. *Rimski obrednik obnovljen prema odluci svetog općeg sabora Drugog vatikanskog, proglašen vlašću pape Pavla VI. Blagoslovi*, Zagreb, 2007., 107-118.

ŠESTI DIO:

BLAGOSLOVI VEZANI UZ POLJODJELSTVO I STOČARSTVO

I. BLAGOSLOV SJEMENA

U Strossmayerovu obredniku nalazimo obred blagoslova sjemena: *Blagoslov sjemenja za posijati polje.*[467] Identičan obred nalazimo i u drugim starijim obrednicima, s naznakom da se to čini na blagdan rođenja Blažene Djevice Marije (8. rujna).[468] U Rimskom obredniku i u drugim obrednicima u okruženju molitva blagoslova sjemena je drukčija.[469] Evo blagoslova sjemenja prema Strossmayerovu obredniku:

> »Tebe gospode, molimo i prosimo, da ovo sjemenje usieva, plodova, povrtlja, korunja i bilinja blagim očima svojim pogledaš, kano što si zasvjedočio Mojsiji službeniku svomu u zemlji egipatskoj govoreć: kaži sinovima izraelskim, kad unišli budu u obećanu zemlju, koju će im dati gospod bog, da prvine svojih plodova prikažu svećenikom, i biti će blagoslovljeni; tako i mi molimo gospode pomoć milosrdja tvoga vrhu ovoga sjemenja, kojega plodove ugledati nadamo se, da ga led nepobije, vihar neporuši, oluja nesmlata, poplava neuništi: nego da tvojim svetim blagoslovom zaštićeno, s obilnim plodom u porabu naših tjelesa ili životinja do podpune zrelosti privesti dostojiš se. Po Isukrstu.«

Zaključimo. Možda smo u ovom našem vremenu izgubili smisao za ovakve blagoslove. Vjerojatno se i nesvjesno uzdamo isključivo u našu tehniku i tehnologiju, pa tako, na primjer, govorimo da mi proizvodimo hranu. Mi ljudi proizvodimo hranu? Mi kršćani, naprotiv, vjerujemo da je sve Božji dar, dar za koji treba moliti i na kojem treba Bogu zahvaljivati. Treba nam toga duha poniznosti i pobožnosti i onda, u tome ozračju, potrebno je prirediti slične blagoslove, gdje ćemo ponajviše hvaliti Božju dobrotu i njegovo čovjekoljublje, baš kako veli sveti pisac: »Dobro je slaviti Gospodina, pjevati imenu tvome, Svevišnji« (Ps 92, 2). U tome nam smislu drevni obrednici mogu biti i nadahnuće i putokaz.

---

[467] Usp. ĐO 1878, 151-152.

[468] Usp. npr. RR 1872, 38*-39. U ovom su obredniku dvije molitve, a u ĐO 1878 samo jedna.

[469] Usp. RO 1929, 480.; RS 1907, 16*-17*.

II. BLAGOSLOV TRAVA

U jednoj njemačkoj župi zvonar mi je o Velikoj Gospi rekao da trebam još imati *Kräutersegen*, to jest blagoslov trava. Za mene je to bila novost. Pred oltarom je bila pripravljena velika košara puna povrća i poljskog cvijeća. Međutim, u Strossmayerovu obredniku iz 1878. nalazimo *Blagoslov trave na dan Velike Gospojine*.[470] Toga blagoslova nema u vlastitom obredniku Đakovačke biskupije iz 1933., a i inače je manje poznat. Koje je podrijetlo i značenje ovog blagoslova?

U antici se vjerovalo da trave imaju ne samo ljekovitu, nego i izvjesnu magičnu moć.[471] Poganska vjerovanja i poganski običaji još su se dugo vremena zadržali među pokrštenim narodima. Budući da ih Crkva nije mogla, ali i nije htjela dokidati, dala im je kršćansko značenje. Tako je uvela – između ostaloga – i blagoslov različitih ljekovitih trava.[472] To je izvrstan primjer inkulturacije. Među germanskim je narodima od 13. st. zabilježen blagoslov trava upravo na blagdan Velike Gospe (Uznesenje Blažene Djevice Marije). Zašto baš na taj dan? U apokrifnom spisu *Usnuće Marijino (Transitus Mariae)*[473] opisuje se kako je lice umrle Bogorodice »nalikovalo ljiljanu; iz njezina se tijela širio takav miomiris koji se ni s čim ne da usporediti«.[474] Njezino se uznesenje na nebo povezuje s danom 15. kolovoza, »u godišnje doba u kojem na drveću dozrijevaju plodovi«.[475] Uskoro se javljaju i legende koje opisuju kako su apostoli nakon Marijine smrti otvorili njezin grob, ali su umjesto Marijina tijela u njemu pronašli raznoliko cvijeće i taj se prizor nalazi u mnogim slikarskim djelima. Otuda se javlja Marijin naziv (i istoimene crkve) *Santa Maria del Fiore*.

---

[470] ĐO 1878., 165-166.

[471] Nešto slično nalazimo i u Ivane Brlić-Mažuranić. U zbirci »Priče iz davnine« nalazimo bajku »Jagor«. U njoj se opisuje biće (božanstvo) po imenu Bagan. On je »malen kao palac, na nožicama mu konjska kopitašca, na čovječjoj glavici volovski roščići«, a prebiva u snopu pšenice koji je upleten u pleter u staji da »čuva blago (stoku) u pojati«. Vidi: I. BRLIĆ-MAŽURANIĆ, *Priče iz davnine*, Zagreb, 1926., 297.307.

[472] Usp. Kräutersegen, Kräuterweihe u: H. BÄCHTOLD-STÄUBLI, E. HOFFMANN-KRAYER (prir.), *Handbuch des deutschen Aberglaubens*, V, Berlin – New York, 1987., 438-445.

[473] Ovaj je apokrif bio omiljen među kršćanskim pukom, tako da postoje i stari hrvatski prijevodi. Usp. M. MIKECIN, Apokrif Usnuće Bogorodice u hrvatskoglagoljskoj književnosti (I.) Usporedba teksta iz pazinskih fragmenata s grčkim izvornikom i najstarijim slavenskim tekstovima, u: *Slovo* 68(2018.), 227-288.

[474] H. DANIEL-ROPS (prir.), *Die Apokryphen Evangelien des Neuen Testaments*, Zürich, 1956., 100.

[475] *Isto*, 112.

Kao što je rečeno, najstarija poznata molitva blagoslova travâ o Velikoj Gospi je iz 14. st. i ostala je nepromijenjena u njemačkim vlastitim obrednicima, kao, na primjer, u onom iz 1840.:

»Domine, sancte, Pater omnipotens, qui ab initio fecisti hominem ad imaginem tuam et condidisti coelum et terram, solem et lunam, stellas et omnia ceolestia et terrestria: qui dominaris potestatem maris: qui habes potestatem abyssi magnae: qui condidisti omnia elementa: tu benedicere et sanctificare digneris has creaturas herbarum, sucut benedixisti quinque panes in deserto, et duos pisces, et satiasti quinque milia hominum: omnesque qui utentur ex eis, benedicere et sanctificare dignare, et in eis sit sanitas animae et corporis: in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancri: et ab omnibus hominibus, pecoribusque, qui ex his gustaverint, omnem putredinem, et omne phantasma diaboli, et omne morum, ac dolorem expellere digneris, qui in Trinitate…«[476]

U našim se krajevima ovaj obred (na latinskom) nalazi u Ostrogonskom obredniku iz 1625.,[477] a istovjetan obred nalazimo u drugim mađarskim obrednicima,[478] kao i u Vrhovčevu obredniku.[479] Isti taj obred nalazimo i u Strossmayerovu obredniku, ali na hrvatskom.

»Blagoslovi gospode ovaj stvor cvjetova i trava, da, zazivanjem tvoga svetog imena, bude rodu ljudskomu spasonosnim sredstvom, te ujedno u zdravlje i sreću tiela i duše svim onim, koji ga tvojom darežljivošću sebi na utjehu posjeduju i čuvaju.

Smiluj se, gospode bože, rad slave presvetoga imena svoga, slugam i službenicim svojim, koji ti vierno služe i u nebeske se darove uzdaju: da ovaj blagoslov po obih travah i cvjetovih bude im u zaštitu tiela i duše; te da ove cvietove i trave tvoja dobrota blagoslivljuć blagoslovi; pa zaštićeni tvojom milošću; da ono, u što se uzdamo, i što,obilježen jednom vjerom katoličkom vjerujemo, također i postići vriedni budemo.«

U izvornom Rimskom obredniku iz 1614. ovoga blagoslova nema. Međutim, u 19. st. u Dodatku Rimskog obrednika pojavljuje se *Blagoslov trava na blagdan Uznesenja Blažene Djevice Marije*.[480] Obred započinje Psalmom 65 (»Bože, tebi dolikuje hvalospjev sa Siona«). Slijede tri molitve. Blagoslivlju se biljke i plodovi namijenjeni za hranu ljudima i stoci kao hrana i kao lijek.

Važeći njemački obrednik (naslovljen kao studijsko izdanje) napominje da je ovaj blagoslov star preko tisuću godina i da se na poseban način povezuje s Blaženom

[476] RM 1840, 555-558., ovdje 556.
[477] Usp. RS 1625, 187.
[478] Usp. RS 1625, 187.; RS 1715, 162-163.; RS 1745, 195-196.; RS 1772, 195-196.; RS 1801, 195-196.; RS 1858, 352-353.; RS 1859, 352-353.; RC 1738, 345-346.; RC 1798, 359.; RC 1833, 329.
[479] RZ 1729, 196-197.; RZ 1796, 252.
[480] RO 1929., 444-448.

Djevicom Marijom te donosi teološki bogatu blagoslovnu molitvu koju svećenik govori nakon himna »Veliča«:

> »Gospodine, Bože naš, ti si Mariju uzvisio iznad svega stvorenoga i uznio na nebesa. Na njezin blagdan zahvaljujemo ti za čudesa tvojih stvorenja. Po ljekovitim travama i cvjetovima ti nam daješ zdravlje i radost. Blagoslovi ove trave i cvjetove. Oni nas podsjećaju na tvoje veličanstvo i na bogatstvo tvoga života. Po Marijinu zagovoru udijeli nam spasenje. Daj da prispijemo vječnom zajedništvu s tobom da te uzmognemo hvaliti zajedno sa svim stvorenjem.«[481]

Ovaj je blagoslov i danas prisutan i cijenjen u Njemačkoj, a narodni običaji točno određuju koje se poljsko cvijeće i koje povrće donosi na blagoslov.

Zaključimo. Ne znamo koliko je običaj blagoslivljanja trava o blagdanu Uznesenja Blažene Djevice Marije bio raširen u našoj biskupiji. Međutim, Strossmayer se ipak potrudio zadržati stare obrede i blagoslove, kao naše vlastitosti, odnosno kao vlastitosti naših krajeva koji su često bili istovjetni onima u Mađarskoj. Čini mi se važnim i potrebnim da i danas studiramo i otkrivamo naše posebnosti u slavljenju sakramenata i blagoslovina, pa da – u našem budućem vlastitom obredniku – kao mudri gospodari iz svoje riznice iznosimo novo i staro, već prema potrebi i duhu vremena u kojemu naša mjesna Crkva živi.

[481] *Benediktionale* für die katholische Bistümer des deutschen Sprachgebetes, Freiburg i. B., 2007., 64-65.

III. BLAGOSLOV VINA I GROŽĐA

U našim starim obrednicima nalazimo više blagoslova vezanih uz vino i vinograd. Ovdje je već bilo spomenuto da je u sklopu ophoda na Markovo (»Velike litanije«), poznatijem kao blagoslov polja, bila posebna molitva i za vinograde. Osim toga, naši obrednici donose Blagoslov vina o blagdanu sv. Ivana Evanđelista, Blagoslov vina na vjenčanju te Blagoslov novoga grožđa o blagdanu Preobraženja Gospodinova.[482] Prikazat ćemo ova tri blagoslova prema našim starim obrednicima.

1. Blagoslov vina o blagdanu sv. Ivana Evanđelista

U Strossmayerovu obredniku nalazimo »Blagoslov vina na dan sv. Ivana evangjeliste«.[483] Identičan obred, na latinskom jeziku, nalazimo i u starim obrednicima koji su bili u uporabi u našim krajevima još od 17. stoljeća: u ostrogonskim,[484] kaločkim,[485] i zagrebačkim.[486] Stari obrednici iz Münchena,[487] Salzburga[488] i Beča[489] imaju nešto drukčiji obred: prva od tri molitve slična je prvoj iz naših obrednika. U Rimskom je obredniku ovaj obred bio nepoznat sve do 20. st. Tako ga, primjerice, ne nalazimo u obrednicima iz 1855.[490] i 1893.[491] Prvi put ga susrećemo u Dodatku Rimskoga obrednika iz 1872.[492] te 1906.[493]

Identičan je obred i u izdanju iz 1929.,[494] a razlikuje se od obreda u našim vlastitim obrednicima. Ovog blagoslova nema u đakovačkom obredniku iz 1933.

---

[482] Zanimljivo je da ne nalazimo obred blagoslova vinograda koji bi bio vezan uz Sv. Vinka, 22. siječnja.

[483] ĐO 1878, 162-165.

[484] Usp. RS 1625, 180-184.; RS 1715, 157-160.; RS 1745, 188-192; RS 1772, 188-189.; RS 1801, 188-189.; RS 1858, 317-321.; RS 1859, 317-321.; RS 1907, 271-274.

[485] RC 1738, 326-328.; RC 1798, 337-339.; RC 1833, 307-310.

[486] Usp. RZ 1729, 190-193.; RZ 1796, 233-235.

[487] Usp. RM 1840, 566-569.

[488] Usp. RSal 1740, 254-255.

[489] Usp. RV 1774, 356-360.

[490] *Rituale Romanum, Pauli V, Pontificis maximi jussu editum atque a felicis recordationis Benedicto XIV auctum et castigarum*, Parisii, 1853.

[491] Usp. *Rimski ritual (Obrednik) izdan po zapoviedi sv. otca pape Pavla V a pomnožan i poizpravljen Benediktom XIV čestite uspomene s dodatkom raznih novijih blagoslova*, Rim, 1893.

[492] Usp. RR 1872., 27*-30*

[493] Usp. *Rituale Romanum, Pauli V, Pontificis maximi jussu editum atque a Benedicto XIV auctum et castigatum. cui novissima accedit benedictionum et instructionum appendix*, Turinibus, 1906., *30-*33.

[494] Usp. RO 1929, 432-435.

Otkud običaj da se vino blagoslivlje upravo na blagdan svetoga Ivana Evanđelista? Moglo bi se pomisliti da je to stoga što se u to doba godine može smatrati da se mošt u potpunosti pretvorio u vino (vjerojatno je blagdan sv. Martina, 11. studenoga, ipak preuranjen). Ovaj je običaj ipak povezan s jednom legendom koja pripovijeda kako je sv. Ivan Evanđelist u Efezu raspravljao s poganskim svećenikom Aristodemom. Kad mu je ovaj dao čašu otrovanoga vina, Ivan ju je blagoslovio, a iz čaše je izišao otrov u obliku zmije. Ivan je ispio tu čašu vina, a da mu nije nimalo naškodila. Kada su od toga otrovanog vina popili poganski svećenici, pali su mrtvi. Nakon toga je Ivan dao svoj plašt Aristodemu i rekao mu da njime prekrije umrle svećenike. Kad je on to učinio, svećenici su oživjeli. Nakon toga su se svi oni dali krstiti. Zato je u ikonografiji apostol Ivan često prikazan s čašom (peharom) iz kojega izlazi zmija. Međutim, podloga za ovu legendu svakako je ona zgoda iz Evanđelja kad Isus pita Ivana i Jakova: »Možete li piti čašu koju ću ja piti?« Nakon što oni odgovore da mogu, Isus uzvraća: »Čašu ćete moju doduše piti…« (Mt 20,22-23; Mk 10,38-39). Kako god bilo, s vremenom se ustalio obred blagoslova vina zvan *Benedictio amoris S. Ioahannis* (Blagoslov ljubavi sv. Ivana). Vino se redovito davalo uz formulu: »Pij ljubav svetoga Ivana.« Ovaj je običaj u Europi bio veoma raširen. Zanimljivo je da se u Njemačkoj zvao »Johannisminne«, pri čemu je »Minne« staronjemačka riječ za ljubav, sjećanje ili spomen. To bi se moglo vezati uz činjenicu da se smatra da je, prema Ivanovu Evanđelju, upravo Ivan onaj »ljubljeni učenik«. Tako blagoslovljeno vino davalo se bolesnicima, hodočasnicima i vojnicima prije odlaska od kuće.[495] Valja, međutim, pripomenuti da se u srednjem vijeku vino blagoslivljalo i o drugim svecima, na primjer, o svetom Blažu ili o svetoj Agati.[496]

Evo kako izgleda blagoslov vina na blagdan sv. Ivana Evanđelista prema spomenutom Strossmayerovu obredniku (i ostalim starim obrednicima u našim krajevima). Na početku se čita evanđelje o svadbi u Kani Galilejskoj (Iv 2,1-11), a zatim svećenik kaže: »Ovim riječima svetoga evangjelja blago†slovio gospod naš Isukrst ovaj stvor vina.« Moli se Psalam 23 (»Gospodin je pastir moj, ni u čem ja ne oskudijevam«). Slijedi uobičajeni responzorij, a nakon toga tri molitve blagoslova te završni blagoslov uz škropljenje blagoslovljenom vodom. U trećoj se molitvi spominje ona zgoda kad je Ivan kušao otrovano vino koje mu nije naškodilo:

> »Bože, čijom je moćju blaženi Ivan evengjelista otrovno piće neoštećen izpio; dostoj se blago†sloviti i posvetiti ovaj stvor vina: da istjerav izu njega sve što je škodljivo i uliv u nj otajstvo blagoslova svoga, budi svim, koji ga kušaju, u zdravlju tiela i duše na zemlji, a u nebu na radost vječnu.«

U Rimskom obredniku iz 1909. i 1929. nalazimo dva obreda pod naslovom »Blagoslov vina na blagdan sv. Ivana apostola i evanđelista«. Prema prvom obredu, na

[495] Usp. M. RIGHETTI, *Storia liturgica, II. L'anno liturgico. Il Breviario*, Milano, 1969. (fototipsko izdanje 2005.), 89-90.; A. FRANZ, *Die kirchlichen Benediktionen im Mittelalter*, I, Freiburg i. B. 1909, 297-299.

[496] Usp. A. FRANZ, *Die kirchlichen Benediktionen im Mittelalter*, 285-286.

koncu mise, nakon što se pročita posljednje evanđelje (tj. Ivanov Proslov), svećenik u misnici (ali bez manipula) blagoslivlja vino što ga narod donese. U rubrici se kaže da svećenik to čini na spomen sv. Ivana koji je popio otrov, a da mu nije naudio. Slijede dvije molitve blagoslova u kojima se spominje zgoda sa svetim Ivanom, te se moli za zdravlje duše i tijela onih koji budu kušali blagoslovljeno vino. Blagoslov može biti i izvan mise. Za drugi se obrazac također pretpostavlja da slijedi iza posljednjeg evanđelja u misi. Moli se Psalam 23 (»Gospodin je pastir moj, ni u čem ja ne oskudijevam«), a nakon uobičajenog responzorija slijede tri molitve blagoslova i završno škropljenje blagoslovljenom vodom. U svim se molitvama moli za zdravlje duše i tijela, a sve se ove molitve razlikuju od onih iz naših vlastitih obrednika. Evo treće molitve drugog obreda koja govori o čudu sv. Ivana:

> »Bože, ti si stvorio kruh za hranu a vino za piće ljudskome rodu, da kruh krijepi tijelo, a vino veseli srce čovječje; ti si premilom učeniku svome blaženom Ivanu podijelio toliku milost, da je ne samo ostao zdrav iza otrovnog napitka, već je također tvojom moći budio od smrti one koji pogiboše od otrova: ti daj svima, koji piju ovo vino, da zavrijede postignuti duhovno veselje i vječni život. Po Gospodinu…«

2. Blagoslov vina na vjenčanju

Zajedničko blagovanje oduvijek je bilo znak prijateljstva i zajedništva, a na poseban način bračnoga zajedništva. U nas je u nekim krajevima bio običaj mladencima davati blagoslovljeno »vino sv. Ivana«, da bi se oni voljeli onom ljubavlju koju je Ivan iskazivao Kristu.[497] Slično tome, u Francuskoj, Italiji i Njemačkoj bio je raširen običaj da mladenci za prikazanje na misi vjenčanja donesu na oltar kruh i vrč vina. Nakon mise bi svećenik te darove blagoslovio i mladenci bi onda jeli od toga kruha i pili od toga vina u znak neraskidivosti ženidbenog saveza. Nakon toga bi se taj vrč razbio, što je dokinuto nakon Tridentskog sabora.[498] Spomenimo ipak da donošenje kruha i vina za misu vuče svoje podrijetlo iz najranijih vremena, kad su vjernici donosili kruh i vino za euharistiju u kojoj su se onda od tih darova i pričešćivali. Ostatak toga običaja prisutan je još u obredu biskupskog ređenja sve do Pontifikala iz 1962. Ređenik je biskupu posvetitelju trebao darovati dva kruha, dvije bačve vina i oveću svijeću.[499] Kako god bilo, obred blagoslova vina u sklopu vjenčanja (bez razbijanja čaše) nalazimo (na latinskom) u kaločkim obrednicima,[500] a istovjetan nalazimo i u obredniku iz Salzburga.[501] Toga blagoslova nema u ostrogonskim obrednicima ni u Stros-

[497] Usp. M. PAJIĆ, *Crkveni obredi i kršćanski običaji*, Sarajevo, 1892., 424.
[498] Usp. M. RIGHETTI, *Storia liturgica, IV. Sacramenti. Sacramentali*, Milano, 1969. (fototipsko izdanje 2005.), 468-469.
[499] Usp. Z. PAŽIN, *Misal Pavla VI. i Misal Pija V.*, 94.
[500] Usp. RC 1738., 328-329; RC 1798, 339-340. Ovoga blagoslova nema u RS 1833.
[501] RSal 1740, 234-235.

smayerovu obredniku,[502] a nema ga ni u đakovačkom obredniku iz 1933. Evo obreda blagoslova vina poslije vjenčanja (na latinskom) prema kaločkim obrednicima. Na početku se pročita Ivanov Proslov. To bi po sebi moglo značiti da blagoslov slijedi nakon mise, jer se na koncu mise uvijek čitao Ivanov Proslov (»posljednje evanđelje). Svećenik zatim proslijedi:

> »Po istim riječima svetoga Evanđelja i zaslugama svetoga Ivana Apostola i Evanđeliste, molimo te, svemogući Bože, da se dostojiš svojom desnicom bla†goslo-viti i po†svetiti ovaj stvor te podaj, da svi tvoji vjernici koji budu pili od ovoga pića budu od tebe zaštićeni i blagoslovljeni, te poput blaženoga Ivana koji je iz čaše popio otrov koji mu nije naškodio, tako i ove ljude, koji u ljubavi tvojoj i svetoga Ivana budu pili ovo piće, odriješi od svake bolesti tijela i duše. Po Kristu…«[503]

Pripomenimo i ovo. Ivanov je Proslov u Crkvi uvijek imao velik ugled, tako da se počeo smatrati formulom blagoslova. Zbog toga se on čitao na početku obreda bolesničkog pomazanja, a osobito rado ljeti kod blagoslova za dobro vrijeme, da bi usjevi mogli bez štete dozrijeti.[504] Upravo zbog toga se u ovoj navedenoj molitvi, nakon što se pročita Ivanov Proslov, kaže: »Po istim riječima svetoga Evanđelja…«

Obrednik iz Münchena (na latinskom) izrijekom veli da blagoslov vina slijedi nakon mise za zaručnike. Nakon blagoslova vino se ulijeva u obične čaše i laici ga daju najprije mladencima, a onda i ostalima. U ovom obredniku blagoslovna je molitva drukčija:

> »Gospodine, sveti Oče, svemogući vječni Bože, darivatelju i čuvatelju svih darova, koji si između ostalih svojih stvorova odredio da vino od roda trsova ljude uzdržava i razveseljuje i koji si po svome jedinorođenom Sinu na svadbi u Kani Galilejskoj čudesno vodu u vino pretvorio i otajstvo predragocjene krvi istoga Sina svoga i tvari vina posvetio, usrdno te molimo i prosimo da se dostojiš ovaj stvor vina blagosloviti i posvetiti, da tvome sluzi i tvojoj službenici koji od njega budu kušali podijeliš zdravlje duše i tijela da te zbog tvojih silnih milosti bez kraja slave. Po Kristu…«[505]

---

[502] Očito je, dakle, da naši vlastiti obrednici slijede ostrogonsku tradiciju.

[503] Evo latinskog teksta: »Per ipsos sermones sancti Evangelii, & per merita sancti Joannis Apostoli & Evangelistae, quaesumus ominiptens Deus, bene†dicere, & sanctifi†care digneris hanc creatura dextera tua, & praesta, ut omnes in te credentes, & de isto potu bibentes, a te protegantur, & benedicantur, sicut beatus Joannes de calice venenum bibens non est laesus, ita & isti homines in amore tui, & sancti Joannis de potu isto bibentes, ab omni aegritudine corporis & animae absolvantur. Per Christum…«

[504] Usp. Usp. Z. PAŽIN, *Misal Pavla VI. i Misal Pija V.*, 136.

[505] Usp. RM 1840, 276-277.

3. Blagoslov novoga grožđa o blagdanu Preobraženja Gospodinova

Donedavno se čula uzrečica »sveta Klara grožđe šara«. Taj je spomendan po starom kalendaru bio 12. kolovoza, a po novom 11. kolovoza. Puk je, dakle, smatrao da od toga datuma grožđe počinje sazrijevati. Stari su obrednici u našim krajevima, međutim, smatrali da grožđe počinje zreti od 6. kolovoza. Naime, ostrogonski,[506] kaločki[507] i zagrebački[508] obrednici donose (na latinskom) »Blagoslov novoga grožđa o Blagdanu preobraženja Gospodinova« (6. kolovoza). Obred je jednak u svim ovim obrednicima. Nakon kratkog responzorija slijedi molitva nakon koje se grožđe poškropi blagoslovljenom vodom. Evo molitve.

> »Blago†slovi, Gospodine, ovaj novi plod trsa kojeg si se dostojao dovesti do zrelosti rosom nebeskom, natapajućom kišom i vedrim vremenom, da ga mi možemo sa zahvalnošću uživati. Po Gospodinu.«

Ovoga obreda nema u starim obrednicima iz Münchena, Beča i Salzburga. U Strossmayerovu obredniku nalazimo obred »Obći blagoslov plodova i vinograda«, ali se ne navodi da bi to bilo o blagdanu Preobraženja Gospodinova.[509] Molitva je nadahnuta onom iz navedenih starih obrednika, ali je ovdje proširena i obogaćena:

> »Molimo dobrotu tvoju svemožni bože, da ove prvine svoga stvorenja, koje si dostojao ugađajućim zrakom i kišom njegovati, daždom blagoslova svoga poliješ i plodove zemlje do zrelosti dovedeš. Podaj takodjer puku svomu, da ti na tvojih darovih vazda hvale uzdaje, te da se po plodnosti zemlje duše gladujućih dobrom obilatim napune, a potrebni i ubogi hvale ime slave tvoje. Po Isukrstu…«

U rimskim obrednicima koncem 19.[510] i početkom 20. st.[511] nalazimo »Blagoslov grožđa«, pri čemu se ne spominje da bi taj blagoslov bio o blagdanu Preobraženja Gospodinova. Molitva je nešto malo preoblikovana u odnosu na one iz starih mađarskih obrednika. Evo hrvatskog prijevoda iz 1929:

> »Blago†slovi, Gospodine, ove nove plodove vinograda. Ti si se dostojao nebeskom rosom, obilatom kišom, vedrim i tihim vremenom učiniti, da oni dozre, i dao si, da ih za svoju porabu sa zahvaljivanjem dobijemo u ime Gospodina našega Isusa Krista. Koji s tobom…«

---

[506] Usp. RS 1625, 186-187.; 162.; RS 1745, 195.; RS 1772, 195.; RS 1801, 195.; RS 1907, 277.
[507] Usp. RC 1738., 345; RC 1798., 358. Ovog blagoslova nema u RC 1833.
[508] Usp. RZ 1729, 196.; RZ 1796, 252.
[509] Usp. ĐO 1878, 154.
[510] Usp. *Rimski ritual (Obrednik) izdan po zapovieđi sv. otca pape Pavla V a pomnožan i poizpravljen Benediktom XIV čestite uspomene s dodatkom raznih novijih blagoslova*, Rim, 1893., 438.
[511] Usp. *Rituale Romanum*, Turinibus, 1906., *154; RO 1929., 484.

4. Perspektiva

Kao što smo vidjeli, Crkva je u starini prikladnim bogoslužjima redovito pratila sve važne segmente ljudskoga života (primjerice, u svadbenoj gozbi), u kojem i vino ima svoje istaknuto mjesto Vino je, naime, važna namirnica, konačno, ono se uzima za euharistiju. Zato su naši stari zgodno povezali legendu o piću svetoga Ivana s blagoslovom novoga vina koje je nekako u to doba godine (koncem prosinca) sazrijevalo.

U današnje se vrijeme vino veže uz dva slavlja. Prvo od njih je »krštenje mošta« 11. studenoga, o spomendanu svetoga Martina. To je, kao što dobro znamo, pučka svečanost, koja je redovito na svoj način razuzdana, kao parodija liturgije, kad se glumci odijevaju u biskupe i »krste vino«. Teško je očekivati da bismo ovu prigodu mogli »pokršćaniti« i dati joj pravu liturgijsku formu. Zato bi bilo prikladnije blagoslivljati mlado vino o Blagdanu sv. Ivana Apostola. Drugi je običaj blagoslova vinograda o spomendanu sv. Vinka 22. siječnja. Za tu bismo prigodu svakako mogli pripraviti prikladno bogoslužje u našem vlastitom obredniku. Nadalje, čini se da bi blagoslov vinograda o blagdanu Preobraženja Gospodinova – koji je u međuvremenu pao u zaborav – i danas mogao biti vrlo prikladan.

A što reći o blagoslovu vina prilikom vjenčanja? To bi i danas moglo biti veoma prikladno, pogotovo kad se vjenčanje slavi pod misom. Mladenci bi, na primjer, mogli prinijeti svoje vino za misu,[512] pa da se onda od toga vina i pričeste, a zatim bi tu moglo biti i vino koje bi se blagoslovilo, da bude na svadbenom stolu, pred mladencima.[513] Blagoslov vina bi mogao biti i onda kad vjenčanje nije pod misom. Pretjerano? Ne baš. Svjedočimo tome da se u slavlje vjenčanja, u crkvi i izvan crkve, uvode mnogi (pomodni) običaji, više ili manje (ne)prikladni. Netko će reći da je tomu tako već i zbog toga što je naš obred prilično siromašan (čak je i prisega na križ izbačena!), pa se onda uvode običaji iz filmske industrije. I ovdje možemo ponoviti ono što napisa Ivana Brlić-Mažuranić: »Tu se hoće mudre pameti«, pa mudro i razborito iz riznice Crkve uzimati »novo i staro«, već prema potrebama sadašnjeg vremena, ali uvijek tako da imamo veliko strahopoštovanje prema otajstvima koja slavimo.

Zaključimo. Crkva je svakako i danas pozvana posvećivati sva razdoblja ljudskoga života, tako da vjernici Bogu zahvaljuju za sva tjelesna i duhovna dobra. Upravo nas tako poučava sv. Pavao: »Svako je Božje stvorenje dobro i ne valja odbaciti ništa što se uzima sa zahvalnošću, jer se posvećuje riječju Božjom i molitvom« (1Tim 4,4-5). A dok zahvaljujemo Bogu za kruh svagdanji i za »vino što razveseljuje srce čovječje«, još više Bogu trebamo zahvaljivati za duhovne darove, ponajviše za to što smo po Kristu postali prava djeca Božja.

---

[512] Pri tome bi, naravno, trebalo paziti da to vino bude provjereno »misno«, to jest ono i onakvo vino koje se može uzeti za misu.

[513] Naravno, kad god je alkohol u pitanju, valja imati mjeru i razborito postupati…

IV. BLAGOSLOV DOMAĆIH ŽIVOTINJA

Blagoslova domaćih životinja nije bilo u prvim izdanjima Rimskog obrednika. Kasnije, u Dodatku Rimskog obrednika nalazimo više različitih blagoslova za domaće životinje. Slične blagoslove nalazimo i u Strossmayerovu obredniku iz 1878., ali se oni uglavnom razlikuju od onih iz Dodatka Rimskom obredniku. Valja imati na umu da je u prošlim je stoljećima – uz stočarstvo općenito – na poseban način bilo važno govedarstvo i konjogojstvo, jer su volovi i konji bili nužni i kao tegleća stoka, dok su plemeniti konji bili »paradni« i služili za jahanje i vuču kočija. U vrijeme biskupa Strossmayera u stočarstvu se isticalo vlastelinstvo Đakovačke i Srijemske biskupije.[514] Prikazat ćemo ovdje različite blagoslove domaćih životinja prema vlastitom Strossmayerovu obredniku iz 1878.[515] i usporediti ih s odgovarajućim obredima u Dodatku Rimskog obrednika.[516] Spomenimo da u Đakovačkom obredniku iz 1933. nema ovih obreda, dočim u važećem obredniku nalazimo *Blagoslov životinja.*[517]

1. Blagoslov konja

a) Blagoslov konja i drugih životinja u Dodatku Rimskog obrednika

Blagoslov konja i drugih životinja prvi put susrećemo 1740. u zbirci bolonjskog nadbiskupa Lambertinija koji je kasnije postao papa Benedikt XIV.[518] Taj je blagoslov ušao kasnije u Dodatak Rimskog obrednika,[519] kao i u izdanje Obrednika iz 1929.,[520] koje ovdje navodimo. Uvodna je molitva istovjetna zbornoj molitvi XXII. nedjelje po

---

[514] Godine 1880. Vlastelinstvo je imalo 87 konja i 76 goveda. Usp. M. PAVIĆ, M. CEPELIĆ (prir.), *Josip Juraj Strossmayer, biskup bosansko-djakovački i sriemski. god. 1850. – 1900.,* Zagreb, 1900. – 1904. (Reprint, Đakovo, 1994.), 892-894.

[515] ĐO 1878, 154-157.

[516] U Dodatku Rimskog obrednika nalazimo *Blagoslov sitne stoke i goveda,* kojega nema u Strossmayerovu obredniku, pa ga nećemo posebno predstavljati. Usp. npr. RR 1872, 70*-71*; RO 1929, 510.

[517] Usp. *Rimski obrednik obnovljen prema odluci svetog općeg sabora Drugog vatikanskog, proglašen vlašću pape Pavla VI. Blagoslovi*, Zagreb, 2007., 286-293.

[518] Usp. Benedictio Equorum & Animalium, u: *Raccolta di alcune notificazioni, editi, ed istruzioni… pubblicato da Prospero Lambertini, arcivescovo di Bologna, ora Benedetto XIV., Sommo pontefice,* Venezia, 1740., 238-239.

[519] Usp. npr. RR 1872, 71*

[520] RO 1929, 510-511.

Duhovima iz tada važećeg misala, a sljedeće su dvije prema već spomenutoj zbirci nadbiskupa Lambertinija:

»Bože, utočište naše i kreposti, pristani na pobožne molitve Crkve svoje, koji si sam izvor pobožnosti, i podaj, da s uspjehom postignemo, što vjerno prosimo.«

»Svemogući, vječni Bože koji si dao slavnomu i blaženom Antunu, iskušanu različitim napastima, da prođe neozlijeđen kroz vihore ovoga svijeta, podaj slugama svojim, da i napredujemo po njegovu svijetlu primjeru i njegovim se zaslugama i zagovorom izbavimo od pogibli sadašnjega života.«

»Neka dobiju, Gospodine, tvoj blagoslov ove životinje, on im dao zdravlje tijela i zagovor ih blaženoga Antuna izbavio od svakoga zla.«

Kao što se vidi, u prvoj se molitvi općenito moli da Bog usliši prošnje molitelja, u drugoj se uglavnom govori o primjeru i zagovoru sv. Antuna, a u trećoj se vrlo kratko moli za zdravlje životinja po zagovoru sv. Antuna Opata.

Kako to da se blagoslov konja i drugih domaćih životinja veže uz sv. Antuna Opata i Pustinjaka? Kako izvješćuju njegovi životopisci, svetoga su Antuna u pustinji često napastovali zlodusi, koji su u ikonografiji predstavljeni kao nečiste životinje. Vidjevši kako su na slici uz svetca naslikane i životinje, priprosti je vjernik razumio da bi taj svetac bio zaštitnik domaćih životinja: »Svinja, koja predočuje demona požude i proždrljivosti, često prati sv. Antuna i znak je njegove pobjede nad grijehom. Ta oznaka pribavila mu je glas moćnog zaštitnika kod uzgoja svinja i ostale stoke.«[521]

U Italiji i u drugim romanskim zemljama nastao je tako običaj da se blagoslivljaju domaće životinje upravo 17. siječnja, na dan sv. Antuna Opata. U Dodatku Rimskog obrednika nalazimo još i *Blagoslov životinja koje teško boluju*, *Blagoslov soli ili zobi za životinje* te *Blagoslov staje*.

b) Blagoslov konja u Strossmayerovu obredniku

U ovom obredniku naziv ovoga blagoslova jest: *Blagoslov konja, volova, ovaca, itd. o Gjurgjevu ili na koju drugu svetkovinu.* Dvije su molitve koje slijede nakon uobičajenog responzorija.[522]

»Milosrđe tvoje ponizno prosimo, Gospode bože naš, da posredovanjem sv. Gjurgja (ili svetoga N.) ove konje (i druge životinje) u tvoje ime kriepošću blagoslova svoga od svake djavaoske varke i vlasti, i od svake bolesti sačuvati dostojiš se; ti jim gospode budi obranom i štitom života i lijekom zdravlja; te umnoži jih dobrotom svoga milosrdja, da se štuje sveto ime tvoje u vijeke.«

[521] M. GRGIĆ, Antun Opat, u: A. BADURINA (ur.), *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva,* Zagreb, 1985., 118-119, ovdje: 119.
[522] Usp. ĐO 1878, 154-155.

Ova je molitva većim dijelom preuzeta iz Dodatka Rimskog obrednika u kojem se uzima kao molitva za bolesne životinje. Po prvi put je nalazimo u Obredniku biskupije Konstanz iz 1713.,[523] u Bečkom obredniku,[524] a kasnije se javlja u Dodatku Rimskog obrednika[525], pa tako i u onom iz 1929.:

»Smjerno molimo, Gospodine, milosrđe tvoje, da u tvoje ime i krepošću tvoga blagoslova ozdrave ove životinje, što se muče u teškoj nemoći. Ugasila se u njima svaka đavolska moć i da ne boluju više, ti im, Gospodine, budi branitelj života i lijek za zdravlje.«[526]

Kao što vidimo, umjesto suviše općenite molitve za životinje, prema Dodatku Rimskog obrednika, u Strossmayerovu je obredniku molitva sadržajnija, s tim da je promijenjeno ono što se tiče bolesnih životinja. Drugi je blagoslov dulji i bogatiji:

»Usliši nas gospode, sveti otče, svemožni vječni bože, da kao što si kuće židovske u Egiptu poškropljene janječjom krvlju čuvao od angjela porazitelja: tako zaslugami i zagovorom sv. Gjurgja (ili svetog N.) dostoj se poslati svetog angjela s nebesa da čuva, štiti i brani ove konje (ili druge životinje) od bolesti, otimača, od škodljivih životinja, od šuge, od raznih bolesti i ujeda, od nenadanih pogibelji, od djavlâ i sluga njihovih, od zasieda vidljivih i nevidivih, kao i od učina i otrova, ma kakvim načinom učinjena i pripravljena, da se hvali i uzveličaje sveto i slavno ime tvoje. Po gospodu našem Isusukrstu… Blagoslov Boga svemogućega…«

Prvi dio ovog blagoslova preuzet je iz obreda blagoslova kuće prema Rimskom obredniku, a drugi je sastavljen i dodan za blagoslov životinja. Evo molitve za blagoslov kuća prema Rimskom obredniku:

»Usliši nas, Gospodine, sveti, Oče svemogući, vječni Bože, pa kao što si kod izlaska iz Egipta sačuvao od anđela ubilca židovske kuće, pomazane janjećom krvlju, tako se dostoj poslati svetog anđela svoga s nebesa, da čuva, krijepi, štiti, pohađa i brani sve koji prebivaju u ovom prebivalištu. Po istom Kristu.«[527]

U ovom se obredu kao svetac zaštitnik izrijekom ne spominje sv. Antun Opat nego sveti Juraj, jer je ovaj svetac u našim krajevima posebno zastupljen u pobožnostima i narodnim običajima kad su u pitanju usjevi i domaće životinje.[528] Evo jednog slavonskog običaja zapisanog sredinom 19. st.:

---

[523] *Manuale Benedictionum Rituumque*, Konstanz, 1713.

[524] RV 1774, 390.

[525] Usp. npr. RR 1872, 72* i 73*.

[526] RO 1929, 513.

[527] RO 1929, 258.

[528] U našim se krajevima Jurjevo nije uvijek slavilo 23. travnja. Razlog je tome blagdan sv. Adalberta, koji je bio misionar u Mađarskoj i u Poljskoj, a kojeg su ubili Prusi 23. travnja 997. U Mađarskoj i sjevernoj Hrvatskoj (koja je bila u sastavu mađarske crkvene provincije) slavio se sv. Adalbert 23. travnja kao državni blagdan, tako da je Sv. Juraj potisnut na sljedeći dan, to jest na 24. travnja. Još u Vlastitom misalu Đakovačke i Srijemske biskupije iz 1885. upisano je da se Sv. Juraj slavi 24. travnja. Nakon što su prekinute sve državnopravne veze s Mađarskom, spomen Sv. Jurja vratio se na »stari« datum – 23.

»O Gjurgjevu prěstaje marva u livada na pašu ići, koje su za kosidbu. (…) Na Gjurgjevo, prie nego se marva na pašu odtěra, gazda sve staje obiđe, i kako nje, tako i marvu s vodokerstnom vodom poškropi; da bude kroz cělu godinu od kurjaka sačuvana. Dok se stoka s vodom škropi, gazda se Bogu moli.«[529]

Zanimljivo je da u drugom dijelu molitve iz ĐO 1878. nalazimo i natruhe praznovjerja (koje je inače bilo prisutno u narodu vezano zaštitu stoke). Kaže se, naime, da blagoslov ima zaštititi životinje od »učina i otrova, ma kakvim načinom učinjena i pripravljena«.

2. Blagoslov bolesne stoke

Valja uzeti u obzir da su tada bolesti domaćih životinja bile raširenije nego danas, a ugibanje neke domaće životinje za svako je seosko gospodarstvo (pogotovo ono manje) bio velik gubitak, tako da je ovaj blagoslov u ono vrijeme bio veoma važan.[530]

U ĐO 1878 ovaj se blagoslov naziva *Blagoslov marhe u vrieme pomora.* Uzima se nešto modificirana prva molitva blagoslova konja, kao gore, samo je prijevod nešto drukčiji:

»Milosrđe tvoje gospode priklonito molimo, da ovo živinče (ine), koje se težkom bolešću muči, u tvoje sveto ime i kriepošću tvoga blagoslova ozdravi, neka se ugasi u njem (njih) vručica i svaka djavolska oblast, te da u buduće neboluje. Ti jim, molimo gospode, koji si za pomoć rodu ljudskomu stvorio, budi obrana života i liek zdravlju. Po Isukrstu.«[531]

U Dodatku Rimskog obrednika, pod naslovom: *Blagoslov životinja koje teško boluju*, nalazimo ovu istu molitvu i k tomu još druge dvije.[532]

travnja. Usp. *Proprium Missarum dioecesium Bosniensis et Sirmiensis. Appendix ad Proprium Missarum dioecesium Bosniensis et Sirmiensis*, Đakovo, 1885., 5; *Ordo Officii Divini peragendi iuxta ritum Breviarii et Missalis Romani anno III. post bissextilem a Christo nato 1839. in usum Dioecesis Bosniensis seu Diacovariensis et Syrmiensis…*, Budae, 1839., 41. Usp. također: V. BELAJ, *Hod kroz godinu*, Zagreb, 2007., 217-218.

[529] L. ILIĆ ORIOVČANIN, *Narodni slavonski običaji*, Zagreb, 1876., 126-128. Usp. također V. BELAJ, *Hod kroz godinu*, 224., 235.

[530] Tako se spominje da je biskupsko vlastelinstvo 1885. izgubilo 50 konja zbog *sakagije*, bakterijske bolesti od koje nije bilo lijeka. Usp. M. PAVIĆ, M. CEPELIĆ (prir.), *Josip Juraj Strossmayer, biskup bosansko-djakovački i sriemski. god. 1850. – 1900.*, 892.

[531] ĐO 1878, 155-156.

[532] Usp. RR 1872, 72*-73*; RO 1929, 511-512.

3. Blagoslov staje

a) U Dodatku Rimskog obrednika

Pod naslovom *Blagoslov staje za konje, volove ili drugu stoku* u Dodatku Rimskog obrednika nalazimo lijepu molitvu protkanu biblijskim slikama.

»Gospodine Bože svemogući, koji si htio, da se tvoj jedinorođeni Sin, Spasitelj naš, rodi u staji i među dvije životinje bude položen u jasle,[533] blagoslovi, molimo ovu staju i brani je od svake zlobe ili lukave đavolske prijevare, da postane zdravo i sigurno mjesto od svake navele za goveda, sitno blago i druge životinje. I jer vô pozna vlasnika svoga i magarac jasle gospodara svoga, daj milostivo slugama svojim, koje si stvorio na svoju sliku, i učinio ih malo manjim od anđela i metnuo im pod noge sitnu stoku i goveda sva, još i zvijeri poljske, da se ne bi izjednačili s bezumnim životinjama i da ne bi bili kao konj i mazga, u kojih nema razuma, već da bi tebe, jedinoga Boga priznavali stvorcem sviju dobara i u tvojoj službi ostali vjerni, da bi tako zahvaljujući tebi na primljenim darovima zaslužili dobiti veća dobročinstva. Po istom Kristu.«[534]

b) U Strossmayerovu obredniku

U ovom se obredniku taj blagoslov naziva *Blagoslov staje konjske, kravske i drugih goveda.* Dvije su molitve.[535] Prva je modificirana i skraćena molitva blagoslova konja:

»Usliši nas gospode, sveti otče, svemožni vječni bože, da kao što si kuće židovske u Egiptu poškropljene janječjom krvlju čuvao za njihova odlazka iz Egipta od angjela porazitelja: tako dostoj se poslati svetog angjela s nebesa da čuva, njeguje štiti, pohađa i staju ili mjesto ovo od štete, prevare i svih zasjeda neprijateljskih. Po Isuskrstu.«

Drugu molitvu nismo našli u izvorima:

»Blagoslovi, gospode mjesto ovo, i brani ga sa svom marhom njegovom od svakoga zla vremena, od vatre, bolesti, od budućega gnieva, od svih djavolskih napasti i zasieda: te ti bože, koji si htjeo, da ti se jedinorodjeni sin tvoj i otkupitelj

[533] U Lukinom opisu Isusova rođenja u Betlehemu nigdje se ne spominje da bi Isus bio »položen među dvije životinje«. Otkuda ta slika? Evo. Sv. Franjo je 1223. o Božiću u mjestu Greccio, blizu Asiza, u jednu staju unio sijena i slame, uveo vola i magarca, postavio oltar i, uz biskupovo dopuštenje, jedan je svećenik tamo služio misu. Zašto upravo vol i magarac, kad evanđelisti o tome ništa ne izvješćuju? Rješenje je u Iz 1,3: *Vo poznaje svoga vlasnika, a magarac jasle gospodareve – Izrael ne poznaje, narod moj ne razumije.* Misao je jasna: židovski glavari i svećenici nisu prepoznali Boga u malenom djetetu, a priproste životinje u staji su u Isusu prepoznale svoga vrhovnog gospodara. Otud običaj da se u jaslice odmah uz Isusa, Mariju i Josipa stavljaju figurice vola i magarca.

[534] RR 1872, 73*-74*; RO 1929, 514-515.

[535] ĐO 1878, 156.

naš u marvinskoj staji rodi i položi, budi staji ovoj čuvarom i dostoj se štiti ju od svakoga zla. Po Isukrstu.«

U odnosu na Dodatak Rimskoga obrednika (koji ima samo jednu molitvu), ove su molitve kraće i jednostavnije.

4. Blagoslov soli za životinje

U Dodatku Rimskog obrednika, pod naslovom *Blagoslov soli ili zobi za životinje*, donosi se samo jedna molitva.[536] U Strossmayerovu su obredniku, pod naslovom *Blagoslov soli za marhu*, dvije molitve.[537] Prva je iz Bečkog obrednika[538] i dosta slična onoj iz Dodatka Rimskog obrednika:

»Bože nevidljivi, ciene neizmjerne, imenom svetim i strašnim sina tvoga prosimo pobožnost tvoju, da ovaj stvor soli blagoslov i moć nevidljiva djelovanja uliješ; da životinje, koje si potrebućam ljudskim udieliti udostojao se,[539] čim od nje uzmu ili se je okuse, blagoslov i posvetba tvoja čuva od svake bolesti i povrede. Po Isukrstu.«

Duga je molitva sastavljena na osnovu one od blagoslova konja i ne nalazimo je u drugim izvorima:

»Gospode sveti, otče svemožni vječni bože: brani, molimo, sve životine naše ovim stvorom soli i vode: brani ih od grabežljivaca, lupeža, zvieri, od šuge, bolesti ujeda, od zanjkâ, od djavla, od nenavisti, od opakosti zločestih, od nevaljalih ljudi, zaštiti ih od otrova, zlih očiu i čarolija, te goveda i druge životinje, koje pate s bolesti i nemoći, dostoj se ovim stvorom soli i zazivanjem svetoga imena tvoga ozdraviti. Po Isukrstu.«

I ovdje vidimo natruhe praznovjerja: životinje imaju biti zaštićene od zlih očiju i od čarolija.

Zaključak

U ova četiri blagoslova vezana uz domaće životinje Strossmayerov obrednik ne slijedi tada već poznati Dodatak Rimskog obrednika, nego sve molitve – iako ih redovito uzima iz različitih izvora – oblikuje na vlastiti način. To se posebice očituje u tome što se za svetca zaštitnika životinja umjesto sv. Antuna Opata uzima sveti Juraj,

[536] Usp. RR 1872, 72*-73*; RO 1929, 513-514.
[537] ĐO 1878, 157.
[538] RV 1774, 390.
[539] Riječi: »koje si potrebućam ljudskim udieliti udostaojao se« preuzete su iz Dodatka Rimskoga obrednika i nema ih u Bečkom obredniku.

koji se u našim krajevima štovao upravo kao zaštitnik polja i domaćih životinja. Valja također priznati da u tim molitvama nalazimo i natruhe praznovjerja i narodnih vjerovanja. Kako god bilo, iz tih se blagoslova vidi da je u ono vrijeme bilo posve razumljivo da se priređuju vlastiti obredi uz one koji su u to vrijeme već postojali u Dodatku Rimskog obrednika. Očito je da bi se slični blagoslovi – prilagođeni našem vremenu, temeljeći se na zdravim teološkim i liturgijskim postavkama – mogli i trebali prirediti i u današnje vrijeme.

V. BLAGOSLOV POLJA PROTIV ŠTETOČINA

Ophod na Sv. Marka, 25. travnja, koji se u Rimskom obredniku naziva »Velike litanije«, u našim se krajevima smatrao redovitim blagoslovom polja. Osim toga redovitog blagoslova u Strossmayerovu obredniku nalazimo još *Blagoslov polja protiv škodljivim* živinicam*, pticam, miševom, crvom, zmijom, skakavcem plod zemlje uništujućim.*[540] U Rimskom obredniku nema ovoga blagoslova, ali ga nalazimo u starim vlastitim zbirkama (na latinskom jeziku).[541] Isti obred (bez otkletvene molitve) nalazimo u još starijoj zbirci iz 1720.[542] U to vrijeme ovoga obreda nema u drugim obrednicima u našem okruženju, a u Ostrogonskom se obredniku javlja tek 1907.[543] U kasnijim našim vlastitim obrednicima nema ovoga blagoslova.

U spomenutom blagoslovu polja iz Strossmayerova obrednika nakon uobičajenog responzorija slijedi molitva, zatim otkletvena molitva i zaključna molitva:

> »Molbe naše, molimo te gospode, milostivo usliši: da, koji pravedno za griehe naše trpimo,[544] i ovih škodljivih ptica, (miševa, crvi, skakavaca) progonstvo podnašamo, istoga se na čast imena tvoga milosrdno oslobodimo, da kriepošću tvojom iztjerane (iztjerani) nikome ne nahude, i ova polja (livade, vinograde) u miru i pokoju ostave da njihovi plodovi i tvome Veličanstvu služe, i našoj potrebi bez štete zadovolje. Po Isukrstu.
>
> Zakinjem vas i izganjam vas, kužne crve (miševe, skakavce, ptice) škodljive životinje, bogom otcem svemožnim, Isukrstom sinom njegovim, gospodom našim, i duhom svetim, od obojice proizišavšim, i zagovorom blažene Marije djevice i svetoga N. (imenuje se zaštitnik mjesta), da namah odstupite od ovih polja (livada, vrtova), niti da dalje u njih prebivate, nego da na takva mjesta predjete, gdje ni jednomu božjemu slugi nahuditi nećete; imenom svemožnog boga, i cielog dvora nebeskoga, svetoga N. i svete crkve božje, proklinjem vas, da kamo-

---

[540] Usp. ĐO 1878, 152-153.

[541] Usp. RR 1872, 93*-95*; *Nova collectio continens formas benedictionum frequentiores*, Barcinone, 1853., 98-102. U ovoj se zbirci navodi da je ovaj obred odobrio Benedikt XIV. U ova dva obrednika otkletvena molitva dolazi poslije dviju molitava, a u Strossmayerovu je obredniku otkletvena molitva između dviju molitava.

[542] Usp. C. BROGNOLO, *Manuale exorcistarum ac parochorum*, Venetiis, 1720., 323.

[543] Usp. RS 1907, 49*54*.

[544] Prvi dio molitve preuzet je iz zborne molitve kvatrene subote u došašću prema prethodnom misalu.

god dodjete, prokleti bili, ponestajuć i umanjujuć se sami po sebi od dana do dana tako, da ostatak vaših nigdje nebude više, nego koliko ih je potrebno na spas i porabu ljudi, što da se dostoji podieliti onaj, koji će doći suditi žive i mrtve i svijet ognjem.[545]

Svemožni vječni bože, darovaoče svih dobara i pomilovatelju kajućih se grešnika, pred čijim imenom svako se prigiblje koljeno na nebu i na zemlji i u paklu. Udieli nam milostivo, da što, uzdajući se u tvoju milost i milosrdje, činimo, po istoj milosti i krieposti tvojoj, u istinu postignemo; da milošću tvojoj ove kuge oslobodjeni tvome Veličanstvu dostojno uzdajemo hvale.«

U ovo doba (pre)naglašene svijesti o potrebi očuvanja okoliša i »bioraznolikosti« (svih živih bića) ovaj se blagoslov baš ne bi uklopio. Međutim, u ono je doba taj blagoslov bio i važan i potreban. U ono je vrijeme bilo nepoznato bilo kakvo tretiranje i zaštita biljaka.[546] Osim toga, prinosi su u ono vrijeme bili znatno manji nego danas, tako da se u vrijeme neke pošasti i najezde štetočina itekako osjetila oskudica među jednostavnim poljodjelcima.[547] U svakom slučaju, za ono vrijeme je bio izuzetno važan i sljedeći blagoslov.

[545] Završetak ove molitve *suditi žive i mrtve i svijet ognjem* identičan završetku jedne molitve nad opsjednutim: *Gospodine, Bože naš, koji ćeš doći suditi žive i mrtve i svijet ognjem.* Usp. RO 1929, 370. Sličnu misao nalazimo i u antifoni službe za mrtve: *Izbavi me, Gospodine, od smrti vječne u dan onaj strašni, kad se potresu nebesa i zemlja, kada dođeš suditi svijet ognjem.* Usp. RO 1929, 221-222.

[546] Usput rečeno, silno naglašavamo ekološku svijest, a u isto vrijem nam je sva hrana višestruko tretirana fungicidima, herbicidima, otrovima protiv nametnika i to tako da je sve sjemenje tretirano običnim ljudima nepoznatim sredstvima…

[547] Spomenimo da je i danas u mnogim seoskim župama Švicarske i Njemačke od Spasova pa do Velike Gospe na koncu svake nedjeljne mise umjesto redovitog završnog blagoslova uobičajen *Wettersegen*, to jest blagoslov da se usjevi i vinogradi očuvaju od tuče i olujnog vremena.

SEDMI DIO:

BLAGOSLOV STVARI

I. BLAGOSLOV VODE UOČI BOGOJAVLJENJA

1. Kako se razvio blagoslov vode uoči Bogojavljenja?

Početkom 3. stoljeća, kako svjedoči Hipolit Rimski, već je bio utemeljen katekumenat – uvođenje odraslih u kršćanstvo koji su nakon trogodišnje priprave i rasta u kršćanskim vrijednostima primali sakramente inicijacije. Slavlje sakramenta inicijacije uskoro je postalo sastavnim dijelom vazmenoga bdjenja s očitim otajstvenim značenjem: kao što je Krist u vazmenoj noći pobijedio smrt i uskrsnuo, tako i krštenik prelazi iz smrti grijeha u život djece Božje. Korizma je onda za kandidate bila bliža priprava. Kad su se sredinom 4. stoljeća pojavili Božić i Bogojavljenje, vrijeme došašća počelo se shvaćati kao druga korizma. Uskoro se Bogojavljenje – pogotovo na Istoku – počelo slaviti kao blagdan krštenja Isusova, kad se silaskom Duha Svetoga i glasom Oca Isus objavio svim narodima, na što navodi izraz *Epifania – Bogojavljenje*. Tako su se na ovaj blagdan počela slaviti krštenja. Sljedeći korak je onda bio logičan: kako se u vazmenom bdjenju svečano blagoslivljala voda za krštenje, trebalo je to učiniti i uoči Bogojavljenja. Nakon toga, kad je praktički nestalo krštavanje odraslih, na ovaj je blagdan na Istoku ipak zadržan blagoslov vode (baš kao što se u našoj važećoj liturgiji u vazmenom bdjenju blagoslivlje voda i onda kad nema novokrštenika).

Zašto upravo 6. siječnja? Prema egipatskom računanju, zimski je solsticij bio upravo 6. siječnja. Pogani su u Egiptu toga dana, prema svjedočanstvu Epifanija († 403.), bdjeli u čast djevice Kore koja rađa Heliosa – boga Sunca. Vjerovali su da toga dana sunce daje posebnu snagu vodama, pa su tom prigodom uzimali vodu iz fontana ili iz Nila. Prema tome, u kršćanskom slavljenju Bogojavljenja istoga dana kad je padao i spomenuti poganski blagdan vidimo *inkulturaciju*, postupak kojim se kršćanska otajstva (ovdje *pojavak* Kristov) stavljaju u okvir slavljenja poganskih svetkovina, čime se one potiskuju, a ostaje slavljenje kršćanskoga otajstva.[548]

Kristovo krštenje u Jordanu kao sadržaj Bogojavljenja s Istoka je preko Galije preneseno u Rim u 7. st. poslije Grgura Velikoga. Uz krštenje Isusovo u Jordanu povezana je ideja duhovnih zaruka Krista i Crkve, te se na Bogojavljenje također spominje čudo na svadbi u Kani Galilejskoj. Prema tome, iako je na Zapadu na Bogo-

[548] Usp. Z. PAŽIN, Svetkovina Bogojavljenja. Liturgijska i teološka analiza, u: *Diacovensia* 23(2015.)1, 89-106, ovdje: 90-91.

javljenje naglašeno otajstva pohoda mudraca novorođenom Isusu, ipak su u bogoslužju prisutna i druga dva otajstva: Isusovo krštenje i čudo u Kani Galilejskoj. To je vidljivo i u važećem Časoslovu. Antifona evanđeoskog hvalospjeva Jutarnje na svetkovinu Bogojavljenja glasi: »Danas je s nebeskim zaručnikom Crkva vjenčana jer u Jordanu Krist opra njezine zločine; hrle s darima mudraci na kraljevsku svadbu, i vino što iz vode posta veseli svatove.«[549] Međutim, u tome smislu vidimo u današnjem liturgijskom kalendaru određenu nespretnost: na Bogojavljenje se, kao što smo vidjeli, između ostaloga spominje Kristovo krštenje u Jordanu, a već sljedeća nedjelja iza Bogojavljenja jest Krštenje Gospodinovo…

Pored svega toga, na Zapadu nije zaživio istočnjački običaj blagoslova vode na Bogojavljenje, tako da toga blagoslova nema u Rimskom obredniku iz 1614.[550] niti u drugim Rimskim obrednicima sve do konca 19. st., a nije ga bilo ni u svim obrednicima u našim krajevima. Tako ga nema ostrogonskim obrednicima, dok ga nalazimo u zagrebačkim[551] i kaločkim obrednicima.[552] Međutim, u katoličkim krajevima gdje se u određenoj mjeri osjećao utjecaj Istoka, to jest u južnoj Italiji (»Magna Graecia«!) i u Hrvatskoj, ipak se javlja običaj blagoslivljanja vode o Bogojavljenju. Tako je već u 11. stoljeću poznat »Red bogojavljenskog blagoslova svetih voda prema redu istočnih Crkava«.[553] Zanimljivo je da je ovaj obred kasnije ušao u dodatak salcburškog Rimsko-germanskog pontifikala.[554] Međutim, ovaj je blagoslov po svojoj strukturi i po sadržaju posve drukčiji od onih koji se kasnije javljaju u kasnijim obrednicima.

2. Blagoslov vode uoči Bogojavljenja u našim starim obrednicima

Koliko je u nas blagoslov vode o Bogojavljenju važan, vidljivo je i iz naziva: u Dalmaciji te u nekim dijelovima Bosne i Hercegovine Bogojavljenje se naziva »Vodokršće«, to jest dan kada se voda »krsti«, odnosno blagoslivlje.[555] Prvo svjedočanstvo

[549] *Božanski časoslov obnovljen prema odluci svetog ekumenskog sabora II. vatikanskog a proglašen vlašću pape Pavla VI.* Časoslov rimskog obreda, I., Zagreb, 1984., 395. Ista je antifona na istome mjestu bila i u prethodnom Časoslovu: »Hodiae caelsti sponso iuncta est Ecclesia: quoniam in Iordane lavit Christus eius crimina: currum cum muneribus Magi ad regales nuptias, et ex aqua facto vino laetantur conviviae.« – *Breviarium Romanum,* Editio princeps (1568.) – fototipsko izdanje, Città del Vaticano, 1999., 236, br. 1210.

[550] Usp. RR 1614.

[551] RZ 1729, 298-316.; RZ 1796, 236-249.

[552] Usp. npr. RC 1738, 329-343.; RC 1798, 340.-356.; RC 1833, 310-327.

[553] Usp. P. De PUNIET (prir.), Benedictio aquarum sanctarum theopaniarum secundum ordinem orientalium ecclesiarum, u: *Revue Bénédictine* 29(1912.), 21-46. Podsjetimo da se u različitim zapadnim liturgijskim knjigama blagdan *Epiphania* naziva i *Theophania*, kao, na primjer, u Gelazijevu sakramentaru. Usp. L. C. MOHLBERG (prir.), *Liber sacramentorum Romanae Aeclesiae ordinis anni circuli (Sacramentarium Gelasianum)*, Roma, 1981., 57-61.

[554] Usp. M. ANDRIEU (prir.), *Les ordines Romani du haut moyen âge, I., Les manuscrits,* Leuven, 1931., 352-354.

[555] Zanimljivo je da je i mađarski naziv za Bogojavljenje *Vízkereszt*, što doslovno znači »Krštenje (blagoslov) vode«.

ovoga blagoslova u nas nalazimo u *Ritualu Rimskom*, što ga je na hrvatski preveo i uredio Bartol Kašić te izdao u Rimu 1640. (dakle 26 godina nakon pojave tipskog izdanja iz 1614.).[556] Nakon što je na str. 394. već napisao »sfarha« (kraj), Kašić na str. 395-422. donosi *Blagossov od vodae, kojise cinij u nadvecerye od Vodokaerscta.* Uskoro se i u nekim drugim izdanjima Rimskog obrednika u dodatku donosi blagoslov vode uoči Bogojavljenja (tamo gdje je običaj), kao npr. već 1656. u obredniku tiskanom u Veneciji, s napomenom da je taj obred odobren od Kongregacije obrada.[557] Nakon toga se ovaj obrazac blagoslova – kako ga donosi Kašić – uz neznatne razlike nalazi i u drugim obrednicima, kao u onom Strossmayerovu, izdanom 1878.[558]

Konačno, Kongregacija obreda 6. prosinca 1890. formalno uvrštava ovaj blagoslov u Rimski obrednik, dok je prije toga bio samo u vlastitim obrednicima. Nakon toga se ovaj blagoslov nalazi i u drugim obrednicima u kojima ga ranije nije bilo.[559] Međutim, Strossmayerov obrednik gotovo u potpunosti slijedi Kašićev, dočim je obred blagoslova vode prema Rimskim obrednicima poslije 1890. drukčiji i on se nalazi u Rimskom obredniku iz 1925. (latinski) i 1929. (hrvatski). Zanimljivo je da u opasci stoji da je to blagoslov pridržan biskupu ili njegovu delegatu,[560] dok u našim obrednicima nikada nije bilo toga ograničenja, nego je to činio »misnik«. Zanimljivo je, nadalje, da u Đakovačkom obredniku iz 1933. ovoga obreda nema.[561] Možda se išlo za tim da ovaj obrednik bude što sažetiji. Svećenik se onda za ovaj blagoslov služio Rimskim obrednikom iz 1929. ili Obredniku biskupije Bosansko-djakovačke i Sriemske (ĐO) iz 1878.

Donosimo usporedno obrede blagoslova vode uoči Bogojavljenja prema tim dvama obrednicima.

RO 1929.	ĐO 1878.
(Odobrila Kongregacija obreda 1890.)	Veliki blagoslov vode,
(Blagoslov koji ima davati ordinarij ili njegov delegat.)	u oči Bogojavljenja
Blagoslov vode uoči Bogojavljenja.	(nije pridržano biskupu).

[556] *Rituale Romanum Urbani VIII Pont. Max. iussu editum, illyrica lingua.* Romae ex Typographia Sac. Congreg. de Propag. fide, MDCXL (1640). *Ritual Rimski istomaccen slovinski po Bartolomeu Kassichiu Popu Bogoslovçu od Druxbe Yesusovae Peniteçiru Apostolskomu,* V Riimu, Iz vtiesteniçae Sfet: Skuppa od Razplodyenya S. Vierrae, 1640., Reprint, Zagreb, 1992.

[557] *Rituale Romanum Pauli V. Pont. Max. iussu editum cum Coniurationibus ad fugendam tempestates et Benedictione Aquae, quae fit in Vigilia Epiphania et aliis. NUNC ADDITA Formula Absolvendi et Benedicendi Populos et Agros: A Sacra Rituum Congregatione approbata,* Venetiis, 1656., 316-334.

[558] ĐO 1878, 172-193.

[559] Tako blagoslov vode o Bogojavljenju, prema Rimskom obredniku nalazimo, na primjer, u RS 1907., 244-258. (latinski).

[560] RO 1929, 516-533.

[561] Usp. ĐO, 1933.

Litanije svih svetih, sa završetkom: »Da se dostojiš ovu vodu blagosloviti…«

Oče naš.

Psalam 29 (28) »Prinesite Gospodinu, sinovi Božji«, s antifonom.

Psalam 46 (45): »Bog nam je zaklon i utvrda«.

Psalam 147 (146): Hvalite Gospodina jer je dobar, pjevajte Bogu našemu jer je sladak.«

Zaklinjanje protiv sotone i anđela odmetnika: »Zaklinjem te, svaki nečisti duše…«

Himan »Blagoslovljen«, s antifonom.

Himan »Veliča«.

Molitva Bogojavljenja.

Zaklinjanje soli i molitva nad solju.

Zaklinjanje vode i molitva nad vodom.

Miješanje soli i vode.

Blagoslov vode i soli.

Tebe Boga hvalimo.

Zaključna molitva.

Antifona.

Psalam 29 (28) »Prinesite Gospodinu, sinovi Božji«, s antifonom.

Psalam 68 (67): Bog nek' ustane! Razbježali se dušmani njegovi!«, s antifonom.

Psalam 91(90): Ti što prebivaš pod zaštitom Višnjega«, s antifonom.[562]

Litanije svih svetih, sa završetkom: »Da se dostojiš ovu vodu blagosloviti...«

I ne uvedi nas u napast, itd.

Svećenik 4 puta nad vodom i kaže: »Izgonim te, sva četo đavolska, iz vode ove, u ime Oca i sina i Duha Svetoga.«

Zaklinjanje vode.

Čitanje Br 20,2-6 (voda iz pećine).

Čitanje Iv 7,37-39a (»Ako je tko žedan, neka dođe k meni«).

Zaklinjanje vode (dva puta) i blagoslov vode.

Blagoslov soli (dva puta), molitva nad solju, zaklinjanje soli, molitva nad solju.

Miješanje vode i soli.

Zaklinjanje vode i soli zajedno

Drugo zaklinjanje vode.

Molitva blagoslova vode u obliku predslovlja. Druga molitva blagoslova vode.[563]

Križ se tri puta umoči u vodu.

Blagoslov vode i soli zajedno.

Zaklinjanje protiv nečistoga duha.

Tri molitve.

Zaklinjanje soli.

[562] Poslije ovoga, a prije Litanija, Kašić donosi responzorij: Usliši me, Gospodine, jer je dobrostiva milost tvoja, po velikom milosrđu pogledaj na me! (Ps 69,17) Spasi me, Bože: vode mi dođoše do grla! (Ps 69,2), Ritual Rims*ki istomaccen slovinski…*, 399-400.

Blagoslov soli.

Čitanje Lk 3,21-38 (izvješće o krštenju Isusovu i njegovo rodoslovlje.)

Završna blagoslovna molitva.

3. Blagoslov vode uoči Bogojavljenja u važećem obredniku

Godine 1984. objavljeno je tipsko izdanje Blagoslova prema Rimskom obredniku[564] u kojem nema blagoslova vode o Bogojavljenju. Nakon tri godine objavljen je i hrvatski prijevod koji u Dodatku donosi blagoslov vode o Bogojavljenju,[565]što je onda uvršteno i u sljedeće izdanje.[566]

U Obredniku iz 1987. daje se u napomenama povijest nastanka ovoga blagoslova. Veli se da je Bogojavljenje vezano uz zimski solsticij (po egipatskom računanju 6. siječnja) , te je njegova uspostava značila suprotstavljanje poganskim blagdanima. Budući da se vjerovalo da toga dana sunce daje posebnu snagu vodama, kršćani su naglašavali da je Krist ono »Mlado sunce s visine« (sup. Lk 1,78). Kako je naša Crkva bila u bližem doticaju s Istočnom Crkvom, blagoslov vode uoči Bogojavljenja proširio se i u nas. Na koncu Napomene zaključuju da se ovaj obred može slaviti u misi ili izvan mise, te da ovaj blagoslov zamjenjuje onaj iz Rimskog obrednika iz 1929.

Evo kako je ustrojen Red blagoslova izvan mise. Na početku je znak križa te trojstveni blagoslov. Slavitelj zatim govori uvod »ovim ili sličnim riječima«. Slijedi evanđelje Mk 7,1-11 (krštenje Isusovo). Slijedi Ps 29 (»Prinesite Gospodinu, sinovi Božji«) s antifonom »Gospodin nad vodama stoluje«. Slijede litanije Svih svetih. Nakon toga se može, ako je običaj, blagosloviti sol i to molitvom iz prethodnog Obrednika, a onda novosastavljena molitva blagoslova vode. Nakon toga služitelj (svećenik ili đakon) poškropi puk vodom i zaključi riječima: »Neka nam ova voda bude spomen Kristovog i našeg krštenja i novoga života po zakonu kraljevstva Božjega.«

Za red blagoslova u misi samo se kratko napominje da je na samom početku, nakon pozdrav i nagovora sâm blagoslov vode, koji zamjenjuje pokajnički čin. Poslije blagoslova slijedi himan *Slava.*

---

[563] U središnjem dijelu ove molitve veli se: »Zaklinjem te [vodo] onim, koji je sve stvorio, da ne prezreš glasa poniznosti moje, već da istjeraš svaku sjenu, sve sluge protivničke, sve zasjede đavaoske, bile one duhova nečistih ili prokletih ili bludećih…«, a Kašić ovdje dodaje koje to nečiste sile mogu biti: »ili dozvanih od čarobnjaka, ili vilenjaka ili vukodlaka ili vilenica ili vukodlačica, od zmaja drakuna i svih letećih ili puzajućih poskoka i zmija«.

[564] Usp. *Rituale Romanum ex decreto Sacrosancti oecumenici concilii Vaticani II instauratum, auctoritate Ioannis Pauli II promulgatum. De benedictionibus*, Editio typica. Typis Polyglottis Vaticanis, 1984., Reimpresio 1985.

[565] Usp. *Rimski obrednik obnovljen prema odluci svetog ekumenskog sabora Drugog vatikanskog, a proglašen vlašću pape Ivana Pavla II. Blagoslovi*, Zagreb, 1987., 451-457.

[566] Usp. *Rimski obrednik obnovljen prema odluci svetog općeg sabora Drugog vatikanskog, proglašen vlašću pape Pavla VI. Blagoslovi*, Zagreb, 2007., glava 33 bis, 426-430.

Obrednik iz 2007. predviđa samo blagoslov vode u misi. Uvodne su napomene kraće i ne spominju pogansku podlogu ovog blagdana na Istoku. Obred je istovjetan onome iz prethodnog izdanja, s time da se prvo donosi obrazac blagoslova vode, a onda – gdje je običaj – obrazac blagoslova soli. Nadalje, budući da je obred u sklopu mise, čitanja nisu prije litanija, nego na uobičajenom mjestu u misi. Valja pripomenuti kako se prema važećem Misalu iz 2002. ponovno uvodi misa bdjenja. Za tu misu ovaj Misal donosi vlastite molitve, ali ne i vlastita čitanja. Prema tome, dok se ne pripravi novi hrvatski prijevod, u misi uoči Bogojavljenja uzima se misa od same svetkovine Bogojavljenja. Po sebi je šteta da u ovom obredniku nije predviđen blagoslov vode izvan mise, jer se u praksi može dogoditi da svećenik, na primjer, u filijalnoj crkvi ne može slaviti misu jer će ju slaviti ili ju je već slavio u župnoj crkvi, kao što se može dogoditi da ovaj obred predvodi đakon…

Blagoslov vode u starim je obrednicima bio puno dulji te u skladu sa sličnim drevnim obredima blagoslova vode i soli u krsnome slavlju, gdje je bilo silno naglašeno zaklinjanje protiv zlih sila, da bi tako blagoslovljena voda zadobila moć protiv Sotone i svih zlih sila. Prema novome obredu, blagoslovljena je voda prvenstveno spomen krštenja, tako da je važeći blagoslov vode uoči Bogojavljenja na istoj crti kao i blagoslov vode u vazmenome bdjenju.[567]

Zaključak

Kao što smo vidjeli, blagoslov vode o Bogojavljenju nije izvorno naš vlastiti obred, ali je ipak u nas zadržan kao vlastiti, jer se dugo vremena nije nalazio u Rimskom obredniku. Slično je bilo, kao što smo ranije vidjeli, i s blagoslovom kuća o Bogojavljenju. Nije ga nikad bilo u Rimskom obredniku. Nalazimo ga u nekim vlastitim obrednicima na području Austrije, ali smo ga mi uzeli kao vlastiti te ga proširili i prilagodili. Ovdje očito nije naglasak na originalnosti, nego je vidljivo da smo mi – iz onoga što smo nalazili u drugim krajevima, a nije bilo u Rimskom obredniku – uzeli ono što smo smatrali da najbolje odgovara našim prilikama. Time su naši prethodnici pokazali mudrost, zrelost i osjetljivost za naše vlastite potrebe.

Spomenimo na koncu da je ovaj blagoslov izgubio jednu svoju važnu osobinu. Naime, donedavno je blagoslov kuća započinjao na Bogojavljenje pa su se kuće blagoslivljale tom novoblagoslovljenom vodom. Danas zbog radnih i inih obveza blagoslov kuća započinje iza Božića, tako da se često završi do Bogojavljenja. Pa ipak, blagoslov vode uoči Bogojavljenja za većinu je naših vjernika i dalje veoma važan i stoga tu tradiciju treba i dalje čuvati i njegovati, što će, ponovimo to, zacijelo naći mjesta i u našem budućem vlastitom obredniku.

[567] Usp. Z. PAŽIN, Blagoslov vode jučer i danas. Egzorcizam ili epikleza?, u: M. BABIĆ (ur.), *Logos kai mysterion. Spomen-spis prigodom 80. obljetnice rođenja o. Martina Kirigina, O. S. B.*, Makarska, 1989., 99-103.

II. BLAGOSLOV SVIJEĆA I BLAGOSLOV JABUKA O SV. BLAŽU

Danas se na Svijećnicu, 2. veljače, odnosno na Blagdan prikazanja Gospodinova u Hramu,[568] na početku mise blagoslivljaju svijeće i zatim kreće procesija. U starom je misalu toga dana bilo čak pet molitava blagoslova svijeća, nakon čega je, kao i danas, slijedila procesija i zatim misa. Redovito je to bilo blagoslov za sve svijeće koje su se do iduće Svijećnice imale rabiti u crkvi. Vjernici su također donosili svoje svijeće na blagoslov i onda te blagoslovljene svijeće nosili svojim kućama i palili ih u posebnim prigodama, poglavito uz umirućeg i umrloga. I onda, samo dan kasnije, u našim vlastitim obrednicima od početka 18. stoljeća, to jest od 1738., nalazimo Blagoslov svijeće o Svetome Blažu, to jest 3. veljače. Taj se obred u Dodatku Rimskog obrednika pojavio tek koncem 19. stoljeća, to jest 1872. Blagoslov svijeća o Sv. Blažu bio je vezan uz blagoslov grla, naime, blagoslivljale su se one svijeće kojima su se vjernicima blagoslivljala grla, pa se onda na koncu navodila formula blagoslivljanja grla. Jednako se tako pojavljuje i obred blagoslova jabuka o blagdanu sv. Blaža. U nekim je vlastitim obrednicima naveden samo blagoslov jabuka,[569] u drugima samo blagoslov svijeća,[570] dok u nekima nalazimo oba blagoslova.[571]

Prikazat ćemo obred blagoslova svijeća o Sv. Blažu i obred blagoslova jabuka o istom blagdanu prema đakovačkom obredniku iz 1878. Pripomenimo da svi navedeni obrednici donose obred na latinskom, a jedino đakovački 1878. na hrvatskom.

---

[568] U prethodnom je misalu ovo bio marijanski blagdan i zvao se Očišćenje Blažene Djevice Marije.

[569] RS 1625, 185-186.; RS 1715, 161-162.; RS 1745, 193-194.; RS 1772, 193-194.; RS 1801, 193-194.; RS 1858, 349-350.; RS 1859., 349-350.; RZ 1729, 195-196.; RZ 1796, 251. Nalazimo ga i u jednom franjevačkom obredniku: *Rituale franciscanum… coordinatum a Fr. Bernardo Sannig,* Neo-Pragae, 1685., 101-102.

[570] RV 1774, 383-385.; RC 1798, 306-307.; RC 1833, 283-284.; RM 1840, 432-463.; *Ritual ili obrednik Biskupije Senjske i Modruške tiskan po naredni i zapovědi Mirka barona Ožegovića,* Zagreb, 1859., 99-100.; RR 1872, 33*-34; RO 1929, 439-440.

[571] RC 1738, 300-301. (blagoslov svijeća), 344-345. (blagoslov jabuka); RC 1798, 306-307. (blagoslov svijeća), 357-358. (blagoslov jabuka); RS 1858, 349-350. (blagoslov jabuka), 350-351. (blagoslov svijeća); RS 1859, 349-350. (blagoslov jabuka), 350-351. (blagoslov svijeća); ĐO 1878, 141-142. (blagoslov svijeća), 161-162. (blagoslov jabuka); RS 1907., 276. (blagoslov jabuka), Appendix 3*-4* (blagoslov svijeća).

1. Blagoslov svijeća o Svetome Blažu

Ovaj se obred na našim stranama po prvi put javlja u kaločkom obredniku iz 1738., dok je u spomenutom Franjevačkom obredniku Bernarda Sanniga poznat još 1685. Nema ga u Đakovačkom obredniku iz 1933. Puni naziv ovoga obreda u đakovačkom obredniku 1878. jest: »Blagoslov svieća na dan Sv. Blaža. Proti vratobolji.«[572] Obrazac se blagoslova tek neznatno razlikuje od obrednika do obrednika. Zanimljivo je da naš obrednik u velikoj mjeri slijedi Senjski obrednik iz 1859.

Nakon responzorija slijedi molitva blagoslova svijeća:

»Svemožni vječni bože! koji si svakovrsne na svietu stvari jednom riečju stvorio, te si na otkupljenje naroda čovječanskoga htjeo, da ona ista rieč, po kojoj je sve učinjeno, uzme na se tielo; koji si velik, neizmieran, strahovit, slavan i čudotvoran; čiju vjeru braneć[573] slavni je mučenik i biskup Blaž, neplašeć se raznovrstnih muka, vječnu mučeničku krunu[574] u rajskoj slavi[575] stekao,[576] i koji si njemu ovaj osobiti dar milosti svoje udielio, da lieči u tvoje ime svakovrsne bolesti grla: Veličanstvo tvoje priklonito molimo, da negledajuć na krivice naše, nego zaslugami njegovimi ublažen i molitvami ganut, ovaj stvor voska blago†sloviti i posvetiti desnicom[577] svoje dobrostivosti dostojiš se: da se svi oni, kojim grla budu njim taknuta, uz živu vjeru[578] od svake bolesti grla i od svih vremenitih i vjekovitih zala zaslugami njegove muke oslobode, i u crkvi tvojoj svetoj zdravi i veseli tvojom milošću pomoženi, tebi hvale uzdavajući, budu dostojni slaviti tvoje presveto ime, koje je blagoslovljeno po sve vieke vieka.«

Svijeće se poškrope blagoslovljenom vodom, a zatim se dvjema unakrst svezanima svijećama dotaknu grla vjernika uz riječi:

»Po utočišću bl. Blaža, biskupa i mučenika, oslobodio i občuvao te gospod od bolesti grla. U ime otca †, i sina †, i duha † svetoga. Amen.«

U RO-u iz 1929. čitamo nama poznat noviji obrazac blagoslova:

»Zagovorom svetoga Blaža, biskup i mučenika, oslobodio te Bog bolesti grla i od svakoga drugoga zla. U ime Oca i Sina † i Duha Svetoga. Amen.«

---

[572] ĐO 1878, 141-142. U obredu na latinskom stoji: »Benedictio candelarum in festo S. Blasii contra morbos gutturis.«

[573] Latinski: »defensione«, kako i stoji u RC-u 1858. U drugim izvorima stoji »confessione« – »ispovijedajući«.

[574] U svim drugim izvorima stoji »palmu«.

[575] »U rajskoj slavi« nema u drugim izvorima.

[576] U drugim izvorima stoji »feliciter« – »sretno«. U RC-u 1858. toga nema.

[577] »Desnicom« nema u izvorima.

[578] »Uz živu vjeru« – »bona fide« nema u RC 1858, a u drugim izvorima ima.

2. Blagoslov jabuka o Svetome Blažu

Kao što smo bili napomenuli, blagoslov jabuka o blagdanu sv. Blaža nalazimo već u ostrogonskom obredniku iz 1625., dok se blagoslov svijeća u našim krajevima prvi put pojavljuje više od stotinu godina kasnije, u kaločkom obredniku iz 1738. Nakon kraćeg responzorija slijede dvije molitve. Evo prve iz ĐO 1878:

> »Blago†slovi, gospode, jabuke ove, da budu spasovita pomoć plemenu ljudskom, i udieli po zazivanju imena tvoga i zagovora sv. Blaža, mučenika svoga, da koji god o njih jeli budu, spas duše i zdravlje tiela postignu.«[579]

Druga molitva blagoslova jabuka identična je navedenom obrascu blagoslova svijeća, s tim da se, naravno, umjesto svijeća spominju jabuke te se, umjesto doticanja grla svijećama, zaziva blagoslov na one koji jabuke budu kušali.

Zaključak

Kao što smo vidjeli, u starim je obrednicima bila naglašena vjera u otajstveno Božje djelovanje zagovorom i zaslugama svetih. Znakovi su im bili osobito važni. Na blagoslovljene uporabne predmete gledalo se s osobitim poštovanjem. Međutim, nije potrebno naglašavati koliko je blagoslov grla i danas veoma važan našim vjernicima, tako da u velikom broju tom blagoslovu pristupaju. Međutim, danas u službenim obrednicima nemamo ni blagoslov svijeća o blagdanu svetoga Blaža. Tek u Direktoriju za spomendan svetoga Blaža lakonski stoji: »Grla se blagoslivljaju sa svijećama blagoslovljenim istoga dana.« Zatim se navodi spomenuti obrazac: »Zagovorom svetoga Blaža…« Dakle, prema Direktoriju, svijeće za blagoslov grla treba blagosloviti toga istoga dana. Dobro. Pitamo se, međutim, kojim se obredom blagoslova, kojim se obrascima imaju te svijeće blagosloviti? Onim iz Obrednika iz 1929.? Ili ćemo jednostavno ponoviti blagoslov svijeća od Svijećnice? Hoćemo li, možda, improvizirati ili ćemo pak – posebnim odobrenjem Svete Stolice – blagosloviti svijeće »unico signo crucis«, to jest jednostavnim znakom križa?

Kako god bilo, opet nam se nameće potreba vlastitog obrednika koji bi mudro vrednovao i ove blagoslove te im podario novu snagu i svježinu. Jer, ako vjernicima u Crkvi uzmanjka pravih znakova, potražit će neke druge, koji ili odudaraju od dobrog ukusa ili su u skladu s potrošačkim društvom ili su pak na rubu praznovjerja. Ako vjernicima ne dajemo krepku i zdravu hranu, potražit će »brzu hranu«. A ona nije dobra ni za duh i za tijelo.

[579] ĐO 1878, 161-162.

III. BLAGOSLOV ZAVJETNE ODJEĆE I BLAGOSLOV SVETOGA ANTUNA

1. Blagoslov pri odijevanju djece zavjetnom odjećom

Poznato je da je u prošlim stoljećima zbog nepostojeće ili pak nedovoljne medicinske skrbi, te zbog loših životnih uvjeta, prosječna životna dob bila znatno niža nego danas, te da je, nažalost, bila razmjerno visoka stopa smrtnosti djece do sedme godine života. U tome je kontekstu posve razumljivo da su se vjernici utjecali zagovoru svetaca za zdravlje, osobito pak za zdravlje svoje djece.[580] Tako u našim starim vlastitim obrednicima nalazimo već zaboravljeni – a u starim vremenima čest – običaj oblačenja malene djece u zavjetnu odjeću, da bi ih se očuvalo zdravima. Iako se govorilo o odjeći na čast Blažene Djevice Marije, to je ponajčešće bila dječja odjeća nalik franjevačkoj redovničkoj haljini s pojasom.

Tako u Strossmayerovu obredniku iz 1878. nalazimo »Blagoslov pri odievanju djece odjećom zavjetnom«.[581] Istovjetan obred na latinskom nalazimo još samo u kaločkim obrednicima iz 1738.[582] i 1798.[583] Nema ga u ostrogonskim obrednicima, niti pak u bečkom, salcburškom ili pak minhenskom. Iako se u molitvi spominje sveti Franjo, zanimljivo je da ovaj obred nismo našli u dva stara franjevačka obrednika: u onom iz 1685.[584] te u onom iz 1698.[585]

Evo spomenutog obreda prema đakovačkom obredniku iz 1878. Nakon kratkog responzorija slijedi molitva:

> »Gospode Isukrste, koji si rad našega spasenja odjećom puti odjeti se dostojao, svetim blagoslovom svojim blago†slovi ovu malenu odjeću, kojom će se, da hvalu tebi vrati cielom pobožnošću svetim zavjetom i štovanjem bl. djevice Marije ili (sv. N.), diete ovo zaodjenuti. Ulij unj molimo svoj sveti blagoslov †, da čim obuče ovo redovničtvu slično odielo, zagovorom svetog otca našega Franje milost tvoja vrhu njega snidje, i zaštiti ga od svakoga zla duše i tiela, koji živiš i kraljuješ s bogom otcem u jedinstvu duha svetoga bog po sve vieke vieka.«

---

[580] I danas će vjernici razmjerno često upisivati misne nakane »za zdravlje djece«.
[581] ĐO 1878, 144-145.
[582] Usp. RC 1738, 303-304.
[583] Usp. RC 1798, 309-310.
[584] Usp. *Rituale franciscanum… coordinatum a Fr. Bernardo Sannig,* Neo-Pragae, 1685.
[585] Usp. *Rituale franciscanum… coordinatum a Fr. Bernardo Sannig,* Coloniae, 1698.

Puno kasnije nalazimo ovaj obred pod naslovom »Benedicito vestis ex voto assumendi« u Dodatku Rimskog obrednika iz 1906., s naznakom da je to odobreno za Pariško biskupiju[586] te nešto kasnije u dodatku Rimskog obrednika iz 1925. (latinski) i 1929. (hrvatski)[587] pod naslovom »Blagoslov haljine na čast Blaženoj Djevici Mariji ili kojemu kanonizovanom svecu«. U tome se obredu ne spominje da bi to bilo samo za djecu i ne spominje se sveti Franjo, nego samo Blažena Djevica Marija. Evo ovoga obreda prema Rimskog obredniku iz 1929. Nakon kraćeg responzorija slijedi molitva:

»Gospodine Isuse Kriste, ti si se, uzimajući za naše spasenje čovječansku narav, dostojao obući u haljinu tijela: blago†slovi svetim blagoslovom ovu haljinu, što će je tebi u zahvalu sa svom pobožnošću, svetom željom i štujući preblaženu Djevicu Mariju (ili svetog I. ili svetu I.) primiti na se sluga tvoj (službenica tvoja). Izlij na nj (nju), molimo, svoj sveti blag†slov, da obukavši ovo redovničkomu slično odijelo, na zagovor preblažene Djevice Marije (ili svetoga I. ili svete I.) odmah sađe na nj (nju) milost tvoja i štiti ga (je) od svakoga zla duše i tijela. Koji živiš i kraljuješ u vijeke vjekova.«

I ovdje se pretpostavlja da haljina bude nalik redovničkoj. Dakle, iako se spominje Blažena Djevica Marija, ipak se daje naglasak na zagovor nekog redovnika (jer se spominje redovnička haljina), a u nas je to bio redovito sveti Franjo.

2. Blagoslov sv. Antuna

Kao zanimljivost spomenimo i to da se nakon ovog blagoslova u tri naša vlastita obrednika[588] nalazi molitva svetome Antunu pod naslovom »Blagoslov sv. Antuna Padovanskoga s molitvom, da se izgubljene stvari opet natrag dobiju«.[589] Blagoslov počinje zaklinjanjem:

»Evo križa † gospodnjega, bježite protivnici, pobijedio je lav iz plemena Judina koren Davidov, koji smilovao se i blagoslovio nam.«

Slijedi poznati himan na čast sv. Antuna:

»Tražiš li čudesa, – bježe: smrt, bludnja, nevolja, djavao, guba, bolni ustaju zdravi; podaju se: more, okovi, uda; izgubljene stvari traže i nalaze, mladići i starci, gine pogibelj, uzmiče bieda; neka pripoviedaju oni, koji znadu, neka govore Padovanci.«

Nakon kraćeg responzorija blagoslov završava zbornom molitvom o sv. Antunu iz tada važećeg misala:

---

[586] Usp. *Rituale Romanum Pauli V. Pontificis Maximi jussu editum et a Benedicto XIV auctum et castigatum cui novissima accedit benedictionum et instructionum appandix,* Turonibus, 1906., 165*.

[587] Usp. RO 1929, 501.

[588] ĐO 1878, 145.; RC 1738, 305.; RC 1798, 311-312.

[589] Latinski: »Benedictio S. Antonii de Padua, cum oratione ad recuperandas res amissas«.

»Veselio, bože, crkvu tvoju blaženoga Antuna željeni zagovor, da duhovnom pomoćju učvršćena, dostojna bude uživati vječne radosti.«

Zaključimo. I jedan i drugi blagoslov danas može izgledati suviše prizemljen, naivan, u biti, za današnje vrijeme neprimjeren. Zacijelo je takvo gledanje odraz našega vremena, gdje nekako smatramo da se i sami možemo zaštititi sve većim iznašašćima liječničke skrbi, a k tome će oni – nazovimo ih »čistunci« – u našoj vjerničkoj praksi pomalo zazirati od (pre)naglašavanja uloge svetaca, jer, eto, dovoljno je moliti se Bogu Ocu po Kristu u Duhu Svetom i dovoljna bi bila redovita liturgija, dok bi pobožnosti suviše odisale srednjim vijekom. Međutim, spomenuti su obredi nastali u ozračju žive i (pro)življene vjere i povjerenja u Božju milost i zagovor Božjih ugodnika. Poticali su vjernike na smjernost, pobožnost, na vjeru i pouzdanje u Boga. Ne mora značiti da bismo ova dva obreda nužno trebali oživiti. Radi se puno više o tome da danas svoju vjeru i nesvjesno doživljavamo suviše razumski. A potrebna nam je takva djetinja vjera, taj neki osjećaj za sveto, ta neka djetinja privrženost Bogu i duhovnim stvarnostima. Sjetimo se samo one žene iz Evanđelja koja je godinama bolovala od krvarenja. Prišla je u onome mnoštvu Isusu i dotakla se njegove haljine. Veli Marko: »Mislila je: 'Dotaknem li se samo njegovih haljina, bit ću spašena.'« I stvarno, zaključuje Marko: »I odmah prestane njezino krvarenje te osjeti u tijelu da je ozdravila od zla« (Mk 5,25-33). Je li bila bitna Isusova haljina? Naravno da nije. Bitna je bila vjera i pouzdanje te žene. Upravo toga nam u velikoj, velikoj mjeri danas nedostaje. Valjalo bi nad tim zastati te razmisliti na koji bismo način i danas mogli pobuditi takvu vjeru i takvo pouzdanje u Božju providnost i u zagovor Božjih ugodnika.

IV. BLAGOSLOV VOJNIKA I BOJNE ZASTAVE

Možda ćemo i danas naići na neki tekst gdje se sa zgražanjem govori kako je neki svećenik u svoje vrijeme blagoslivljao oružje. Znamo, naime – dok Stari zavjet govori o »svetom ratu« i »heremu«, kletom uništenju u kojem treba posvema istrijebiti neprijatelja – da Isus jasno govori: »Čuli ste da je rečeno: Ljubi svoga bližnjega, a mrzi neprijatelja. A ja vam kažem: Ljubite neprijatelje, molite za one koji vas progone« (Mt 5,43-44). Kako onda u kontekstu ovih riječi razumjeti da su i kršćani vodili (i vode) ratove? Tu ipak treba zastati. Kao prvo, svaki povijesni događaj valja gledati u kontekstu svog vremena. Metodološki je, naime, krivo prosuđivati neke prošle događaje iz današnje perspektive. Kako, na primjer, gledati na činjenicu da su žene u nekim švicarskim kantonima dobile pravo glasa tek sedamdesetih godina prošloga stoljeća? U Švicarskoj koja bi trebala biti uzorom demokracije! Kako danas gledati na to, da je papa u svoje vrijeme pozvao na križarski pohod? O tome valjano može prosuđivati povjesničar koji dobro poznaje i vrijeme i mentalitet i sve okolnosti koje su obilježavale određeno vrijeme. Drugo, što također valja imati na pameti, i danas u svim demokratskim zemljama postoje vojni ordinarijati i vojni kapelani koji vojnicima u miru i u ratu pružaju duhovnu okrepu i to smatramo demokratskom stečevinom.

Pitanje pravednoga rata iznimno je zamršeno. Mi ćemo ovdje promotriti samo kako se u bogoslužju Crkve odražavaju pitanja rata, zakonite obrane i postupaka kršćanskih vojnika. Prvo ćemo prikazati jednu molitvu iz Sveopće molitve Velikoga petka, u kojoj se moli za kršćanskoga cara koji ima stajati u obrani kršćanstva protiv »barbarskog divljaštva«, zatim ćemo prikazati blagoslov vojnika i bojne zastave prema Strossmayerovu obredniku iz 1878., te molitve blagoslova oružja iz drugih starih obrednika. Kao primjer postupanja crkvenih službenika u teškim vremenima obrane od Turaka, vidjet ćemo kako je sv. Ivan Kapistranski, koji je kasnije uzet za zaštitnika vojnih kapelana, poučavao svećenike o njihovu ponašanju za vrijeme bitke. Na koncu ćemo dati prikazati dva molitvenika koji su danas u uporabi u vojnim kapelanijama u Hrvatskoj.

A. RAT I OBRANA KRŠĆANSTVA PRIJE II. VATIKANSKOG SABORA

1. Molitva za kršćanskog cara u Sveopćoj molitvi Velikoga petka

U kontekstu blagoslova vojnika, na početku ćemo promotriti drevnu molitvu za cara iz Sveopće molitve Velikoga petka koju nalazimo u sakramentarima iz 7. st., premda je ta molitva vrlo vjerojatno još starija.[590] Svi kasniji misali (uz zanemarive izmjene) preuzimaju verziju iz Grgurova sakramentara,[591] pa tako i Misal Pija V. 1570. sve do godine 1956.![592] U toj se molitvi moli da Bog rimskome caru podloži sve barbarske narode, tako da se postigne trajni mir,[593] te da poganski narodi koji se uzdaju u svoje divljaštvo budu satrti snagom Božje desnice.[594] Prema tim starim molitvenim tekstovima, kršćanski je car trebao sebi *podložiti* barbarske narode tako da oni, koji se uzdaju u svoje *divljaštvo* budu *satrti* Božjom desnicom. Dakle, divljake treba satrti! Ovo, naravno, treba sagledati u povijesnom kontekstu. U odnosu na rimski svijet, barbari su se u to vrijeme doista ponašali »kao divljaci«, jer su u svojim vojnim pohodima rušili, palili i pljačkali. K tome, vjerovalo se da barbari to čine upravo zbog toga što nisu upoznali evanđeoski nauk ljubavi. Prema tome, valjalo je pobijediti njihovo divljaštvo, da bi, na koncu, i oni sami, nakon što budu pokršteni, krenuli putem evanđelja. Car je, sa svoje strane, trebao biti čuvar i jamac toga kršćanskog svijeta. Možda bismo to mogli usporediti s današnjim terorističkim napadima na putnike u zrakoplovu ili na neke civilne zgrade. Sve civilizirane zemlje smatraju da se od terorizma i terorista mogu i trebaju štititi svim zakonitim sredstvima…

---

[590] Usp. L. C. MOHLBERG (prir.), *Liber sacramentorum Romanae Aeclesiae ordinis anni circuli (Sacramentarium Gelasianum),* Roma, 1981., 406-407.; J. DESHUSSES (prir.), *Le sacramentaire Grégorien, 1 Le Sacramentaire, Le Supplément d'Aniane,* Fribourg, 1979., 344-345.

[591] Tako npr. R. LIPPE (prir.), *Missale Romanum Mediolani 1474. (Ordo Missalis secundum consuetudinem Romanae curie),* London, 1899., 168.

[592] *Missale Romanum. Editio Princeps (1570),* fototipsko izdanje, (prir. M. SODI, A. M. TRIACCA) Città del Vaticano, 1998., 247, broj 1231-1232, originalna paginacija 191. Primjera radi, navedimo jedno od zadnjih izdanje prije 1956.: *Missale Romanum ex decreto sacrosacti Concilii Tridentini Restitutum, S Pii V Pontificis Maximi iussu editum aliorum pontificium cura recognitum a Pio X reformatum et Benedicti XV auctoritate vulgatum,* Taurini – Romae, 1949., 146-147.

[593] U originalu: »subditas illis faciat omnes barbaras nationes ad nostram perpetuam pacem«. Naš glagoljski misal kaže *varvarske narode*. Usp. *Rimski misal slověnskim jezikom, prěsv. G. N. Urbana papi VIII povelěnjem izdan*, Romae, 1927., 159. Usp. U starim hrvatskim prijevodima moli se da Bog caru učini podložne sve *poganske narode*. Usp. V-T. BARBARIĆ, K. ŠTRKALJA DESPOT (prir.), *Bernardinov lekcionar 1495.*, Zagreb, 2020., 96.; *Vandjelja i knighe apostolske istomacene iz Missala novoga Rimskoga u jezik slovinski*, Ragusa, 1784., 123.

[594] U originalu: »ut gentes quae in sua feritate confidunt dexterae tuae potentia conprimantur«. Glagoljski misal kaže da oni narodi koji se uzdaju u svoje »sverěpstvo«, to jest svirepost, budu »sgnetut« – zgnječeni, dakle, satrti. Usp. *Rimski misal slověnskim jezikom*, 160. Dubrovački lekcionar kaže da narodi koji se uzdaju u svoju *varlos* (divljaštvo) budu *podloženi* Božjom desnicom. Usp. *Vandjelja i knighe apostolske*, 123. Kao zanimljivost navodimo da je ipak 1860. godine dana mogućnost da se ispusti molitva za kralja (očito nakon što je 1859. nasilno iz Papinske države otrgnuta pokrajina Emilia Romagna te 1860. Umbrija i Abruzzo). Usp. Z. PAŽIN, K. VIŠATICKI, Sveopća molitva Velikog petka, 219.

2. Blagoslov vojnika i bojne zastave u Strossmayerovu obredniku

Donosimo sada obred blagoslova vojnika i blagoslov vojne zastave prema Strossmayerovu obredniku iz 1878. Napominjemo da identične obrede na latinskom nalazimo u kaločkim obrednicima od početka 18. st., kao i u zagrebačkom obredniku s konca istoga stoljeća, kako ćemo kasnije pokazati. Očito je da te molitve potječu iz vremena borbe protiv nekršćana, Turaka, što bi onda značilo da se obrana od turskih osvajanja u isto vrijeme smatrala obranom kršćanske vjere. Zanimljivo je da ovih obreda nema u rimskim i u ostrogonskim obrednicima, a nema ih ni u bečkom i salcburškom obredniku.

a) Blagoslov vojnika na vojnu polazećih

Na početku se moli antifona: »Gospode, gospode krieposti spasa moga: zasjenio si vrhu glave moje u dan ratni« i Psalam 144: »Blagoslovljen Gospodin, hridina moja: ruke mi uči boju a prste ratu«.[595] Slijedi Očenaš i uobičajeni responzorij te dvije molitve koje vrijedi navesti:

> »Gospode sveti, otče svemožni, vječni bože, koji sve sam uređuješ, i sve ravnaš kako treba; te koji si, da se suzbije vojska nepravednika i obrani pravda, porabu mača ljudem na zemlji spasovitom uredbom dopustio, i red vojnički na obranu naroda ustanoviti dao; bože koji si sv. Ivana potaknuo, da rekne vojnikom k njemu u pustinju došavšim, da nikoga neglobe, nego sa svojom plaćom da se zadovolje, dobrotu tvoju ponizno molimo, da kako si Davidu slugi svom moć Golijata svladati dao, i Makabeju divljačtvo naroda ime tvoje nezazivajućih pobjediti dopustio: tako i ovim slugam tvojim, koji za pravdu i istinu u boj polaze, milosrdjem nebeskim snagu i smielost na obranu vjere i pravde udieli, te im vjeru, uhvanje i ljubav pomnoži. Daj im gospode strah svoj, ujedno i ljubav, poniznost, postojanost, poslušnost i dobru uztrpljivost, da nikoga nepravedno ne uvriede, nego sve što je pravedno i dobro da brane, tebe se boje, pravednost štuju, družbe izdajne klone se, svoju ljubav pram iskrnjemu[596] očituju, starješine svoje u svem točno slušaju, i svoju dužnost u svem sviesno izvršuju.«

> »Svemožni vječni bože, izlij vrhu ovih slugu svojih, koji rad slave tvoje i da obrane pravdu u boj polaze, milost svoga blago†slova, i nje, u desnice tvoje kriepost uzdajući se, nebeskom zaštitom proti svakoj protivštini oružaj, da ih nikakova bojna navala u ovome vieku nesmeta, no tvojom pomoćju neprijatelje svoje da savladaju.«[597]

[595] U Strossmayerovu obredniku brojevi psalama, naravno, slijede Vulgatu, pa onda u ovome obredniku stoji da bi ovo bio Psalam 143.

[596] »Iskrnji« je stara hrvatska riječ koja znači »bližnji«.

[597] Usp. ĐO 1878, 166-169.

Kako razumjeti ove blagoslovne molitve? I u ratnim okolnostima molitva nastoji u srca vojnika uliti istinske ljudske i kršćanske vrline. Nema ni riječi o mržnji prema neprijatelju. Molitva jednostavno govori o obrani pravde i obrani naroda. I u strašnim okolnostima ratovanja, kad su napasti i prigode za zlo i zločine još puno veće nego u redovnom životu, molitva naglašava da vojnici – prema naputku Ivana Krstitelja – nikome ne smiju činiti nasilja te da trebaju biti zadovoljni svojom plaćom, što znači da ne smiju pljačkati. Nadalje, po ovom blagoslovu vojnici bi – bojeći se Boga – trebali biti strpljivi i pravedni.

b) Blagoslov bojne zastave

Nakon kraćeg responzorija slijede dvije molitve koje ovdje navodimo.

»Svemožni, vječni bože, koji si blagoslov sviuh, i snaga pobjeditelja, pogledaj milostivo na molitve poniznosti naše, i ovu zastavu bojnoj porabi namienjenu nebeskim blago†slovom posveti, da proti neprijateljskim i pobunjenim narodom bude jaka i tvojom obranom ogradjena; da bude neprijateljem tvoga naroda kršćanskoga strahovita, i zagovorom svetih tvrdina, i pobjede izvjesno uzdanje: ti bo si bog silan, koji rat svladjuješ i uzdajućim se u te nebeske obrane pomoć pružaš.«

Zastava se poškropi blagoslovljenom vodom i predaje zastavniku uz riječi:

»Primi zastavu nebeskim blagoslovom posvećenu, znamenje † neprijatelju naroda kršćanskog strahovito; a tebi dao gospod milost, da s njom smielo na čast imena njegova redove neprijateljske zdrav i nepozledjen probijaš.«[598]

Očito je da su ove molitve nastale u vrijeme turskih ratova. Kršćanski su vojnici trebali čuvati ne samo svoj narod i svoju domovinu, nego i kršćansku vjeru. Budući da su na bojnim zastavama između ostaloga bili i kršćanski simboli (gdje se redovito isticao križ), te su zastave trebale biti sigurna obrana neprijatelja Kristova križa.[599]

3. Blagoslovi vojnika, zastave i oružja u drugim starim obrednicima

Kao što je bilo rečeno, u starim obrednicima na našim područjima nalazimo identičan blagoslov vojnika koji polaze u rat,[600] kao i blagoslov bojne zastave i ratnog znakovlja.[601] Međutim, u već navedenim latinskim obrednicima koji su bili u uporabi

[598] Usp. ĐO 1878, 169-170.

[599] U ono se vrijeme narod snažno identificirao sa svojom vjeroispovješću, tako da je redovito više bila naglašena svijest o pripadnosti kršćanskoj (katoličkoj) vjeri negoli vlastitu narodu.

[600] Usp. RC 1798, 359-361.; RC 1833, 329-332.; RZ 1729, 190-193.; RZ 1796, 253-254.

[601] RC 1738, 347-348.; RC 1798, 361.; RC 1833, 332-333.; RZ 1796, 254-255. Od svih spomenutih blagoslova u minhenskom obredniku iz 19. st. nalazimo samo blagoslov bojne zastave: RM 1840, 453-454.

u našim krajevima nalazimo i blagoslov sablje ili mača, općeniti blagoslov oružja te blagoslov pušaka i topova, čega nema u đakovačkom obredniku iz 1878.

a) Blagoslov sablje ili mača

»Dostoj se blagosloviti, Gospodine, ovu sablju, a ovoga svoga slugu koji je po tvom nadahnuću želi primiti, obdari zaštitom svoje ljubavi i nepovrijeđenim sačuvaj od svih njegovih neprijatelja.«[602]

Svećenik poškropi sablju blagoslovljenom vodom i predaje ju vojniku govoreći:

»Primi ovu sablju u ime O†ca i Si†na i Duha † Svetoga. Služi se njome za obranu sebe, i svete Crkve da se smetu neprijatelji Križa Kristova i kršćanske vjere te, koliko ljudska krhkost dopušta, da njome nikome nepravdu ne učiniš. Neka ti se to dostoji dati onaj koji s Ocem i Duhom Svetim…«[603]

Uočavamo dva bitna elementa. Sablja je trebala biti obrana protiv »neprijatelja Kristova križa« (usp. Fil 3,18), a u isto vrijeme se od vojnika očekuje da nikamo ne čini nepravdu.

b) Općeniti blagoslov oružja

Oružje se stavi na oltar ili ga netko drži u ruci, a svećenik kaže:

»Znak [križa] i blagoslov Boga, svemogućeg O†ca i Si†na i Duha † Svetoga sišao na ovo oružje i na onog koji ga bude nosio, da izvršuje tvoju pravdu. Molimo te, svemogući Bože, da ga štitiš i braniš, koji živiš i kraljuješ…«[604]

»Svemogući Bože u čijoj je ruci potpuna pobjeda, koji si podario Davidu čudesnu snagu da pobijedi pobunjenika Golijata, blagost tvoju poniznom molitvom zazivamo, da se dostojiš ovo oružje blagonaklono blagosloviti, da se, za zaštitu i obranu Svete Majke Crkve, sirota i udovica, njime sretno i pobjedonosno služi protiv svih vidljivih i nevidljivih neprijatelja. Po Kristu.«[605]

---

[602] Naš prijevod: RC 1738, 348.; RC 1798, 362.; RC 1833, 333.; RZ 1796, 255. Evo latinskog teksta: »Benedicere digneris, quaesumus, Domine, hunc ensem et istum famulum tuum, qui eum te inspirante suscipere desiderat, pietatis tuae custodia munias et illaesum custodias ab omnibus inimicis eius.«

[603] Naš prijevod: RC 1738, 348.; RC 1798, 362.; RC 1833, 333.; RZ 1796: 255. Evo latinskog teksta: »Accipe ensem istam in nomine Patris et Filii et Spitirus Sancti et utaris eo ad defensionem tuam et Sanctae Dei Ecclesiae et ad confusionem inimicorum Crucis Christi ac fidei christianae et quantum humana fragilitas permiserit, cum eo neminem iniuste laedas, quod ipse tibi praestare dignetur, qui cum Patre…«

[604] Naš prijevod: RC 1738, 348-349.; RC 1798, 362.; RC 1833, 333-334.; RZ 1796, 256. Evo latinskog teksta: »Signaculum et benedictio Dei omnipotentis Patris et Filii et Spiritus Sancti descendat super haec arma et super induentem, quibus ad tuendum iustitiam induatur. Rogamus te, domine Deus, ut illum protegas et defendas qui vivis…«

[605] Naš prijevod: RC 1738, 349.; RC 1798, 363.; RC 1833, 334.; RZ 1796, 256. Evo latinskog teksta: »Deus omnipotens, in cuius manu victoria plena consistit; quiqae etiam David ad expugnandum rebellem Goliath vires mirabiles tribuisti, clementiam tuam humili prece deposcimus, ut haec arma almifica pietate benedicere digneris et concede famulis tuis (vel famulo tuo) eadem gestare cupientibus, ut ad munimen, ad defensionem Sanctae Matris Ecclesiae pupillorum et viduarum, contra visibilium et invisibilium hostium inpugnationem, ipsis libere et victoriose utantur. Per.«

Oružje se blagoslivlje protiv pobunjenika za obranu Crkve (protiv neprijatelja Kristova križa), za zaštitu sirota i udovica, te za zaštitu onih koji osobito trpe, pogotovo u vremenu rata. Očito je i ova molitva nastala u turskim ratovima, jer su od turskih prodora osobito trpjeli civili izloženi nasilju, pljački i odvođenju u roblje. Konačno, u posebnom se naslovu za blagoslov pušaka i topova kaže da se *mutatis mutandis* uzme blagoslov oružja.[606]

4. Sv. Ivan Kapistranski u bitci za Beograd 1456.

Da bismo dosad navedene molitve mogli bolje stavili u povijesni kontekst, bit će korisno prikazati djelovanje franjevca sv. Ivana Kapistranskog prigodom obrane Beograda od Turaka 1456. Danas je ovaj svetac zaštitnik vojnih dušobrižnika.[607] Ivan Tagliacozzo, njegov subrat i suvremenik, opisuje kako je Ivan Kapistranski uspio pokrenuti velikaše da se prikupe križari koji su trebali zastaviti prodor Turaka.[608] Kako se tada beogradska tvrđava našla na udaru turskog nadiranja, Ivan je s malobrojnim križarima iz Petrovaradina došao lađama u Beograd 2. srpnja 1456.[609] Nakon što su Turci sljedećeg dana opkolili grad, Ivan se s malobrojnom vojskom 4. srpnja lađama uputio po pojačanje u Petrovaradin. Dana 14. srpnja uspjeli su lađama probiti tursku blokadu i donijeti namirnice u Beograd. Znakovito je ono što je Ivan govorio svećenicima koji su bili uz branitelje:

> »Ispovijedajte, mirite nesložne, liječite bolesne i slabe, pokapajte mrtve, propovijedajte otpor. Vi pak, svećenici, čuvajte se da ne ubijete nijednog Turčina i ne poslužujte nikakvim oružjem ili streljivom borce; ni kamenja ni strelica ne dodavajte niti pripremajte. Vaše oružje protiv neprijatelja Kristova križa neka budu molitve i dijeljenje sakramenata. Braći nesvećenicima ne dajem posebno pravilo niti drukčije naređujem nego neka rade kako im Bog nadahne.«[610]

---

606 Usp. RC 1738, 349.; RC 1798, 363.; RC 1833, 334.; RZ 1796, 256.

607 Usp. *Vlastiti božanski časoslov Đakovačke i Srijemske biskupije. Dodatak Časoslovu Rimskog obreda*, Đakovo, 1995., 74.

608 Za liturgijski spomen Sv. Ivana Kapistranskog usp. još: Z. PAŽIN, K. VIŠATICKI, *Vlastiti misal Đakovačke i Srijemske biskupije*, 227-236.

609 Usp. H. HERMAN, *Kristov borac. Lik i djelo sv. Ivana Kapistranskog*, Zagreb, 2006., 190-220.

610 Za hrvatski tekst usp. *isto*, 191. Usp. latinski original prema: L. WADINGS HIBERNUS, *Annales Minorum seu Trium ordinum a S. Francisco institutorum*, Romae, 1735., svezak 12., 340-371., ovdje: 345-346: »Audite confessiones, sedate discordias, curate vulneratos et infirmos, sepelite mortuos, praedicate resistentiam et fortitudinem: Vos autem sacerdotes, cavete vobis ne aliquem Turcarum percutias, nec ad precutiendum, sic ad occidendum lapides aut sagitas, sive etiam arma aliis ministretis, nec paretis. Arma haec vestra contra inimicos crucis Christi sint: orationes, sacrificia et opera misericordiae ac sacramentorum administratio. Fratribus vero laicis ego non pono regulam, aut aliter mando, nisi quantum Deus eis inspirabit.« Usp. novije izdanje: IOHANNES de la TAGLIACOTIO (Giovanni da Tagliacozzo), Relatio de victoria Belgradensi, u: *Annales Minorum*, 3rd edn. by J. M. Fonseca, 1931., 753-777.

Teška se bitka vodila 20. i 21. srpnja. Tagliacozzo bilježi da je u najžešćoj bitci Ivan stajao uspravan na zidinama raširenih ruku vapeći: »Isuse, Isuse!« a da nije bio pogođen, što su nazočni smatrali velikim čudom.[611] Dana 22. srpnja 1456. branitelji su uspjeli obraniti grad, a Turci su doživjeli veliki poraz. Spomenimo da je papa Kalikst III. godine 1457., u znak zahvale za pobjedu nad Turcima kod Beograda, već postojeći blagdan Preobraženja Gospodinova, 6. kolovoza, proširio na cijelu Crkvu.[612]

Kao što vidimo, prema naputku sv. Ivana Kapistranskog, uloga svećenika među vojnicima bila je isključivo duhovna. Kao što je svaki vjernik potrebit duhovne pomoći i potpore, to je još više branitelj koji izlaže svoj vlastiti život. Zbog te duhovne potpore, ali i zbog toga da bi i u ratnim strahotama vojnik sačuvao ljudskost i kršćanski značaj, i danas se smatra važnom i potrebnom prisutnost svećenika u vojnim i redarstvenim postrojbama. Prisjetimo se: važnost duhovne potpore u vremenu rata i neki od nas su to itekako iskusili za vrijeme Domovinskoga rata.

B. MOLITVENICI ZA VOJNIKE U REPUBLICI HRVATSKOJ

U Hrvatskoj ne postoji obrednik koji bi bio vlastit vojnom ordinarijatu, niti smo pronašli neke obrede posebno namijenjene vojnicima. Zato ćemo ovdje predstaviti dva molitvenika pripravljena za vojnike.

1. Vojnikov molitvenik iz 1991.

Ovaj se molitvenik pojavio 1991., u vrijeme najžešće agresije na Hrvatsku. Izdao ga je za privatnu upotrebu Franjevački provincijalat (Kaptol 6, Zagreb).[613] Na 31 stranici maloga formata (7,5x10,5 cm) ovaj molitvenik donosi najvažnije molitve, Deset zapovijedi, crkvene zapovijedi te popis sedam glavnih grijeha. Daju se kratki naputci o sakramentima. Tu su i uobičajene molitve te posebne molitve za vojnike, za mir i za domovinu. Posebno ističemo da ovaj molitvenik donosi i »Načela časnog rata i željenog mira«:

»1. Totalni rat koji ide za uništenjem gradova ili krajeva zajedno s njihovim stanovnicima jest zločin protiv Boga i čovjeka.

2. Obrana svoga života, života svojih bližnjih i svoje domovine časna je dužnost svakog građanina.

---

[611] Usp. H. HERMAN, *Kristov borac*, 219.

[612] Usp. P. JOUNEL, L'anno, u: G. MARTIMORT (prir.), *La Chiesa in preghiera. Introduzione alla liturgia. 4. La liturgia e il tempo*, Brescia, 1984, 51-178., ovdje:122; B. FUČIĆ, Preobraženje, u: A. BADURINA (prir.), *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, Zagreb, 1985., 481.

[613] *Vojnikov molitvenik*, Zagreb, 1991. Molitvenik ima 31 stranicu formata7,5 x 10,5. Mogao je, dakle, stati u najmanji džep.

3. I u obrambenom ratu, u nužnoj i potrebnoj obrani, zabranjena je svaka nečovječnost, mržnja i odmazda.
4. Sveta je dužnost brinuti se za ranjenike i poginule, a koliko smo u mogućnosti dužni smo pomoći i ranjenom neprijatelju.
5. Sve zaraćene strane dužne su i za vrijeme rata tražiti načine da što prije dođe do prekida vatre te se potraže svi mogući putovi sporazuma i dogovaranja dok se ne uspostavi trajni i pravedan mir.«[614]

U istom molitveniku »Vojnikova molitva Bogu« na svoj način sažima kršćanski stav o najtežim ratnim prilikama – kad je sama opstojnost domovine bila dovedena u pitanje – te na dirljiv način potiče vojnika na povjerljiv odnos prema dobrome Bogu koji je Otac svih ljudi:

»Bože, Oče naš! Ti si me stvorio, ti si mi darovao život. Želim svoj život živjeti dostojno i časno, vjeran svojoj savjesti.
Pozvan sam da po savjesti branim domovinu od nametnutoga rata. Pomozi mi da obranim nevine ljude kojima je ugrožena sloboda i sam život.
A ti, Bože, mene brani i čuvaj! Ja u te vjerujem, u te se ufam, tebe ljubim. Oprosti mi sve moje grijehe i čuvaj me od svake mržnje i nečovječnosti. Molim te i za ljude s druge strane fronta. Daj da što prije prestane ovaj rat i svi ratovi. Pomozi nam da potražimo nove putove mira, sloge i zajedničkog života: da zajedno gradimo nov, bolji, Božji svijet – svijet istine i pravde, ljubavi i mira.«[615]

2. Molitvenik za vojnike i redarstvenike iz 2014.

Ovaj službeni molitvenik[616] na 312 stranica, manjega formata (8,5x12 cm), ima za molitvenike uobičajeni raspored: temeljne i prigodne molitve, život po sakramentima, pobožnosti, te kratke obrasce vjere. Kao posebnost donosi se misa na svetkovinu Zaštitnice Vojne biskupije, zatim se navode zaštitnici vojnih kapelanija, njihovi kratki životopisi i molitve.

Molitvenik donosi gore navedenu molitvu vojnika[617] te još jednu, čiji drugi dio valja istaknuti:

»Vojnik sam, Gospodine. Stavio sam se u službu mira u svojoj zemlji i u situacijama gdje ga nema. Pomozi mi da budem graditelj mira kako bi ljudi i narodi imali više povjerenja jedni u druge i kako bi smjeli imati nadu da će u miru živjeti

[614] *Vojnikov molitvenik*, 9-10.
[615] *Vojnikov molitvenik*, 17.
[616] *Molitvenik za vjernike katolike u oružanim snagama i policiji Republike Hrvatske*, IV. izmijenjeno izdanje, Zagreb, 2014.
[617] *Molitvenik za vjernike katolike*, 144-145.

> i mir širiti. Neka oružje koje mi je dopušteno nositi ne bude znakom ničije smrti, nego znakom slobode onih za koje djelujem i kojima sam poslan.[618]

Pod naslovom »Učiteljstvo Crkve o miru i ratu« molitvenik – bez dodatnih komentara – doslovno navodi dijelove saborskog dokumenta »Gaudium et spes« koji u brojevima 78, 79, 80 i 82 govori o kršćanskom pogledu na rat i o izgradnji mira. Ističemo citat iz broja 80: »Svaki ratni čin koji bez razlike ide za uništenjem čitavih gradova ili prostranih krajeva zajedno s njihovim stanovništvom zločin je protiv Boga i samoga čovjeka što treba odlučno i bez oklijevanja osuditi.«

Kao što vidimo, i u jednom i u drugom molitveniku govori se o obrani života i domovine, ali i o poštovanju svakoga čovjeka, pri čemu je isključena svaka nečovječnost i mržnja. Štoviše, molitva se upućuje i za »one s druge strane fronte«, te se napominje da se po savjesti valja brinuti i za ranjenog protivnika. Oba molitvenika također donose nauk Crkve o ratu i izgradnji mira i u najtežim prilikama.

Duboko kršćanski stav u danima teških ratnih kušnji i stradanja u Domovinskom ratu najbolje je pokazao kardinal Franjo Kuharić. On je u ratom razrušenoj crkvi sv. Lovre 10. kolovoza 1991. u Petrinji izrekao znamenite riječi:

> »Ako je moj protivnik spalio moju kuću, ja neću zapaliti njegovu! Ako je razorio moju crkvu, ja neću ni dirnuti njegovu, dapače, čuvat ću je. Ako je napustio svoj dom, ja neću ni igle uzeti iz njegova! Ako je ubio moga oca, brata, sestru, ja neću vratiti istom mjerom, nego ću poštivati život njegova oca, brata, sina, sestre! To je evanđelje, možda teško razumljivo pogaženom i poniženom čovjeku, pogaženom i poniženom narodu, ali to je evanđelje zalog pobjede!«

Te su riječi uklesane na vanjskom zidu obnovljene crkve sv. Lovre u Petrinji.

Zaključak

Izuzetno je teško govoriti o pravednom ratu i o tome koji bi se rat mogao tako okarakterizirati, kao što je teško govoriti o nužnoj samoobrani. U kojem se trenutku ti uvjeti ostvaruju? U kojem trenutku se može sa sigurnošću reći da je obrambeni rat jedina mogućnost za spašavanje života i domovine? Nadalje, s pravom kažemo da je potrebno ostvariti »pravedan mir«. Što to u konkretnom slučaju može značiti? Je li uopće moguće govoriti o pravednom miru, budući da svaka od zaraćenih strana pravdu shvaća na svoj način? Što bi bilo podjednako pravedno za obje strane? Vrlo teška pitanja. Kako god bilo, Crkva svojim djelovanjem i svojim bogoslužjem daje svoj doprinos da u srcu svakog čovjeka zavlada istinski Kristov mir.

Što se tiče naših starih obrednika, očito je da se u Strossmayerovo vrijeme smatralo neprikladnim blagoslivljati oružje, tako da su u đakovačkom obredniku iz 1878. zadržani samo spomenuti obredi blagoslova vojnika i bojne zastave. To je ujedno i

[618] *Molitvenik za vjernike katolike*, 143.

zadnja godina gdje nalazimo ovakve blagoslove. U đakovačkom obredniku iz 1933. tih blagoslova više nema.

Međutim, valja uzeti u obzir da u svim ovim blagoslovima nema govora o mržnji prema neprijatelju. Govori se o obrani kršćanske vjere, Kristova križa, te o obrani sirota i udovica. U isto vrijeme se moli da vojnici poštuju sve Božje zakone te da se ne okrenu nasilju i nepravdi. U ovim molitvama prisutna je Isusova opomena: »Ljubite svoje neprijatelje, dobro činite svojim mrziteljima« (Lk 6,27). U važećim molitvenicima za vojnike i redarstvenike, naravno, nema govora o blagoslivljanju oružja, nego je sve usmjereno prema čovjeku. Govori se o ljubavi prema domovini, ali i ljubavi prema protivniku. Rat je ono zadnje sredstvo i u svakom trenutku i na svaki način trebalo bi poraditi da se ostvari trajan i pravedan mir. A i to je u Božjoj ruci. Zbog toga valja moliti, i to tako da nam Bog prije svega očisti srce i u nj ulije svoj istinski mir. Kažemo i vjerujemo da je Bogu sve moguće. Za Božji, Kristov mir molimo na svakoj misi, molimo i u Gospinim litanijama, molimo ne samo u vojsci, nego i u svim našim osobnim molitvama.

Šteta je da u nas ne postoje vlastiti obredi za vojnike, kao, na primjer, blagoslov vojnika prigodom odlaska na neku mirovnu misiju ili prigodom davanja prisege. Danska poslovica veli: »Tko hoće mirno spavati, neka ide u crkvu. Tko hoće naučiti Boga moliti, nek ide na more.«[619] Uvjeren sam da ova poslovica još više vrijedi za vojnike, pogotovo u ratnim prilikama. Zato bi i ovdje bilo važno pripraviti prigodna i prikladna bogoslužja. Stari su obrednici to imali.

[619] Navedeno prema: J. HORVAT, *Besa. Brodski dnevnik*, Zagreb, 1973., 199.

Zaključak

S ponosom možemo govoriti o pravoj riznici naših vlastitih obreda. Naime, uz prvi Rimski obrednik iz 1614., već je 1625. bio objavljen vlastiti obrednik, izdan u Bratislavi za područje koje je pokrivalo današnju Slovačku, Mađarsku i cijelu panonsku Hrvatsku. Nakon toga, sve do 20. st., u nas su se priređivali vlastiti obrednici koji su njegovali našu liturgijsku tradiciju. Kao što smo vidjeli, u našim je vlastitim obrednicima sadržano više od trideset različitih vlastitih slavlja kojih nije bilo u Rimskom obredniku. To je istinsko bogatstvo. Pritom ističemo tri stvari.

Prvo, našim je prethodnicima bilo i razumljivo i važno čuvati svoje posebnosti. Tiskali su svoje obrednike i u teškim vremenima, kad je cijela Slavonija zajedno sa Srijemom i velikim dijelom Mađarske bila pod turskom vlašću. Ta se tradicija nije prekidala. Naime, sljedećih tri stotine godina priređivana su nova izdanja vlastitih obrednika.

Drugo, nakon što je 1853. osnovana Hrvatsko-slavonska crkvena pokrajina, s metropolijom u Zagrebu, sufraganima u Đakovu, Senju i Križevcima, i tako potpuno odvojena od Crkve u Mađarskoj i njezina primasa, godine 1878. objavljen je po prvi put Vlastiti obrednik Đakovačke i Srijemske biskupije, koji donosi i neke posebne obrede kojih nije bilo u mađarskim obrednicima toga vremena. Osim toga, valja naglasiti da je taj obrednik u cijelosti bio na hrvatskom, dok su izvan Hrvatske svi obrednici bili na latinskom. I kasniji vlastiti obrednici Đakovačke i Srijemske biskupije (1922., 1933., 1939.) bili su na hrvatskom. U velikoj mjeri zasluge za to idu Bartolu Kašiću, koji je još 1640. objavio Rimski obrednik na govornom hrvatskom jeziku, nakon čega su slijedila druga proširena i obogaćena izdanja toga obrednika, tako da je Strossmayerov obrednik iz 1878. bio jedan u nizu obrednika na hrvatskom jeziku.

Treće, iznenađuje spretnost i lakoća kojom su bili izdavani ti obrednici. Za vlastiti obrednik iz 1933. poznato nam je da je pripravljan od 1931. do 1933. kad je bio izdan, a za taj je poduhvat uglavnom bio zaslužan jedan čovjek. Primjera radi, poznato je da su i naš Vlastiti misal iz 1967./1968. – koji zbog svoje izvrsnosti zaslužuje sve pohvale – pripravila trojica svećenika, kojima su za to trebale tri godine, dakle, s radom su započeli 1964. Zacijelo je i Vlastiti obrednik iz 1878. bio priređen u razmjerno kratkom roku, što je vidljivo iz nekoliko nedosljednosti, o kojima je bilo govora.

Očito je da su naši prethodnici bili samosvjesni te da su cijenili svoju vlastitu baštinu. Oni su u isto vrijeme bili i poduzetni tako da su bez većeg odugovlačenja i premišljanja pripravljali obrednike potrebne za dobro vjernika. Kao primjer takve

poduzetnosti može nam poslužiti i izgradnja crkava. Mi se s pravom divimo kako su u prošlim stoljećima vjernici gradili velike i urešene crkve, a sami živjeli u malim kućama, skromno i oskudno. Međutim, ondašnji su vjernici zajedno sa svećenstvom to smatrali i važnim i potrebnim te su – istina, i uz carsku potporu – svojim trudom i odricanjem gradili svoje crkve i silno se ponosili njima i njihovim unutrašnjim uresom. I sada dolazimo do paradoksa. Danas je, pored sve tehnike i tehnologije, i životnog standarda – s kojim se onaj od prije stotinu godina ne može usporediti – izuzetno velik pothvat sagraditi novu crkvu!

Isti paradoks zamjećujemo kad su u pitanju vlastiti obrednici. Naši su prethodnici čuvali našu baštinu i naše vlastitosti te priređivali vlastite obrednike. A što je danas s vlastitim obrednicima u našoj domovini? Nema ih. A danas imamo i stručnjaka i vrsnih profesora. K tome imamo na raspolaganju sve moguće izvore, stare i nove obrednike, obrednike drugih biskupija i drugih zemalja, a i mogućnosti su komunikacije među svim tim stručnjacima danas neiscrpne.

Zašto je tome tako? Možda nema poleta, možda nema volje da pripravimo vlastite obrednike, možda smatramo da nam oni baš i nisu potrebni, možda smo u našem ustrojstvu suviše inertni, pa smatramo da ništa ne možemo učiniti bez komisija i potkomisija, razlaganja i promišljanja, što onda redovito traje i traje… A možda nas je zahvatio i val globalizacije, pa se onda lako i olako odričemo svoje baštine i uzimamo samo ono što je opće, svjetsko, u ovom slučaju rimsko. Tako smo, primjerice, godine 1997. iz obreda vjenčanja lako i olako izbacili prisegu mladenaca, koja, kao naša vlastitost, datira još od 1625. Dakle, ta je zakletva bila dio našeg vlastitog obreda vjenčanja punih četiri stotine godina!

Hvalevrijedno je ipak da naš obrednik iz 2007. donosi više vlastitih obreda, ali je to izdanje, nažalost, nepraktično, jer za većinu obreda ne donosi biblijske odlomke, nego samo navodi biblijske reference, pa bi se ti tekstovi trebali uzimati izravno iz Biblije ili bi pak svećenik morao pojedini obred pripraviti i napisati, kako za neke obrede svećenici koji puta i čine.

Unatoč tome, smatram da je naš je naraštaj pozvan uređivati svoje vlastite obrede, pa i stvarati nove. Slijedeći Isusov poticaj da – poput onog mudrog domaćina – iz naše riznice iznosimo *novo i staro* (usp. Mt 13,52), mi smo u ovoj knjizi pokušali iz riznice naših starih obrednika iznijeti ono što je staro, da bismo onda, u tome svjetlu, a potaknuti potrebama i duhom našega vremena, i mi mogli stvarati i priređivati nove obrede ili pak prilagođivati one stare. Naime, neki od drevnih vlastitih obreda i danas su aktualni, neke će trebati ponovno oživjeti i prilagoditi, a trebat će pripraviti neke posve nove, kojih dosad nije bilo. Na primjer, tijekom priprave za sakramente inicijacije (potvrda, prva pričest) mogu se za pristupnike prirediti liturgijski obredi po stupnjevima, po uzoru na bogoslužja s katekumenima. Nadalje, kod uvođenja u neke crkvene službe (npr. izvanredni djelitelji pričesti, ministranti, sakristani) zacijelo će biti prikladno da se priprave obredi po uzoru na obrede ređenja ili pak zavjetovanja. Valja, naime, imati na pameti da je Crkva, razvijajući svoje

bogoslužje, uvijek tako postupala: na osnovu drevnih izvora tražila je i stvarala nove izričaje u skladu s potrebama vremena, a prosvijetljena Duhom Svetim koji u Crkvu unosi uvijek novu svježinu. Vjerujem da ova knjiga može biti podloga i nadahnuće stvaranju vlastitih obrednika bilo na razini jedne (nad)biskupije ili pak na razini određenih crkvenih pokrajina naše domovine. Bude li ova knjiga barem u nekoj mjeri polučila takve rezultate, svakako će ispuniti svoju osnovnu svrhu.

Bibliografija

Adam, A., *Uvod u katoličku liturgiju,* Zadar, 1993.

Andrieu, M. (prir.), *Le Pontifical Romain au Moyen-âge, I. Le Pontifical Romain de XIIe siècle,* Città del Vaticano, 1937. (fototipsko izdanje 1964.).

Andrieu, M. (prir.), *Le Pontifical Romain au Moyen-âge, II. Le Pontifical Romain de la Curie Romaine au XIIIe siècle*, Città del Vaticano, 1940. (fototipsko izdanje 1965.).

Andrieu, M. (prir.), *Le Pontifical Romain au Moyen-âge, III. Le Pontifical Romain de Guillaume Durand,* Città del Vaticano, 1940. (fototipsko izdanje 1965.).

Andrieu, M. (prir.), *Les ordines Romani du haut moyen âge, I*, *Les manuscrits,* Leuven, 1931.

Andrieu, M. (prir.), *Les Ordines Romani du haut moyen âge,* IV., Louvain, 1956.

Andrieu, M. (prir.), *Les Ordines Romani du haut moyen âge. II. Les Textes*, Louvain, 1971.

Antiphonale sacrosanctae Romanae Ecclesiae pro diurnis horis, SS. D. N. Pii X. Pontificis Maximi iussu restitutum et editum, Romae, 1912.

Apostolski oci II. Didaché, Klement Rimski: Pismo Korinćanima, Barnabina poslanica (preveo B. Jozić, uredio I. Bodrožić), Split, 2010.

Bächtold-Stäubli, H. – Hoffmann-Krayer, E. (prir.), *Handbuch des deutschen Aberglaubens,* svezak 5, Berlin – New York, 1987.

Barac, F., *Liturgika ili nauka bogoštovnim obredima Katoličke crkve,* Zagreb, 1908.

Barbarić, V.-T. – Štrkalja Despot, Š. (prir.), *Bernardinov lekcionar 1495.*, Zagreb, 2020.

Belaj, V., *Hod kroz godinu*, Zagreb, 2007., 217-218.

Benedictio Equorum & Animalium, u: *Raccolta di alcune notificazioni, editi, ed istruzioni… pubblicato da Prospero Lambertini, arcivescovo di Bologna, ora Benedetto XIV., Sommo pontefice,* Venezia, 1740., 238-239.

Benediktionale für die katholische Bistümer des deutschen Sprachgebetes, Freiburg i. B., 2007.

Biskupska konferencija Jugoslavije, *Red Euharistijske procesije i bogoslužje kvatri i Prosnih dana*, Zagreb, 1985.

Biskupski ceremonijal obnovljen prema odredbi svetog sveopćeg sabora Vatikanskoga II. a proglašen vlašću pape Ivana Pavla II., Zagreb, 1987.

Blagoslov kuća, Zagreb, 1983.

Božanski časoslov obnovljen prema odluci svetog ekumenskog sabora II. vatikanskog a proglašen vlašću pape Pavla VI. Časoslov rimskog obreda, IV., Zagreb, 1984.

Božanski časoslov obnovljen prema odluci svetog ekumenskog sabora II. vatikanskog a proglašen vlašću pape Pavla VI. Časoslov rimskog obreda, I., Zagreb, 1984.

Breviarium Romanum. Editio princeps (1568.), fototipsko izdanje (prir. M. Sodi, A. M. Triacca), Città del Vaticano, 1999.

Breviarium Romanum. Pars hiemalis, Romae, 1955.

Breviarium Romanum. Pars verna, Romae, 1945.

Breviarum Romanum. Pars aestiva, Romae, 1945.

Brlić-Mažuranić, I., *Priče iz davnine,* Zagreb, 1926.

Brognolo, C., *Manuale exorcistarum ac parochorum*, Venetiis, 1720.

Bruylants, P. (prir.), *Les oraisons du Missel Romain. Texte et Histoire, 2. Orationum textus et usus juxta fontes,* Louvain, 1952. (= Bruy).

Caeremniale episcoporum. Editio Princeps (1600.), fototipsko izdanje (prir. Triacca, A. M. – Sodi, M), Città del Vaticano, 2000.

Caeremoniale episcoporum Clementis VIII, Innocentii X et Benedicti XIII jussu editum, Benedicti XIV et Leonis XIII aucotritaet recognitum, Taurini – Marietti – Romae, 1948.

Dančuo, M., *Sacramentarium Zagrebiense. Studio ed edizione liturgica del codice MR 126 della Biblioteca Metropolitana di Zagabria,* Roma, 2024.

Daniel-Rops, H. (prir.), *Die Apokryphen Evangelien des Neuen Testaments*, Zürich, 1956.

De Clerc, P., *La «prière universelle» dans les liturgies latines anciennes. Témoignages patristiques*, Aschendorff, Münster, Westfalen, 1977.

De Puniet, P. (prir.), Benedictio aquarum sanctarum theopaniarum secundum ordinem orientalium ecclesiarum, u: *Revue Bénédictine* 29(1912.), 21-46.

Dekanatske konferencije. 5. Obrednik, u: *Glasnik biskupije Bosanske i Srijemske* 60(1932.)8, 61-62.

Della Torre, L. (prir.), *Pregare l'eucaristia. Preghiere eucaristiche di ieri e di oggi per la catechesi e l'orazione*, Brescia, 1982.

Denzinger, H. – Schönmetzer, A. (ur.), *Enchiridion symbolorum, definitionum et declarationum de rebus fidei et morum*, Barcinone – Friburgi – Brisgoviae – Romae, 1976.

Denzinger, H. – Hünerman, P. (ur.), *Zbirka sažetaka vjerovanja, definicija i izjava o vjeri i ćudoređu*, Đakovo, 2002.

Deshusses, J. (prir.), *Le sacramentaire Grégorien, 1 Le Sacramentaire, Le Supplément d'Aniane,* Fribourg, 1979.

Dreves, G. M. (prir.), *Analecta hymnica. Cantiones bohemicae. Leiche, Lieder und Rufe des 13., 14. und 15. Jahrhunderts nach Handschriften aus Prag, Jistebniez, Wittingau, Hohenfurt und Tegernsee,* Leipzig, 1886.

Franz, A. (prir.), *Das Rituale des Bischofs Heinrich I*, Freiburg i. B., 1912.

Franz, A. (prir.), *Das Rituale von St. Florian*, Freiburg i. B., 1904.

Franz, A. *Die kirchlichen Benediktionen im Mittelalter*, I, Freiburg i. B., 1909.

Freiberger, Š. M. (preveo i uredio), *Molitvenik*, Zagreb, 1938. (reprint Zagreb 1994.)

Fučić, B., Preobraženje, u: Badurina, A. (prir.), *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, Zagreb, 1985., 481.

Gotteslob. Katholisches Gebet- und Gesangbuch. Ausgabe für das Erzbistum Freiburg, Freiburg i. B., 1975.

Grdenić, S., *Vrata nebeska. Molitvena knjiga iz različitih knjigah u jedno sastavljena…*, Pečuh, 1904. (prvo je izdanje iz 1837.).

Grgić, M. Antun Opat, u: A. Badurina (ur.), *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva,* Zagreb, 1985., 118-119.

Herman, H., *Kristov borac. Lik i djelo sv. Ivana Kapistranskog*, Zagreb, 2006.

Horvat, J., *Besa. Brodski dnevnik*, Zagreb, 1973.

http://liturgia.chiesadirieti.it/wp-content/uploads/2016/10/Ingresso-nuovi-parroci.pdf (pristupljeno 30. 6. 2022.).

http://www.liturgia.maranatha.it/Benedizionale/a2/B2page.htm (pristupljeno 30. 6. 2022.).

http://www.webdiocesi.chiesacattolica.it/cci_new/allegati/36883/RITO%20INGRESSO%20PARROCO.pdf (pristupljeno 30. 6. 2022.).

https://djos.hr/?s=formulari (pristupljeno 27. 7. 2022.).

https://www.erzbistum-muenchen.de/cms-media/media-44662220.pdf (pristupljeno 30. 6. 2022.).

https://www.erzdioezese-wien.at/dl/sllMJKJLOmlmJqx4mJK/Installation_neuer_Pfarrer_2012_FE_pdf (pristupljeno 30. 6. 2022.).

Ilić Oriovčanin, L., *Narodni slavonski običaji*, Zagreb, 1876.

Ilić, L., *Narodni slavonski običaji*, Zagreb, 1846.

Iohannes de la Tagliacotio (Giovanni da Tagliacozzo), Relatio de victoria Belgradensi, u: *Annales Minorum*, 3rd edn. by J. M. Fonseca, 1931.

Isuse, ja se uzdam u Te. Molitvenik za privatnu upotrebu, Sukner, J. (pr.), Zagreb, 1976.

Izvadak iz Obrednika biskupije bosansko-đakovačke i srijemske izdan po naredbi Josipa Jurja Strossmayera, biskupa bosansko-đakovačkog i srijemskoga. Prema zaključku jugoslavenskog katoličkog episkopata za privremenu upotrebu odobrio Msgr. Antun Akšamović, biskup bosansko-đakovački i srijemski, Osijek, 1922. (= ĐO 1922).

Jounel, P., L'anno, u: G. Martimort, G. (prir.), *La Chiesa in preghiera. Introduzione alla liturgia. 4. La liturgia e il tempo*, Brescia, 1984, 51-178.

Jungmann, J. A., *Missarum sollemnia. Eine genetische Erklärung der römischen Messe*, *2*, Wien – Freiburg – Basel, [5]1962.

Klement Rimski, *Pismo Korinćanima* (preveo, napisao uvod i bilješke M. Mandac), Split, 2007.

Kniewald, D. (prir.), *Rimski misal,* Zagreb, 1930.

Kniewald, D., *Liturgika*, Zagreb, 1937.

Kongregacija za bogoštovlje i disciplinu sakramenata, *Direktorij o pučkoj pobožnosti i liturgiji*, Zagreb, 2003.

Kruh nebeski. Crkveni molitvenik, Zagreb, 1921.

Lippe, R. (prir.), *Missale Romanum Mediolani 1474. (Ordo Missalis secundum consuetudinem Romanae curie),* London, 1899.

Liturgijska konstitucija »Sacrosanctum concilium« u: *Drugi vatikanski koncil. Dokumenti. VII. izdanje. Popravljeno i dopunjeno,* Zagreb, 2008.

Lodi, E. (prir.), *Enchiridion euchologicum fontium liturgicorum,* C. L. V. – Edizioni liturgiche, Roma, 1979.

Manuale Benedictionum Rituumque, Konstanz, 1713.

Manuale clericorum, Đakovo, 1959.

Manuale sacrum ad usum sacerdotum Dioecesis Brixiensis, Brixen, 1827. (prema izdanju iz 1811.).

Martene, E., *De antiquis Ecclesiae ritibus. Tomus tertius,* Antwerpen, 1737.

Martyrologium Romanum ex decreto sacrosancti oecumenici concilii Vaticani II instauratum, auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatum. Editio altera, 2004.

Martyrologium Romanum, Gregorii Papae XIII iussu editum Urbani VIII et Clementis X auctoritate recognitum ac deinde anno MDCCXLIX Benedicti XIV opera ac studio emandatum et auctum, prima post typicam editio propriis recentium sanctorum officirumque elogiis expleta, a sanctissimo Domino nostro Benedicto Papa XV approbata, Romae, 1922.

Mikecin, M., Apokrif Usnuće Bogorodice u hrvatskoglagoljskoj književnosti (I.) Usporedba teksta iz pazinskih fragmenata s grčkim izvornikom i najstarijim slavenskim tekstovima, u: *Slovo* 68(2018.), 227-288.

Misale Quinqueecclesiense, Venetiis 1499. (Fototipsko izdanje Szekszárd, 2009.)

Missae in feriis propriis SS. patronum Regni Hungariae u: *Missale Franciscanum ad usum Fratrum minorum Sancti P. Francisci iuxta Missale Romanum ex decreto sacrosancti Concilii Tridentini restitutum, S. Pii V. Pontificis Maximi iussu editum, Clementis VIII. & Urbani VIII. auctoritate recognitum in quo Missae sanctorum eiusdem ordinis ad normam novi Kalendarii auctoritate Apostolica approbati, ordinatè propriis locis disponuntur,* Venetiis, 1745.

Missale Romanum ex decreto sacrosacti Concilii Tridentini Restitutum, S Pii V Pontificis Maximi iussu editum aliorum pontificium cura recognitum a Pio X

Missale Romanum ex decreto Sacrosancti Concilii Tridentini restitutum, S. Pii V Pontificis Maximi iussu editum, Clementis VIII Urbani VIII et Leonis XIII auctoritate recognitum, Ratisbonae, Romae, 1909.

Missale Romanum ex decreto Sacrosancti Concilii Tridentini restitutum, S. Pii V Pontificis Maximi iussu editum, Clementis VIII Urbani VIII auctoritate recognitum, Viennae, 1842.

Missale Romanum ex decreto sacrosancti concilii Tridentini restitutum, summorum pontificium cura recognitum. Editio prima iuxta typicam, Romae – Turonibus – Parisiis, 1962.

Missale Romanum ex decreto Sacrosancti eocumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli PP. VI promulgatum Ioannis Pauli PP. cura recognitum, Editio tertia, Typis Vaticanis 2002. (ponovljeno je izdanje iz 2008.).

Missale Romanum ex decreto Sacrosancti oecumenici Concilii Vaticani II instauratum, auctoritate Pauli PP. VI promulgatum. Editio typica altera, Libreria Editrice Vaticana, 1975.

Missale Romanum ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum, auctoritate Pauli PP. VI promulgatum. Editio typica, Typis Polyglottis Vaticanis, 1970.

Missale Romanum. Editio Princeps (1570), fototipsko izdanje (prir. M. Sodi– A. M. Triacca), Città del Vaticano, 1998.

Mohlberg L. C. (prir.), *Liber sacramentorum Romanae Aeclesiae ordinis anni circuli (Sacramentarium Gelasianum)*, Roma, 1981.

Mohlberg, L. C. (prir.), *Sacramentarium Veronense,* Roma, 1978.

Molitvenik javnih pobožnosti za pečuhsku biskupiju, Pečuh, 1913.

Molitvenik za vjernike katolike u oružanim snagama i policiji Republike Hrvatske, IV. izmijenjeno izdanje, Zagreb, 2014.

Nova collectio continens formas benedictionum frequentiores, Barcinone, 1853.

Novi Vijenac molitava i bogoljubnih pjesama za hrvatski katolički puk biskupija Bosanske i Srijemske, Osijek, 1925.

Obnovljeni obred Svete sedmice, Vatikanska tiskara »Polyglotta«, 1967.

Obred oblačenja novaka i primanje ministranata, Đakovo, 1948.

Obred oblačenja novaka i primanje ministranata, u: *Vjesnik Đakovačke biskupije* 76(1948.)5, 66-69.

Obrednik biskupije Bosansko-Djakovačke i Sriemske izdan po naredbi preuzvišenoga i prečastnoga Gospodina Josipa Jurja Strossmayera biskupa Bosansko-djakovačkoga i Sriemskoga itd., Zagreb, 1878 (= ĐO 1878).

Obrednik za pokope. Hrvatski i latinski, Đakovo 1939.

Ordo celebrandi matrimonium. Editio typica altera, Typis Polyglottis Vaticanis, 1991.

Ordo celebrandi matrimonium. Editio typica, Typis Polyglottis Vaticanis, 1969.

Ordo et Ritus Sanctae Metropolitane Ecclesie Strigoniensis, quibus Parochi et alii animarum Pastores in Ecclesiis suis uti debent, Viennae, 1560.

Ordo Hebdomadae Sanctae instauratus. Editio iuxta typicam vaticanam, Ratisbonae, 1956.

Ordo Officii Divini peragendi iuxta ritum Breviarii et Missalis Romani anno III. post bissextilem a Christo nato 1839. in usum Dioecesis Bosniensis seu Diacovariensis et Syrmiensis…, Budae, 1839.

Pajić, M., *Crkveni obredi i kršćanski običaji*, Sarajevo, 1892.

Paredi, A. (prir.), *Sacramentarium Bergomense*, Bergamo, 1962.

Patrologia latina (izd. Migne), 78.

Pavao VI., Apostolska konstitucija »Romano Pontifici eligendo« od 1. listopada 1975. u: *AAS* 67(1975.) br. 11, 609-645.

Pavić, M. – Cepelić, M. (prir.), *Josip Juraj Strossmayer, biskup bosansko-djakovački i sriemski. god. 1850. – 1900.,* Zagreb, 1900. – 1904. (fototipsko izdnje, Đakovo, 1994.).

Pavić, M., *Biskupijsko sjemenište u Đakovu 1806.-1906.*, Đakovo, 1911.

Pavić, M., Duhovni život u aluminatu, u: *Glasnik biskupije Bosanske i Sriemske* 36(1908.)5, 36-39.

Pažin, Z. – Višaticki, K., Sveopća molitva Velikog petka, u: *Crkva u svijetu,* 47(2012.)2, 210-234.

Pažin, Z. – Višaticki, K. *Vlastiti misal Đakovačke i Srijemske biskupije*, Đakovo, 2013.

Pažin, Z., Svetkovina Bogojavljenja. Liturgijska i teološka analiza, u: *Diacovensia* 23(2015.)1, 89-106

Pažin, Z., Blagoslov vode jučer i danas. Egzorcizam ili epikleza?, u: M. Babić (ur.), *Logos kai mysterion. Spomen-spis prigodom 80. obljetnice rođenja o. Martina Kirigina, O. S. B.*, Makarska, 1989., 99-103.

Pažin, Z., Liturgija – povlašteno mjesto ispovijedanja vjere, u: *Bogoslovska smotra,* 83(2013.)3, 601-617.

Pažin, Z., Liturgijski život svećeničkih kandidata u Đakovačkom sjemeništu (1907. – 1987.), u: *Diacovensia* 14(2006.)2, 533-630.

Pažin, Z., *Misal Pavla VI. i Misal Pija V. Novo i staro u bogoslužju Crkve*, Đakovo 2021.

Pažin, Z., Neposredna liturgijska priprava za prvu ispovijed i pričest, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije* 128(2000.)10, 635-642.

Pažin, Z., Obnova krsnih obećanja za prvopričesnike, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije* 122(1994.)4, 84

Pažin, Z., Primanje među kandidate za prvu pričest, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije* 121(1993.)12, 245

Pažin, Z., Pučke pobožnosti u misi?, u: *Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije i Srijemske biskupije* 143(2015.)7-8, 51.

Peček, D., *Liturgika ili nauka o bogoštovnim obredima Katoličke crkve,* Zagreb [7]1939.

PIO XII. Haurietis Aquas in gaudio, enciklika od 15. svibnja 1956., u: *Vjesnik Đakovačke biskupije* 85(1957.)1, 13-15; 2, 29-32; 3, 46-48; 4, 62-63.; 5, 74-76.; 6, 94-96.; 7-8, 116-120.; 9, 132-133.

Pjevajte Gospodinu pjesmu novu, Zagreb, 2003.

Pontificale Romanum Clementis VIII. primum, nunc denuo Urbani PP VIII auctoritate recognitum, Antverpiae, 1765.

Pontificale Romanum ex decreto sacrosancti oecumenici Concilii Vaticani II instauratum, auctoritate Pauli PP. VI promulgatum. Ordo benedictionis abbatis et abbatisae, Typis Polyglottis Vaticanis, 1970. (ponovljeno izdanje 1978.).

Pontificale Romanum jussu editum et a Benedicto XIV. recognitum et castigatum, Romae, 1849.

Pontificale Romanum summorum pontificium jussu editum a Benedicto XIV. et Leone XIII, pont. max. recognitum et castigatum, pars prima, editio typica, Ratisbonae, 1888.

Pontificale Romanum summorum pontificium jussu editum a Benedicto XIV. et Leone XIII, pont. max. recognitum et castigatum, Mechelen, 1895.

Pontificale Romanum summorum pontificum jussu editum a Benedicto XIV. et Leone XIII. pontificibus maximis recognitum et castigatum, Mechelen, 1895. (ponovljeno izdanje 1934.

Pontificale Romanum, Pars prima, secunda, tertia et Appendix, Typis Polyglottis Vaticanis, 1962.

Pontificale Romanum. Editio princeps (1595. – 1596.), fototipsko izdanje (prir. Sodi, M. – Triacca, A. M.), Città del Vaticano, 1999.

Poslanica Diogenetu, 5,1-4, u: *Božanski časoslov obnovljen prema odluci svetog ekumenskog sabora II. vatikanskog a proglašen vlašću pape Pavla VI.* Časoslov rimskog obreda, II., Zagreb, 1984., 613-614.

Priručni obrednik, dodatak Rimskom obredniku za Đakovačku biskupiju, Đakovo, 1933. (= ĐO 1933).

Priručni obrednik. I. dio. Sakramenti, Subotica 1965.

Priručnik Rimskog obrednika izdan za porabu svećenstvu nadbiskupije zagrebačke, Zagreb, 1933. (= ZO 1933)

Proprium Missarum dioecesium Bosniensis et Sirmiensis. Appendix ad Proprium Missarum dioecesium Bosniensis et Sirmiensis, Diacovae, 1885.

Red čitanja. Prigodna i zavjetna čitanja, Zagreb, 1973.

Righetti, M., *Manuale di storia liturgica, I. Introduzione generale*, Milano, ³1964., (fototipsko izdanje 1998.)

Righetti, M., *Storia liturgica, II. L'anno liturgico. Il breviario,* Milano, 1969. (fototipsko izdanje 2005.).

Righetti, M., *Storia liturgica, III. La Messa,* Milano, 1969. (fototipsko izdanje 2005.).

Righetti, M., *Storia liturgica, IV. Sacramenti. Sacramentali*, Milano, 1969. (fototipsko izdanje 2005.).

Rimski misal obnovljen prema odluci Svetog ekumenskog sabora Drugog vatikanskog, a proglašen vlašću pape Pavla VI., Zagreb, 1980.

Rimski misal prerađen prema odluci svetog ekumenskog sabora Drugog vatikanskog, objavljen vlašću pape Pavla VI, preuređen brigom pape Ivana Pavla II. Opća uredba iz trećeg tipskog izdanja, Zagreb, 2004.

Rimski misal slověnskim jezikom, přěsv. G. N. Urbana papi VIII povelěnjem izdan, Romae, 1927.

Rimski obrednik izdan po naredbi pape Pavla V. i pregledan brižljivošću drugih papa a oblašću svetoga G. N. pape Pija IX., udešen prema Zakoniku kanonskoga prava, po tipskom izdanju rimskom, Zagreb, 1929. (= RO 1929).

Rimski obrednik obnovljen odlukom svetog ekumenskog sabora Drugog vatikanskog, objavljen vlašću pape Pavla Šestoga, a proglašen vlašću pape Ivana Pavla Drugoga. Red slavlja ženidbe. Drugo tipsko izdanje, Zagreb, 1997.

Rimski obrednik obnovljen odlukom svetog općeg sabora Drugog vatikanskog, proglašen vlašću pape Pavla VI. Red pristupa odraslih u kršćanstvo, Zagreb, 1998.

Rimski obrednik obnovljen prema odluci svetog ekumenskog sabora Drugog vatikanskog, a proglašen vlašću pape Ivana Pavla II. Blagoslovi, Zagreb, 1987.

Rimski obrednik obnovljen prema odluci svetog ekumenskog sabora II. Vatikanskog a proglašen vlašću pape Pavla VI. Red vjenčanja. Nalogom i odobrenjem Biskupske konferencije i odobrenjem sv. Kongregacije za bogoštovlje izdaje Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1970.

Rimski obrednik obnovljen prema odluci svetog općeg sabora Drugog vatikanskog, proglašen vlašću pape Pavla VI. Blagoslovi, Zagreb, 2007.

Rimski obrednik obnovljen prema odluci svetog općeg sabora Drugog vatikanskog, proglašen vlašću pape Pavla VI. Red krštenja, Zagreb, 1970.

Rimski obrednik obnovljen prema odluci svetoga općeg sabora Drugog vatikanskog, a proglašen vlašću pape Pavla VI. Red sprovoda, Zagreb, 2003.

Rimski pontifikal obnovljen prema odluci svetog ekumenskog sabora Drugog vatikanskog a proglašen vlašću pape Pavla VI. Službe u crkvi. Ređenja. Posvete. Zavjetovanja, Zagreb, 1988.

Rimski pontifikal prerađen odlukom svetog općeg sabora Drugog vatikanskog, objavljen vlašću pape Pavla VI., preuređen brigom pape Ivana Pavla II. Ređenje biskupa, prezbiterâ i đakonâ, Zagreb, 2000.

Rimski ritual (obrednik) izdan po zapovijedi sv. Otca Pape Pavla V. a pomnažan i pospravljen Benediktom XIV. čestite uspomene s Dodatkom raznih novih blagoslova, Rim, 1893.

Ritual ili Obrednik biskupije Senjske i Modruške, tiskan po naredbi i zapovědi Mirka barona Ožegovića, biskupa senjskog i modruškog, Zagreb, 1859.

Ritual rimski utišten po naredbi S. oca pape Pavla Petoga a sada umnoxan i ispravljen po prisvetomu gospodinu našemu Benediktu XIV., U Mletcim, 1827.

Rituale franciscanum… coordinatum a Fr. Bernardo Sannig, Coloniae, 1698.

Rituale franciscanum… coordinatum a Fr. Bernardo Sannig, Neo-Pragae, 1685.

Rituale Monaco-Frisigense iuxta normam et ritum Ecclesiae Romanae, Monachii, 1840. – 1841. (= RM 1840).

Rituale Romano-Colocense, seu formula agendorum in administratione Sacramentorum, et caeteris Ecclesiæ publicis functionibus rite obeundis observanda, ac in usum Colocensis, et comprovincialium dieecesum accomodata, Budae, 1798. (= RC 1798)

Rituale Romano-Colocense, seu formula agendorum in administratione Sacramentorum, ac caeteris Ecclesiæ publicis functionibus, *rite obeundis observanda, ac in usum Colocensis, et com-provintialium dioecesium accomodata et utilibus additamentis aucta, auctoritate, opera et impensis reverendissimi P. D.Gabrielis Hermanni Dominici, miseratione divina Metropolotanae Colocensis et Basciensis, canonice unitarum ecclesiarum archi-episcopi,* Budae, 1738. (= RC 1738)

Rituale Romano-Colocense, seu formula agendorum in administratione Sacramentorum, ac ceteris Ecclesiæ publicis functionibus, Budim, 1833. (= RC 1833)

Rituale Romano-Zagrabiense, seu formula agendeorum in administratione sacramentorum caeteris Ecclesiae publicis functionibus rite obeundis observanda, ac in usum Zagrabiensis diaecesis accomodata, et utilibus additamentis aucta, *authoritate et opera Maximiliani Verhovac,* Zagrabiae 1796. (= RZ 1796)

Rituale Romano-Zagrabiense, seu formula agendorum in administratione sacramentorum et caeteris Ecclesiae publicis functionibus, auctoritate ilustrissimi ac reverendissimi domini Georgii Branyugh, Dei et Apostolicae sedis gratia episcopi Zagrabiensis, Abbatis B. Virginis Mariae de Thopuzka, Sacrae Caesarae Regiaeque Maiestatis Consiliari, Comitatus de Bresenze Sup. Comitis, &c. editum, Zagrabiae, 1729. (= RZ 1729)

Rituale Romanum ex decreto Sacrosancti oecumenici concilii Vaticani II instauratum, auctoritate Ioannis Pauli II promulgatum. De benedictionibus, Editio typica. Typis Polyglottis Vaticanis, 1984., Reimpresio 1985.

Rituale Romanum Pauli V Pontifici Maximi jussu editum, aliorumque pontificium cura recognitum atque auctoritate Ssmi D. N. Pii Papae XI ad normam Codicis juris canonici accomodatum, Editio prima juxta typicam, Ratisbonae, 1925. (= RR 1925).

Rituale Romanum Pauli V Pontificis Maximi jussu editum cui novissima accedit benedictionum et instructionum Apendix – Appendix ad Rituale Romanum sive collectio benedictionum et instructionum a Rituali Romano exulantium Sanctae Sedis auctoritate approbatum seu permissum in usum et comoditatem missionariorum apostolicorum aliorumque sacerdotium digesta, Ratisbonae 1872. (= RR 1872).

Rituale Romanum Pauli V. Pont. Max. iussu editum cum Coniurationibus ad fugendam tempestates et Benedictione Aquae, quae fit in Vigilia Epiphania et aliis. NUNC ADDITA Formula Absolvendi et Benedicendi Populos et Agros: A Sacra Rituum Congregatione approbata, Venetiis, 1656.

Rituale Romanum Pauli V. Pontificis Maximi jussu editum et a Benedicto XIV auctum et castigatum cui novissima accedit benedictionum et instructionum appandix, Turonibus, 1906.

Rituale Romanum Urbani VIII Pont. Max. iussu editum, illyrica lingua. Romae ex Typographia Sac. Congreg. de Propag. fide, MDCXL (1640). *Ritual Rimski istomaccen slovinski po Bartolomeu Kassichiu Popu Bogoslovçu od Druxbe Yesusovae Peniteçiru Apostolskomu,* V Riimu, Iz vtiesteniçae Sfet: Skuppa od Razplodyenya S. Vierrae, 1640., Reprint, Zagreb, 1992.

Rituale Romanum, Pauli V, Pontificis maximi jussu editum atque a felicis recordationis Benedicto XIV auctum et castigarum, Parisii, 1853.

Rituale Romanum, Pauli V, Pontificis maximi jussu editum atque a Benedicto XIV auctum et castigatum. cui novissima accedit benedictionum et instructionum appendix, Turinibus, 1906.

Rituale Romanum. Editio princeps (1614). Fototipsko izdanje (prir. Sodi, M. – Flores Arcas, J. J), Città del Vaticano, 2004. (= RR 1614).

Rituale Salisburgense, ad usum Romanum accomodatum, auctoritate et iussu celsissimi ac reverendissimi Domini Domini Francisci Antonii Archi-episcopi et S. R. I. Principis Salisburgensis, S. Sedis Apostolicae legati, Germaniae Primatis, principis de Harach denuo recognitum et revisum, Salisburgi, 1740. (= RSal 1740)

Rituale Strigoniense, seu formula agendorum In Administartione sacramentorum, ac caeteris Ecclesiae Publicis functionibus, iussu et auctoritate eminentissimi ac serenissimi S. R. E. Presbyteru Cardinalis, domini, domini Christiani Augusti, nationis germanicae protectioris, archi-episcopi Strigoniensis et S. R. I. Principis ducis, Saxoniae Iuliae Cliviae, &c. &c., Tyrnaviae, 1715. (= RS 1715).

Rituale Strigoniense, seu formula agendorum In Administartione sacramentorum, ac caeteris Ecclesiae Publicis functionibus. Jussu, et authoritate celsissimi, ac reverendissimi S. R. I. Principis Domini, domini Emerici e comitibus Eszterházy de

Galantha, Archi-episcopi Strigoniensis, Sacrae Sedis Apostolicae legati nati, primatis regni Hung. &c. &c., Tyrnaviae, 1745. (= RS 1745).

Rituale Strigoniense, seu formula agendorum In Administartione sacramentorum, ac caeteris Ecclesiae Publicis functionibus. Jussu, et authoritate celsissimi, ac reverendissimi S. R .I. Principis Domini, domini Emerici e comitibus Eszterházy de Galantha, Archi-episcopi Strigoniensis, Sacrae Sedis Apostolicae legati nati, primatis regni Hung. &c. &c., Editio secunda, Tyrnaviae, 1772. (= RS 1772).

Rituale Strigoniense, seu formula agendorum In Administartione sacramentorum, ac caeteris Ecclesiae Publicis functionibus. Jussu, et authoritate celsissimi, ac reverendissimi S. R. I. Principis domini, domini Emerici e comitibus Eszterházy de Galantha, Archi-episcopi Strigoniensis, Sacrae Sedis Apostolicae legati nati, primatis regni Hung. &c. &c., Editio tertia, Budae, 1801. (= RS 1801).

Rituale Strigoniense, seu formula agendorum in administratione Sacramentorum, ac ceteris Ecclesiæ publicis functionibus, iussu et auctoritate illustrissimi ac reverendissimi domini Petri Pázmány, archiepiscopi Strigoniensis etc. nunc recenter editum, Posonii, 1625. (= RS 1625).

Rituale Strigoniense, seu formula agendorum in administratione sacramentorum, ac caeteris Ecclesiæ publicis functionibus, iussu et auctoritate eminentissimi ac reverendissimi Sanctae Romanae Ecclesiae Tit. S. Crucis Ierusalem presbyteri cardinalis domini domini Ioannis Bapt. Scitovszka de Nag-Kér Archi-epscopi Strigoniensis, Sacrae Sedis Apostolicae legati nati, principis primatis Regni Hungariae, etc. etc, Budae 1858. (= RS 1858).

Rituale Strigoniense, seu formula agendorum in administratione sacramentorum, ac caeteris Ecclesiæ publicis functionibus, iussu et auctoritate eminentissimi ac reverendissimi Sanctae Romanae Ecclesiae Tit. S. Crucis Ierusalem presbyteri cardinalis domini domini Ioannis Bapt. Scitovszka de Nag-Kér Archi-epscopi Strigoniensis, Sacrae Sedis Apostolicae legati nati, principis primatis Regni Hungariae, etc. etc, Budae 1859. (= RS 1859).

Rituale Strigoniense, seu formula agendorum in administratione Sacramentorum, ac ceteris Ecclesiæ publicis functionibus, primum quidem jussu et auctoritate quondam Petri Cardinalis Pázmán, archiepiscopi Strigoniensis dein saepius aliorum episcoporum Strigonensium editum, nunc vero jussu et auctoritate eminentissimi ac reverednissimi domini, domini Claudii Francisci S. R. E. tit SS. Silvestri et Martini in Monte presbyteri cardinalis Vaszary, ordinis S. Bendicti, archiepiscopi Strigoniensis, inclyti regni Hungariae principis primatis ets. etc recognitum, Strigoni, 1907. (= RS 1907).

Rituale Viennense Ad Usum Romanum Accomodatum, Authoritate Et Jussu Eminentissimi Ac Celsissimi Sacræ Romanæ Ecclesiæ Presbyteri Cardinalis, Domini, Domini Christophori E Comitibus Migazzi de Waal et Sonnenthurn, S. R. Principis, archi-episcopi Viennensis, episcopatus vaciensis, administratoris perpet. insign. ord. S. Stefani Regis Apostolici Majoris Crucis equitis, nec non Sac. Caes.

et Caes. Regiae Apost. Maiestat. actualis intimi consiliari. Ad Usum Omnium Hujus Archi-dioeceseos Curatorum SS. Sacramenta curantium, et parochialia munia obeuntium iterum in luice editum, Viennae, 1774. (= RV 1774).

Specimen examnis ordinandorum. Editio quinta post codicem I. C. novissimis Apostolicae Sedis actis conformata, Romae, 1957.

Spomenica rkt. župe sv. Mihaela u Osijeku – Nutarnjem gradu 1904.-1934. Liber memorabilum Rom.-cathol. parochiae s. Michaelis Archangeli Interioris civitatis Osijek pro annis 1904.-1934., Osijek, 2009.

Svirac, M., *U početku bijaše riječ. Kršćanski simboli u hrvatskoj tradicionalnoj kulturi*, Zagreb, 2023.

Svirac, M., *Zapjevajmo danas. Vođinci, crkvene pučke popijevke,* Zagreb, 2016.

Tefter svih prava i dužnosti mlađega klera u đakovačkom sjemeništu, Đakovo 1. 4. 1907. (rukopis).

Tefter svih prava i dužnosti mlađega klera u đakovačkom sjemeništu, Đakovo 1. 4. 1907. u: Pažin, Z., Liturgijski život svećeničkih kandidata u đakovačkom Sjemeništu (1907. – 1987.), u: *Diacovensia* 14(2006.)2, 533-630

Vandjelja i knighe apostolske istomacene iz Missala novoga Rimskoga u jezik slovinski, Ragusa, 1784.

Varga, B. (prir.), *Agendarius. Liber continens ritus et carimonias, quibus in administrandis sacramentis, benedictionibus et aliis quibusdam ecclesiasticis functionibus parochi et alii curati in dioecesi et provincia Strigoniensi utuntur. Quibus addita sunt lingua vernacula pia et catholica aliquot exhortationes ad eos, qui utuntur sacramentis, et qui eorum administrationi intersunt. Quorum omnium cathalogum versa pagella invenies, Tirnavia, anno Domini 1583. fototipsko izdanje,* Budapest, 2015.

Vienac bogoljubnih pjesama koje se nedjeljom i prigodom različitih svetkovina pod s. misom i o drugih bogoljubnostih pjevati običavaju iz različitih duhovnih knjiga po o. Marijanu Jajiću sabran i složen, ter s dopuštenje starešina sada već dvadeseti put i mnogostrano izpravljena na svjetlost izdan, umnožen još s dodatkom učitelja Vjekoslava Grgінčevića o župnika Ilije Okrugića, Budimpešta, 1904. (Ponovljeno izdanje istovjetno je iz 1907.).

Vijenac molitava i bogoljubnih pjesama za hrvatski katolički puk Biskupije Bosanske i Srijemske, Osijek, 1925.

Vjesnik, 4. Liturgijski priručnik za našu dijecezu, u: *Glasnik biskupije Bosanske i Srijemske* 59(1931.)8, 70;

Vlastiti božanski časoslov Đakovačke i Srijemske biskupije. Dodatak Časoslovu Rimskog obreda, Đakovo, 1995.

Vlašić, P. (prir.), *Obredi Velike sedmice po novom Misalu i Brevijaru*, Dubrovnik, 1921.

Vlašić, P. (prir.), *Sveta sedmica*, Dubrovnik 1959.

Vogel, C. – Elze, R. (prir.), *Le Pontifical Romano-Germanique du dixième siècle, Le texte I.*, Città del Vaticano, 1963.

Vojnikov molitvenik, Zagreb, 1991.

Wadings Hibernus, L., *Annales Minorum seu Trium ordinum a S. Francisco institutorum*, Romae, 1735.

Warner, G. F. (prir.), *The Stowe Missal*, London, 1915., 11.

Zakon o izboru Predsjednika Republike Hrvatske, u: *Narodne novine* 128/2014., br. 2432.

Cijena: 20,00 €
ISBN 978-953-6935-61-1